

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

**МАРУШКО
Надія Семенівна**

УДК 330.53: 658.14

**ОБЛІК І АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА
(на прикладі підприємств молочної промисловості)**

Спеціальність: 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз і аудит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Мних Євген Володимирович
д.е.н., проф.

КИЇВ – 2006

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ Й АНАЛІЗУ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1. Економічна сутність та класифікація залученого капіталу підприємства	11
1.2. Комплексна оцінка основних форм залученого капіталу та їхнє нормативно-правове регулювання	25
1.3. Залучений капітал як особливий об'єкт бухгалтерського обліку й економічного аналізу діяльності підприємств молочної промисловості	41
Висновки до розділу 1	49
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА Й ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	52
2.1. Наукові засади побудови системи обліку залученого капіталу на підприємствах молочної промисловості	52
2.2. Методика обліку залученого капіталу підприємств та напрямки її вдосконалення	63
2.3. Організаційна система обліку залученого капіталу підприємств	79
Висновки до розділу 2	99
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	102
3.1. Організаційне забезпечення аналізу залученого капіталу	102
3.2. Аналіз потреби і доцільності залучення капіталу	119
3.3. Аналіз ефективності використання залученого капіталу	151
Висновки до розділу 3	171
ВИСНОВКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	176
ДОДАТКИ	193

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Ринкові умови спонукають до вирішення низки проблем, які безпосередньо впливають на ефективність процесу господарювання на підприємстві. Здійснення ефективної діяльності підприємств, забезпечення їхнього стійкого економічного зростання можливе лише завдяки розширенню джерел фінансування. Джерелами фінансування є капітал підприємства, який формується з власних і залучених джерел.

Трансформаційні процеси, пов'язані з переходом до ринкових умов господарювання у вітчизняній економіці передусім позначились на механізмі формування власних і залучених фінансових ресурсів для забезпечення функціонування суб'єктів господарювання. Ринкові відносини зумовили пошук нових механізмів фінансового забезпечення діяльності підприємств, оптимізації структури джерел фінансування та повноцінного використання можливостей залучення капіталу. Відсутність ресурсів, необхідних для покриття таких потреб, недостатня їх кількість або неможливість їхньої своєчасної мобілізації перешкоджає нормальному перебігові виробничого процесу і може звести нанівець ефективність діяльності. Уникнути проблем, зумовлених браком власного капіталу, можна шляхом залучення додаткових коштів.

Без залучення капіталу практично неможливо на конкурентоспроможному рівні досягти стійкого фінансового стану та позитивних фінансових результатів. Проте підприємство повинно розпоряджатися залученими коштами так, щоб у майбутньому не тільки забезпечити зворотність і збереження грошей, а й одержати додатковий прибуток і забезпечити ліквідність активів у цілому.

Значний внесок в удосконалення обліку й аналізу залученого капіталу зробили вчені І.О. Бланк, М.Т. Білуха, О.Д. Василик, О.М. Загородна, В.М. Івахненко, К.В. Ізмайлова, М.Я. Коробов, Л.А. Лахтіонова, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, В.О. Мец, Є.В. Мних, В.М. Опарін, П.Я. Попович, В.В. Сопко, С.І. Шкарабан та ін. Серед зарубіжних авторів

дослідженням цих проблем займалися М.І. Баканов, І.Т. Балабанов, Ю.Ф. Брігхем, О.П. Зуділін, В.В. Ковальов, М.Н. Крейніна, Г.В. Савицька, Я.В. Соколов, А.Д. Шеремет та ін.

Незважаючи на значний науковий внесок науковців у цій сфері, питання організації та методики обліку й аналізу залученого капіталу підприємств є найбільш дискусійним, потребує подальших досліджень, започаткування пошуку нових підходів і напрямів та вдосконалення наявних, особливо з урахуванням специфіки їхньої діяльності.

Основною гіпотезою є припущення, що теоретико-методологічне забезпечення обліку й аналізу залученого капіталу в молочній промисловості потребує удосконалення. Зміни необхідні насамперед щодо підвищення оперативності інформації та визначення потреби в додатковому залученні капіталу, що в кінцевому підсумку дасть змогу підвищити ефективність грошового потоку підприємства, і як наслідок, отримати додатковий прибуток.

Для досягнення зазначених цілей необхідно, зокрема, визначити головну концепцію обліку і звітності залученого капіталу із запровадженням міжнародних стандартів фінансової звітності, вдосконалити методику обліку окремих елементів залученого капіталу та методику аналізу ефективності і доцільності залучення капіталу на підприємства молочної промисловості.

Усе це зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність для національної економіки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами визначений Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” та державною програмою реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20.10.98 р. № 1706. Тема дисертації є складовою науково-дослідної роботи кафедри фінансового аналізу та контролю Київського національного торговельно-економічного університету „Фінансовий контроль в системі державного регулювання розподілу і використання бюджетних ресурсів” № 0105U0007662201020.

Мета і завдання дослідження – розробка рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення методики та організації обліку й аналізу залученого капіталу підприємств відповідно до вимог міжнародних і національних стандартів обліку для створення обліково-аналітичного забезпечення управління залученим капіталом підприємств молочної промисловості.

Реалізація мети дослідження зумовила об'єктивну необхідність виявлення і вирішення такого комплексу *завдань*:

- виконати теоретичний аналіз концептуальних підходів щодо розкриття сутності, змісту і характерних ознак залученого капіталу та його дефініцій, сформулювати визначення залученого капіталу для адекватного структурування і вдосконалення методики обліку й аналізу капіталу підприємства;

- вдосконалити класифікацію залученого капіталу для побудови адекватної та ефективної обліково-аналітичної системи фінансового менеджменту підприємств;

- визначити наукові засади залученого капіталу як особливого об'єкта обліку й аналізу діяльності підприємств молочної промисловості;

- оцінити чинну методику й організацію обліку залученого капіталу та розробити рекомендації подальшого їх розвитку;

- удосконалити інформаційне забезпечення аналізу залученого капіталу підприємства, а також визначити шляхи його раціоналізації;

- розробити методику комплексного економічного аналізу формування та використання залученого капіталу.

Об'єктом дослідження є процес залучення капіталу підприємствами молочної промисловості.

Предметом дослідження обрана методика та організація обліку й аналізу залученого капіталу як складової інформаційного забезпечення управління його формуванням та використанням на підприємствах молочної промисловості.

Методи дослідження, які застосовано в дисертації, ґрунтуються на загальній теорії наукового пізнання. До них належать загальнонаукові

методичні (аналіз, синтез, дедукція), емпіричні теоретичні (формалізація, гіпотетичний) та емпіричні методичні (розрахунково-аналітичні, синтезування) прийоми досліджень. У процесі дослідження стану обліку й аналізу залученого капіталу на підприємствах молочної промисловості використовували такі методи: системний аналіз (для розкриття змісту категорії “залучений капітал” і опрацювання методики обліку й аналізу формування та використання залученого капіталу); методи індукції, дедукції, абстракції і формальної логіки (для визначення й уточнення економічної сутності та змісту понятійного апарату); порівняння, групування, метод середніх величин, кореляційно-регресійний аналіз, лінійне програмування (для опрацювання масиву статистичних даних й у моделюванні оптимальної структури капіталу підприємства та прогнозування розміру залученого капіталу та його впливу на обсяг виробництва продукції); деталізація і прийоми елімінування (для виявлення та дослідження впливу грошового потоку на динаміку залученого капіталу підприємства).

Інформаційною базою дослідження є чинне в Україні законодавство, нормативні акти з питань підприємницької діяльності, дані обліку та аналізу діяльності підприємств молочної промисловості Львівської області, наукові праці та публікації у періодичних виданнях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів і практиків за напрямом дослідження обліку й аналізу операцій у сфері залучення капіталу підприємств молочної промисловості. Фактографічна інформація, використана в процесі дослідження, містить офіційні дані Державного комітету статистики України, що стосуються стану формування та використання залученого капіталу, а також фактографічні дані підприємств молочної промисловості різних форм власності Львівської області.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у розроблених особисто дисертантом рекомендаціях і пропозиціях щодо вдосконалення методики й організації обліку та аналізу операцій із залучення капіталу на підприємства молочної промисловості.

У процесі виконаного дослідження одержано такі наукові результати:

вперше:

- у комплексі розглянуто питання методики й організації обліку та аналізу залученого капіталу на підприємстві, що дає змогу створити інтеграційну систему обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства в цілому;
- визначено методичні засади прогностного аналізу показників виробництва і реалізації продукції з урахуванням короткотермінового залучення капіталу. В контексті прикладного застосування таких методичних підходів визначено алгоритм і побудовано дистрибутивно-лагову модель прогнозування показників виробництва і реалізації продукції, що дасть змогу визначити ефективність використання залученого капіталу з огляду на пошук оптимальних варіантів його структури;

удосконалено:

- класифікацію залученого капіталу підприємств у системі його обліку й аналізу, що дає змогу визначити інтеграційну систему облікового процесу та підвищити оперативність контролю інформації для управління залученим капіталом;
- методику обліку наявності та руху елементів залученого капіталу, зокрема відображення в обліку кредитів банків, короткотермінових облігацій, факторингових операцій для підприємств молочної промисловості;
- методику аналізу залученого капіталу підприємства молочної промисловості внаслідок побудови багаторівневої системи напрацювання аналітичних висновків в ієрархії управління залученим капіталом;

дістало подальший розвиток:

- теоретико-методичні засади дослідження процесу залучення капіталу, зокрема уточнено економічну сутність поняття “залучений капітал”, його роль в активізації підприємницької діяльності, можливості оперативного і стратегічного управління капіталопотоками;
- наукові засади побудови системи обліку залученого капіталу, що регламентують головну мету, локальні цілі, умови визначення і визнання,

принципи обліку і звітності, відповідно до яких організований обліковий процес;

- організація системи рахунків і субрахунків обліку залученого капіталу, що сприятиме формуванню повної і достовірної інформації про елементи залученого капіталу підприємств молочної промисловості;

- методика обліку витрат на обслуговування процесу залучення капіталу, за якою передбачено, що витрати на позики, які безпосередньо відносять на фінансування конкретних інвестиційних проектів або купівлю необоротних активів, відносять на збільшення собівартості капітальних вкладень;

- обґрунтування доцільності створення резерву на погашення довготермінового кредитування; відповідно, запропоновано методику його обліку, що забезпечить мінімізацію ризику неповернення залучених ресурсів і ефективність фінансово-господарської діяльності;

- доведення необхідності доповнення організаційної системи обліку залучено капіталу інформаційною базою внутрішньої звітності щодо залученого капіталу підприємств. Побудова внутрішньої звітності та її автоматизація дасть змогу удосконалити документообіг на підприємстві, та забезпечити якісний контроль за рухом залученого капіталу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, спрямовані на збагачення практики застосування методики обліку й аналізу операцій при залученні капіталу і підвищення їх ролі в управлінні підприємствами молочної промисловості. Впровадження результатів дослідження дасть змогу поглибити аналітичність облікової інформації, збільшити рівень розуміння керівниками процесу залучення капіталу, його впливу на рентабельність та платоспроможність підприємства, а також посилити контроль за формуванням і динамікою залученого капіталу підприємства відповідно до вимог законодавства, оптимізувати шляхи формування залученого капіталу.

Результати дослідження експериментально апробовані та впроваджені в діяльність ЗАТ “Галичина”, ВАТ “Бродівський завод сухого знежиреного молока”, ВАТ “Буський молокозавод”, ВАТ “Комарнівський сирзавод”, ВАТ “Львівський холодокомбінат”, ВАТ “Львівський міський молочний завод”, ВАТ “Рава-руський маслозавод”, ВАТ “Молокозавод Самбірський”, ПП “Світанок”, СП “Скомекс”, ВАТ “Жидачівський сирзавод”, Філія “Львівський молочний комбінат” ППКФ ВАТ“Прометей” (довідки про впровадження Закритого акціонерного товариства “Галичина” від 13.07.06 №147/5, Філія “Львівський молочний комбінат” ПП КФ ВАТ“Прометей” від 2.11.06 №527, Рахункової палати територіального управління по Львівській, Волинській, Рівненській та Тернопільській областях від 20.11.2006 №22-18/254).

Особистий внесок здобувача полягає в одноосібному виконанні наукового дослідження, в якому викладено авторський підхід до вирішення важливого наукового завдання – удосконалення методики й організації обліку й аналізу залученого капіталу підприємств молочної промисловості.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й отримали позитивну оцінку на шести міжнародних і всеукраїнських конференціях, зокрема: міжнародній науковій студентсько-аспірантській конференції “Актуальні проблеми формування економічної системи України” (16 - 17 травня 2002 р., м. Львів), міжнародній студентсько-аспірантській науковій конференції “Економіка пострадянських країн стан та перспективи розвитку” (7-8 травня 2003 р., м. Львів), міжнародній науково-практичній конференції “Ринкова трансформація економіки України: теорія, практика, перспективи” (24 - 25 жовтня 2003 р., м. Львів), міжнародній науково-практичній конференції “Економічна система України: минуле, сучасне, майбутнє” (21 - 22 жовтня 2005 р. м. Львів), III міжнародній науково-практичній конференції молодих учених “Економічний і соціальний розвиток України в XXI ст.: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (23 - 24 лютого 2006 р., м. Тернопіль).

Публікації. За підсумками дисертаційного дослідження у фахових

виданнях опубліковано 5 наукових статей загальним обсягом 2,4 друк. арк. та 5 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій загальним обсягом 1,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 175 сторінках. Дисертація містить 23 таблиці, 22 рисунки, 12 додатків. Список використаних джерел налічує 215 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ Й АНАЛІЗУ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та класифікація залученого капіталу підприємства

Процес переходу на ринкові умови господарювання, можливість інтеграції української економіки у світову систему господарювання зумовили значне розширення прав суб'єктів господарювання, у тому числі й при виборі джерел фінансування господарської діяльності. Зміни, що відбуваються в суспільних відносинах дають змогу адекватно відображати процеси і явища, що виникають з приводу використання цих джерел. Тому закономірно, що в економічній літературі для визначення одного з джерел фінансування користувачі щораз частіше оперують поняттям “залучений капітал”. Сьогодні недостатньо обґрунтованими є теоретичні дослідження вітчизняних учених про суть і зміст залученого капіталу. Невизначеність цього важливого методологічного положення зумовлює різнобічне й інколи суперечливе тлумачення авторами поняття залученого капіталу. Вважаємо, що ефективна організація обліку й аналізу цього важливого джерела засобів суб'єкта господарювання неможлива без глибокого, всебічного дослідження сутності залученого капіталу, що дозволить розкрити його зміст і характерні ознаки. Водночас, обставини, що виникають у процесі залучення капіталу, визначають потребу його подальшого дослідження для з'ясування значення в різноманітних підприємницьких структурах ринкового типу, виявлення критеріїв доцільності залучення, розуміння його ролі при створенні і використанні на підприємстві.

Не вдаватимемось у розгляд економічної природи капіталу, оскільки її досліджують в економічній теорії, зокрема її повніше розкрито в працях І.Т. Балабанова [6, с.29], Н.А. Русака і В. А. Русака [164, с.47], В.Г.Белоліпецького [9, с.64], А.М. Ковальова, М.Г. Лапуста, Л. Г. Смакай [87,

с.40], В.М. Опаріна [129, с.26], І.О. Бланка [14, с.461] та інших науковців, а виділимо лише капітал, як облікову категорію з погляду джерел покриття (фінансування) активів підприємства. Саме вивчення раціональної структури цих джерел, забезпечення стабільності, фінансування підприємства за рахунок власних і залучених джерел становить предмет дослідження. Облік, аналіз і контроль потоків власного і залученого капіталу є гарантією їхнього ефективного використання, приросту капіталовіддачі та рентабельності.

В українській економічній термінології сьогодні нема чіткого визначення поняття “залученого капіталу” підприємства, частіше статус залученого капіталу надають лише банківському кредиту. Проте в системі бухгалтерського обліку його небезпідставно зачисляють до категорії “зобов’язання підприємства”. Оскільки зобов’язання мають складну структурну будову за джерелами утворення, то виникає потреба наукового обґрунтування механізмів залучення і використання цих фінансових ресурсів.

Окремі питання цієї проблеми висвітлені в працях І.О. Бланка[24], Ю.М. Воробйова [182], Л.А. Костирко [94], В.В. Сопко [174] Є.В. Мниха [122] та інших авторів, хоча економічна категорія “залучений капітал підприємства” з’явилася у вітчизняній науці аж наприкінці 90-х років ХХ ст. З огляду на це теоретичні й методичні аспекти зазначеної проблеми практично не досліджені.

У визначеннях вітчизняних та зарубіжних авторів нема єдиного погляду на сутність поняття “залучений капітал” підприємства. Часто поняття “залучений капітал” ототожнюють із поняттями “позичений капітал”, “запозичений капітал”, “залучені джерела формування господарських засобів”, “позикові кошти” тощо. Для оцінки порівняємо визначення перелічених понять (табл. 1.1).

На підставі даних табл. 1.1 можна зробити висновок, що в сучасній економічній літературі єдиного підходу до визначення залученого капіталу немає.

Аналіз сутності понять однорідних залученому капіталу

Поняття	Визначення	Автори, що використовують це поняття
1	2	3
Позиковий фінансовий капітал	Це капітал, одержаний на визначений термін під визначений процент з обов'язковим поверненням	Воробйов Ю.М. [182, с.109]
Привласнений фінансовий капітал	Це частина власних засобів підприємства, що призначені для погашення короткострокових зобов'язань, і які тимчасово використовують в господарському обігу	Воробйов Ю.М. [182, с.109]
Позичений капітал	Позичений капітал характеризує залучені для фінансового розвитку підприємства на засадах повернення грошові засоби або інші матеріальні цінності. Всі форми позиченого капіталу, що використовує підприємство, є його фінансовим зобов'язанням, яке підлягає погашенню у визначені терміни	Бланк І.А. [14, с.61], Костирко Л.А. [94, с.69], Зятковський І.В. [77, с.78], Михалкевич А.П. [117, с.9], Куттер М.І. [101, с.180]
Позиковий капітал	Позиковий капітал – це залучені для фінансового розвитку підприємства на оборотній основі грошові кошти або інші матеріальні цінності. Всі форми позикового капіталу, які використовує підприємство, є його фінансовим зобов'язанням, що потрібно погасити у передбачені терміни.	Бутинець Т.А., Чижевська Л.В., Бережа Л.С. [27, с.207],
Позикові кошти	Позикові кошти – це зобов'язання підприємства	Ткаченко Н.М. [180, с.251]
Залучені джерела формування господарських засобів	До залучених джерел формування господарських засобів належать: забезпечення подальших виплат платежів, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, доходи майбутніх періодів	Загородній А.Г., Партин Г.О. [65, с. 24], Білоусько В.С., Беленкова М.І. [12, с.37]

Закінчення табл. 1.1

1	2	3
Запозичений капітал	Запозичений капітал – це кредитні (боргові) ресурси, що формують зобов'язання позичальника; надходження інвестиційних (неторгових) ресурсів, що формує частину власного капіталу.	Корнєв В. [93, с. 29]
Залучений капітал	Залучений капітал – це джерела залучених коштів (зобов'язання) підприємства з виділенням в окремі групи забезпечень наступних витрат і платежів та доходів майбутніх періодів	Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович М.О. [122, с. 25]
Чужі кошти	У процесі діяльності підприємство використовує чужі кошти. До таких коштів належать: кредити банків; кошти, призначені для виплати боргових зобов'язань перед контрагентами (постачальниками, кредиторами тощо); за одержані товарно-матеріальні цінності до сплати зазначених зобов'язань, одержані аванси до виконання контракту та ін.	Сопко В.В., Сопко О.В. [172, с. 64]

Одні вчені обмежують залучений капітал підприємства його позиковим капіталом (Ю.М. Воробйов, І.В. Зятковський, Т.А. Бутинець., Л.В. Чижевська, та ін.), інші ототожнюють поняття “залучений капітал” з поняттям “позичений капітал” (І.О. Бланк, Л.А. Костирко, М.І. Кутер.), ще інші називають джерела формування залученого капіталу, не наводячи його визначення (В.В. Сопко, О.В. Сопко, М.І. Кутер, Є.А. Михалкевич, А.Г. Загородній, Г.О. Партин, О.В. Лилишенко, В.С. Білоусько, М.І. Беленкова, О.В. Гончарук, М.І. Книш, Д.В. Шопенко та інші), проте є науковці, які вважають що залучений капітал підприємства – це його зобов'язання (Є.В. Мних, А.Д. Бутко, О.Ю. Большакова, Г.О. Кравченко, М.О. Никонович, Н.М. Ткаченко та ін.).

Зазначимо, що тлумачення терміна “залучений капітал підприємства” нема також і в законодавчих актах, що регулюють фінансово-господарську

діяльність підприємств. З огляду на це доцільним, на нашу думку, є уніфікація поняття “залучений капітал” та визначення його сутності, тобто виявлення загальних властивостей, що дають змогу об’єднати окремі поняття (кредит, позика тощо) загальним – залучений капітал.

Наприклад, деякі автори [14, 182, 77], хоча не досліджують сутності залученого капіталу, проте виділяють його характерні особливості: платність, зворотність та терміновість. Інші вчені [34, с.179; 84, с. 249], виділяючи характерні особливості залученого капіталу, порівнюють їх з власним капіталом та називають спільні й відмінні риси. Тому, узагальнюючи і доповнюючи думки різних економістів з приводу відмінностей щодо власного і залученого капіталу, зведемо їх у табл. 1.2.

На наш погляд, окрім загальновідомих відмінностей власного і залученого капіталу – таких як право на участь в управлінні підприємством, право на отримання частини прибутку, термін повернення капіталу, пільги щодо податку на прибуток, юридичний аспект у разі ліквідації підприємства - доцільно визначити й такі відмінності: відносини на ринку капіталів, наявність обмежень у разі фінансування окремих об’єктів, наявність на момент створення підприємства, залежність елементів капіталу від організаційно-правової форми суб’єкта господарювання.

Щодо ознаки відмінності обмеження в разі фінансування підприємства зазначимо, що вона є умовною, проте за її дотримання зберігається фінансова стійкість підприємства. Водночас склад елементів власного капіталу в основному не залежить від організаційно-правової форми підприємства, однак така залежність існує в разі вибору елементів залученого капіталу як можливого джерела фінансування.

Поряд з відмінностями між власним і залученим капіталом простежується і їхня схожість. Передусім, і власний, і залучений є капіталом, тобто вартістю, здатною приносити додаткову вартість у процесі продуктивного використання. Залучений і власний капітал стосовно активів суб’єкта господарювання є джерелами їхнього фінансування і залежно від терміну використання може

бути, відповідно, довго- або короткотерміновими, основним або оборотнім; як залучений, так і власний капітал є необхідним для здійснення безперервної діяльності.

Таблиця 1.2

Головні відмінності залученого і власного капіталу

Ознаки відмінностей	Капітал	
	залучений	власний
Право на участь в управлінні підприємством [122, с.32; 84,с. 23, 52,с.14]	Нема	Повне або обмежене
Право на отримання частини прибутку та майна [122, с.32;84,с. 23]	Першочергове	За залишковим принципом
Термін повернення капіталу[122, с.32; 84,с. 23]	Передбачений умовами договору	Не обумовлений
Пільги щодо податку на прибуток [122,с.32; 84,с. 23]	Є	Нема
Юридичний аспект (у разі ліквідації підприємства) [84,с. 23]	Кредитор не має права на майно, що залишилося після оплати заборгованості третім особам	Власник має право на майно підприємства, що залишилося після оплати заборгованості третім особам
Відносини на ринку капіталів	Зберігає свою форму	Набуває форму інвестицій
Наявність обмежень у разі фінансування окремих об'єктів	Для фінансування основних активів не бажано використовувати короткостроковий залучений капітал	Немає обмежень
Наявність на момент створення підприємства	Не обов'язкове	Обов'язкове
Залежність елементів капіталу від організаційно-правової форми суб'єкта господарювання	Є	Немає

Розглянуті нами відмінні та подібні риси залученого і власного капіталу не розкривають сутності досліджуваного поняття, однак таке порівняння дає змогу попередньо визначити ознаки залученого капіталу. Ми дійшли висновку, що залучений капітал – це необхідне джерело фінансування підприємства, власник якого не має права на участь в управлінні підприємством, хоча має першочергове право на отримання частини прибутку відносно власників підприємства. Залучений капітал підлягає обов'язковому поверненню його власнику; його використання визначає плату, що зменшує прибуток до оподаткування. Залучений капітал на ринку капіталів зберігає форму. Можливість використання окремих його елементів залежить від організаційно-правової форми суб'єкта господарювання.

Для точнішого визначення сутності поняття залученого капіталу необхідно зазначити, що залучення капіталу за природою є об'єктивною передумовою господарювання будь-якого підприємства. Залучений капітал виникає на окремих стадіях розвитку підприємства й зумовлений загальноекономічними відносинами, коли суб'єкт господарювання досягає такого рівня розвитку, за якого для підтримання ефективної діяльності не достатньо тільки власного капіталу. З іншого боку існують учасники кредитного ринку, які кредитують суб'єктів господарювання. Звичайно, в інтересах кредиторів є отримання прибутку у вигляді відсотка, проте позичальник може отримати додаткову вартість у разі ефективного використання залученого капіталу.

З огляду на об'єктивність залученого капіталу необхідно визначити суб'єктивну сторону цього поняття, носієм якої є людина. Тільки людині властива здатність виразити в узагальненому вигляді суть реальних відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну, а також використання джерел, необхідних для забезпечення фінансово-господарської діяльності.

Отже, викладемо власне судження щодо суті поняття “залучений капітал підприємства”. На нашу думку, залучений капітал визначений такими сутнісними характеристиками:

– залучений капітал – це капітал, що його використовує підприємство, як звичайно, на засадах повернення. Неповорнення регламентоване у правовому полі регулювання економічних відносин у країні;

– умовою отримання залученого капіталу є як угода сторін (за позиками, кредитами), так і необумовлена форма отримання (використання недопустимої кредиторської заборгованості);

– позика капіталу відбувається за визначену плату. Однак зазначимо, що добровільна відмова обох сторін від плати за залучений капітал є окремим випадком і, на нашу думку, свідчить лише про нульову плату за його використання.

Визначені сутнісні характеристики дають нам змогу сформулювати таке визначення: залучений капітал - це джерела фінансування підприємства, одержані в грошовій або натуральній формі від різних учасників економічного процесу з метою отримання економічної вигоди в результаті економічної діяльності суб'єкта господарювання. На відмінну від позикового капіталу, для якого характерною є умова повернення за строками і визначену плату, залучений капітал включає також і необумовлені форми залучення недопустимої кредиторської заборгованості. Тобто, з одного боку, він є частиною фінансових ресурсів підприємства, залучених від банків чи інших учасників господарського процесу, які використовують для здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства і які забезпечують безперервну діяльність підприємства. З іншого боку, залучений капітал характеризує сукупний обсяг зобов'язань суб'єктів господарювання або загальну суму боргу.

Для того, щоб повніше розкрити економічну сутність залученого капіталу, систематизувати різні його види, визначити його об'єкти обліку та аналізу, здійснимо його класифікацію як основу для формування інформаційного забезпечення управління на різних рівнях. Без детальної класифікації залученого капіталу питання обліково-аналітичного забезпечення втратили чіткість, а відтак у системі управління можуть виникати помилки,

пов'язані з неякісною інформацією.

Як відомо, питання класифікації залученого капіталу підприємства, визначення його складу розглянуті лише в деяких працях економістів, більшість з яких [9, 77] дотримується погляду щодо класифікації лише за єдиною ознакою, а саме: за джерелами його формування. Інші науковці [14, 94, 182,] класифікують його за різними ознаками, чим безперечно роблять неабиякий внесок у розвиток науки.

Наприклад, І.В. Зятковський [77] пропонує класифікацію капіталу за джерелами його формування, що охоплює:

1) власний капітал (амортизаційні відрахування, чистий прибуток, статутний капітал, емісійний дохід);

2) залучений капітал (стійкі пасиви, до складу яких входять мінімальна кредиторська заборгованість із заробітної плати і нарахування на заробітну плату; заборгованість за податками і зборами, за розрахунками з покупцями обігової тари; резерв на покриття майбутніх платежів; а також інші ресурси);

3) позичений капітал (довгострокові кредити банків, облігаційні позики, кошти керівних організацій, отримані підприємством на засадах повернення; кредити інвестиційних фондів на фінансування капітальних інвестицій за умови повернення; кредити іноземних інвесторів; інші позичені кошти).

На нашу думку, поділ капіталу інших юридичних та фізичних осіб, який обслуговує потребу конкретного суб'єкта господарювання не є доцільним, оскільки за економічною природою це капітал, який підлягає поверненню, а от механізм повернення оцінюють відповідно до кожного виду залученого капіталу індивідуально за всією сукупністю потоків залучення, а не за двома групами: залучений і позичений.

Ю.М. Воробйов класифікує позичені джерела коштів підприємств за такими ознаками [182, с.85]:

1) позикові кошти, які формуються з фондового ринку: різноманітні види облігацій;

2) позикові кошти, які формуються з кредитного ринку: довготермінові банківський кредит, довготермінові позики і кредити небанківських установ;

3) позикові кошти, які формуються на ринку внесків і депозитів: банківські внески та депозити фізичних і юридичних осіб, внески з довготермінового страхування;

4) позикові кошти, які надає держава та її органи: довготермінові позики і кредити держави, довготерміновий податковий кредит і податкові пільги;

5) інші позикові кошти.

Однак ця класифікація детальніше розкриває форми залученого капіталу лише на стадії його формування, опускаючи стадію використання залученого капіталу.

Інші автори [77, 177, 180] вважають, що залучений капітал треба розглядати в розрізі зобов'язань підприємств. Класифікації зобов'язань підприємств цей колектив авторів майже не приділяє уваги, називаючи лише її головні елементи. Хоча в умовах ринкової економіки пошук залучених джерел для розвитку підприємства має важливе значення, класифікація залученого капіталу лише за цією ознакою недостатня для повного і всебічного його аналізу.

На особливу увагу заслуговує запропонована І.О. Бланком класифікація позичених коштів підприємства за такими ознаками: за метою залучення, за джерелами залучення, за періодом залучення, за формою залучення, за формою забезпечення [14]. Перевагами такої класифікації є багатогранність класифікаційних ознак. Проте, на нашу думку, організація обліку й аналізу потребує детальнішого розподілу інформаційних потоків при залученні капіталу.

Узагальнення інших джерел з економіки й управління [8, 23, 75, 97, 100, 190, 191] дає таке уявлення про особливості класифікації залученого капіталу, яку багато авторів називають зобов'язаннями, більше уваги вони приділяють

банківським кредитам, а заборгованість за товари, з заробітної плати і податків називають стійкими пасивами і розглядають їх як об'єкт планування і прогнозування.

Аналіз спеціальної економічної літератури з фінансів [2, 6, 22, 39, 77, 99, 102, 110, 165, 186, 190, 191] засвідчив, що класифікації залученого капіталу в широкому розумінні не проводили, не були також виділені класифікаційні ознаки. У загальному вигляді залучений капітал представлений позиковими джерелами (до них належить заборгованість за кредитами і позиками) і залученими (кредиторська заборгованість).

Як впливає з аналізу варіантів класифікації залученого капіталу в спеціальній економічній літературі з фінансів, економіки й управління, не досить глибокою є деталізація його видів, не виділення класифікаційних ознак або виділення тих, що не розкривають специфіки управління капіталом, а, отже, це не сприяє формуванню інформаційного забезпечення управлінської діяльності.

У положеннях (стандартах) бухгалтерському обліку також не передбачена класифікація залученого капіталу. Однак, керуючись Планом рахунків активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій та Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, можна навести ознаки класифікації залученого капіталу в такий спосіб – за джерелами утворення і термінами залучення. Хоча ця класифікація дає змогу використовувати облікову інформацію для цілей управління, аналізу і контролю, вона не охоплює всіх класифікаційних ознак і не враховує особливостей діяльності окремого суб'єкта господарювання.

На нашу думку, доцільно виконувати класифікацію залученого капіталу підприємства, дотримуючись таких вимог:

- 1) визначення мети і доцільності розробки класифікації;
- 2) здійснення класифікації за різними ознаками;
- 3) чіткості і лаконічності понятійно-категорійного апарату;
- 4) прив'язаності до джерел інформації.

Залучений капітал підприємства можна класифікувати за визначеними класифікаційними ознаками, які пов'язані з процесом його функціонування. Вибір класифікаційних ознак визначається економічною суттю залученого капіталу, його призначенням і роллю в економічній системі, структурою, формами створення і використання. З огляду на це головними групами класифікаційних ознак вважають [182]:

- 1) процес формування залученого капіталу підприємства;
- 2) процес використання залученого капіталу підприємства;
- 3) взаємопов'язаний процес як формування, так і використання залученого капіталу підприємства.

Тому для цілей управління залученим капіталом підприємства за кожним з процесів функціонування ми пропонуємо класифікацію, відображену на рис. 1.1.

Оскільки залучений капітал з погляду облікового процесу характеризує сукупність зобов'язань підприємства, то аналізуючи й узагальнюючи наведені варіанти класифікації залученого капіталу, пропонуємо систематизувати різні його види для обліку з використанням таких класифікаційних ознак: тривалість терміну погашення заборгованості, характер виникнення заборгованості, контрагенти, валюта розрахунків, визначеність терміну та оцінки, забезпеченість, платність, умови виникнення, виконанням умов погашення (додаток А).

З огляду на це, ми дійшли висновку, що залученому капіталу притаманні певні позитивні риси:

- залучений капітал підприємства дає змогу проводити безперервну фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання;
- залучений капітал забезпечує збільшення фінансового потенціалу підприємства за потреби суттєвого прискорення темпів зростання обсягів виробництва;
- підприємство, маючи залучений капітал, забезпечує додаткове одержання прибутку внаслідок зменшення податкового навантаження;

Залучений капітал підприємства	
<i>У процесі формування</i>	<i>У процесі використання</i>
За структурними елементами: - комерційний кредит; - товарний кредит; - позики; - кредиторська заборгованість; - доходи майбутніх періодів.	За напрямками використання: - залучений капітал, призначений для фінансування необоротних активів; - залучений капітал, призначений для фінансування оборотних активів; - залучений капітал, призначений для фінансування інших господарських або соціальних потреб.
За джерелами створення: - залучений капітал із зовнішніх джерел; - залучений капітал із внутрішніх джерел;	За періодом залучення: - залучений короткостроковий капітал; - залучений довгостроковий капітал
За формами залучення: - залучений капітал в грошовій формі (фінансовий кредит); - залучений капітал в товарній формі (товарний або комерційний кредит); - залучений капітал в інших матеріальних або нематеріальних формах.	За якістю використання : - залучений капітал, який використовують в операційній діяльності підприємства; - залучений капітал, який не використовують в операційній діяльності підприємства
	За формою забезпечення: - незабезпечений залучений капітал; - залучений капітал, забезпечений гарантією або поручительством; - залучений капітал, забезпечений заставою
<i>В процесі формування і використання</i>	
Відповідно до дотримання правових норм: - легальний; - тіньовий.	За ризиком: - з високим ступенем ризику; - з середнім ступенем ризику; - з низьким ступенем ризику.

Рис. 1.1. Класифікація залученого капіталу у системі фінансового менеджменту підприємства

- залучений капітал підприємства дає змогу збільшити рентабельність власного капіталу завдяки забезпеченню розширеного відтворення виробництва;

- залучені кошти на підприємстві активізують збереженість і зворотність грошей та ліквідність активів підприємства в цілому.

Отже, підприємство, що використовує залучений капітал, має вищий фінансовий потенціал розвитку і ліпші можливості збільшення додаткового прибутку на підприємстві.

Залучений капітал підприємства має ряд особливостей.

По-перше, використання залученого капіталу у фінансово-господарській діяльності підприємства пов'язане з формуванням грошового потоку, що проходить стадії кругообігу від отримання кредиту чи необумовленого використання кредиторської заборгованості до його повернення. Використання залученого капіталу зумовлює виникнення групи фінансових ризиків, дія яких не залежить від форми й умов залучення капіталу на підприємство.

По-друге, кредитоспроможність суб'єктів господарювання безпосередньо пов'язана з залученням фінансових ресурсів на підприємство.

По-третє, стан фінансового ринку, його окремих сегментів пов'язаний з залученням капіталу на підприємство. Розвиток фінансового ринку дає змогу використовувати різні схеми і форми залучення капіталу на підприємство. Вартість залученого капіталу залежить від коливань кон'юнктури фінансового ринку.

На сучасному етапі переходу до ринкових умов господарювання залучення капіталу на підприємство відіграє важливу роль як для окремого суб'єкта господарювання, так і для економічної системи держави в цілому, оскільки виробничо-фінансові відносини не можуть існувати без відтворення фінансових ресурсів у розширеному масштабі. Доводиться залучати капітал на підприємство для безперервності процесу виробництва, що зумовлене потребою покриття розриву між надходженням і використанням коштів. Крім того, існує часовий лаг між нагромадженням фінансових ресурсів і потребами обміну їх на основні засоби виробництва, що постійно зношуються.

Потреба запобігти перебоям у виробництві, а також розширити виробництво в умовах, коли для цього бракує власного капіталу, і одержати

додатковий прибуток, безперечно, свідчить про те, що залучати кошти необхідно вже тому суб'єкту господарювання, що функціонує. Однак ще більше залучений капітал необхідний тому, хто лише бажає організувати власне виробництво чи іншу фінансово-господарську діяльність.

Отже, залучений капітал підприємства відіграє важливу роль і має велике значення для нормального процесу функціонування всіх суб'єктів господарювання і цілісної економічної системи. Цінність і призначення залученого капіталу полягає у тому, що в разі його використання формуються сприятливі умови для розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства. В умовах ринкових перетворень виникає багато проблем з залученням фінансових ресурсів, їхнім використанням та ефективним функціонуванням. Вирішення таких проблем дасть змогу раціональніше й ефективно проводити фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання.

На підставі розгляду сутності залученого капіталу, мотивації його залучення у сферу підприємницької діяльності суб'єктів господарювання визначимо, що це господарський процес, який відбувається у правовому полі, яке впливає на обсяг, структуру та ефективність господарювання.

1.2. Комплексна оцінка основних форм залученого капіталу та їхнє нормативно-правове регулювання

З огляду на економічну природу залученого капіталу, його роль в активізації підприємницької діяльності виникає завдання з визначення головних форм залученого капіталу та оптимізації джерел для забезпечення конкурентної платоспроможності і стійкого економічного зростання. Процес залучення капіталу, його гарантії відбувається у правовому полі, що передбачає визначеність відносин з партнерами, правову захищеність контрагентів у позикових відносинах, унаслідок чого зменшується ступінь ризику залучення та

стимулюється підприємницька ініціатива активізації грошових потоків на державному і міждержавному рівнях.

Комплексна і системна оцінка головних форм залученого капіталу передбачає принципово новий підхід у дослідженні цього поняття. Зазначимо, що в економічній літературі не приділяють належної уваги обґрунтуванню теоретико-методологічних аспектів обліку й аналізу залученого капіталу. Тому, удосконалення обліку й аналізу залученого капіталу неможливі без відображення залученого капіталу як комплексної системи, що всебічно характеризує його структуру. Розвиток ринкових відносин у нашій країні породив інтерес до нових форм залученого капіталу, хоча не можна заперечувати того факту, що більшість з них вже використовувалися у вітчизняній практиці.

Нагадаємо, що у вітчизняній [101, 160, 180] та зарубіжній літературі [34, с.184-192, 85 с.147, 166 с.434] структуру залученого капіталу трактують різнобічно. Водночас багато дослідників одноставно до залученого капіталу відносять довго- та короткотермінові кредити банків, емісію цінних паперів (облігацій, векселів), комерційний кредит, лізинг [68-72, 154, 160]. Однак полеміка суджень з приводу правомірності віднесення залученого капіталу, що виявляється в інших його формах, таких як кредиторська заборгованість, заборгованість перед бюджетом та інших, відображають головні розбіжності з приводу структури залученого капіталу.

Визначення структури залученого капіталу та її комплексна оцінка дають змогу виявити місце різних форм залученого капіталу; вивчити взаємозв'язки між ними, виявити їхні сутнісні характеристики, визначити залучений капітал як комплексну систему, відмінності і спільність якої дають змогу розглядати його як єдиний фінансово-господарський процес.

Виділимо головні форми залученого капіталу підприємства з погляду забезпечення управління процесами його залучення та цільового використання (рис. 1.2). Залучений капітал може бути сформований із довго- і короткотермінових кредитів банків, позики, емісії цінних паперів,

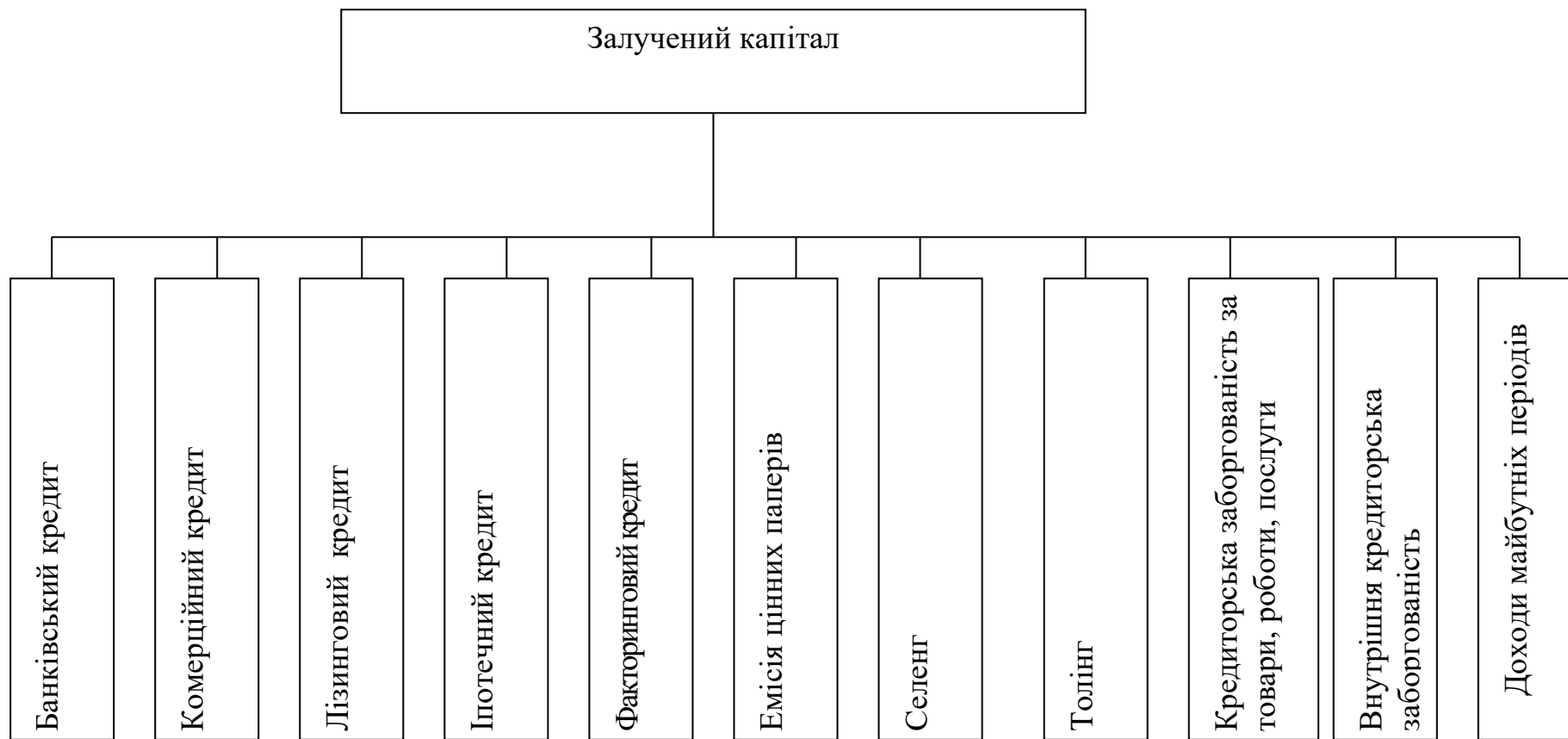

Рис.1.2. Структура залученого капіталу підприємства

комерційного кредиту, лізингу, іпотечного кредиту, факторингового кредиту, селенгу, толінгу, кредиторської заборгованості, відтермінованих податкових зобов'язань, доходів майбутніх періодів, бюджетних та позабюджетних асигнувань. Результатом залучення цих коштів є виникнення зобов'язань підприємства щодо їхнього повернення.

Головною формою формування залученого капіталу є банківський кредит. Основні принципи кредитування підприємств, прийняті у світовій практиці [160, с.469] - забезпеченість, платність, терміновість, поверненість, цільовий характер.

Сьогодні комерційні банки, окрім прямого кредиту, який полягає в кредитуванні одноразових контрактів клієнтів кредитних ресурсів банку, надає безліч кредитних послуг підприємствам.

Найзручнішою формою кредитування за умови тривалої співпраці, як для банку, так і для клієнта є кредитна лінія, яку банк відкриває на визначений термін і в певному обсязі. Для підприємств кредитна лінія зручна тим, що вони можуть безперервно погашати заборгованість і так зменшувати суму заборгованості по відсотках. У світовій практиці широко використовують фінансування клієнта у вигляді овердрафту по відкритому рахунку, але знову ж таки у випадку, якщо відомі стійкі показники діяльності підприємства [202]. За даними НБУ, протягом 2004 – 2005 рр. овердрафт мав тенденцію до збільшення (збільшився із 1,9 до 2,5%), проте в структурі загального обсягу виданих кредитів суб'єктам господарювання України його частка незначна (табл. 1.3).

Одним з нетрадиційних джерел формування залученого капіталу підприємств є лізинг. В Україні лізинг розглядають двояко - як оренду і як форму кредитування. В правовому полі лізинг регулюється Законом України “Про фінансовий лізинг” [70].

Водночас облік лізингових операцій регламентований П(С)БО 14 “Оренда” [146] та Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” №283/97-ВР від 22.05.97 р. зі змінами і доповненнями (далі Закон

Кредити комерційних банків в економіку України
протягом 2004 - 2005 рр. (за видами кредитів)*

(на кінець періоду, млн. грн.)

Види кредитів	Усього	За кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Питома вага окремих видів кредитів у загальному обсязі, %
		Усього	у тому числі		
			у національній валюті	у іноземній валюті	
Усього	88579	73785	44564	29220	100
1. Кредити в поточну діяльність					
Овердрафт	1683	1482	1341	141	1,9
За операціями РЕПО	51	51	51	-	0,1
За врахованими векселями	1380	1380	1380	-	1,6
За факторинговими операціями	139	139	138	1	0,2
За внутрішніми торговельними операціями	5996	5996	4502	1494	6,8
Кредити за експортно-імпортними операціями	7596	7596	247	7349	8,6
Інші кредити в поточну діяльність	63561	51008	34061	16947	71,8
2. Кредити в інвестиційну діяльність					
З них фінансовий лізинг	91	91	91	0	0,1
Усього	143418	109895	67525	42370	100
1. Кредити в поточну діяльність					
Овердрафт	121034	96357	61247	35110	84,4
За операціями РЕПО	3570	3523	3192	331	2,5
За врахованими векселями	136	128	128	-	0,1
За факторинговими операціями	25801	1178	1178	0	18,0
За внутрішніми торговельними операціями	418	418	416	2	0,3
Кредити за експортно-імпортними операціями	91109	91109	56333	34776	63,5
Інші кредити в поточну діяльність	22384	13538	6278	7261	15,6
2. Кредити в інвестиційну діяльність					
з них фінансовий лізинг	194	192	189	2	0,1
Іпотечні кредити	10441	3505	1541	1963	7,3
Інші кредити в інвестиційну діяльність	11749	9842	4547	5295	8,2
Усього	143418	109895	67525	42370	100

* Складено за даними Бюлетеня НБУ [47]

про прибуток) [69], Цивільним кодексом (параграф 6 глави 58) [194] та Господарським кодексом (ст. 292) [57].

В основі поділу лізингу на оперативний і фінансовий є термін дії угоди, ступінь окупності предмета лізингу, характер його використання тощо.

Фінансовий лізинг – це господарська операція, яка передбачає придбання орендодавцем за замовленням орендаря основних засобів з подальшою передачею їх у користування орендаря на термін, що не перевищує періоду повної їх амортизації з обов'язковою наступною передачею орендарю права власності на ці основні засоби. Переваги фінансового лізингу такі:

- задовольняє потребу в довготерміновому позиковому капіталі;
- автоматично формує забезпечення зобов'язань з погашення кредиту, що знижує вартість залучення;
- забезпечує покриття “податковим щитом” усієї суми заборгованості шляхом зменшення розміру оподатковуваного прибутку на суму амортизаційних відрахувань;
- забезпечує використання різних форм платежів, пов'язаних з виконанням зобов'язань;
- забезпечує більшу гнучкість у термінах оплати платежів;
- простіший в оформленні порівняно з банківським кредитуванням.

Оперативний лізинг – це такий вид фінансування, за якого передбачена передача орендарю права користування основними засобами на термін, що не перевищує терміну їхньої повної амортизації, з обов'язковим поверненням цих основних засобів їх власнику після закінчення терміну дії лізингової угоди. Основні засоби, передані в оперативний лізинг, залишаються у складі основних засобів орендодавця.

Не зважаючи на перелічені вище переваги, лізинг в Україні лише на стадії розвитку. За даними НБУ (див. табл. 1.3) станом на 31.12.2005 р. фінансовий лізинг становив лише 0,1% в загальному обсязі кредитів, або 194 млн. грн. У багатьох працях, присвячених питанням лізингу [21, 37, 38, 82, 99, 104],

наголошується на потребі розвитку лізингу в Україні. На впровадження лізингу значно впливатиме фінансово-кредитна система. За сприятливих зовнішніх умов лізингові операції відіграватимуть важливу роль у фінансуванні інвестицій.

У грошовому обороті підприємств разом з позиками банків є засоби й інших кредиторів — підприємств-постачальників. Це так званий комерційний кредит, який надають суб'єкти господарювання у вигляді відтермінування платежу за проданий товар.

У разі банківського кредиту основою є операція позики, у випадку комерційного вона є другорядною, а головна – операція купівлі–продажу.

Комерційний кредит – це ресурси, які отримує підприємство від постачальників за звичайних умов ведення господарської діяльності. Він є найпоширенішим джерелом фінансування поточних витрат підприємства.

Залучення капіталу на умовах комерційного кредиту має низку переваг порівняно з іншими джерелами, оскільки:

- є найбільш маневреною формою фінансування;
- дає змогу активно згладжувати сезонну потребу в інших формах залучення позикових коштів;
- дає змогу вільно розпоряджатися наданими в кредит матеріальними цінностями;
- вартість комерційного кредиту значно нижча від вартості всіх інших позикових ресурсів;
- дає змогу скоротити фінансовий цикл підприємства, отже, і потребу в капіталі;
- має простіший механізм оформлення порівняно з іншими видами кредиту.

Комерційний кредит може бути наданий у таких формах:

- комерційний кредит з відтермінуванням платежу за умовами контракту;
- комерційний кредит з оформлення заборгованості векселем;

- комерційний кредит у формі відкритого рахунку;
- комерційний кредит типу “френчайз”;
- комерційний кредит у формі консигнації.

Перші два види є найпоширенішими видами комерційного кредиту. Різниця полягає лиш у тому, що перший не потребує оформлення спеціальних документів, а другий – оформлюють векселем.

Комерційний кредит у формі консигнації – це різновид комісійної операції, за якої постачальник відвантажує на склад підприємства товари з дорученням продати їх. Розрахунки з постачальником проводять лише після продажу товару. Комерційний кредит у формі консигнації є різновидом позабалансового фінансування.

Один з найзручніших способів реалізації відтермінування платежу – вексель, він є способом не тільки кредиту, а й платежу, що зменшує потребу у наявності грошей. За даними НБУ, протягом 2004 – 2005 рр. простежувалося значне збільшення кредитування підприємств завдяки вексям. Відсоток вексельного обігу за цей період збільшився з 1,6 до 18,0 (табл. 1.3); це свідчить про зменшення ризиковості такого кредитування.

В Україні вексель функціонує відповідно до Закону України “Про обіг векселів в Україні”. Цим законом визначено нормативні акти, які формують законодавство України про обіг векселів [68].

У разі визначення поняття векселя виникають ускладнення, які значно зумовлені тим, що вексель є подвійним явищем. Подвійність векселя можна розуміти так.

1. Подвійність у конструкції паперів. Наявні дві різні вексельні моделі, тобто існують два види векселів: переказний і простий. Обидва ці різновиди векселя виконують одні й ті ж функції і мають однакову економічну природу, а відмінності, що є між ними, зникають у процесі обігу векселя. До того ж, вексель “у чистому вигляді” на практиці трапляється зрідка, тому що здебільшого він ускладнений авалем та індосаментами [125].

2. Вексель – це цінний папір, класична ж конструкція цінного паперу передбачає два головні елементи: речовий і зобов’язальний (формальний і змістовний). У юридичній природі дуалізм векселя виявляється у тому, що:

а) вексель – це документ визначеної форми, цінний папір (інструмент здійснення фінансових вкладень, один з різновидів майна в балансі підприємства);

б) його сутність становить зобов’язання, яке пов’язує векселедавця з вексельним кредитором (одна з форм договору позики; спосіб оформлення дебіторсько-кредиторської заборгованості).

Практичне застосування векселя в Україні є таким: навіть якщо підприємство і придбає вексель як цінний папір, то надалі його найчастіше використовує як борговий (розрахунковий) документ. Це можна пояснити тим, що, з урахуванням ситуації неплатежів, в Україні характерним є застосування векселя як засобу платежу, а не як інструменту кредитування [33, с.23].

Поява в господарській практиці векселя, не зважаючи на сказане вище, без сумніву, є значним кроком уперед, необхідним для розвитку комерційного кредитування. Векселі справді зручні для вирішення такої специфічної проблеми, як накопичення взаємних неплатежів підприємств. Вони дають змогу шляхом перепродажу або обліку повертати в обіг заморожені в дебіторській заборгованості засоби.

Питання щодо використання залученого капіталу у формі комерційного кредиту викликало широку полеміку [2, 3, 9, 21, 38, 98, 99, 102, 103, 110, 119, 129, 191], думки різних економістів деколи полярні, але хотілося б зазначити, що відносини між підприємством-кредитором і підприємством-боржником з комерційного кредитування рівноправні, взаємовигідні, припускають взаємний контроль та відповідальність і зрештою, укріплюють їхню економічну самостійність. Використання комерційного кредиту підприємствами створює додаткові можливості для налагодження фінансово-господарської діяльності; витрати на обслуговування залученого капіталу значно нижчі, що для багатьох підприємств має важливе значення. Річ у тому, що в разі комерційного

кредитування відсоток, оскільки він не відіграє в ньому самостійної ролі, нижчий, ніж відсоток за користування банківськими позиками.

Комерційний кредит у вітчизняній практиці можуть надавати не тільки у вигляді вексельного кредиту, й у формі відкритого рахунку. На базі відкритого рахунку підприємства, що мають стабільні контакти, можуть відкривати один одному кредитні лінії, у межах яких виконувати взаємні товарні поставки. У визначені контрактом терміни підприємства погашають кредит або переліком, або шляхом обліку взаємних вимог.

Ще однією формою комерційного кредиту є кредитування за контрактом типу “френчайз”. У цьому випадку транснаціональні компанії надають допомогу малому і середньому бізнесу у вигляді грошової позики, лізингу, факторингу [2]. Природно, що така форма відносин між підприємствами сприятиме розвитку малих і середніх підприємств, яким звичайно не вистачає грошей на придбання необхідного устаткування, закупівлі товарів, а отримання кредитів дуже проблематичне з огляду на те, що банки не довіряють таким підприємствам. Система “френчайз” дасть змогу дрібним власникам з меншими витратами і більшою вигодою організувати свій бізнес, оскільки велика частина організаційних, маркетингових та інших витрат припаде на головну компанію.

Не зважаючи на безліч позитивних властивостей, комерційний кредит має і свої недоліки, що полягають у наявності ризику для постачальника, великого впливу на сторони банківської сфери в разі обліку векселів, а також комерційний кредит іноді є вимушеним для постачальника в разі нестійкого фінансового стану покупця.

Як у країнах з ринковою економікою на зміну простим відносинам прямого боргу і дебіторської заборгованості прийшов вексельний обіг, і на зміну вексельному обігу виникла система факторингових операцій. Тому необхідно детальніше розглянути факторинг і можливості його застосування на підприємствах України.

Таку форму кредитування давно і широко використовують у зарубіжній практиці, що зумовлено, перш за все тим, що досягається прискорення

оборотності засобів у розрахунках. Це особливо важливо для підприємств, оскільки, одержуючи негайні платежі, вони, відповідно, можуть завчасно розрахуватися з постачальниками й одержати за це цінову знижку.

Факторинговий кредит – це фінансова операція передання боргових зобов'язань (рахунків–фактур, векселів тощо) за відповідну плату. Відбувається шляхом проведення факторингових операцій, які є різновидом торгово-комісійних операцій, поєднаних з кредитуванням оборотного капіталу клієнта. Головна мета факторингу полягає у забезпеченні своєчасної оплати товарів, відвантажених постачальником виконаних робіт або наданих послуг. Механізм досягнення цієї мети – надання кредиту під боргові вимоги постачальника або зобов'язання платника. Тому факторинг поєднує в собі багато банківських послуг: розрахунково–платіжних, кредитних, аудиторських, інформаційних, ведення обліку тощо.

В Україні факторингові операції почали застосовувати у 1989 – 1991 рр. з початком формування мережі комерційних банків, проте надалі, через розвиток інфляції, їх згорнули [3].

З огляду на суть факторингу деякі економісти розглядають цю форму кредитування як спосіб передання боргу і таким чином зниження ризику підприємницької діяльності [111]. У західноєвропейських економістів викликає полеміку питання, які форми перевідступлення прав вимоги відносити до факторингу. Наприклад, англійські економісти А.Н. Кокс і Дж.А. Маккензі. [203] під факторингом вважають будь-які операції з неоплаченими борговими вимогами, а англійський економіст П. Біськоне [205] та багато інших західноєвропейських учених факторингом називають тільки повне обслуговування як без, так і з правом регресу.

У факторингових операціях беруть участь три сторони:

- постачальник, клієнт фактор–фірми (банки), який прагне одержати кошти за відвантажені товари в мінімально короткий термін з метою залучення їх в обіг і отримання прибутку;
- фактор-фірма або банк, що займається факторинговими операціями,

який купує у постачальника боргові вимоги й оплачує їхню частину для отримання прибутку у вигляді відсотків за надання кредиту;

- покупці, що відіграють у факторингу другорядну роль і не беруть участі в договорі про факторинг, якщо не укладений зустрічний договір про факторинг з покупцем.

У ринковій економіці факторинг є системою фінансового обслуговування клієнта, за клієнтом зберігається тільки його основна діяльність і для підприємств це вигідно не тільки з погляду можливості розрахунку з постачальниками, а й з погляду економії, якої можна досягти шляхом скорочення штату співробітників, що провадять ведення обліку, рекламу, пошук постачальників і покупців, збирання інформації про ринки збуту тощо. Проте одночасно виникає ризик майже повної залежності клієнта від банку, оскільки такі відносини ведуть до повного інформування фактора про справи клієнтів, підпорядкування їх своєму впливу і контролю.

За даними НБУ, на 2005 р. операції з факторингу становили лише 0,3% від загального обсягу виданих кредитів суб'єктам господарювання України (див. табл. 1.3).

Думки про факторинг різні й деколи суперечливі, проблем з його використанням ще дуже багато. Водночас, можна зробити висновок про перспективність застосування факторингу на підприємствах молочної промисловості, однак до вирішення цієї проблеми потрібно підходити з урахуванням індивідуальних потреб суб'єктів господарювання.

Залучений капітал підприємства може бути сформований у вигляді іпотечного кредиту. Іпотечний кредит – це позика під заставу нерухомого майна. У разі його застосування ризик кредитора менший, ніж внутрішній підприємницький ризик, оскільки існують матеріальні гарантії повернення капіталу. Об'єктом кредитування і забезпечення виконання зобов'язань є підприємство як єдиний майновий комплекс, що володіє рухомим і нерухомим майном. Іпотечний кредит дає змогу також за допомогою вторинного

іпотечного ринку мобілізувати вільні кошти населення для вкладення їх у пріоритетні виробництва [2].

Для підприємства іпотечне кредитування вигідне тим, що підприємство одержує кредит під незначні відсотки й у зв'язку з тривалим терміном кредитування встигає, налагодивши діяльність, повернути позикові кошти вже з отриманого прибутку.

Іпотека неможлива без чіткого механізму. Цей механізм має передбачати:

- формування первинного і вторинного промислових іпотечних ринків, на яких діють підприємства (позичальники), банки і кредитні організації (кредитори), агентства з іпотечного кредитування, інвестори, уряд;

- надання підприємствам (позичальникам), визнаним у передбачуваному порядку, які потребують пріоритетного фінансування, субсидій у розмірі від 5 до 60% ринкової вартості майна підприємства залежно від його фінансового становища;

- надання банками довготермінових кредитів (на п'ять–десять років) на інвестиції, здебільшого у фізичні активи, а також коротко- (на три–шість місяців) і середньотермінових (на один–два роки) на інвестиції в оборотні і нематеріальні активи;

- реалізацію програм субсидування підприємств через обрані на контрактних засадах банки залежно від рівня захисту цих коштів від інфляції;

- можливість процедури укладання договору поручительства влади окремого регіону з кредитором для зниження ризику неповернення кредиту і підвищення привабливості іпотечного кредитування для кредитора, а також контроль за погашенням кредиту;

- укладання підприємствами договору страхування відповідальності за невиконання зобов'язань перед кредитором і договору про майнове страхування на весь термін дії кредитного договору в обов'язковому порядку;

- формування правової основи для чіткого і налагодженого функціонування механізму іпотечного кредитування.

За даними НБУ, на 2005 р. відсоток іпотечного кредиту в загальній структурі кредитів невеликий, і становить лише 7,3% (див. табл.1.3).

Однією з форм фінансування підприємницької діяльності є ведення діяльності з давальницькою сировиною – толінг. У такому разі постачальник надає підприємству матеріали безкоштовно. Після обробки готову продукцію передають назад постачальнику, а підприємство отримує оплату у вигляді коштів або частки готової продукції. Толінг належить до позабалансових джерел фінансування діяльності підприємства.

Формою залученого капіталу підприємства є також емісія облігацій. Відповідно до чинного законодавства України [71], цією формою залученого капіталу можуть скористатися підприємства усіх передбачених законом форм власності, об'єднання підприємств, акціонерні та інші товариства. Рішення про випуск облігацій підприємство ухвалює самостійно. Облігація, як інструмент додаткового залучення капіталу суб'єктами економічної діяльності, має такі аспекти:

- 1) проценти за використання кредитних ресурсів визначає емітент;
- 2) обсяг кредитних коштів, що можуть бути залучені підприємством, визначають на фондовому ринку на підставі попиту;
- 3) обсяг капіталу, що може бути залучений, визначають на підставі попиту, але не більше 25% від статутного капіталу (згідно з максимальним обсягом емісії, що передбачений законодавством);
- 4) відсотки за облігаціями не менші від рівня відсотків за ОВДП;
- 5) у разі настання терміну платежу щодо зобов'язань за облігаціями підприємство може запропонувати її власнику замість коштів власні акції на еквівалентну суму;
- 6) напрями використання залучених коштів не є цільовими і значно ширші, ніж у разі використання кредитних ресурсів;
- 7) власники облігацій не мають безпосереднього впливу на діяльність підприємства та права отримувати конфіденційну, на погляд емітента, інформацію про підприємство [19, с.110].

Розрізняють довго- та короткотермінові облигації. Як відомо, механізм реалізації довготермінових облигацій та їхні характеристики суттєво відрізняються від аналогічного механізму залучення капіталу підприємства шляхом емісії короткотермінових (до одного року) облигацій на фондовому ринку.

Пристосування підприємств до розробки механізму емісії та розміщення власних облигацій на фондовому ринку є потенційним кроком до поліпшення процесу залучення капіталу. Залучення капіталу за допомогою такого інструменту, як облигації, забезпечує альтернативне формування залученого капіталу на підприємстві, оскільки його метою є зменшення ризику неотримання суб'єктами господарювання достатнього обсягу грошових ресурсів, що необхідні для розширення діяльності.

Із розвитком вітчизняного фондового ринку, а саме - такого сегмента, як ринок облигацій, залучення капіталу підприємствами поліпшить не лише ступінь надходження їх до підприємств, а й дасть змогу створити конкуренцію банківському кредитуванню, що приведе до:

- 1) зниження відсоткової ставки за банківськими кредитами;
- 2) поліпшення умов кредитування, зокрема механізму надання в заставу майна, моніторингу та впливу кредитних установ на діяльність підприємств тощо;
- 3) створення передумов до розвитку довготермінового банківського кредитування та інших видів залучення капіталу на підприємство [19, с.112].

Кредиторська заборгованість, на відміну від згаданих вище форм залученого капіталу, належить до внутрішніх джерел. Нарахування коштів за різними видами цих рахунків підприємством виконує щоденно (в міру здійснення господарських операцій), а погашення зобов'язань з цієї внутрішньої заборгованості – у певні терміни в діапазоні до одного місяця. З моменту нарахування кошти, що входять є внутрішньою кредиторською заборгованістю, перестає бути власністю підприємства, підприємство їх використовує до настання терміну погашення зобов'язань.

Характерні рисами внутрішньої кредиторської заборгованості такі:

- 1) внутрішня кредиторська заборгованість є практично безоплатним джерелом позикових коштів;
- 2) розмір внутрішньої кредиторської заборгованості впливає на тривалість фінансового циклу;
- 3) внутрішня кредиторська заборгованість прямо залежить від обсягу господарської діяльності підприємства.
- 4) розмір внутрішньої кредиторської заборгованості за окремими видами і підприємства в цілому залежить від періодичності погашення зобов'язань.

До внутрішньої кредиторської заборгованості зачисляють: заборгованість з оплати праці, заборгованість з відрахувань до позабюджетних фондів, заборгованість за податковими платежами, заборгованість з перерахунку внесків на страхування майна підприємства, заборгованість з перерахунку внесків на особисте страхування персоналу, заборгованість по розрахунках з дочірніми підприємствами, інші види нарахувань.

Відтерміновані податкові зобов'язання — це часто використовувана форма залученого капіталу, яку створюють для подолання різниць, що виникають через використання різних методів амортизації основних засобів для оподаткування та фінансової звітності. Відтерміновані податкові зобов'язання – це різниця, яка виникає між сумою податку на прибуток відповідно до податкового обліку і сумою податку на прибуток відповідно до фінансового обліку. Багато підприємств, наприклад, у податковому обліку нараховують амортизацію основних засобів швидшими темпами, ніж у фінансовому, хоча в тривалому періоді обидва методи забезпечують повне списання вартості основних засобів. Це дає змогу вивільнити певну суму капіталу у вигляді резерву відтермінованих податкових платежів.

Доходи майбутніх періодів – це залучений капітал у формі зобов'язання щодо повернення коштів, якщо не будуть виконані умови угоди. До них відносять суми доходів, нарахованих протягом поточного або попередніх

звітних періодів, які будуть визнані лише в наступних звітних періодах. Водночас доходи майбутніх періодів – це форма залученого капіталу, що утворюється тимчасово та іноді слугує засобом для вирівнювання доходу протягом декількох років.

Отже, виконаний аналіз засвідчив, що існує велика різноманітність форм залученого капіталу, проте сьогодні застосовують короткотерміновий банківський кредит і комерційний, нові форми і різновиди кредитів використовують мало. Це зумовлено макроекономічними змінами, низькою платоспроможністю підприємств, неготовністю банків. Однак їхнє використання на підприємствах молочної промисловості, безперечно, дало б позитивний економічний ефект.

1.3. Залучений капітал як особливий об'єкт бухгалтерського обліку й економічного аналізу діяльності підприємств молочної промисловості

Капітал, залучений на підприємство для фінансово-господарської діяльності, має багатогранну сутність, різноманітність форм створення і вираження. Побудова ринкової економіки в нашій країні потребує щораз більшого дослідження формування і використання залученого капіталу на підприємстві, оскільки капітал у русі приносить дохід. За умов ефективного управління залучений капітал є джерелом доходу і здатний давати додатковий прибуток підприємству.

З огляду на природу залученого капіталу, його участь у виробничо-фінансовій діяльності суб'єкта господарювання, треба визначити його особливості як об'єкта обліку, аналізу, контролю та інших функціональних ознак, що впливають на систему управління ним у цілому.

У спеціальній літературі залучений капітал як об'єкт бухгалтерського обліку розглядають з кількох позицій:

- як зобов'язання [122, с.25; 180, с.21; 28, с.207; 17 с.290; 182 с.155];
- як грошові потоки [101, с.184, 60].

- як джерело формування господарських засобів [65, с. 23; 117, с.9].

Сучасна економічна наука головною метою залучення капіталу вважає забезпечення максимізації добробуту власників, що зумовлює зростання ринкової вартості підприємства. Тому залучення капіталу, організація його фінансового й управлінського обліку, ефективне управління ним, аналіз і контроль за його використанням відіграють важливу роль у забезпеченні економічного зростання суб'єкта господарювання.

Ми не розглядатимемо об'єктів бухгалтерського обліку, лише зазначимо, що в працях [28, 52, 117, 122, 182] такими виділяють джерела утворення (формування) господарських засобів.

У першому параграфі першого розділу ми визначили залучений капітал як джерело формування господарських засобів суб'єкта господарювання з властивими йому сутнісними характеристиками й ознаками. З огляду на це залучений капітал – об'єкт бухгалтерського обліку, який взаємодіє з іншими об'єктами. Наприклад, залучений капітал прямо залежить від майна підприємства - необоротних і оборотних активів як їх джерело. Це виявляється в одночасній і рівномірній зміні зазначених об'єктів, тобто зі збільшенням залученого капіталу, збільшується майно суб'єкта господарювання, і навпаки.

Залучений капітал перебуває в зворотному зв'язку з іншими джерелами засобів підприємства – об'єктами бухгалтерського обліку – такими як власний капітал. Тобто зі зменшенням розміру власного капіталу обсяг залученого капіталу збільшується, і навпаки. Водночас, розглядаючи залучений капітал як об'єкт обліку й аналізу, треба виділити такі його обліково-аналітичні параметри:

- обсяг залученого капіталу;
- структура капіталу;
- джерела залучення капіталу;
- термін залучення;
- умови залучення;
- вартість залученого капіталу.

Визначена взаємодія об'єкта залученого капіталу з іншими об'єктами та його аспекти виявляються в процесі бухгалтерського обліку, що складається з декількох етапів [171 с.21]. На нашу думку, доцільно виділити такі етапи процесу бухгалтерського обліку: спостереження, вимірювання, реєстрація, групування й узагальнення інформації в грошовому вираженні. Після визначення головних етапів облікового процесу доцільним виявити дію кожного з них на об'єкт – залучений капітал.

На початковому етапі під час спостереження фактів і явищ господарської діяльності, що є цілеспрямованим сприйняттям об'єктивної реальності, отримують якісну характеристику про залучений капітал, наприклад “отримано кредит у банку”, “погашено позику, надану іншим підприємством” та ін. Однак такі відомості не дають повної інформації про об'єкт і не можуть задовольнити управління в цілому. Потрібним атрибутом у цьому разі є кількісні характеристики. Їх одержують на етапі вимірювання фактів і явищ фінансово-господарської діяльності. Вимірювання залученого капіталу відбувається не тільки в грошовому вираженні, а й у натуральному.

Облікова інформація передається в просторі і в часі. Тому виникає необхідність зберігати відомості, отримані на етапі спостереження і вимірювання. Цього можна досягти шляхом реєстрації даних про кількісні та якісні характеристики фактів і явищ фінансово-господарської діяльності підприємства. На цьому етапі відомості про залучений капітал відображають у договорах, платіжних документах, бланках цінних паперів тощо.

У результаті групування забезпечують накопичення даних про факти і явища, розкриття їхнього взаємозв'язку, виявлення закономірностей їхньої взаємодії, групування відомостей про залучений капітал на синтетичних рахунках і в реєстрах бухгалтерського обліку.

Завершальним етапом процесу бухгалтерського обліку є узагальнення інформації в грошовому вираженні, яке є перетворенням зареєстрованих і згрупованих даних у корисну для користувачів інформацію. З огляду на сказане вище можна констатувати, що на цьому етапі формуємося зміст показників

звітності підприємства, тобто визначають відмінні риси й ознаки об'єктів обліку, відображені у цих показниках. У чинних формах звітності розмір залученого капіталу не виділяють в окремий показник, що, на нашу думку, є недоліком з погляду наочності у визначенні джерела формування майна підприємства. Проте кожен з елементів залученого капіталу відображений у звітності суб'єкта господарювання. Формування показників форми 1 “Баланс”, що характеризує стан залученого капіталу на початок і кінець звітного періоду показано на рис. 1.3.

Практичне використання пропонованої нами схеми дає чітке розуміння змісту окремих показників балансу підприємства, а також забезпечує повноту і достовірність обліково-аналітичної інформації в процесі управління, у тому числі й під час загального аналізу фінансового стану підприємства та окремих показників його діяльності.

Формування показників у балансі підприємства дасть змогу під час управління процесом залучення капіталу створити основу оптимізації складу його джерел та забезпечити оптимізацію форм його залучення з урахуванням специфіки господарської діяльності підприємств молочної промисловості та умов її провадження.

Інформацію про досліджуваний об'єкт обліку узагальнюють у показниках інших форм звітності, зокрема у формі №2 “Звіт про фінансові результати”, накопичують інформацію про витрати в разі залучення капіталу, у формі №3 “Звіт про рух грошових коштів” узагальнюють інформацію про рух залученого капіталу – джерела коштів підприємства. Узагальнення інформації про рух елементів залученого капіталу можна отримати за показниками форми 5 “Примітки до фінансової звітності”. Отже, ми виділили характерні особливості інформації про об'єкт обліку – залучений капітал у процесі бухгалтерського обліку. Суб'єкт господарювання має право змінювати пріоритети в разі використання окремих форм залученого капіталу, унаслідок чого розмір залученого капіталу на цей період буде сталим. Змінюючи елементи залученого капіталу, можна визначити якість цього комплексного об'єкта.

Види залученого капіталу	Структура пасиву балансу
Забезпечення наступних витрат і платежів (розділ 2 пасиву балансу)	
Залучений капітал у вигляді забезпечень витрат персоналу	Забезпечення витрат персоналу
Залучений капітал у вигляді інших видів забезпечень	Інші види забезпечень
Залучений капітал від використання коштів цільового фінансування	Цільове фінансування
Довгострокові зобов'язання (розділ 3 пасиву балансу)	
Залучений капітал від використання довгострокових кредитів банків	Довгострокові кредити банків
Залучений капітал від використання довгострокових зобов'язань	Довгострокові фінансові зобов'язання
Залучений податковий капітал	Відстрочені податкові зобов'язання
Залучений капітал від використання інших довгострокових фінансових позик	Інші довгострокові зобов'язання
Поточні зобов'язання (розділ 4 пасиву балансу)	
Залучений капітал від використання короткострокових кредитів банків	Короткострокові кредити банків
Залучений капітал від використання довгострокових позик, що підлягають виплаті у поточному періоді	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями
Залучений капітал від використання векселів	Векселі видані
Залучений капітал від використання кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
Залучений капітал від використання поточних зобов'язань	Поточні зобов'язання за розрахунками
Залучений капітал від використання інших поточних зобов'язань	Залучений капітал від використання поточних зобов'язань
Залучений капітал від використання коштів, що ймовірно будуть в майбутньому визнані як доходи	Доходи майбутніх періодів (розділ 5 пасиву балансу)
Залучений капітал від позабалансових джерел фінансування	Джерела фінансування, що обліковуються на позабалансових рахунках

Рис.1.3. Склад інформації про стан залученого капіталу і її показники в бухгалтерському балансі

Раціональність та правильність методичного забезпечення обліку залученого капіталу, методи та прийоми впливу на залучений капітал

створюють фінансовий механізм управління залученим капіталом підприємства. Фінансовий механізм підприємства через контроль за рухом залученого капіталу дає змогу реагувати на змінні умови господарської діяльності й управляти діяльністю підприємства за допомогою адекватної фінансової політики.

Зміни в економіці України, пов'язані з переходом до ринкової системи господарювання, потребують переосмислення способів і підходів до управління економічними процесами. Перш за все, це стосується й управління процесом залученого капіталу підприємств. Тому в сучасних умовах зростає роль фінансового менеджменту як комплексу взаємопов'язаних управлінських рішень і заходів на різних рівнях управління залученим капіталом.

Важливою складовою фінансового механізму управління діяльністю підприємств є інформаційні потоки, що становлять основну базу для фінансового аналізу й ухвалення управлінських рішень. Проведення адекватної фінансової політики дасть змогу реагувати на мінливі умови господарської діяльності економічного суб'єкта.

Характерна особливість залученого капіталу та, що як об'єкт обліку він є також і об'єктом аналізу, а отже, можна виявити тісний взаємозв'язок між обліком залученого капіталу і його аналізом. Одночасно залучений капітал, як специфічний об'єкт фінансових відносин є інструментом фінансового управління.

Фінансовий аналіз – це складова частина фінансового менеджменту, він ґрунтується на даних фінансової звітності та імовірних оцінках майбутніх фактів господарського життя. З огляду на значення та роль залученого капіталу в діяльності підприємства його виділяють як важливий об'єкт аналізу.

У ринковій економіці щораз більше зростає роль і значення фінансового аналізу, оскільки він є невід'ємною складовою ефективною господарської діяльності.

Фінансовий аналіз, з використанням облікової інформації, дає змогу оцінити поточний та перспективний стан підприємства, можливі темпи його

зростання, виявити доступні джерела для додаткового залучення капіталу, їхньої мобілізації, прогнозування місця підприємства на ринку капіталів.

Отже фінансовий аналіз допоможе оцінити фінансовий стан підприємства, визначити доцільність та необхідність залучення капіталу, забезпечити оптимізацію структури капіталу, дослідити альтернативні можливості його зростання та спрогнозувати фінансовий стан підприємства за умови додаткового залучення капіталу.

На підставі викладеного вище можна стверджувати, що залучений капітал, як об'єкт бухгалтерського обліку і як об'єкт аналізу, має спільні характеристики, обґрунтовані сутністю цього поняття і його роллю у фінансово-господарській діяльності підприємства (взаємодія з іншими об'єктами, зміна в часі і тощо). Проте необхідно наголосити, що кожна з цих наук вивчає свої особливі аспекти залученого капіталу. На рис. 1.4 показано відмінності між залученим капіталом – об'єктом бухгалтерського обліку і залученим капіталом – об'єктом економічного аналізу. Всебічне дослідження визначає вибір різновидів аналітичного процесу, а також методичних прийомів і способів здійснення аналітичних процедур, що залежить від характерних особливостей залученого капіталу.

Сьогодні в працях таких провідних учених, як В.В. Ковальова [85], А.М. Ковальова [87], Я.В. Соколова [168], В.В. Сопка, О.В. Сопко [172], В.В. Сопко [174], Ю. Я.Лузана, І. М. Рішняка, О. В.Бойка, І.Т. Балабанова [5, 6], І.О. Бланка [14], Н.А. Русака, В.А. Русака [164], А. Д. Шеремета [200] та інших, аналіз залученого капіталу підприємства, як звичайно, виконано в рамках аналізу фінансово стану підприємства. Такий підхід цілком виправданий, оскільки значення цих найважливіших показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, залежить від розміру залученого капіталу підприємства.

Проте вважаємо за доцільне розглядати залучений капітал підприємства як самостійний об'єкт економічного аналізу, оскільки в кінцевому підсумку ефективність діяльності підприємства визначена саме його здатністю залучати джерела фінансування і забезпечувати їхнє прибуткове використання. Вимоги;

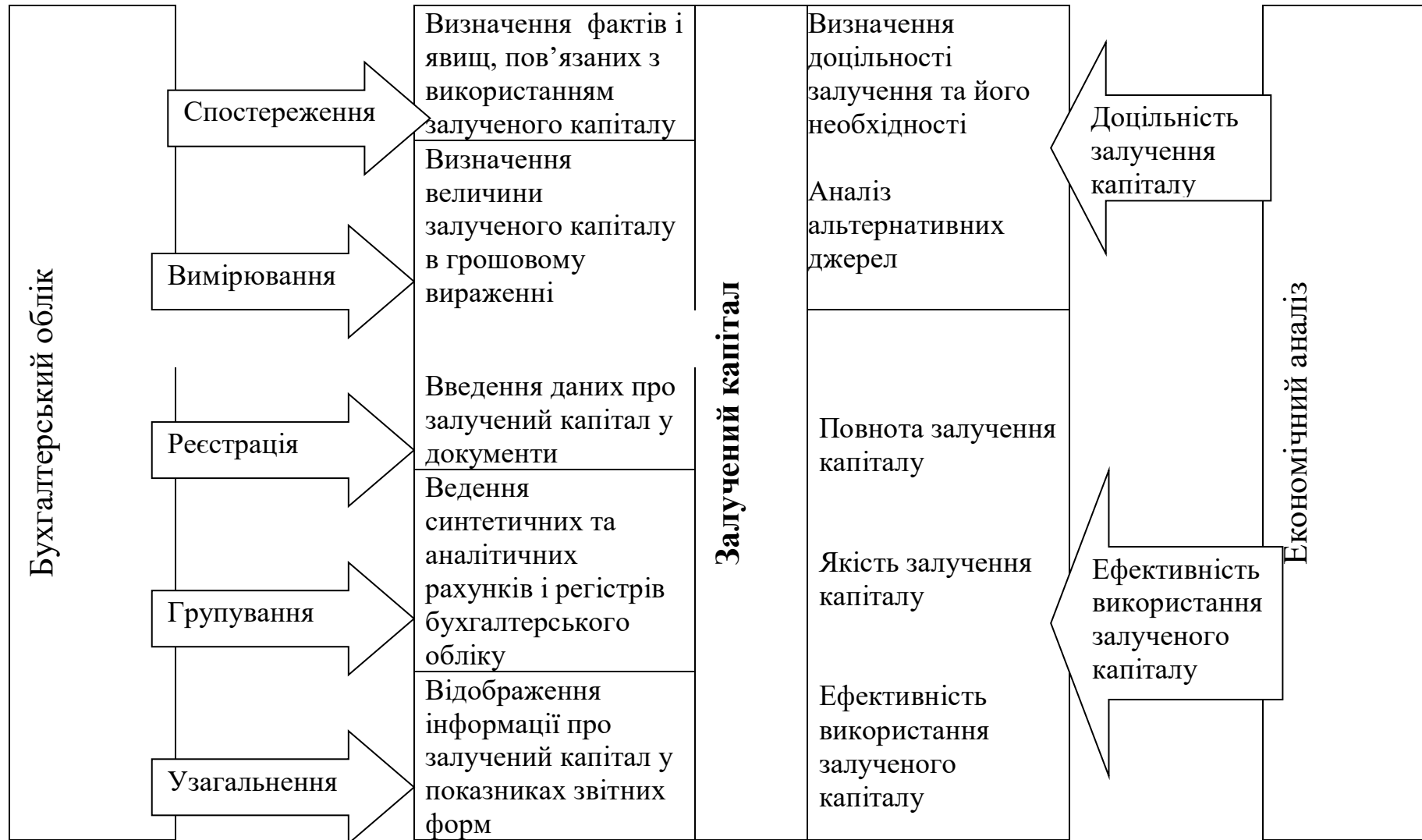

Рис. 1.4. Залучений капітал як об'єкт бухгалтерського обліку й економічного аналізу

економічного аналізу залученого капіталу суб'єкта господарювання за сучасних умова зумовлені широкими можливостями використання й інтерпретації одержаних під час аналізу:

- у разі визначення потреби в залученому капіталі;
- у разі вибору альтернативних джерел можливого покриття потреби;
- у разі оцінки фінансового стану та кредитоспроможності підприємства;
- у разі вибору контрагентів (постачальників, підрядчиків) тощо.

Отже, визначено взаємодію об'єкта бухгалтерського обліку з іншими об'єктами; з'ясовано етапи процесу бухгалтерського обліку та їхній вплив на залучений капітал, обґрунтовано характеристику залученого капіталу як об'єкта економічного аналізу, а також доцільність та необхідність проведення аналізу залученого капіталу.

Висновки до розділу 1

Практика господарювання в умовах становлення ринкових відносин свідчить, що активним джерелом покриття фінансових потреб та стимулювання підприємництва є залучений капітал. Під час дослідження природи залученого капіталу, механізмів управління ним та ролі бухгалтерського обліку й економічного аналізу в інформаційному забезпеченні управління процесами залучення та використання цього капіталу ми дійшли до таких висновків.

1. З огляду на економічний зміст, природу та призначення залучений капітал є активним чинником стимулювання господарської діяльності, головним джерелом покриття фінансових потреб суб'єктів господарювання, має складну структурну будову за формами і джерелами залучення, цільовим спрямуванням, використанням, видами забезпечення, термінами покриття тощо. З урахуванням спектра можливих джерел залучення він має відмінність від позикового капіталу, а тому потребує розширеного наукового пошуку щодо проектування ефективних механізмів його формування і використання.

2. Завдяки узагальненню теоретичної спадщини та досвіду практичного управління капіталом доходимо висновку, що залучений капітал – це джерела фінансування підприємства, одержані в грошовій або натуральній формі від різних учасників економічного процесу на засадах повернення і за визначену плату, шляхом добровільної домовленості сторін з метою отримання економічної вигоди в результаті економічної діяльності суб'єкта господарювання.

3. Для управління залучений капітал треба класифікувати за такими ознаками: у процесі формування: за джерелами створення, за елементами залучення, за видами залучення; у процесі використання: за напрямками використання, за періодом залучення, за якістю використання, за формою забезпечення; у процесі формування і використання: відповідно до правових форм, за ризиковістю.

4. Аналіз структури залученого капіталу засвідчує, що найпоширенішим у молочній промисловості є короткотерміновий кредит, який надають під заготівлю сировини та виконання розрахункових операцій. Проте, оцінюючи переваги й недоліки всіх форм і джерел, які використовують у вітчизняній та зарубіжній практиці, можна з'ясувати, що малопродуктивно застосовують факторинговий, іпотечний кредит, толінг, хоча переваги такого залучення очевидні.

5. Обмеженість джерел залучення капіталу в молочній промисловості можна пояснити низькою ефективністю фінансового менеджменту, де нема таких елементів як аналіз і оцінка стратегії бізнесу, ризик-менеджмент, інформаційні ресурси бухгалтерського обліку і звітності; не можливо забезпечити оперативний моніторинг ринку капіталів, нема якісного аналітичного забезпечення тактики використання власного і залученого капіталу.

6. Розгляд залученого капіталу як об'єкта обліку дозволяє виділити такі його особливості: взаємодія та зворотній зв'язок з іншими об'єктами, що виявляються в процесі бухгалтерського обліку на таких його етапах:

спостереження, вимірювання, реєстрація, групування, узагальнення інформації в грошовому вираженні.

7. Оскільки метою аналізу залученого капіталу є вивчення стану та структури аналізованого об'єкта, тобто визначення джерел формування, оцінка виявлених у них змін з позиції впливу на фінансовий стан і ліквідність підприємства та обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансування його господарської діяльності, то напрями дослідження процесу залучення капіталу треба визначати відповідно до мети аналізу, потреб управління в отриманих результатах за такими напрямками: оцінка доцільності та необхідності залучення капіталу, аналіз їхнього ефективного використання.

8. Залучений капітал як об'єкт обліку та об'єкт аналізу має загальні характеристики, зумовлені сутністю цього поняття та його роллю в фінансово-господарській діяльності підприємства. Проте варто зазначити, що кожна з цих сфер наукової і практичної діяльності досліджує свої особливі аспекти залученого капіталу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА Й ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Наукові засади побудови системи обліку залученого капіталу на підприємствах молочної промисловості

Вивчення питань обліку операцій у разі залучення капіталу та визначення теоретико-методичних засад їхнього обліку особливо актуальне, адже перехід України на ринкові відносини зумовило потребу застосування різноманітних джерел і форм залучення капіталу. Водночас, перебудова діяльності підприємств молочної промисловості відповідно до сучасних вимог можлива лише внаслідок розширення можливостей підприємств щодо залучення додаткових зовнішніх джерел фінансування. Тому для ефективної діяльності підприємств молочної промисловості важливим є визначення залученого капіталу в системі ведення й організації бухгалтерського обліку.

Визначення залученого капіталу як специфічного об'єкта облікової системи, у тому числі й у молочній промисловості передбачає запровадження ефективної системи його обліку та адекватної організації облікових робіт.

Питання вдосконалення методологічної основи відображення інформації про залучений капітал у системі обліку сьогодні розглядає багато науковців, серед яких треба назвати Ф.Ф.Бутинця, Н.Г. Горицьку [28], С.Ф. Голова, В.М Костюченко [50], В.П. Завгороднього [63], Я.В Соколова [168], В.В Сопка.[172], В.В. Сопко [174], Н.М. Ткаченка [180] та інших. Однак деякі проблеми й досі не вирішені. Це стосується насамперед визначення залученого капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку, внесення коректив щодо його визнання та оцінки, методики обліку деяких його складових елементів, організації обліку залученого капіталу тощо.

Якщо розглянути залучений капітал з позиції бухгалтерського обліку, то можна стверджувати, що весь механізм облікових робіт, пов'язаний із залученим капіталом, повністю підпадає під облік зобов'язань.

Загальні засади обліку залученого капіталу (зобов'язань) регульовані нормативно-правовими актами, зокрема законами, міжнародними і національними стандартами. Наприклад, у Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, а також у П(С)БО 1, П(С)БО 2, та П(С)БО 11 надано визначення зобов'язань як категорії бухгалтерського обліку та фінансової звітності [66, 144, 149].

Національні положення бухгалтерського обліку складені з урахуванням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) і не суперечать їм. Багато визначень запозичено з міжнародних стандартів. З огляду на це розглянемо визначення зобов'язання в МСФЗ. Можна стверджувати, що воно, по суті, відповідає визначенню, наведеному в національних стандартах. Проте в МСФЗ воно є в розділі “Елементи фінансової звітності”, а в законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” – у розділі “Загальні положення” [58]. Отже, міжнародні стандарти розглядають зобов'язання як елемент фінансової звітності, а національні – як обліковий та як звітний. Тому, трансформуючи це поняття у сферу обліку залученого капіталу, можемо констатувати, що *зобов'язання – це залучений капітал підприємства, тобто його заборгованість, яка виникає внаслідок минулих подій, і погашення якої, як очікують приведе до зменшення активів підприємства, а отже і зменшення економічних вигод.*

Важливість цього визначення впливає на з'ясування сутності зобов'язання з погляду використання не власних ресурсів у забезпеченні господарських потреб. Залежно від зміни характеристик зобов'язань заборгованість може бути визнана і відображена як зобов'язання або ні, можуть змінюватись оцінка та характеристика зобов'язань на момент здійснення бухгалтерських записів і складання фінансової звітності та в майбутньому. З іншого боку, правила обліку зобов'язань дуже тісно пов'язані з іншими

положеннями бухгалтерського обліку. Тому уникнути проблем з обліком залученого капіталу неможливо, не побудувавши відповідно інші елементи облікової системи.

З огляду на викладене вище на підприємствах молочної промисловості України доцільно визначити єдині засади ведення фінансового обліку залученого капіталу. Дослідження фінансового обліку залученого капіталу треба проводити на підставі загальної моделі, що показана на рис. 2.1.

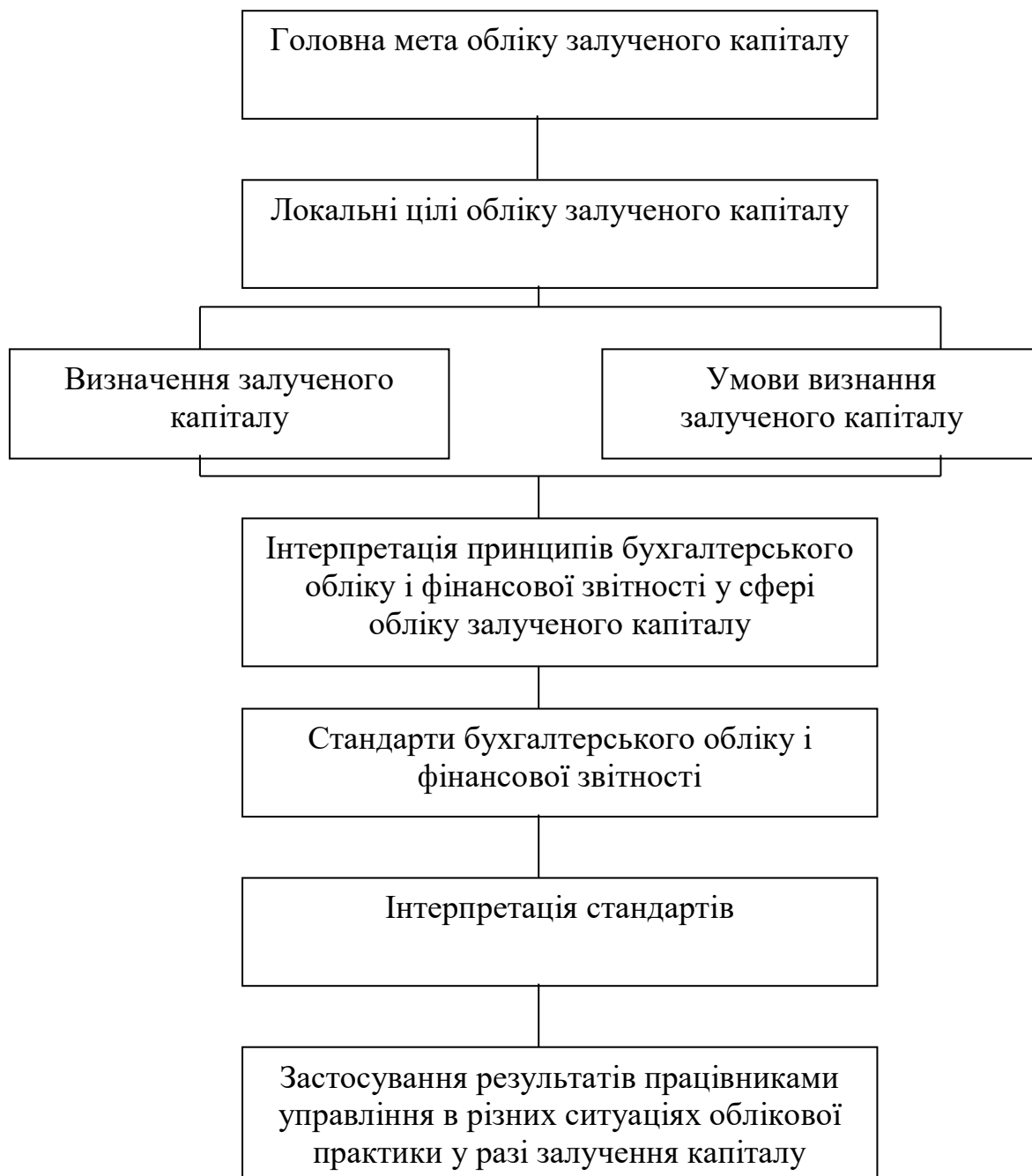

Рис. 2.1. Загальна модель обліку залученого капіталу

Збільшення ринкової вартості підприємства в разі залучення капіталу підприємствами визначає головну мету обліку залученого капіталу.

Як засвідчують дослідження теорії і практики обліку залученого капіталу на підприємствах у цілому і в молочній промисловості зокрема, для підприємницьких структур його необхідно застосовувати відповідно до головних положень бухгалтерської теорії капіталу і тотожностей, що впливають з них: залучений капітал дорівнює активам мінус власний капітал.

Така організація обліку залученого капіталу необхідна для формування власності, глобального фінансового результату, ефективного використання залученого капіталу суб'єкта господарювання.

Локальні цілі обліку залученого капіталу спрямовані на визначення рахунків, субрахунків, системи звітності про залучений капітал підприємства, у разі використання яких можна організувати ефективну систему обліку залученого капіталу підприємств молочної промисловості.

Для правильної побудови системи обліку залученого капіталу важливими є:

- визначення моменту залучення;
- дотримання умов визнання своїх зобов'язань;
- параметризація облікових процедур.

У разі визначення моменту залучення загальновідомо, що зобов'язання відображається в обліку тільки тоді, коли господарська операція, у зв'язку з якою виникає заборгованість, здійснена. Зобов'язання за операціями, які ще не виконано і які підлягають виконанню в майбутньому, не є заборгованістю і їх не відображають в обліку. Це зумовлено тим, що юридичний та економічний аспекти виникнення зобов'язання не збігаються.

Відповідно до п.5 П(С)БО 11: “зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення” [145].

В.В. Сопко та А.Н. Шаповалова зазначають, що умови визнання зобов'язань підприємства перед іншими суб'єктами господарювання є єдиними

як для міжнародної, так і для вітчизняної практики. Головні з них полягають у такому [170]:

- зобов'язання повинне бути результатом минулих фактів господарського життя;
- зобов'язання пов'язане з необхідністю майбутніх платежів для збереження господарських зв'язків або відповідно до нормальної підприємницької діяльності;
- повинно бути виконане обов'язково;
- має певний термін виконання, хоча точна дата може бути невідома;
- суб'єкт, щодо якого виникло зобов'язання, повинен бути ідентифікований як окрема особа або група осіб, якщо не в момент ухвалення зобов'язання, то у момент його виконання.

Зобов'язання можна погашати шляхом:

- сплати кредиторів коштів;
- відвантаження готової продукції, товарів або надання послуг на суму одержаного авансу від покупця або в порядку заліку заборгованості;
- переведення зобов'язань у корпоративні права, які належать кредитору (елементи капіталу) тощо.

Отже, погашення зобов'язання пов'язане з вибуттям активів, а тому зменшення майбутніх економічних вигод унаслідок вибуття ресурсів підприємства.

Іноді погашення одного зобов'язання призводить до виникнення іншого. Однак остаточне погашення зобов'язання пов'язане з вибуттям у майбутньому ресурсів (активів) підприємств, тобто зі зменшенням майбутніх економічних вигод.

Водночас значна частина зобов'язань підприємства виникає при нарахуванні витрат. Підприємство визнає – нараховує – витрати і у відповідних сумах одночасно повинно визнати зобов'язання. Також зобов'язання можна погашати шляхом збільшення власного капіталу підприємства.

З урахуванням специфіки діяльності підприємств молочної промисловості, загальну схему операцій, пов'язаних з виникненням та погашенням залученого капіталу, можна зобразити схематично (рис. 2.2).

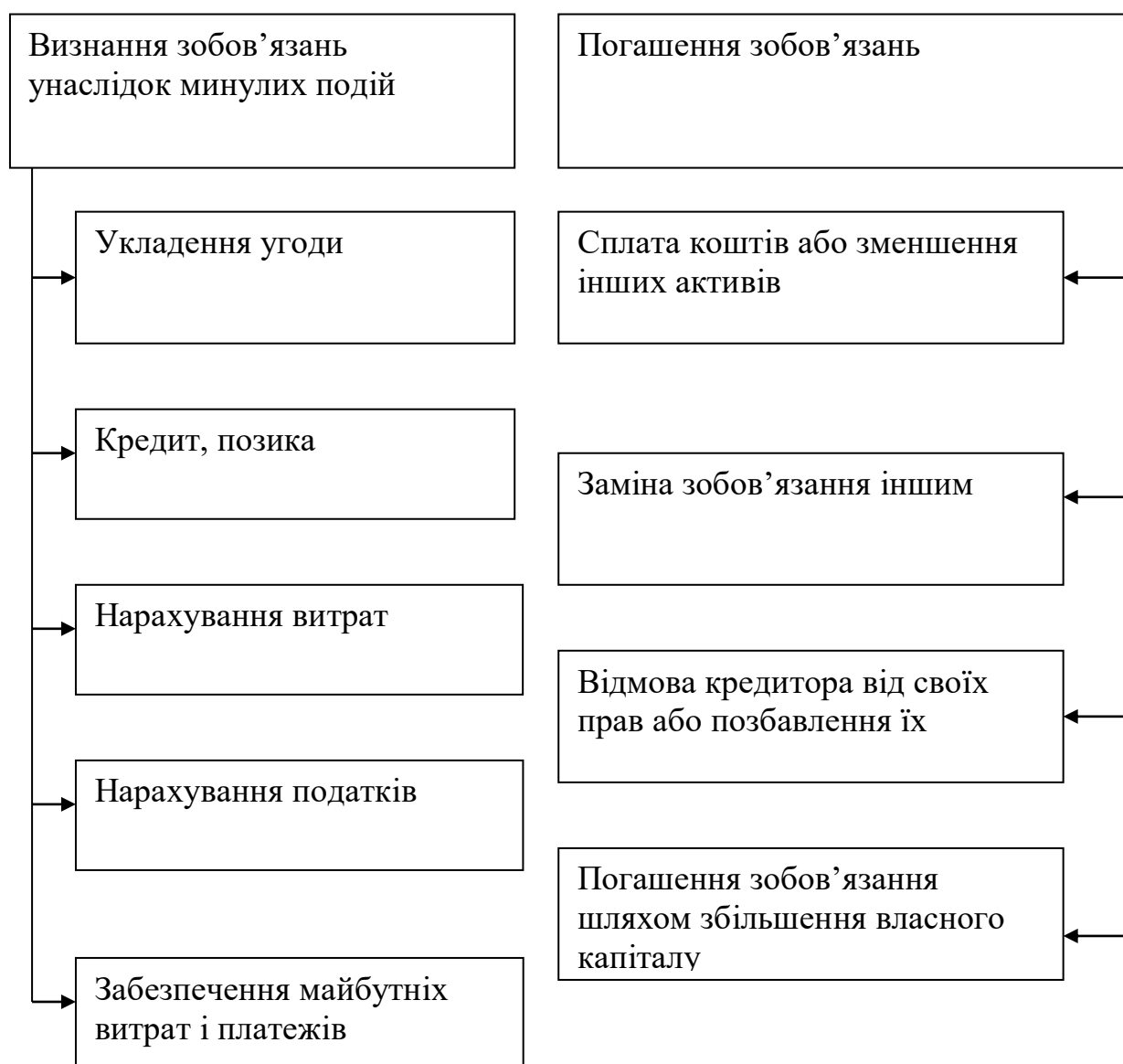

Рис. 2.2. Операції, що впливають на побудову системи обліку залученого капіталу

Отже є дві необхідні умови відображення заборгованості як зобов'язань певної балансової категорії: *можливість достовірної оцінки і вірогідність зменшення економічних вигод, витрачання активів підприємства у майбутньому*. Тому ухвалення рішення стосовно відображення заборгованості

як зобов'язання у бухгалтерському обліку повинно ґрунтуватись на чіткому визначенні цих умов визнання.

Принципи обліку залученого капіталу пов'язані з сукупністю головних правил, базових положень, у відповідності до яких організований процес обліку залученого капіталу підприємств.

Сучасна теорія бухгалтерського обліку виділяє низку головних принципів, які розглянуто як у МСФЗ, так і в національних положеннях бухгалтерського обліку, відповідно до яких ведуть бухгалтерський облік на підприємстві [66]. Проте ці загальновідомі принципи можна аналізувати у вужчому значенні, трансформуючи їх стосовно облікової категорії “залученого капіталу” підприємств так.

1. *Принцип цілісності обліку залученого капіталу підприємства* передбачає, що система бухгалтерського обліку на підприємстві повинна відповідати визначеним цілям управління залученим капіталом підприємства, тобто таким цілям, які на цей момент є пріоритетними для стратегічного розвитку підприємства (збільшення обсягу реалізації продукції, освоєння нових ринків збуту, оздоровлення фінансового стану тощо).

2. *Принцип обачності* зумовлює застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки залученого капіталу та витрат на його обслуговування.

3. *Принцип майнової самостійності (автономності)* визначає розмежування залученого капіталу підприємства і його власника, майно і зобов'язання яких виокремлюють.

4. *Принцип безперервності* полягає в тому, що підприємство буде продовжувати свою діяльність у майбутньому, не скорочуючи обсягів діяльності і зобов'язується сплачувати зобов'язання, що утворилися в процесі залучення капіталу.

5. *Принцип періодичності* передбачає, що факти господарської діяльності, які впливають на розмір залученого капіталу, належать до відповідного звітнього періоду.

6. *Принцип превалювання сутності над формою* припускає відображення господарських операцій, які виконують у процесі залучення капіталу підприємства, виходячи з економічної природи.

7. *Принцип єдиного грошового вимірника* ґрунтується на використанні кількісних вимірників у разі вимірювання й узагальнення фактів господарської діяльності, аналогічно, як і самого залученого капіталу підприємств.

8. *Принцип своєчасності* потребує оперативного відображення на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій про залучений капітал підприємств.

9. *Принцип повноти* передбачає суцільність і безперервність бухгалтерського спостереження, що забезпечує врахування всіх об'єктів. З огляду на це реєстрації підлягають усі господарські операції, що впливають на розмір залученого капіталу підприємства.

10. *Принцип інтерпретації* полягає у використанні інформації бухгалтерського обліку різними групами користувачів (кредиторами, позичальниками банками, страховими компаніями та ін.), що сприятиме задоволенню їхніх потреб.

11. *Принцип контролю* забезпечує адекватність даних бухгалтерського обліку, завдяки застосуванню таких прийомів, як інвентаризація і зустрічна перевірка розрахунків, що дає змогу уточнити відповідність облікових даних фактичному стану розрахунків з кредиторами.

12. *Принцип комунікації* передбачає, що в процесі передавання даних від одного користувача до іншого виникає певне інформаційне середовище, в якому відповідно до чітко визначених процедур відбувається формування й ухвалення управлінських рішень. У цьому разі облікові реєстри і процедури передавання облікової інформації від однієї ланки користувачів до іншої повинні забезпечувати максимальний ступінь достовірності, повноти, відповідності даних, виключення можливості спотворення інформації.

Окрім перерахованих принципів, традиційних для системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, треба враховувати й принципи,

що визначають системний підхід у процесі організації обліку й аналізу залученого капіталу підприємства.

13. *Принцип єдності передбачає* розгляд категорії залученого капіталу як єдиного цілого і як сукупності окремих частин.

14. *Принцип розвитку* враховує мінливість системи, здатність розвиватися, накопичення інформації з урахуванням динаміки зовнішнього і внутрішнього середовища.

15. *Принцип глобальної мети* передбачає відповідальність за вибір глобальної мети розвитку підприємства, проте оптимум окремої підсистеми (системи обліку залученого капіталу) не обов'язково є оптимальним для всієї системи бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання.

Зазначимо, що принципи бухгалтерського обліку і фінансової звітності взаємопов'язані. Системне і послідовне їх застосування дасть змогу забезпечити формування єдиної системи облікових даних, які мають кількісні і якісні показники необхідні для вирішення питань удосконалення бухгалтерського обліку залученого капіталу підприємства молочної промисловості.

Розвиток методики й організації бухгалтерського обліку залученого капіталу в молочній промисловості безпосередньо залежить від оцінки її стану в сучасних умовах господарювання. Така оцінка сприяє виявленню найбільш суттєвих проблем у цій системі, наукове і практичне її осмислення забезпечить удосконалення чинної системи обліку, у тому числі й в молочній промисловості.

Основою ведення бухгалтерського обліку є План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, Інструкція про його застосування [140], що покликані забезпечувати всебічне, взаємопов'язане й однозначне відображення процесів фінансово-господарської діяльності підприємств в системі бухгалтерського обліку.

Проте групування рахунків для обліку залученого капіталу та їхня структура в чинному плані рахунків мають такі недоліки: створюють проблеми бухгалтеру в разі вибору бухгалтерського рахунку для відображення в обліку елементів залученого капіталу; припускають можливість помилок під час формування балансу; ускладнюють процес підготовки оперативної інформації для потреб управління.

Крім того, в Інструкції про застосування плану рахунків активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій [140], у якій повинні бути розкриті характеристика рахунків та порядок їхнього використання, можна також виявити низку недоліків. Інструкція є нормативним документом, і тому мала б чітко визначати тип кожного рахунку – активний, пасивний, активно-пасивний чи контрарний. На жаль, такого чіткого розмежування немає.

Водночас в Інструкції містяться рекомендації щодо використання рахунків для відображення в обліку руху елементів залученого капіталу, що не відповідають реальним процесам, які відбуваються у практиці господарської діяльності суб'єктів господарювання. У цьому документі немає важливих, на наш погляд, вимог щодо організації аналітичного обліку, які б дали змогу групувати інформацію щодо протермінованих кредитів, позик, кредиторської заборгованості. Також в Інструкції не враховані окремі положення інших нормативно-правових актів, що регулюють відображення в обліку руху залученого капіталу, визначення реальної вартості залученого капіталу, облік витрат на обслуговування залученим капіталом. Усе це не сприяє формуванню повної і достовірної інформації про одне з важливих джерел формування засобів суб'єктів господарювання. Тому, в разі формування рахунків та побудови плану рахунків для обліку залученого капіталу необхідно враховувати можливість взаємозв'язків між ними, тобто передбачати кореспонденції або бухгалтерські проведення з приводу їхньої коректності та раціональності.

У деяких нормативних актах, що забезпечують системність обліку залученого капіталу, є невідповідності, які ускладнюють процес організації

обліку залученого капіталу. Необхідність дослідження таких проблем зумовлена також недостатністю їх висвітлення в наукових працях. Головне призначення бухгалтерського обліку полягає у забезпеченні системи управління інформацією. Кожен обліковий процес завершується складанням звітності, показники якої характеризують кінцеві результати діяльності підприємства. Аналіз цих показників є одним з головних завдань великого кола працівників – фінансових менеджерів, аналітиків, бухгалтерів. Проте з бухгалтерською звітністю працюють також особи (керівники, менеджери), які не мають базової бухгалтерської освіти, не знають взаємозв'язку звітних форм, і, відповідно, не володіють основами бухгалтерського обліку на достатньому рівні. Крім того, бухгалтерська звітність побудована так, що є складною для сприйняття навіть спеціалістами [84, с. 162].

Процес ухвалення рішень ґрунтується на наявності необхідної інформації в заданих аналітичних розрізах. Залучення капіталу не є винятком з усіх процесів господарювання підприємства, що потребують ефективного управління, чого можна досягти за умови повної та детальної інформації для різних рівнів управління.

Оскільки основою управління є повна, правдива та доречна інформація в необхідних розрізах, то одним з пріоритетних напрямів поліпшення управління залучення капіталу вважаємо організацію надання потрібної інформації для задоволення потреб управлінців на всіх рівнях.

Бухгалтерський облік як головне джерело економічної інформації, повинен надавати інформацію про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам. Головними вимогами до інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємств, відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [66, ст. 3], є повнота, правдивість і неупередженість.

Якщо під господарською діяльністю підприємства розуміти сукупність господарських процесів, кожен з яких складається з конкретних операцій і фактів господарського життя, то можна стверджувати, що інформація, яку

надає бухгалтерський облік, повинна відображати результати конкретних господарських процесів, операцій та фактів господарського життя. Внутрішні та зовнішні користувачі повинні одержувати відповідну бухгалтерську інформацію (залежно від повноважень) для задоволення власних інформаційних потреб та ефективного виконання своїх обов'язків. Залежно від інформаційних потреб користувачів, яким її надають (зовнішніх чи внутрішніх), ступінь деталізації бухгалтерської інформації буде різним.

Отже, необхідна розробка системи показників внутрішньої звітності підприємства про залучений капітал та доповнення зовнішньої звітності показниками, що характеризують процес залучення капіталу.

2.2. Методика обліку залученого капіталу підприємств та напрямки її вдосконалення

У разі розгляду бухгалтерського обліку як галузі конкретних знань (науки) та як складової частини господарської діяльності (практики) управління необхідно наголосити, що кожна зі складових її частин розвивається та удосконалюється за умови їхньої взаємозалежності, яка виявляється в тому, що наука, узагальнюючи передовий досвід, вказує шляхи подальшого прогресу, а практика є реалізатором нових напрямів у розвитку теорії.

Це стосується обліку залученого капіталу, який виявляється як елемент системи фінансового обліку в цілому і як самостійна підсистема, що має специфіку формування облікової інформації щодо оцінки і визнання потреб залучення капіталу, його цільового спрямування, своєчасності подання та узагальнення для потреб аналізу, контролю й управління. Саме генезис операцій у разі залучення капіталу визначають головні складові методики його обліку.

Як зазначено в попередніх розділах, сучасної методики обліку залученого капіталу, яка б відповідала вимогам розвитку ринкових відносин в економіці України, у тому числі й у молочній промисловості, нема. Не окреслені чітко

також її структурні елементи. На сучасному етапі економічного розвитку України в системі бухгалтерського обліку є дуже багато проблем, як наголошує М.Г. Чумаченко [197]. Потребують удосконалення елементи методики обліку залученого капіталу.

Оцінимо методику обліку залученого капіталу з урахуванням специфіки підприємств молочної промисловості й виділимо такі її структурні елементи:

- формування системи рахунків обліку залученого капіталу;
- удосконалення методики обліку наявності та руху залученого капіталу;
- облік витрат на обслуговування залученим капіталом;
- визначення та облік резерву на виплату довготермінового кредитування.

Основою і єдиним інструментом, що отримує інформацію про той чи інший факт фінансово-господарської діяльності підприємства, є бухгалтерські рахунки. Від достовірності та правильності відображення інформації на рахунку залежатиме можливість наступного його використання та й мобільність усієї інформаційної системи управління.

Загальновідомо, що структура плану рахунків передбачає синтетичні рахунки (першого порядку) та деякі субрахунки до них (другого порядку), а також законодавчо визначено, що кожне підприємство в межах незадіяних номерів рахунків може впроваджувати свої власні рахунки для відображення специфіки діяльності.

Питання відображення облікової інформації про залучений капітал на рахунках та концепцію побудови плану рахунків розглянуті в працях багатьох науковців, серед яких можна назвати Ф.Ф. Бутинця, С.З. Мошенського, І.В. Орлова, В.В. Сопка, Н.М. Ткаченка та ін. Проте не вирішеними є питання формування єдиної системи рахунків обліку залученого капіталу, яка може бути адаптована до галузевої специфіки підприємств.

Як зазначено вище поняття “залучений капітал” не міститься в жодному нормативному документі. У системі чинного плану рахунків також не

передбачено такого об'єкта бухгалтерського обліку, як залучений капітал. У чинному плані рахунків інформація про залучений капітал представлена рахунками таких класів: 4 “Власний капітал”, 5 “Довгострокові зобов'язання”, 6 “Поточні зобов'язання”. Таке відображення інформації на рахунках повинно бути уточнене; оскільки всі джерела формування ресурсів поділяють на власні й залучені, то інформація в синтетичному й аналітичному вигляді повинна бути відповідною. Отже, на нашу думку доцільним є введення в план рахунків деяких субрахунків складових елементів залученого капіталу, що забезпечить простоту і зручність формування інформації у процесі як її накопичення, так і узагальнення, і відображення даних для формування звітності, здійснення аналізу і контролю.

Аналіз стану теоретико-методичних положень щодо відображення в обліку залученого капіталу свідчить, що ця методика в розрізі всіх структурних елементів не позбавлена низки недоліків. Це стосується як довгострокових джерел формування залучених ресурсів, так і короткострокових.

Чинну методику обліку наявності й руху залученого капіталу та її удосконалення доцільно застосовувати з огляду на структуру залученого капіталу. Такий порядок дасть змогу врахувати особливості кожного елемента, що має визначальне значення для організації обліку.

Дослідження питань відображення в обліку кредитів банків проводило багато науковців, серед них назвемо Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Н.Г. Горицьку, В.П. Завгородного, В.В. Сопко та ін. Однак вирішення потребують ще питання обліку руху цього елемента залученого капіталу, облік витрат на обслуговування залученого капіталу та відображення в обліку забезпечення кредиту.

Відомо, що кредити є коротко- і довгостроковими і відповідно до П(С)БО 11 “Зобов'язання” належать до поточних і довгострокових зобов'язань. Відмінною особливістю обліку такого елемента залученого капіталу є відображення в балансі. Довгострокові кредити банку, на які нараховують

відсотки, відображають у балансі за теперішньою вартістю, а короткострокові – за сумою погашення.

Аналітичний облік ведуть по кредиторам (банках) у розрізі кожного кредиту окремо і по термінах їхнього погашення. Підставою для відображення в обліку сум одержаного кредиту є виписки з позикового рахунка позичальника.

Особливе значення в разі отримання кредиту має забезпечення кредитного проекту. Забезпеченням кредиту може бути застава, майнове поручення, гарантія (ч. 1 ст. 546 ГК). Вартість предмета застави визначає банк на підставі ринкових цін на момент видачі кредиту, найчастіше з залученням незалежного експерта. Якщо позичальник є власником предмета застави, то суму вартості предмета застави обліковують на його балансі. Крім того, вартість предмета застави, зазначену в договорі застави, відображають на позабалансовому рахунку 05 “Гарантії і забезпечення надані”. Аналітичний облік ведуть окремо по кожному наданому забезпеченню. На молокопереробних підприємствах наданими забезпеченнями можуть бути заготівля сировини – для короткострокових кредитів, майно підприємства – для довгострокових кредитів.

У міжнародній практиці залучення капіталу підприємством на довготермінових засадах, поряд з відомими інструментами кредитування, такими як вексель, облігація, є й інші боргові цінні папери, такі як заставні (іпотека). З уведенням у дію Закону України “Про іпотеку” від 05.06.2003 р. №898-IV, що набув чинності з 1 січня 2004 р з’явився новий різновид цінних паперів – заставні й у вітчизняній практиці [72].

Для підприємств молочної промисловості такий різновид залучення капіталу сприятиме отриманню довготермінових кредитів для оновлення майна.

Заставні – це різновид цінних паперів підприємства, що забезпечений його майном (активами). Оформлення заставної передбачене умовами іпотечного договору. У цьому разі перевагу надають положенням заставної,

якщо зміст іпотечного договору та договору за основним зобов'язанням не відповідає змісту заставної. Єдиною перешкодою в оформленні заставної є неможливість визначення суми боргу за основним зобов'язанням на момент складання іпотечного договору.

Новому власнику (індосату) заставну передають шляхом передатного напису (індосаменту), причому попередній власник (індосант) зобов'язаний письмово повідомити про це боржника.

Предметом іпотеки є нерухоме майно.

Вартість основного зобов'язання складається з ціни зобов'язання та доходу кредитора. Ціною зобов'язання є сума коштів, надана кредитором боржнику, а її розмір не може перевищувати 70 % від оцінної вартості іпотеки. Основне зобов'язання підлягає амортизації через поступове зменшення його вартості внаслідок внесення платежів за договором про іпотечний кредит. Ціна основного зобов'язання зменшується на суму таких платежів, яку кредитор зарахував на погашення заборгованості боржника за ціною зобов'язання [158].

Отже, платежі по заставних складаються з двох частин: суми амортизації зобов'язання – погашення кредиту, та відсоткової суми – плати за користування іпотечним кредитом. Для відображення в обліку заставних пропонуємо ввести такі субрахунки:

- до рахунку 32 “Цінні папери, призначені для обігу” субрахунок 325 “Заставні”, за дебетом якого відображатимуть операції з випуску та погашення заставних, а кредитом – передання їх кредитору та анулювання;
- до рахунку 50 “Довгострокові позики” субрахунок 507 „Довгостроковий іпотечний кредит”. В Інструкції з використання плану рахунків зазначити, що він є пасивним.

Отже, у разі отримання суб'єктом господарювання іпотечного кредиту розміщення заставної в обліку доцільно відображати відповідно до кореспонденції рахунків, яка наведена в табл. Б 1 додатку Б.

Одним з важливих елементів залученого капіталу є облігації, методика відображення яких в обліку не позбавлена недоліків. Для обліку розрахунків з

іншими особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями терміном погашення понад 12 місяців з дати балансу призначений рахунок 52 “Довгострокові зобов’язання за облігаціями”.

Оскільки випущені облігації можуть бути й короткостроковими, а чинним Планом рахунків не передбачено спеціального рахунку для обліку операцій з облігаціями з терміном погашення до 12 місяців, то їхній облік треба вести на рахунку 685 “Розрахунки з іншими кредиторами”. Зокрема, кореспонденцію з використанням цього рахунку в разі операцій з короткостроковими облігаціями наводить проф. М.С. Пушкар [160, с. 113 - 114].

Проте відображення операцій з названим різновидом цінних паперів на цьому рахунку не дасть змогу отримувати своєчасну інформацію про випуск та порядок погашення заборгованості за власними випущеними облігаціями, а також викривлюватиме значення фінансових показників, які розраховують на підставі даних щодо короткострокових облігацій і використовують для ухвалення управлінських рішень.

Надання ж зазначеної інформації необхідне для оперативних рішень. Це зумовлює потребу відображення цих операцій на окремому рахунку. Таким може бути рахунок 62 “Короткострокові векселі видані”, якщо змінити його назву на “Короткострокові векселі видані та короткострокові зобов’язання за облігаціями”, а також відкриття відповідних субрахунків до нього 623 “Зобов’язання за короткостроковими облігаціями”, 624 “Премія за випущеними короткостроковими облігаціями”, 625 “Дисконт за випущеними короткостроковими облігаціями”.

Методика відображення короткострокових зобов’язань за облігаціями відповідатиме методиці обліку довгострокових зобов’язань: за кредитом випуск облігацій, а за дебетом – погашення заборгованості за короткостроковими облігаціями. Методику відображення в обліку випущених облігацій наведено в табл. Б 2 додатку Б.

З розвитком ринкових відносин вітчизняні суб’єкти господарювання використовують щораз нові шляхи для залучення фінансових ресурсів у

господарський процес, одним з таких шляхів є факторинг. Відносини, що виникають з приводу факторингу, регулює п.1.10 Закону України “Про податок на додану вартість” [73]. В економічній літературі нема єдності поглядів щодо відображення в бухгалтерському обліку операцій факторингу.

Аналіз стану розрахунків між підприємствами молочної промисловості засвідчує, що їх частка в середньому становить 18% у структурі балансу підприємств, тому, на нашу думку, доцільне використання нового різновиду залучення капіталу – факторингу.

Факторинг, по суті, є реалізацію дебіторської заборгованості, який для ведення бухгалтерського обліку класифікуємо на продаж дебіторської заборгованості без регресу (з правом наступного викупу) і з регресом. У першому випадку банк або спеціалізована організація бере на себе ризик неплатежу платника й отримує право вимоги заборгованості, а також отримання вигоди. Все це означає операцію продажу дебіторської заборгованості. В іншому випадку постачальник зобов’язується повернути банку-посереднику гроші, якщо покупець відмовиться платити. Тому реалізацію дебіторської заборгованості з правом регресу доцільно вважати кредитом.

Отже, у випадку проведення суб’єктом господарювання факторингових операцій відображення в обліку доцільно виконувати відповідно до кореспонденції рахунків, яка наведена в табл. Б 3 додатку Б.

Зазначимо, що перехід права вимоги може виникати не тільки між банком (спеціалізованою організацією), й між підприємствами. У цьому випадку для відображення в обліку таких операцій факторингу без регресу доцільно використовувати субрахунок 685 “Розрахунки з іншими дебіторами і кредиторами”. Щодо операцій, які виникають у разі переходу права вимоги з правом регресу, то в такому випадку між підприємствами виникають кредитні відносини. Підприємство-кредитор зберігає за собою можливість повернути надані позичальнику ресурси в разі нестягнення боргу з дебіторської заборгованості, тому позичальник має право відображати реалізацію цього

різновиду заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку лише після повідомлення кредитором про стягнення заборгованості в позичальника. На нашу думку, таку операцію в короткостроковому періоді в позичальника доцільно відображати як отримання кредиту з використанням субрахунку 607 “Короткостроковий факторинговий кредит” (у довгостроковому – субрахунок 508 “Довгостроковий факторинговий кредит”), у цьому разі зарахування факторингового кредиту відображати за дебетом 311 “Поточні рахунки в національній валюті” і кредитом 607 “Короткостроковий факторинговий кредит”.

Спеціальною формою факторингу є форфейтинг, за якого підприємство-експортер продукції продає товарні векселі, акцептовані зарубіжними покупцями. За умовою такої операції експортер отримує відразу від посередника (форфейтора) всю суму заборгованості за векселем з вирахуванням комісійних. Посередник, відповідно, отримує від експортера право вимоги за векселем.

Крім того, ми зазначили, що кредиторська заборгованість також є залученим капіталом суб'єктів господарювання. Інформація про цей різновид залученого капіталу міститься в бухгалтерському обліку на рахунках класу 6 “Поточні зобов'язання”. У дисертаційному дослідженні не можливо детально розглянути проблеми кожного елементу кредиторської заборгованості. Проте важливим, на нашу думку, є питання організації аналітичного обліку на рахунках, що характеризують кредиторську заборгованість. Аналітичний облік повинен забезпечувати отримання необхідної інформації для заповнення форм звітності. Наприклад, для відображення в аналітичному обліку треба виділити коротко- і довготермінову кредиторську заборгованість. Така організація аналітичного обліку забезпечить додаткову систему контролю за своєчасністю розрахунків з кредиторами, з також якість і достовірність інформації, яку відображають у звітності підприємства.

Облік операцій у разі залучення капіталу можна показати у вигляді схеми відображення на рахунках бухгалтерського обліку (рис. 2.3), що не тільки

розкриває структуру залученого капіталу, а й містить інформацію про те, на якому рахунку бухгалтерського обліку треба відображати стан і рух кожного його елементу. Це дасть змогу оперативного простежити методику відображення структури залученого капіталу в системі рахунків бухгалтерського обліку.

Залучений капітал	Банківський кредит	501-504	Довгострокові кредити банків
		601-604	Короткострокові кредити банків
		507	Іпотечний кредит
		508	Довготерміновий факторинговий кредит
		607	Короткотерміновий факторинговий кредит
	Комерційний (товарний) кредит	51	Довгострокові векселі видані
		621	Короткострокові векселі видані
		52	Довгострокові зобов'язання за облігаціями
		623	Зобов'язання за короткотерміновими облігаціями
		53	Лізинговий кредит
		63	Розрахунки з постачальниками та підрядниками
		68	Розрахунки за іншими операціями
	Позики	505, 506	Інші довгострокові позики
		54	Відстрочені податкові зобов'язання
		50, 55	Інші позики (окрім банківських)
	Кредиторська заборгованість	64	Розрахунки за податками й платежами
		65	Розрахунки за страхуванням
		66	Розрахунки за виплатами працівників
		67	Розрахунки з учасниками
	Доходи майбутніх періодів	69	Доходи майбутніх періодів

Рис. 2. Система рахунків бухгалтерського обліку, що характеризують наявність та рух елементів залученого капіталу

У разі залучення капіталу суб'єкт господарювання несе відповідні витрати на його отримання й обслуговування. Аналіз стану теоретичних положень щодо відображення в обліку витрат у разі залучення капіталу засвідчує, що є деякі неузгодження.

Законодавчо визначено, що “витрати, пов’язані з залученням капіталу, є фінансовими [148]. У міжнародній практиці існує стандарт МСФЗ 23, „Витрати на позики” [118], який регламентує порядок відображення в обліку фінансових витрат, а в Україні затверджено П(С)БО 31 “Фінансові витрати” від 28.04.06 р. № 415, що розкриває склад і порядок формування витрат на позики. П(С)БО 31 “Фінансові витрати” передбачає застосування альтернативного методу обліку фінансових витрат, який передбачає, що відсотки за залучений капітал повинні включатися в собівартість об’єкта. Списання відсотків на поточні витрати може призвести до заниження прибутку звітного періоду. Отже, використання альтернативного підходу забезпечить достовірність формування фінансового результату підприємства в цілому.

Проте відповідно до п. 8 П(С)БО 7 “Основні засоби”, “витрати на сплату відсотків за користування кредитом не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок позикового капіталу” [151]. Тому потрібно внести відповідні корективи до П(С)БО 7 “Основні засоби”, а саме: в п. 8 зазначити “витрати які безпосередньо стосуються придбання або створення (будівництва, виробництва тощо) кваліфікованого активу, можуть бути капіталізовані, тобто включені до собівартості цього активу. Кваліфікований актив – це актив, підготовка якого до реалізації або використання за призначенням обов’язково потребує значного часу”.

З урахуванням особливостей ведення обліку витрат на обслуговування залученого капіталу в разі застосування альтернативного підходу, вважаємо за доцільне відображати їх на окремому субрахунку. Так, до рахунку 15 “Капітальні інвестиції” ввести субрахунок 156 “Вкладення в необоротні активи”, на якому відображати витрати на залучений капітал, понесені на придбання конкретного необоротного об’єкта, чи фінансування інвестиційного проекту.

Витрати щодо одержаних позик і кредитів включати у первинну вартість інвестиційного (кваліфікованого) активу за таких умов:

- виникнення витрат у разі придбання і (або) будівництва інвестиційного активу;
- фактичний початок робіт, пов'язаних з формуванням інвестиційного активу;
- наявність фактичних витрат за позиками і кредитами або зобов'язань щодо їхнього здійснення.

Під інвестиційним активом вважають об'єкт майна, підготовка якого до повного використання потребує значного часу.

Витрати на обслуговування залученого капіталу, які безпосередньо пов'язані з придбанням і будівництвом інвестиційного активу, включають у первинну вартість цього активу за умови можливого отримання суб'єктом господарювання в майбутньому економічних вигод або у разі, коли наявність інвестиційного активу необхідна для управлінських потреб підприємства.

Крім того, витрати на обслуговування залученого капіталу, пов'язані з придбанням інвестиційного активу, зменшуються на розмір доходу від тимчасового інвестування цих залучених коштів. Проте такі вкладення залучених засобів можуть відбуватися тільки у разі безпосереднього зменшення витрат, пов'язаних з фінансуванням інвестиційного активу, наприклад, затримкою виконання окремих видів (етапів) робіт субпідрядними організаціями, іншими аналогічними причинами. Зменшення витрат за позиками на розмір доходу повинно бути підтвержене відповідним розрахунком фактичної наявності такого доходу, підприємство має забезпечити і підтвердити такий розрахунок.

У випадку, коли діяльність підприємства фінансована кількома різновидами залученого капіталу і ці кошти використовують для отримання інвестиційного (кваліфікованого) активу, суму витрат на позики, що підлягають капіталізації, визначають із застосуванням розрахункової норми капіталізації до витрат на цей актив. Нормою капіталізації є середньозважені витрати на всі непогашені позики підприємства протягом періоду. Витрати на позики, що підлягають капіталізації, визначають як добуток норми капіталізації та

середньої балансової вартості інвестиційного (кваліфікованого) активу (з урахуванням попередніх капіталізованих витрат на позики) протягом періоду [50].

Інші витрати в разі залучення капіталу, зокрема відсотки, дисконт за вексями, облігаціями й іншими різновидами залученого капіталу, обліковують підприємства-позичальники у такому порядку.

За виданим вексями векселедавець відображає суму заборгованості за таким векселем у векселедавця з урахуванням тих відсотків, які потрібно оплатити на кінець звітного періоду за умов видачі векся.

У разі видачі векся для отримання позики коштами суму відсотків або дисконту, що належатиме векселетримачу векселедавець включає до складу фінансових витрат і відображає на субрахунку 952 “Інші фінансові витрати” .

Для рівномірного (щомісячного) включення сум нарахованих відсотків або дисконту дохід за виданими вексями підприємство-векселедавець може їх заздалегідь обліковувати як витрати майбутніх періодів на відповідному рахунку 39 “Витрати майбутніх періодів”.

За розміщеними облігаціями підприємство-емітент відображає номінальну вартість випущених і проданих облігацій як кредиторську заборгованість.

У разі нарахування доходу за облігаціями у формі відсотків підприємство-емітент визначає кредиторську заборгованість з проданих облігацій з урахуванням відсотка, який необхідно сплатити на кінець звітного періоду.

Нарахування доходу (відсотків або дисконту) за розміщеними облігаціями підприємство-емітент відображає у складі фінансових витрат у тих операційних періодах, у яких вони були нараховані і відображає на субрахунку 952 “Інші фінансові витрати”.

Доходи, що належать кредитору за іншим залученим капіталом, позичальник нараховує рівномірно (щомісячно) і визнає фінансовими витратами в тих звітних періодах, у яких відбувалось нарахування.

У випадку, якщо суб'єкт господарювання використовує засоби одержаних позик і кредитів для попередньої оплати матеріально-виробничих запасів, інших цінностей, робіт, послуг або видачі авансів, то витрати з обслуговування залученого капіталу підприємством-позичальником відносить на збільшення дебіторської заборгованості, що утворилася внаслідок попередньої оплати і (або) видачі авансів на відповідні цілі. У разі надходження на підприємство позичальника матеріально-виробничих запасів та інших цінностей, виконання робіт і надання послуг, нарахування відсотків і здійснення інших витрат, пов'язаних з обслуговуванням залучення капіталу, відображають у бухгалтерському обліку в загальному порядку – з віднесенням цих витрат на фінансові витрати підприємства-позичальника.

Витрати з одержаних позик і кредитів потрібно визнавати витратами того періоду, в якому вони виникли (поточні витрати), за винятком тієї їх частини, яка підлягає включенню у вартість інвестиційного активу.

Завдяки розвитку ринкових відносин суб'єкт господарювання отримав самостійність у виборі способів і методів ведення бухгалтерського обліку. Серед них метод нарахування і касовий метод, які використовують для відображення різних фінансово-господарських операцій, у тому числі й для обліку витрат на обслуговування залученого капіталу.

З урахуванням специфіки підприємств молочної промисловості в методиці обліку залученого капіталу треба виділити метод нарахування для ведення обліку витрат на обслуговування.

У випадку відображення в обліку оплати за залучений капітал у момент виникнення заборгованості перед позичальником суб'єкт господарювання забезпечує дотримання принципів обачності, тимчасової визначеності фактів господарської діяльності й пріоритету змісту над формою. Принцип обачності виражається в тому, що нараховуючи витрати за залучений капітал, підприємство обліковує витрати, пов'язані з його використанням. Це дає змогу формувати на рахунках обліку залученого капіталу і в звітності достовірну й повну інформацію про стан розрахунків з кредиторами і позичальниками. Сума

відсотків за кредити і позики може значно впливати на оцінку фінансового стану підприємства. Показники, що характеризують стан залученого капіталу і його елементів, без урахування належної плати кредиторам не відповідають реальній вартості заборгованості. Аналітичні розрахунки на підставі таких показників дають спотворене уявлення про фінансовий стан підприємства. У випадку використання касового методу суми відсотків за залучений капітал можуть не відноситися до того звітного періоду, в якому вони відображені на рахунках витрат або інших рахунках. Це порушує теперішню визначеність в обліку фактів виникнення заборгованості з оплати за залучений капітал. Наступний принцип передбачає, що відображення в бухгалтерському обліку фактів господарської діяльності ґрунтується на їхньому економічному змісті, а не тільки на їхній правовій формі. Витрати за використання залученого капіталу є витратами на його придбання незалежно від часу перерахування коштів кредитору. Крім того, керуючись економічним змістом операції, ці витрати доцільно включати у вартість активів. Таке вирішення проблеми дасть змогу не тільки оцінити вартість витрат на придбання активів підприємства, а й сформуванати реальну собівартість продукції.

Сьогодні у світовому бухгалтерському обліку є багато різновидів резервів і способів резервного захисту підприємства. Різні аспекти резервної системи підприємства як сукупність заходів, що забезпечують господарювання й успішне функціонування підприємства, досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці, які зробили значний внесок у вдосконалення обліку, аналізу й аудиту резервів. Серед них можна назвати таких, як І. Бетге, Же. Рішар, А.Г. Грязнова, Я.В. Соколов, В.І. Ткач, Ю. Брігхем та ін. Проте створення і використання резервів у разі залучення капіталу ці дослідники не виділяли.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 “Зобов'язання” передбачено, що підприємства можуть створювати забезпечення для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на [145]:

- виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;

- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Відповідно до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” [69], підприємство може створювати з витрат виробництва й обігу такі резерви:

- на наступну виплату відпускних та винагород за вислугу років з відрахуванням на державне соціальне страхування від цих сум;
- на виробничі затрати для підготовчих робіт на підприємствах промисловості з сезонним виробництвом;
- на майбутні затрати для ремонту предметів прокату.

Створення будь-яких інших резервів з витрат виробництва й обігу чи з віднесенням на валові витрати заборонене. Створення ж фондів за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, не обмежене.

Усі міжнародні системи бухгалтерського обліку і звітності звертають увагу на резервні статті в обліку і звітності, оскільки вони забезпечують стабільний розвиток економіки підприємства і країни. З огляду на це в балансах європейських підприємств є близько 65 резервних статей [179, с. 39], зокрема таких, як резерв на переоцінку, резервні фонди, пов'язані з погашенням привілейованих акцій і ін.

Ефективна резервна система діє в Чехії, де резерви створюють в основному з прибутку до оподаткування; це захищає повністю всіх дебіторів, прострочені позики, банківські внески, спеціальні страхові резерви, і, як наслідок цього, економіка розвивається ефективно й динамічно.

У бухгалтерському фінансовому обліку відображають резервування на рахунках резервів 38“Резерв сумнівних боргів”, 43“Резервний капітал“, 47“Забезпечення майбутніх витрат і платежів“. У позабалансовому обліку відображають операції з хеджування і гарантійні зобов'язання, у управлінському обліку – операції з управління активами і зобов'язаннями.

Однак немає жодного рахунку резерву для забезпечення захисту залученого капіталу.

Також резерви виконують функцію захисту підприємства від різних видів ризиків: ділового, фінансового, майнового та ін.

Фінансовий ризик відрізняється від ділового ризику таким: якщо діловий ризик визначений рішеннями фірми з приводу інвестицій, то фінансовий – фінансовими рішеннями фірми. Він має два аспекти: ризик можливої неплатоспроможності та мінливість доходів, які доступні акціонеру.

Водночас, на нашу думку, необхідно створити резервну систему підприємства, яка б гарантувала захист підприємства від фінансового ризику. Такі резерви доцільні на випадок виникнення ризиків за операціями з середньо- і довготермінового кредитування, що слугуватимуть попереднім захистом від фінансового ризику. Створювати такий резерв доцільно щорічно з коштів прибутку.

Питання про визначення розміру резерву на виплату довготермінового кредитування підприємство вирішує самостійно, проте, на нашу думку, резерв необхідно розраховувати так:

$$P = Np \times K_{дп} \quad (2.1),$$

$$Np = Zп / K_{дм} \quad (2.2),$$

Де, **P** - сума резерву (забезпечення), **Np** - норма резерву на виплату довготермінового кредитування, **K_{дп}** - довготермінові кредити, позики у поточному періоді, **Zп** - заборгованість за простроченими довготерміновими кредитами, позиками у попередньому періоді, **K_{дм}** - довготермінові кредити, позики у попередньому періоді.

Для відображення в бухгалтерському обліку резерву на виплату довготермінового кредитування доцільно до рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів” створити субрахунок 475 “Забезпечення на виплату довготермінового кредитування”, по кредитом якого слід відображати суму нарахованого резерву, за дебетом – його використання.

Створення такого типу резерву оптимізує ризик неповернення кредитів і забезпечує ефективну фінансово-господарську діяльність.

Отже, визначення рахунків бухгалтерського обліку, на яких відображають інформацію про наявність та рух кожного з елементів залученого капіталу, сприятиме достовірності та повноті облікової інформації.

2.3. Організаційна система обліку залученого капіталу підприємств

Залучення капіталу та ефективне управління ним відіграє важливу роль у забезпеченні економічного зростання суб'єкта господарювання. Проте сьогодні не вирішеними в єдиній системі є питання методики й організації його обліку. Не розглядаючи методологічних аспектів обліку, виділимо лише низку організаційних проблем. Відомо, що організаційна система може бути досконалою лише за умови, що вона максимально сприяє вирішенню питань методики облікового процесу і дає простір для створення облікових інформаційних потоків, що сприяють системі управління залученим капіталом у цілому.

Згідно з Законом України “Про бухгалтерській облік та фінансову звітність в Україні” [66], питання організації бухгалтерського обліку повністю віднесені до компетенції власника підприємства.

Зазначимо, що форму організації обліку обирає кожне підприємство, однак документального оформлення цей вибір набуває далеко не завжди. Що ж стосується іншого організаційного забезпечення діяльності бухгалтерської служби, то воно зазвичай, зводиться до обмеженого переліку первинних документів, рідше реєстрів, іноді згадують наказ про облікову політику, посадові інструкції тощо.

Таке негативне становище потрібно виправити, оскільки від правильної та чіткої організації бухгалтерського обліку залежить якість і своєчасність облікової та звітної інформації, яку передають для ухвалення управлінських рішень. Водночас ефективність управлінських рішень, спрямованих на

виконання бізнес-плану та поліпшення фінансового стану підприємств, значно залежить саме від раціональної організації обліку контролю й аналізу [193].

Проблемам організації бухгалтерського обліку в нинішніх умовах приділяють мало уваги, фундаментальних вітчизняних розробок з питань організації бухгалтерського обліку практично немає. Виняток становлять праці В.В Сопка, Ф.Ф Бутинця, В. Пархоменка, В. П. Завгороднього.

Проте, ці вчені розглядають лише загальнонаукові положення щодо організації облікових систем, не виділяючи специфіки діяльності суб'єктів різних форм власності, галузевих та виробничо-господарських особливостей, функціонального призначення різних елементів облікової системи.

З огляду на це доцільно, на нашу думку, виділити систему організації обліку залученого капіталу, що охоплює такі її елементи та передбачає їхню комплексну взаємодію:

- обліковий процес;
- забезпечення облікового процесу;
- облікова політика;
- види облікової інформації;
- комп'ютерний облік та формування бази даних програми.

Організацію облікової системи треба розглядати як функцію управління і як його виконавчий технологічний процес, тобто в єдності структурно-організаційних і технологічних елементів. Структурно-організаційними елементами є функціональні відділи, групи та сектори облікового апарату, а технологічними – документація, документообіг, облікова реєстрація, форми обліку та звітності. Звідси під організацією системи обліку залученого капіталу потрібно розуміти спрямовану діяльність із забезпечення мети, яка є перед системою, за повної взаємодії її структурно-організаційних і технологічних елементів.

Організація бухгалтерського обліку залученого капіталу охоплює інформаційне, матеріально-технічне, кадрове та інше забезпечення облікового процесу, а також управління ним.

Принципи та методи організації обліку на практиці поєднують у формі наказу про облікову політику, який є головним внутрішньогосподарським нормативно-правовим актом підприємства в разі організації бухгалтерського обліку.

Зміст облікової політики щодо залучення капіталу зводиться до такого: вона повинна містити розкриття бухгалтерської процедури опрацювання даних про факти залучення капіталу підприємством з дотриманням принципів фінансової звітності. Облікова політика щодо залученого капіталу підприємства передбачає цілісність в організації обліку залученим капіталом й охоплює всі його складові: методичну, технічну, організаційну.

Методичний аспект полягає в розробці правил та порядку ведення обліку залученого капіталу. У разі формування облікової політики з конкретного питання ведення й організації обліку підприємство вибирає спосіб, дозволений у законодавчих і нормативних актах.

Однак на практиці підприємства не мають чітко визначеного підходу до розкриття методичного аспекту облікової політики. Якщо підприємства і формують облікову політику, то питання методичного забезпечення облікових робіт щодо залучення капіталу є невирішеним.

Отже, формуючи облікову політику щодо залученого капіталу суб'єктові господарювання доцільно розкрити такі її елементи:

- класифікація залученого капіталу та порядок його відображення в балансі;
- методи оцінки зобов'язань та порядок їхнього визнання;
- порядок відображення в обліку витрат на обслуговування залученого капіталу;
- склад, порядок формування та використання забезпечень майбутніх витрат і платежів;
- порядок обліку оренди та ін.

Технічний аспект облікової політики передбачає вибір форми ведення обліку, організації бухгалтерської служби та її взаємозв'язок з іншими

службами, робочий план рахунків, технологію обробки даних тощо.

Головними складовими техніки облікової політики щодо обліку залученого капіталу є:

- рахунки обліку залученого капіталу;
- форма бухгалтерського обліку;
- технологія опрацювання даних (послідовність збирання, фіксування, опрацювання інформації щодо обліку залученого капіталу та записування їх у реєстрах);
- порядок проведення інвентаризації залученого капіталу;
- інші різновиди робіт.

Організаційний аспект облікової політики полягає в розкритті способів обліку з погляду побудови бухгалтерської служби, її складу та підпорядкованості окремих облікових підрозділів і робітників, визначення місця бухгалтерії в системі управління, взаємодії з іншими службами.

Організація обліку залученим капіталом повинна охоплювати таке:

- визначення схем документообігу в разі залучення капіталу суб'єктом господарювання;
- визначення обов'язків працівника бухгалтерії та головного бухгалтера щодо організації обліку залученим капіталом підприємства в посадовій інструкції;
- технічне забезпечення щодо обліку залученим капіталом підприємства;
- інші рішення, необхідні для організації обліку залученого капіталу підприємства.

Облікову політику щодо обліку залученого капіталу можна формувати за такими напрямками (рис. 2.4).

У разі формування облікової політики передбачена майнова відокремленість і безперервність діяльності підприємства, послідовність застосування облікової політики, а також тимчасова визначеність фактів господарської діяльності. Облікова політика повинна відповідати вимогам повноти, обачності, принципам превалювання сутності над формою,

послідовності, безперервності, періодичності та іншим принципам, що передбачено законодавством України [159, с.32].

Напрямок розробки облікової політики в разі залучення капіталу	Узагальнені види підготовчих робіт облікової політики в разі залученні капіталу
Збирання нормативно-правового забезпечення щодо методології та організації обліку залученого капіталу	Відповідні закони, стандарти, що регулюють залучення капіталу підприємством, а також інструкції та методичні рекомендації, які забезпечують ведення обліку залученим капіталом
Причини, що впливають на процес формування облікової політики щодо обліку залученого капіталу	Дефіцит фінансових і матеріальних ресурсів, неможливість повністю реалізувати принципи бухгалтерського обліку, оскільки вимоги з боку кредиторів потребують інших правил
Технологічні особливості ведення обліку залученого капіталу	Способи збирання, опрацювання і передавання даних, отримання вихідної інформації

Рис. 2.4. Розробка облікової політики підприємства щодо обліку залученого капіталу

У широкому розумінні облікову політику щодо обліку залученого капіталу підприємства необхідно оформляти наказом за різними ділянками облікової роботи. Розкриття бухгалтерської процедури обробки даних про операції з залучення капіталу суб'єктом господарювання є однією зі складових частин облікової політики підприємства.

Звичайно, перелік складових організаційної роботи в разі залучення капіталу не може бути відображений в одному наказі про облікову політику підприємства, це зумовлює потребу розробки системного пакета внутрішньогосподарських бухгалтерських стандартів, регламентів, інструкцій тощо. Причому це копітка щоденна робота, яка охоплює не тільки поточне управління обліком залученого капіталу, а й планування його вдосконалення та розвитку, тобто не тільки тактичне, а й стратегічне керівництво ним.

Найбільш трудомісткою стадією облікової процедури є збирання даних,

пов'язане з відображенням господарських операцій у первинних документах. Скорочення витрат часу та праці на збирання і реєстрацію інформації в умовах автоматизованої бухгалтерії досягають завдяки широкому використанню сучасних технічних засобів та програмних продуктів.

Використання нових інформаційних технологій, орієнтованих на збирання відомостей, накопичення, зберігання, опрацювання та передавання даних за допомогою новітніх технічних засобів, – перспективний напрям удосконалення первинного обліку. Це дає змогу створювати раціональніші схеми підготовки та проходження документів і зменшувати час на їхнє опрацювання. У перспективі інформаційні технології допоможуть перейти від паперового документа до машинного носія інформації. Однак за умов сучасного господарювання повністю відмовитись від паперового документа не можливо.

Правовідносини з приводу виготовлення первинних документів, передавання, отримання та використання визначені Законами України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 № 851-IV [67] та “Про електронний цифровий підпис” від 22.05.2003 № 852-IV [67].

Первинні документи для надання їм юридичної сили і доказовості повинні мати такі обов'язкові реквізити, які обумовлені в правових актах [66, 152]: назва підприємства, установи, від імені яких складений документ, назва документа (форми), код форми, дата і місце складання, зміст господарської операції та її вимірники (у натуральному і вартісному вираженні), посади, прізвища і підписи осіб, відповідальних за дозвіл та виконання господарської операції і складання первинного документа.

Крім того, спосіб створення та зовнішній вигляд носія документа може бути будь-яким, і це закріплено законодавчо [134, с.12]. Згідно з вимогами цих же нормативних актів, підприємства можуть використовувати документи у формі бланків, затверджених МСУ, НБУ або відповідними галузевими міністерствами. Також їм надано право користуватися самостійно розробленими формами документів (крім фінансових) за умови, що вони

матимуть усі необхідні реквізити. Оскільки залучений капітал підприємства фінансовий і товарний, то й документи в разі залучення капіталу міститимуть такі складові: фінансові й товарно-розрахункові.

Бланки фінансових документів мають відповідати формі, затвердженій НБУ. Тому в обліковій політиці стосовно них треба зазначити лише спосіб створення: ручний чи машинний.

Окремо проаналізуємо форму первинних документів, які повинні пройти всі етапи бухгалтерської обробки, а потім зберігатися відповідний час у бухгалтерії та в архіві. Це питання також регулюють названі вище законодавчі акти [66, 67, 152], у яких зазначено, що документ незалежно від способу виготовлення повинен бути записаний на матеріальному носії – магнітному, паперовому або електронному. Суб'єкти електронного документообігу зобов'язані зберігати електронні документи на електронних носіях інформації в тому форматі, в якому вони створені, щоб була змога перевірити їхню цілісність на цих носіях.

Тобто це особиста справа керівництва кожного підприємства, яке на власний розсуд повинно визначити форму первинних документів – тільки в тому вигляді, в якому вони були створені, тільки на папері, або на папері й електронному носії одночасно. У разі ухвалення такого рішення необхідно звернути увагу на обов'язковість виконання паперових копій документів на вимогу інших учасників господарських операцій, а також правоохоронних, контрольних або судових органів.

Проте для контрольних органів підтвердженням законності та достовірності виконаних операцій є документ лише на паперовому носії. Тому рекомендуємо підприємствам одразу робити паперові копії документів для відображення їх у бухгалтерському обліку, а оригінали документів на магнітних та електронних носіях зберігати у первинному вигляді з дотриманням вимог, передбачених законодавством [66, 67, 152].

Доцільність такого порядку зберігання документів підтверджують такі чинники: можливі збої в роботі техніки, її ремонт, комп'ютерні віруси,

відімкнення електроенергії, часові обмеження зберігання магнітних та електронних носіїв тощо.

Організаційний аспект документування – це, безперечно, розробка та видання графіка документообігу за кожною ланкою облікової роботи, для кожного бухгалтера та в цілому по підприємству.

Графік документообігу запроваджують з метою упорядкованості руху та своєчасного одержання первинних документів для записів у бухгалтерському обліку. В ньому зазначають дату створення або одержання від інших підприємств та установ документів, прийняття їх до обліку, передання в обробку та до архіву.

Для того, щоб рух документів справді був упорядкований, у графіку документообігу необхідно передбачити якомога більше позицій щодо процесу створення і опрацювання первинних документів. Особливо це важливе із впровадженням електронних документів, з огляду на що виникла потреба у висвітленні нових позицій проходження документів, які стосуються особливостей створення та передавання електронних документів, а також використання електронного цифрового підпису.

Пропонуємо в графіку документообігу відображати такі позиції:

- 1) назва документа;
- 2) вид документа (внутрішній / зовнішній) та структурний підрозділ, що його створює;
- 3) кількість примірників;
- 4) підстава для створення документа;
- 5) відповідальна особа, що створює документ;
- 6) посадова особа, що підписує документ;
- 7) умови використання цифрового підпису, сертифіката ключа та посиленого сертифіката ключа;
- 8) термін створення документа;
- 9) термін відправлення/одержання документа (за умовами договорів);
- 10) умови відправлення/одержання/передачі документа (засоби

інформаційно-телекомунікаційного зв'язку: факс, електронна пошта, мережа Інтернет, пошта);

- 11) термін проведення в обліку;
- 12) структурний підрозділ, до якого передають документ;
- 13) обліковий реєстр, в якому відображають або з яким зіставляють документ;
- 14) термін збереження документа (бухгалтерія/архів).

Важливішою умовою правильної організації бухгалтерського обліку є застосування найбільш раціональної його форми. Поняття форми бухгалтерського обліку визначено законодавчо [66, ст. 8, п. 5, 114]. Облікові реєстри є проміжними між документами і звітністю підприємства. За допомогою облікових реєстрів усю інформацію відповідно групують, накопичують протягом місяця й узагальнюють за місяць. Тому облікові реєстри є підставою для складання балансу та визначених форм звітності.

Відповідно до Методичних рекомендацій з застосування реєстрів бухгалтерського обліку [114], облік операцій з залучення капіталу, зокрема облік з одержання довго- і короткотермінових позик, відображають у журналі 2, облік розрахунків з постачальниками і підрядчиками, заборгованості за податками і платежами, облік отриманих коротко- і довготермінових векселів, довготермінових і поточних зобов'язань (крім зобов'язань, облік яких ведуть у журналі 2), відтермінованих податкових зобов'язань – в журналі 3 і відомостях аналітичного обліку 3.3 - 3.6.

Відомість 3.3 призначена для аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядчиками. Зазначимо, що до складання відомості 3.3 є низка зауважень, а саме: ведення аналітики в розрізі, передусім, номерів запису, потім – дати та номери документа, і взагалі без зазначень найменування постачальника; неможливість виділення двох сальдо; недостатня кількість граф для відображення кореспонденції рахунків. Як випливає з наведених недоліків, найприйнятнішим є ведення Відомості за лінійно-позиційним способом, тобто в кожному рядку відображати стан розрахунків з одним контрагентом, а всю

детальну інформацію накопичувати в спеціальному реєстрі аналітичного обліку. Отже, розробка спеціального реєстра аналітичного обліку та рекомендації щодо внесення змін до реєстрів синтетичного обліку: журналу №3 та відомостей до нього, допоможе зробити облік залученого капіталу підприємства простішим, зрозумілішим, ефективнішим та менш трудомістким.

Головне призначення бухгалтерського обліку полягає в забезпеченні системи управління інформацією. Кожен обліковий процес завершується складанням звітності, показники якої характеризують кінцеві результати діяльності підприємства. Аналіз цих показників є одним з головних завдань великого кола працівників – фінансових менеджерів, аналітиків, бухгалтерів.

Найбільше значення для підприємства має саме внутрішня звітність, головне призначення якої – задоволення потреб управлінців усіх рівнів у повній, достовірній та необхідній для ухвалення оперативних рішень інформації про діяльність підприємства [130]. Побудова внутрішньої звітності, крім того, дасть змогу удосконалити документообіг на підприємстві, оптимізувати показники діяльності окремих підрозділів та підприємства в цілому й так підвищити прибуток. Отже, внутрішня звітність є важливим джерелом якісної економічної інформації для керівників підприємств у разі визначення засобів для досягнення вищих результатів діяльності.

Незважаючи на важливість цього питання, у літературі пропозицій щодо форм внутрішньої звітності, які б давали змогу отримати всю необхідну інформацію про залучений капітал підприємства, нема.

Потреба в розробці системи внутрішньої звітності про залучений капітал зумовлена зростанням обсягів операцій з цим об'єктом обліку. Саме це й обумовлює необхідність розробки внутрішньої звітності, яка б надавала керівнику інформацію про ефективність та доцільність проведення таких операцій. Точність та обсяг відображених даних повинен змінюватися залежно від організаційно-технологічних та економічних особливостей, які характеризують конкретне підприємство та конкретний об'єкт управлінського обліку, цілі управління щодо цього об'єкта обліку, зміст повноважень і

відповідальності, що делеговані конкретному структурному підрозділу та його менеджеру. Звичайно з огляду на це розробка внутрішньої звітності є прерогативою кожного підприємства. Проте можливе створення системи внутрішньої звітності за певним переліком операцій, яка б охоплювала головні спільні характеристики таких операцій. На сучасному етапі управління нема форми внутрішньої звітності про залучений капітал. Система внутрішньої звітності повинна бути побудована так, щоб її дані містили фактичні, планові, прогнозні дані про залучений капітал для забезпечення можливості планування, аналізу та контролю за процесом залучення капіталу і забезпечення його ефективної реалізації.

Своєчасно надана інформація про операції з залучення капіталу дасть змогу спрогнозувати подальший розвиток підприємства, отримання ним доходів від основної діяльності у майбутньому. Водночас інформація щодо залучення капіталу допоможе підприємству отримати додатковий дохід від фінансової діяльності, а не операційної. Це зумовлює специфіку розробки звітів про залучений капітал.

Аналіз форм звітності засвідчує, що дані форми 1 “Баланс” забезпечують отримання інформації про залучений капітал у розділі III “Довгострокові зобов’язання”, IV “Поточні зобов’язання”, V “Доходи майбутніх періодів”. Форма 2 “Звіт про фінансові результати” надає інформацію про витрати, пов’язані із залученням капіталу, форма 3 “Звіт про рух грошових коштів” забезпечує інформацією стосовно подальших операцій з рухом грошових коштів при залученні капіталу, форма 5 “Примітки до річної фінансової звітності” надає більш розширену інформацію про елементи залученого капіталу. Проте наведеної інформації недостатньо для того, щоб зробити висновки за операціями зі всіма джерелами формування залученого капіталу і, відповідно, неможливо проаналізувати фінансовий стан підприємства.

Отже, проблема полягає в тому, що визначені форми фінансової звітності не забезпечують керівництво необхідною інформацією, а форми внутрішньої звітності, які б могли надати таку інформацію, не розроблені. Вирішення цієї

проблеми полягає у розробці системи внутрішньої звітності про залучений капітал. Така звітність міститиме інформацію, що забезпечить ефективність проведення фінансового аналізу та контролю порівняно з регламентованою фінансовою звітністю. Ухвалення управлінських рішень, пов'язаних з залученням капіталу, потребує інформації, що розкриває наявність та рух залученого капіталу за певний звітний період. З огляду на це доцільним вважаємо ведення таких форм внутрішньої звітності (табл. 2.1 - 2.3).

Таблиця 2.1

ЗК–1. Наявність та рух залученого капіталу на Філії „Львівський молочний комбінат” ПП КФ ВАТ „Прометей” за 2005 рік

<i>Операції</i>	<i>Залишок на початок звітного періоду, грн.</i>	<i>Збільшення заборгованості, грн.</i>	<i>Зменшення заборгованості, грн.</i>	<i>Залишок на кінець звітного періоду, тис. грн.</i>
Отримані позики, кредити протягом року	X	7000,0	X	X
Курсові різниці	X	-	6.4	X
Погашено позики, кредити коштами	X	X	1237,0	X
Інше погашення заборгованості (оплата покупцям тощо)	X	X	996,6	X
Усього	-	7000,0	2240,0	4760,0

Джерелами інформації для заповнення форм внутрішньої звітності є дані, отримані з журналів 1.ІІІ; 2 і відповідних аналітичних рахунків залученого капіталу.

Форма внутрішньої звітності ЗК-2 побудована так, що дає змогу не лише побачити частку кожного різновиду залученого капіталу у розрізі терміну його погашення, а й виявити прострочені джерела залучених засобів та взяти відповідних заходів щодо недопущення неправомірних і неефективних для суб'єктів господарювання операцій.

Таблиця 2.2

ЗК–2. Рух залученого капіталу за строками погашення на Філії
„Львівський молочний комбінат” ПП КФ ВАТ „Прометей” за 2005 рік

Показники	Залишок на початок звітного періоду, тис. грн.	Надходження, тис. грн.	Погашення, тис. грн.		Залишок на кінець звітного періоду, тис. грн.
			Основної суми боргу	відсотків	
Коротко-термінові (до 1 року)	-	7000,0	1800,0	440,0	4760,0
Середньо-термінові (1-3 років)	-	-	-	-	-
Довготермінові (більше 3 років)	-	-	-	-	-
Прострочені	-	-	-	-	-

Таблиця 2.3

ЗК–3. Витрати на обслуговування залученого капіталу на Філії
„Львівський молочний комбінат” ПП КФ ВАТ „Прометей” за 2005 рік

Операції	Залишок на початок періоду	Збільшення заборгованості	Зменшення заборгованості	Залишок на кінець періоду
Нараховано відсотки за рік За кредитами	X	500,3	X	X
за фінансовою орендою	X	-	X	X
За іншими видами залученого капіталу	X	-	X	X
Разом витрати на залучений капітал	X	500,3	X	X
Вирахування капіталізованої суми (включені до собівартості інвестиційного активу)	X	X	-	X
Всього витрати на залучений капітал	X	500,3	X	X
Курсові різниці	X	0,8		X
Сплачено відсотки	X	X	440	X
ВСЬОГО		501,1	440	61,1

Наведені вище форми внутрішньої звітності про наявність і рух залученого капіталу потрібно подавати наприкінці кожного року.

Показники описаних форм внутрішньої звітності дають змогу проводити економічний аналіз залучення капіталу; необхідність і доцільність їхнього складання зумовлена безпосереднім впливом результатів залучення капіталу на фінансовий стан підприємства.

За сучасних ринкових умов значно зростають потреби в оперативному управлінні господарськими процесами на підприємстві, збільшується інформація, а тому необхідні додаткові технічні можливості її опрацювання для надання користувачам. Процес удосконалення управління підприємством передбачає підвищення якісного рівня бухгалтерського обліку, планування, аналізу та контролю.

Для удосконалення управління підприємством необхідно використовувати нові методи й сучасні технічні засоби побудови різноманітних інформаційних систем. Насамперед, потрібно провести докорінну реконструкцію технічної та інформаційної бази на засадах впровадження автоматизованої системи обліку, контролю й аудиту, у складі якої були б автоматизовані робочі місця бухгалтера (АРМБ) [64, с. 3].

На сучасному етапі важливого значення набуває автоматизація обліку. Забезпечуючи своєчасність надання інформації про операції з залученим капіталом, надаючи можливість її опрацювання та подальшого аналізу в єдиній системі з інформацією інших відділів і служб, автоматизація обліку створює необхідні умови для прогнозування подальшого розвитку підприємства, отримання доходів у майбутньому як від основної, так і від фінансової діяльності.

Залучення капіталу на підприємство – один з найголовніших процесів, що забезпечує надання економічної інформації, яка має значний обсяг даних та складна в опрацюванні. Це зумовлює об'єктивну необхідність впровадження засобів автоматизації для організації обліку залученого капіталу.

Водночас використання комп'ютерної техніки з відповідним програмним забезпеченням під час опрацювання даних сприяє:

- систематизації та впорядкуванню масивів облікової інформації;
- підвищенню достовірності та точності облікової інформації, оперативності опрацювання облікових даних та отримання звітності в необхідному аналітичному розрізі;
- виконанню складних математичних розрахунків, зменшенню трудомісткості розрахунків;
- забезпеченню необхідних умов для аналізу окремого об'єкта бухгалтерського обліку;
- опрацюванню і зберіганню великої кількості однакових структурних одиниць інформації;
- здійсненню вибірки інформації з великої кількості даних;
- уникненню арифметичних помилок, а також помилок, пов'язаних з неправильним перенесенням цифр тощо.

Автоматизація бухгалтерського обліку залученого капіталу має такі переваги:

- можливість формування внутрішньої звітності про залучений капітал як у цілому, так і в розрізі окремих складових залученого капіталу на будь-яку дату поточного місяця;
- використанням розширених можливостей аналітичного обліку можливість побудови окремих об'єктів залученого капіталу на різних рівнях, необхідних для управління, а також облік витрат на обслуговування залученого капіталу в розрізі конкретного елемента залучення.

Використання комп'ютерних технологій відкриває перед бухгалтером нові можливості щодо забезпечення користувачів необхідною інформацією, але водночас ставить питання щодо вибору оптимальної комп'ютерної програми.

Головним недоліком у підходах до автоматизації бухгалтерського обліку на практиці є саме автоматизація його окремих розрізнених ділянок, що призводить до виникнення значних проблем і зумовлює низьку ефективність

застосування комп'ютерних програм. Це пояснюють тим, що в умовах автоматизованого опрацювання даних працівники бухгалтерської служби повинні брати участь в оцінці та контролі ухвалення рішень, а також в економічному аналізі господарської діяльності, розробці рекомендацій і заходів з планування ресурсозбереження та підвищення ефективності виробництва, тому проблеми удосконалення планування, обліку й аналізу в комп'ютерній системі потрібно розглядати в контексті розвитку управління в цілому [79].

У процесі автоматизації залученого капіталу підприємства доцільним, на нашу думку, буде впровадження інтегрованих комп'ютерних програм систем планування, обліку, економічного аналізу і контролю, що забезпечить оперативне та достовірне надання даних про залучений капітал. Оскільки ухвалення управлінських рішень ґрунтується на даних аналізу, то необхідно максимально поєднувати планування, облік, аналіз і контроль, створюючи з них комплексну систему, яка передбачає використання єдиного інформаційного банку даних та забезпечення оперативного надання інформації, необхідної для управління підприємством.

Взаємодія підсистем економічної інформації в комп'ютерній системі повинна відбуватися на підставі таких положень: взаємного використання інформації, спільності первинних носіїв інформації, спільності результатних носіїв, єдності системи кодування, єдності системи показників, мінімізації проектних рішень інтегрованого опрацювання даних.

Технологія опрацювання інформації має закінчений цикл її руху від моменту виникнення (первинний облік) до формування аналітичної інформації для потреб управління.

Комп'ютерна система обліку оперативно відображає головні процеси, пов'язані з отриманням різних зведених показників, що характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства. В цій обліковій системі інформація йде по єдиному каналу і її використовують для всіх потреб управління.

Єдність інформаційної бази і повний автоматизований технологічний процес забезпечувані завдяки одноразовому введенню інформації.

Технологічний процес опрацювання даних в процесі залучення капіталу за комп'ютерної форми обліку складається з таких етапів:

- збирання і реєстрація первинних даних для опрацювання на комп'ютері;
- формування масивів облікових даних про залучений капітал на електронних носіях: журналу господарських операцій, структури синтетичних і аналітичних рахунків, довідників аналітичних об'єктів, постійної інформації. Одночасно відбувається контроль процесу, опрацювання інформації про залучений капітал, записаної в масивах облікових даних;

- отримання результатів щодо операцій з залученим капіталом за звітний період за запитом користувача або у вигляді реєстрів синтетичного обліку, аналітичних таблиць, довідок з бухгалтерських рахунків чи відображення на екрані дисплея потрібної інформації.

Алгоритм виконання облікових записів щодо операцій у разі залучення капіталу в комп'ютерній мережі схематично показано на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Алгоритм організації обліку залученого капіталу у комп'ютерній мережі

У комп'ютерній формі обліку ключовим моментом, який формує як вигляд реєстрів, так і послідовність облікових записів, є програмно реалізований алгоритм, конкретне програмне забезпечення. Тому якість та безпомилковість звітної інформації залежить від ретельності та якісної реалізації облікових процедур програмістами.

Сьогодні нема загальноприйнятого або регламентованого Міністерством фінансів України визначення форми обліку з застосуванням комп'ютерів та порядку їх застосування [79].

Будь-яку форму обліку характеризують паперові реєстри. Облікові реєстри – носії даних певної форми, побудовані відповідно до економічного групування інформації про активи, капітал та зобов'язання підприємства.

Накопичення, систематизація та узагальнення облікової інформації в умовах застосування сучасної обчислювальної техніки відбувається в автоматичному режимі. Первинна бухгалтерська інформація накопичується в базі даних комп'ютерної системи, а узагальнюється та систематизується на рахунках, що містяться в окремих комітках пам'яті комп'ютера та є ідеальні з погляду теорії бухгалтерського обліку носіями ознак групування. Побудова структури комп'ютерних баз даних може бути найрізноманітнішою; табличний принцип, за яким будують паперові реєстри, не єдиний у разі побудови комп'ютерних баз даних [81, с. 195].

Форми обліку, що передбачають застосування комп'ютерів, дають змогу ефективно задовольнити вимоги розподілу облікової праці, аналітичності та оперативності.

У випадку застосування комп'ютерів автоматично вирішується проблема оперативності даних щодо операцій з залучення капіталу. Якщо за паперових форм обліку операцій накопичення даних в облікових реєстрах, обчислення підсумків та перенесення даних між обліковими реєстрами потребують великих затрат ручної праці та завжди пов'язані з імовірністю допущення помилок, то з застосуванням комп'ютерів ці операції виконуються без участі людини.

Сучасний ринок програмного забезпечення достатньо наповнений програмними продуктами, спрямованими на ведення бухгалтерського обліку. Вибір необхідного програмного продукту залежить від специфіки підприємства, що автоматизує систему обліку.

Для визначення можливостей програмних продуктів щодо організації обліку в разі залучення капіталу в додатку В показано результати вивчення та оцінки особливостей функціонального наповнення головних бухгалтерських програм. На підставі аналізу даних додатка В можна дійти висновку, що майже всі програми для обліку залученого капіталу дають змогу формувати реєстри, відомості залишків за аналітичними та синтетичними рахунками, проте для ефективного ведення бухгалтерського обліку й ухвалення управлінських рішень цього недостатньо.

Головним шляхом удосконалення обліку залученого капіталу на підприємствах є збільшення розрізів аналітики, що забезпечує надання необхідної облікової інформації для ухвалення рішень та проведення контролю за діяльністю підприємства.

Бухгалтерська звітність повністю не розкриває користувачу цієї інформації. Деякі комп'ютерні програми, що є на ринку, передбачають формування показників звітності про залучений капітал в автоматичному режимі. Під час складання відповідних аналітичних форм можна підвищити їх аналітичність, що відображають відомості про операції з залученим капіталом, а також створити можливості формування внутрішньої звітності.

З програмних засобів для автоматизації системи обліку найліпше обирати ті, які мають широку підтримку розробника, структура яких є гнучкою до зміни в законодавчих та нормативних актах з бухгалтерського обліку, та які набули поширення. Результати дослідження підприємств молочної промисловості Львівської обл. (рис. 2.6) засвідчили, що ці підприємства здебільшого використовують програму "1С:Бухгалтерія 7.7", яка відповідає наведеним вище вимогам.

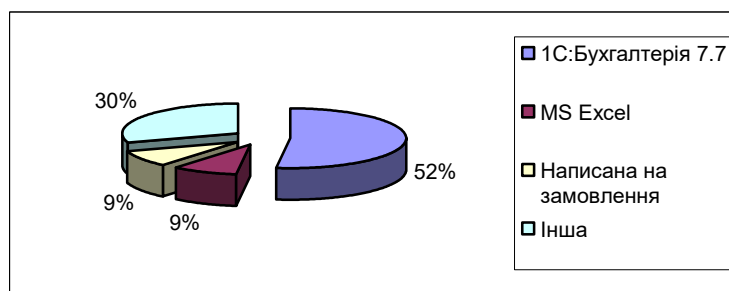

Рис. 2.6. Структура застосування підприємствами молочної промисловості Львівської області програмних продуктів для ведення бухгалтерського обліку (станом на початок 2006 р.)

Однак, програма “1С: Бухгалтерія 7.7” не відповідає всім передбаченим вимогам щодо залучення капіталу, що зумовлює необхідність її адаптації до головних положень, запропонованих в п. 2.2. Аналіз даних “1С:Бухгалтерія” дає змогу вести облік у кількох планах рахунків. Це може бути корисним і в разі обліку залученого капіталу. У програмі “1С:Бухгалтерія 7.7” можливість ведення аналітичного обліку по розрізах у межах одного рахунку визначають під час конфігурування. Аналітичний облік реалізують через застосування спеціального механізму субконто, що є сукупністю однотипних об’єктів аналітичного обліку.

Використання набору видів субконто забезпечує багаторівневість аналітичного обліку. Також багаторівневість аналітичного обліку доступна в разі використання багаторівневих довідників, програма дає змогу створювати їх із вкладеністю до десяти рівнів. Для ведення обліку операцій з залученим капіталом необхідно ввести відповідні субрахунки в довідники рахунків, задати допустиму кореспонденцію та аналітику. Водночас, однією з вимог щодо ведення бухгалтерського обліку залученого капіталу є формування звітів, які забезпечують отримання розгорнутої інформації для ухвалення управлінських рішень.

За сучасних умов забезпечення керівництва достовірною, достатньою та своєчасною інформацією про стан і структуру залученого капіталу можливе з

використанням інформаційних систем обліку, що суттєво підвищує якість облікової інформації. У програмі “1:С Бухгалтерія 7.7” розробка системи внутрішньої звітності реалізована через створення нестандартних звітів. Автоматизація розроблених і викладених вище внутрішніх звітів забезпечить керівників своєчасною та правдивою інформацією та дасть змогу зменшити витрати часу працівників, які виконують зазначені роботи на підприємствах.

Висновки до розділу 2

Залучення капіталу, його ефективне використання ґрунтується на якісній та об'єктивній інформації, яку надає система бухгалтерського обліку. Трансформаційні процеси, пов'язані з переходом до ринкових умов господарювання в Україні, передбачають докорінну перебудову всієї системи бухгалтерського обліку, у тому числі й структурних елементів, для потреб управління. Досліджуючи бухгалтерський облік у системі управління залученим капіталом суб'єкта господарювання, ми дійшли таких висновків.

1. На підставі аналізу теорії та практики чинної системи бухгалтерського обліку залученого капіталу з'ясовано, що весь механізм облікових робіт, пов'язаний із залученням капіталу, повністю підпадає під облік зобов'язань. Зі специфічних ознак зобов'язання визначено, що зобов'язання, як об'єкт бухгалтерського обліку – це залучений капітал підприємства, тобто його заборгованість, яка виникає внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікують призведе до зменшення активів підприємства, а отже зменшення економічних вигод.

2. Під час дослідження методичного забезпечення обліку залученого капіталу і практики здійснення облікових операцій у разі залучення капіталу, що склалася, виділено такі особливості методики обліку його структурних елементів: формування системи рахунків обліку залученого капіталу; удосконалення методики обліку наявності та руху залученого капіталу; облік

витрат на обслуговування залученим капіталом; визнання та облік резерву на виплату довготермінового кредитування.

3. З урахуванням недостатнього вирішення проблем, пов'язаних з формуванням системи рахунків для відображення в обліку елементів залученого капіталу, запропоновано їхнє уточнення відповідно до наявності та руху елементів залученого капіталу, що забезпечить простоту й достовірність руху і узагальнення інформаційних потоків для потреб управління залученим капіталом.

4. Аналіз методичного забезпечення наявності та руху елементів залученого капіталу засвідчив, що методика їхніх окремих елементів не позбавлена недоліків. Узагальнивши національний та міжнародний досвід обліку, ми дійшли висновку, що поряд з відомими інструментами залучення капіталу доцільно використовувати й інші боргові цінні папери – закладні. З огляду на це запропоновано методику відображення в обліку іпотечного кредитування. Для підприємств молочної промисловості такий різновид залучення капіталу забезпечить отримання довготермінових кредитів, що стоятиме оновленню майнового комплексу.

5. Для забезпечення достовірності інформаційних потоків у процесі управління залученим капіталом з'ясовано, що система організації обліку залученого капіталу охоплює та передбачає їх комплексну взаємодію таких елементів: обліковий процес; забезпечення облікового процесу; облікова політика; різновиди облікової інформації; комп'ютерний облік та формування бази даних програми.

6. Щоб підвищити ефективність управління залученим капіталом, запропоновано складати для керівництва такі внутрішні звіти: ЗК–1. Наявність та рух залученого капіталу; ЗК–2. Рух залученого капіталу за термінами погашення; ЗК–3. Витрати на обслуговування залученого капіталу.

7. Виконаний аналіз сучасного ринку програмного забезпечення дав змогу виявити головні можливості програмних продуктів щодо обліку залученого капіталу. З'ясовано, що потреби управління в обліковій інформації

підприємств молочної галузі Львівської обл. максимально задовольняє програма “ІС:Бухгалтерія 7.7” (52 % обстежених підприємств). Вивчення функціональних можливостей програми засвідчило їхній недостатньо високий рівень для обліку залученого капіталу, з огляду на що в дисертації запропоновано підвищити рівень аналітичності програми у розрізах, розроблено порядок формування нестандартних звітів, що забезпечать отримання розгорнутої інформації для прийняття управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Організаційне забезпечення аналізу залученого капіталу

Нові підходи в управлінні залученим капіталом підприємств передбачають організацію інформаційних потоків, достатніх і якісних для системних аналітичних досліджень за всіма векторами ухвалення управлінських рішень. Ефективність функціонування системи аналізу залученого капіталу підприємств можна досягти за умови постійного пошуку шляхів його розвитку та вдосконалення.

Змістові характеристики інформаційного забезпечення економічного аналізу проаналізовані у численних працях вітчизняних та зарубіжних авторів [80, 115, 187, 196]. Зокрема, А.Н. Азрілян розглядає інформаційне забезпечення економічного аналізу як засіб управління економічними процесами, з одного боку, та систему створення інформаційних умов, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, збереження, накопичення, передавання, опрацювання інформації, організація банків даних, – з іншого [20, с.589].

На підставі аналізу цих праць ми дійшли висновку, що інформаційне – забезпечення це детальний опис документів, які використовують під час аналітичних розрахунків. Однак таке спрощення не сприяє глибокому та повному розумінню цього питання. Спеціалісти з управління розглядають інформаційне забезпечення в ширшому розумінні: відокремлюють такі поняття, як інформаційне забезпечення, інформаційний потік, інформаційна система, інформаційна технологія, комунікативне середовище; канали руху інформації; носії та передавачі інформації [7, 90, 169]. Доцільною є потреба у всебічному розгляді інформаційного забезпечення аналізу залученого капіталу, що сприятиме раціоналізації в ухваленні управлінських рішень.

Оскільки інформація постійно перебуває в русі, то вважаємо за доцільне виділити поняття “інформаційні потоки”. Інформаційні потоки надходять до системи аналізу залученого капіталу та забезпечують її функціонування. Склад та взаємозв’язки вхідних інформаційних потоків зумовлюють потребу в їхній класифікації:

- за місцем формування – внутрішні та зовнішні відповідно до підприємства;
- за організаційним регулюванням – формальні та неформальні;
- за періодичністю надходження – систематичні та випадкові;
- за ступенем значущості – суттєві та несуттєві;
- за формою надання інформації – систематизовані та несистематизовані;
- за джерелами формування – правові, нормативні, довідкові, планові, фактографічні.

Класифікація за місцем формування є важливою в разі визначення впливу на ухвалення управлінських рішень, визначає лише найголовніші види інформаційних потоків, які надходять до системи аналізу залученого капіталу. Інформаційні потоки, показані на рис 3.1, розглянуті лише за місцем формування: внутрішні та зовнішні. Взаємозв’язок між підсистеми в інформаційній системі підприємства, що організовані за функціональною класифікацією процесу управління підприємством, можна простежити завдяки інформаційним потокам. Аналіз таких взаємозв’язків свідчить, що на підставі інформації, отриманої від підсистеми аналізу залученого капіталу, регулюють подальшу діяльність підприємства.

Внутрішня інформація накопичується на підприємстві в процесі фінансово-господарської діяльності й містить планові та фактичні дані щодо ресурсного потенціалу, фінансового стану, результатів діяльності. Вплив суб’єктів господарювання на внутрішню інформацію простежується через ухвалення управлінських рішень, зокрема планові показники залежать від пріоритетів стратегічного розвитку та напрямів їхньої реалізації, на

фактографічну інформацію впливають зміни щодо додаткового залучення капіталу впровадження новітніх технологій виробництва, усунення виявлених недоліків тощо [122, с.72].

Зовнішня інформація характеризує правові та соціально-економічні умови, які впливають на діяльність підприємства і спонукають керівництво до ухвалення управлінських рішень відповідно до умов зовнішнього середовища. Проте зовнішні інформаційні потоки не залежать від підприємства в момент їхнього надходження. Вплив зовнішньої інформації виявляється з часом. На відміну від на внутрішньої інформації, яка може змінюватися в процесі управління підприємством, зовнішня інформація сама зумовлює зміни фінансово-господарської діяльності і так впливає на внутрішні інформаційні потоки [122, с.72].

Аналіз залученого капіталу досліджує господарські явища і процеси через сукупність різної інформації, тому аналітичний процес складається з низки послідовних, взаємопов'язаних дій її опрацювання з метою внесення пропозиції щодо ухвалення управлінських рішень.

Аналітичний процес відбувається шляхом опрацювання інформації, яка надходить з інформаційної системи управління суб'єктом господарювання. Висновки і пропозиції, у тому числі й можливі прогностичні варіанти подальшого розвитку об'єкта аналітичної оцінки, підприємство передає в систему управління з метою ухвалення науково обґрунтованих рішень та безпосередньої реалізації функції регулювання, що призначена для досягнення об'єктом управління запланованого (бажаного) стану. Це відображає тісний взаємозв'язок між інформаційним забезпеченням та вирішенням проблем і завдань, які постають перед системою управління підприємством.

Отже, в системі управління залученим капіталом підприємства аналіз посідає проміжне місце між збиранням первинної інформації та ухваленням рішень. У цьому разі економічний аналіз — це інструмент опрацювання інформації, засіб обґрунтування управлінських рішень, що визначені потребами управління. Визначення рівнів ухвалення рішень в разі управління залученим

капіталом підприємства і, відповідно, розподілення аналітичної інформації за такими рівнями показано на рис. 3.2.

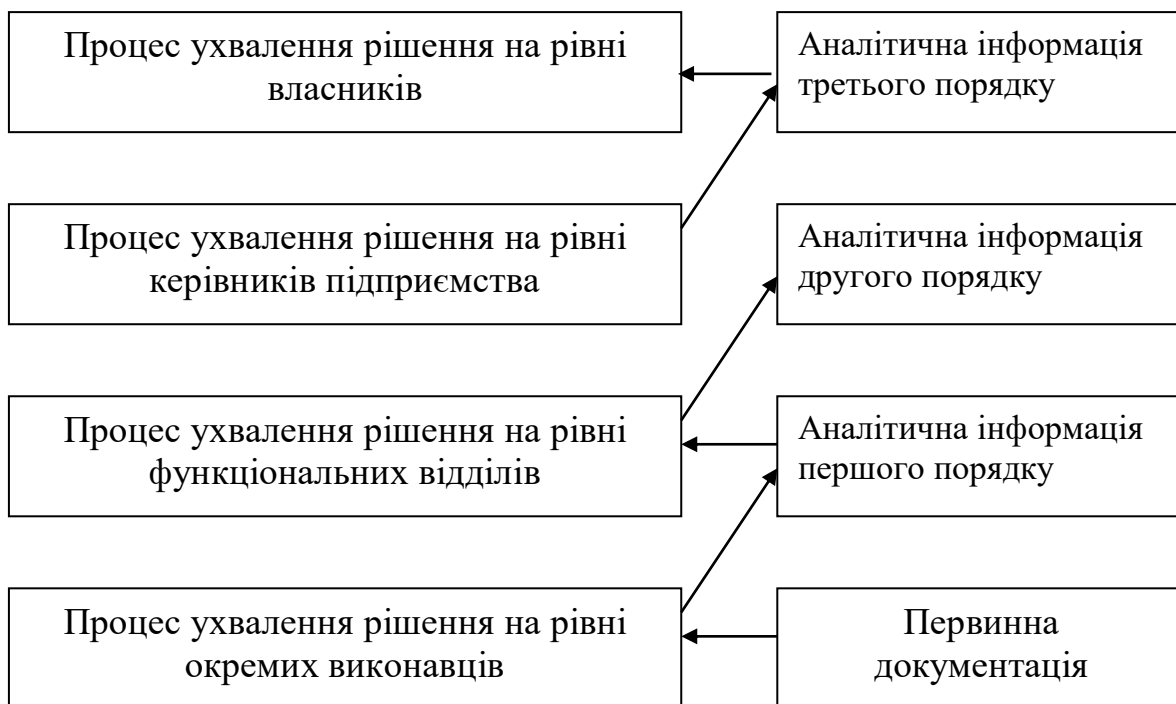

Рис. 3.2. Рівні ухвалення рішень для управління залученим капіталом підприємства відповідно до рівнів інформації

Одержання аналітичної інформації на кожному рівні ухвалення рішень для управління залученим капіталом підприємства потребує дотримання порядку робіт, зображеного у вигляді певної послідовності реалізації окремих на рис. 3.3.

Дотримання зазначеної послідовності процедур дає змогу в стислий термін і з мінімальними затратами відібрати необхідну інформацію і зробити висновки для ухвалення управлінських рішень про залучений капітал підприємства.

У разі організації аналізу залученого капіталу доцільно виділити такі головні якісні характеристики інформації, які дають змогу їй бути корисною: аналітичність інформації, сутність, повнота, достовірність, своєчасність, оперативність, відповідність, зрозумілість, раціональність [64, 79, 86].

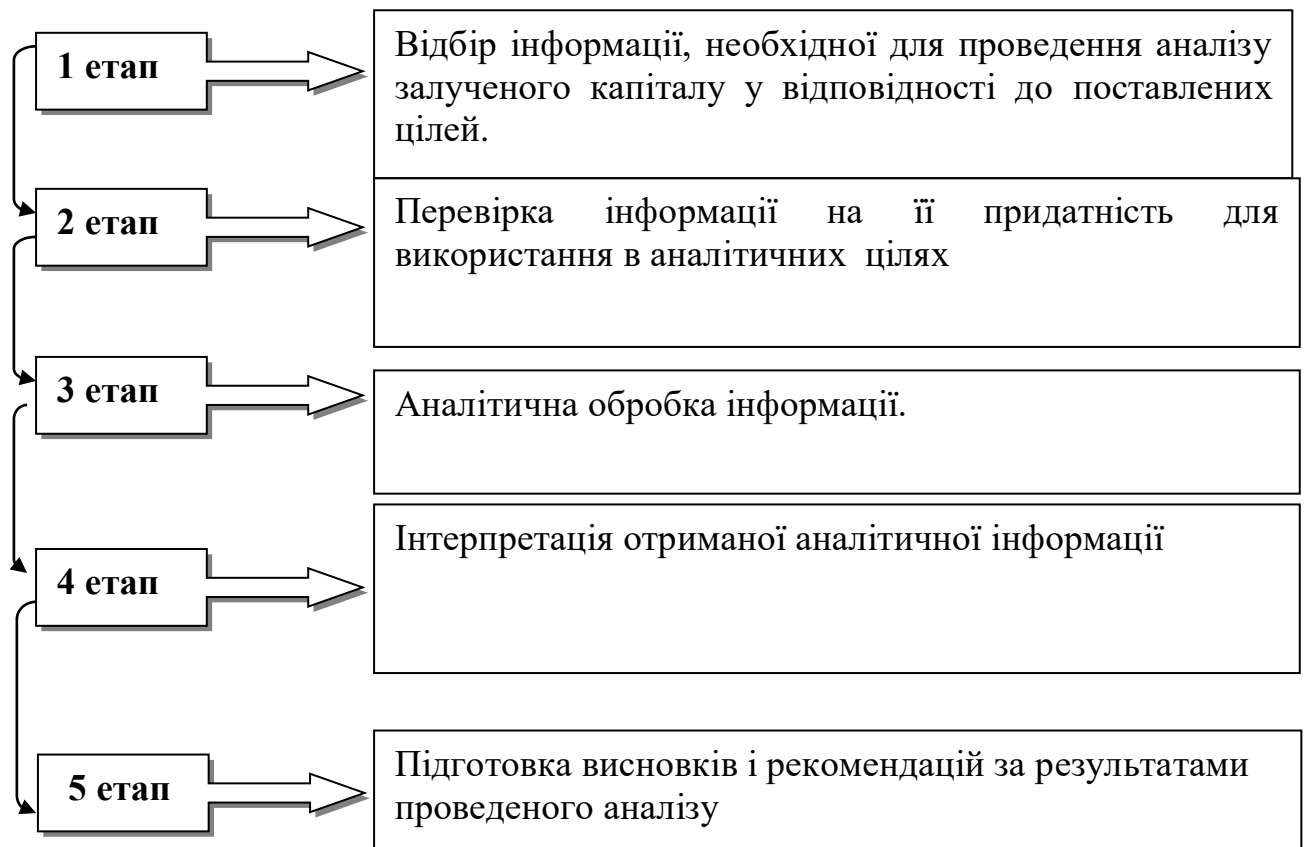

Рис. 3.3. Послідовність процедур інформаційного забезпечення при аналізі залученого капіталу

Аналітичність інформації означає, що вся система економічної інформації повинна відповідати потребам аналізу, тобто забезпечувати потік даних про залучений капітал підприємств з тією деталізацією, яка потрібна для всебічного вивчення економічних явищ і процесів, виявлення впливу основних чинників і визначення внутрішньогосподарських резервів підвищення ефективності виробництва. Тому всю систему інформаційного забезпечення аналізу потрібно постійно удосконалювати відповідно до потреб управління.

Сутність аналітичної інформації визначає, наскільки дані, які використовують у ході аналізу впливають на результати ухвалення управлінських рішень, передусім у процесі обґрунтування стратегії формування і використання залученого капіталу підприємства, розробки цілеспрямованої політики по окремих аспектах його формування і використання, підготовки поточних і оперативних планів у цьому напрямі. Економічна інформація

повинна бути достовірною, об'єктивно відображати явища і процеси, які досліджують. Інформація, що накопичується в процесі підготовки до аналізу, повинна адекватно відображати реальний стан формування і використання залученого капіталу в розрізі різних напрямів господарської діяльності підприємства, достовірно оцінювати зовнішні умови. Крім того, зібрана інформація для аналізу повинна бути перевірена на якість.

Інформаційне забезпечення аналізу залученого капіталу доцільно перевірити на цілісність і достовірність. Повнота аналітичних даних характеризує завершеність кола інформативних показників, що необхідні для проведення аналізу й ухвалення оперативних управлінських рішень за всіма аспектами формування і використання залученого капіталу підприємства.

Оперативність інформації залежить від швидкості надходження інформації про виконані господарські процеси, що забезпечує швидкість проведення аналізу, виявлення й усунення недоліків. Підвищення оперативності інформації досягають завдяки застосуванню новітніх засобів зв'язку, опрацювання її на комп'ютері тощо.

Одна з вимог до якості інформації — забезпечення її відповідності предмету й об'єктам дослідження, періоду, методиці нарахування показників та іншим ознакам. Забезпечення відповідності показників приводить до зменшення трудомісткості аналізу залученого капіталу. Крім того, відповідність дає змогу виконати порівняльну оцінку ефективності формування і використання залученого капіталу в розрізі окремих видів діяльності підприємства, визначає можливість проведення порівняльного аналізу головних показників формування і використання залученого капіталу кількох аналогічних підприємств молочної промисловості. Таку відповідність можна забезпечити шляхом наведення аналітичної інформації відповідно до вимог національних і міжнародних стандартів фінансової звітності, послідовного і стабільного застосування методів обліку фінансових показників на підприємствах.

Зрозумілість інформації визначена простотою її побудови, відповідністю стандартам і доступністю для різних користувачів. Під час організації інформаційного забезпечення для аналізу в цілому та аналізу залученого капіталу доцільно згрупувати дані для їхньої простоти у використанні.

Також, інформаційні потоки повинні бути економічними. Їхньої економічності досягають тоді, коли вони потребують мінімуму витрат на збирання, зберігання і використання даних. З одного боку, для комплексного аналізу будь-якого економічного явища або процесу потрібна різнобічна інформація, оскільки без неї аналіз буде неповним. З іншого боку, надлишок інформації продовжує процес її пошуку, збирання й ухвалення управлінських рішень. З огляду на це доцільним є вивчення корисності інформації й на цій підставі вдосконалення інформаційних потоків шляхом усунення зайвих даних і визначення необхідних.

Отже, інформаційну систему потрібно формувати й удосконалювати з урахуванням перелічених вище якісних вимог, що є необхідною умовою підвищення ефективності аналізу формування і використання залученого капіталу суб'єктів господарювання в цілому, і в молочній промисловості зокрема.

Інформаційні потоки, які що використовують під час аналізу залученого капіталу, у разі розподілу відповідно до джерел формування вважаємо за необхідне розділити на чотири групи (рис.3 4).

Основою для аналізу залученого капіталу підприємства є інформація, яка, по-перше, утворена в процесі залучення капіталу й фінансової діяльності підприємства, по-друге, може бути відкоректована і деталізована залежно від потреб, а, по-третє, впливає на швидкість, якість і ефективність реалізації функції аналізу в системі управління підприємством. До такого інформаційного забезпечення належить уся фактографічна інформація і частково планова та довідкова.

Рис. 3.4. Джерела утворення інформаційних потоків для аналізу залученого капіталу

Планову інформацію використовують в розрізі бізнес-плану (розділ “Фінансовий план”), фінансового плану, кошторису, а також оптимальних значень аналітичних коефіцієнтів і тенденцій їхньої зміни. Наведені дані є базою для порівняння в разі вивчення ступеня виконання плану; у випадку оцінювання фактичних значень показників тощо.

Довідкова інформація, що міститься в стандартах, довідниках, каталогах тощо, не є обов’язковою, її аналітики враховують у міру потреби для ухвалення управлінських рішень.

Найбільша група інформаційного забезпечення – фактографічна інформація, що є основоположною під час аналізування фінансового стану, а

також його підсистеми – аналізу залученого капіталу. Фактографічна інформація відображає фактичний стан підприємства щодо наявності та руху, що потрібно для ухвалення управлінських рішень. Головними джерелами фактографічної інформації є бухгалтерський облік.

Відповідно до процесу опрацювання інформацію поділяють на первинну (дані первинного обліку, інвентаризацій, обстежень) і вторинну (інформація, що пройшла певну стадію опрацювання даних – реєстри аналітичного і синтетичного обліку, звітність).

Особливе місце в аналізі залученого капіталу посідає позаоблікова фактографічна інформація, джерелами якої є технічна документація, інформація про головних контрагентів, інформація про конкурентів, аудиторські висновки тощо. Поєднання інформаційних потоків дає змогу комплексно характеризувати стан та розвиток залучених джерел фінансування.

Класичним підходом до аналізу залученого капіталу підприємства вважають аналіз на підставі даних бухгалтерської та фінансової звітності.

Проте бухгалтерська звітність – не єдине джерело інформації для проведення аналізу. У цьому разі необхідно брати до уваги той факт, що можливості аналізу фінансової звітності обмежені, оскільки його успіх залежить від достовірності й повноти аналізованої облікової інформації. Та оскільки серед інших бухгалтерські дані мають високий ступінь достовірності, то бухгалтерський баланс вважають основоположним джерелом для такого аналізу.

Необхідність використання тієї чи іншої фактографічної інформації зумовлена метою аналізу залученого капіталу. Якщо для внутрішніх користувачів можливе одержання всієї фактографічної інформації, то інформація, якою володіють зовнішні аналітики, часто обмежена лише різними формами звітності. Отже, фінансова звітність є найповнішим інформаційним забезпеченням аналізу залученого капіталу як одного з напрямів підвищення ефективності процесу управління підприємством і заслуговує на особливу увагу з таких причин:

- на управління підприємством впливають як безпосередньо внутрішні фахівці, так і зовнішні контрагенти, а фінансова звітність відповідає потребам більшості з них;

- з усіх інших видів звітності підприємства саме фінансова звітність містить інформацію, яка забезпечує реальну характеристику фінансового стану, а також має великі аналітичні можливості [84, 131];

- поширення комп'ютерних технологій у обліку суттєво прискорює терміни отримання форм фінансових звітів та унеможлиблює виникнення арифметичних і логічних помилок;

- більшість суб'єктів господарювання, діяльність яких вивчають, ведуть облік за допомогою комп'ютерних програм, використання яких розкриває нові можливості як в організації інформаційної системи підприємства, так і в її розширенні.

Інші звітні форми мають значні обмеження того або іншого плану та не можуть повністю задовольнити потреби користувачів у відповідній інформації про діяльність суб'єкта господарювання.

Якісні характеристики інформації зумовлюють її корисність для ухвалення відповідних управлінських рішень. Однак потрібно враховувати, що наявність розглянутих властивостей не може гарантувати існування раціонального інформаційного забезпечення.

Авторський колектив за редакцією проф. Є.В. Мниха визначив такі головні принципи формування раціональних потоків, які доцільно застосовувати й під час аналізу залученого капіталу [122, с.75]:

- 1) виявлення інформаційних потреб і засобів їхнього ефективного забезпечення;
- 2) об'єктивність відображення фінансово-господарських процесів, активів, власного капіталу та зобов'язань підприємства;
- 3) єдність інформації, що надходить з різних джерел;
- 4) оперативність надходження інформації;

- 5) усебічна розробка первинної інформації з метою підвищення коефіцієнта її використання;
- 6) кодування первинних даних для підвищення ефективності використання каналів зв'язку;
- 7) обмеження первинної інформації абсолютними показниками;
- 8) мінімізація введення і максимізація виведення інформації;
- 9) розробка цільових програм використання первинної інформації в аналізі та контролі.

Водночас, визначальним у разі раціоналізації інформаційних потоків є комплексне оптимальне співвідношення інформаційного забезпечення, інформаційних технологій та взаємозв'язку в середовищі інформаційної системи.

Отже, використання показників, що формуються як із зовнішніх, так і з внутрішніх джерел інформації, дасть змогу створити на підприємстві цілеспрямовану систему обліково-аналітичного забезпечення з управління залученим капіталом, що допоможе ухвалювати тактичні і стратегічні управлінські рішення.

Вивчення впливу інформаційного забезпечення на аналітичний процес та визначення критеріїв його раціоналізації в сучасних умовах дозволило виділити його складові елементи, які пов'язані між собою саме поняттям інформація: інформаційна система; інформаційні технології та взаємозв'язки в інформаційному середовищі.

Методична основа аналітичного процесу, поряд з інформаційним забезпеченням, – один з головних елементів аналізу фінансового стану.

На підставі аналізу стану методичної основи аналітичного процесу можна зробити висновок, що у вітчизняній практиці фінансового аналізу існують методики аналізу використання капіталу та майже зовсім нема напрацювань у сфері формування залученого капіталу. Нема також систематизованої методики аналізу залученого капіталу.

Розвиток ринкових умов господарювання, зростання потреби в залученні

обмежених ресурсів фінансового ринку суб'єктами господарювання зумовили потребу вдосконалення аналізу формування і використання залученого капіталу. Зазначимо, що спроби заповнити цю нішу зробили Л.А. Костирко, Є.В.Мних, В.А.Русак, Н.А Русак., Г.В. Савицька, А.Д. Шеремет та інші вчені.

Аналіз формування та використання залученого капіталу дає змогу визначити напрями розміщення коштів, ступінь залежності підприємства від кредиторів, ефективність використання залученого капіталу та підтримання необхідного рівня ліквідності, а також платоспроможності суб'єкта господарювання.

Кінцева мета аналізу формування залученого капіталу – оцінка його руху, що є необхідною умовою для ефективної господарської діяльності та визначення адекватності вибору шляхів її фінансування.

Наслідком аналізу залученого капіталу є визначення відповідності обраних форм фінансування та напрямів розміщення коштів стратегічним цілям підприємства. Отримані результати слугують підґрунтям для якісного оперативного управління, фінансового планування та контролю.

У процесі формування і використання залученого капіталу підприємствам доцільно застосовувати комплексну методикі аналізу залученого капіталу, що ґрунтуватиметься на основоположних принципах аналітичних досліджень – системності та комплексності.

Як впливає з порівняння і аналізу думок фахівців щодо визначення методичного забезпечення аналізу залученого капіталу [80, 85, 122, 141, 166, 200], далеко не всі з них звертають увагу на потребу застосування системного підходу як поодинокого напрямку діалектичної теорії пізнання до зазначеної категорії.

Під час вивчення економічної категорії залученого капіталу, багатогранність якої виявляється в системі показників, об'єктивно необхідним є комплексний системний підхід до аналізу капіталу.

Системність аналізу залученого капіталу зумовлена взаємозв'язком та взаємозалежністю елементів цієї системи. Водночас система аналізу залученого

капіталу є складовою частиною системи комплексного економічного аналізу діяльності підприємства. Комплексний підхід до аналізу залученого капіталу визначають у подальшому дослідженні його складових частин та властивостей.

Аналіз залученого капіталу структурують на два основних аспекти, властиві будь-якому системному дослідженню: вивчення процесу формування капіталу (генетична складова) та вивчення процесу його використання (функціональна складова), що узагальнюють підсистемою аналізу ефективності використання залученого капіталу.

Процес формування залученого капіталу вивчають шляхом оцінки та детального дослідження всієї сукупності джерел утворення залученого капіталу підприємства, визначення структури та інших якісних показників формування залученого капіталу і визначення його вартості.

Унаслідок вивчення джерел економічної літератури (Додаток Г) визначено, що методика аналізу залученого капіталу обмежена загальною оцінкою фінансового стану, структури джерел формування капіталу, фінансової стійкості без видимого зв'язку з іншими елементами системи аналізу. Зазначимо, що сьогодні на практиці не забезпечено комплексності аналізу залученого капіталу на підприємстві, оскільки практично нема відповідних методик. Наявні ж методики аналізу залученого капіталу, на нашу думку, є майже ідентичні за порядком і дають лише оцінку фінансового стану, що є окремим етапом аналізу залученого капіталу. Такі методики не є достойні для управління підприємством, їхнє використання дає змогу лише констатувати генетичне походження капіталу.

Оцінка нормативної бази, за допомогою якої розкривають методики аналізу фінансового стану підприємств, у тому числі й ті що стосуються аналізу залученого капіталу підприємств [78, 186], свідчить, що:

- більшість методик аналізу містить надмірно велику кількість показників та коефіцієнтів [178, 166];
- окремі методики, незважаючи на те, що введені в дію після ухвалення Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в

Україні”, мають застарілі назви форм фінансової звітності та, відповідно, використовують посилання на вже не чинні статті [78, 178];

- наведені методики спрямовані на ретроспективний аналіз, але метою деяких з них є оцінка майбутнього стану підприємств, що стає неможливою, оскільки нема відповідного наукового обґрунтування [78, 178];

- відбувається ототожнення різних напрямів оцінки фінансового стану, наприклад фінансової стійкості та платоспроможності. Ці напрями справді взаємопов'язані, але в жодному разі не однакові [178];

- запропоновані оптимальні значення коефіцієнтів залучені з зарубіжного досвіду, тобто не відповідають практичній ситуації в Україні, а також не враховують галузевих особливостей [78, 178];

- окремі методики, з одного боку, враховують галузеві особливості діяльності підприємств, а з іншого, оцінка фінансового стану зводиться до порівняння темпів зростання окремих показників [178].

З наведених вище підходів найзмістовнішою треба вважати методику, запропоновану колективом авторів за загальною редакцією проф. Є.В. Мниха. Такий підхід є найбільш цінним, оскільки найбільш повно задовольняє потреби управління щодо прогнозування можливих варіантів розвитку подій за умов невизначеності.

Розглянуті підходи до розуміння сутності комплексного аналізу залученого капіталу дають змогу дійти висновку, що метою аналізу залученого капіталу є вивчення стану та структури аналізованого об'єкта, тобто визначення джерел формування, оцінка виявлених у них змін з позиції впливу на фінансовий стан і ліквідність підприємства та обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансування його господарської діяльності.

Перед аналізом залученого капіталу ставлять завдання, які дозволяють конкретизувати мету аналізу з урахуванням організаційних, інформаційних, технічних і методичних можливостей його проведення, а саме:

- обґрунтування доцільності операцій залучення капіталу та оцінка спроможності в подальшому виконати свої зобов'язання;

- виявлення потенційних способів залучення капіталу;
- оцінка ефективності способів залучення капіталу;
- вивчення структури капіталу та напрямів його використання;
- визначення оптимальної структури капіталу, яку використовує підприємство;
- оцінка варіантів диверсифікації способів залучення капіталу;
- обґрунтування потреби підприємства в додатковому залученні капіталу в майбутніх періодах.

Дотримуючись методичних засад проведення аналітичного дослідження першочерговими треба вважати такі блоки аналітичних завдань:

- 1) аналіз потреби і доцільності залучення капіталу;
- 2) аналіз фінансового стану об'єктів залученого капіталу;
- 3) аналіз ефективності залучення капіталу.

При аналізі доцільності залучення капіталу треба визначити об'єкти залучення, дати їм рейтингову оцінку, визначити доцільність (недоцільність) використання альтернативних джерел (власного капіталу, фінансової допомоги, кредитів та ін.). Надалі необхідно виконати загальний аналіз фінансового стану, що дозволить оцінити можливі наслідки залучення капіталу в досягненні перспективних і тактичних цілей виробничо-фінансової діяльності в цілому. У цьому секторі досліджень пріоритетним є аналіз кредитоспроможності й аналіз грошових потоків за залученим капіталом.

Для забезпечення системності в аналітичних дослідженнях в подальшому слід оцінити наслідки та порівняти результативність участі залученого капіталу в обслуговуванні потреб суб'єкта господарювання. Загальну модель аналітичних досліджень схематично показано на рис.3.5.

Особливе місце в системі комплексного аналізу залученого капіталу посідає модель внутрішнього і зовнішнього аналізу, що характеризує взаємозумовленість аналітичних досліджень внутрішнього середовища окремого підприємства, та аналіз зовнішніх чинників впливу на об'єкт дослідження.

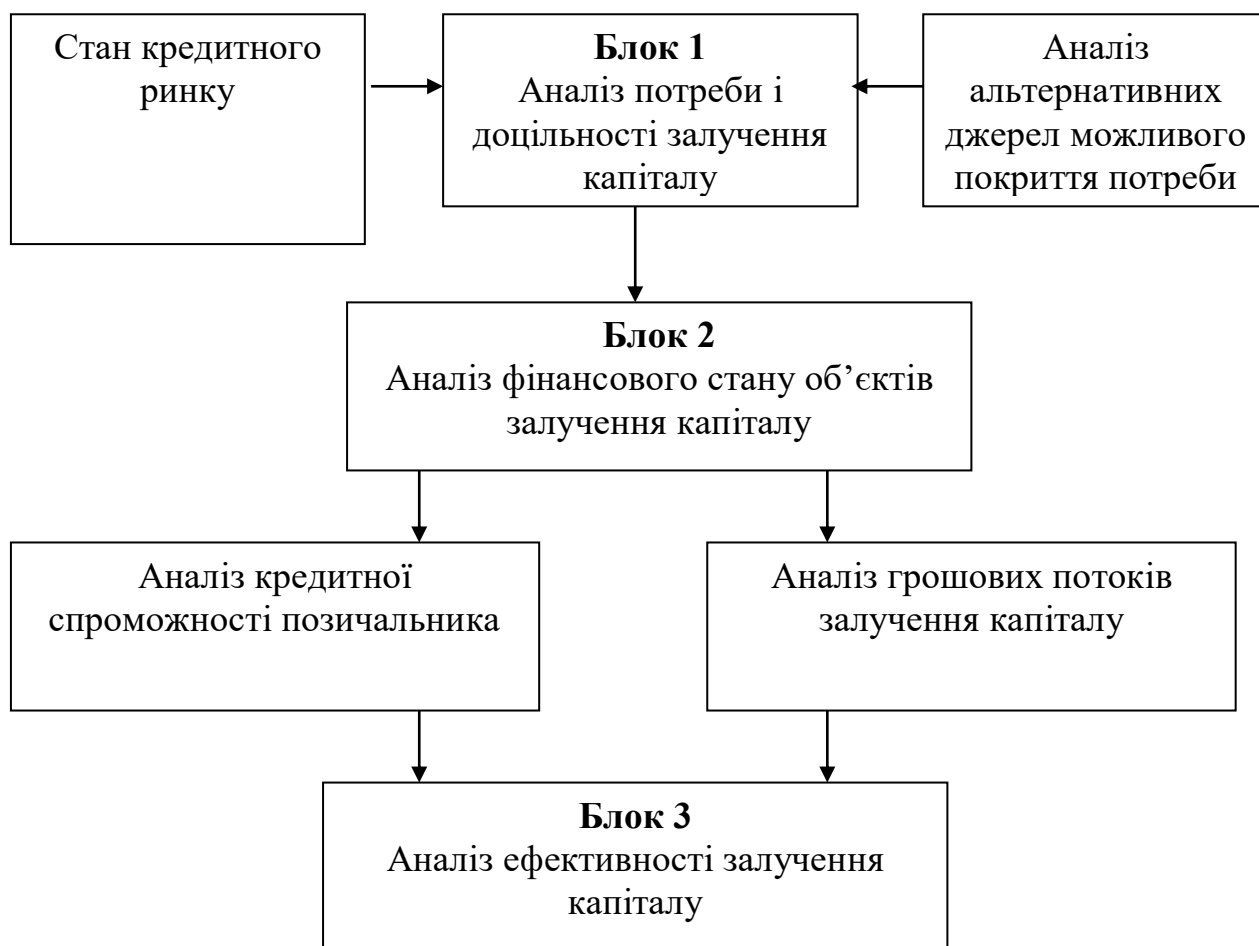

Рис. 3.5. Загальна модель комплексного економічного аналізу залученого капіталу підприємств (опрацювання власне)

З огляду на це комплексний економічний аналіз залученого капіталу охоплює підсистему аналітичних досліджень зовнішнього середовища, зміст яких розкривається у такому:

- аналізі стану кредитного ринку;
- аналізі альтернативних джерел можливого покриття потреби.

Підсистема аналітичного забезпечення внутрішнього аналізу ґрунтується на комплексі таких завдань:

- аналіз потреби і доцільності залучення капіталу,
- обґрунтування сукупного вкладеного капіталу;
- вивчення структури капіталу та напрямів його використання;

- визначення оптимальної структури капіталу, що використовує підприємство;
- прогнозування впливу залучення капіталу на обсяг виробництва підприємства.

Послідовність ухвалення управлінських рішень ґрунтується не тільки на ефективності проведення комплексного аналізу залученого капіталу, що розподілене часовим лагом, а й на забезпеченні стратегічного розвитку підприємств, у тому числі й молочної промисловості. Структуризація методики аналізу залученого капіталу за часовим критерієм залежить від аналітичних досліджень у системі оперативного, ретроспективного і перспективного аналізу в системі управління підприємством. Особливістю застосування оперативного аналізу є визначення ймовірних змін у майбутньому у разі залучення капіталу та оцінка правомірності таких операцій, проведення моніторингу фінансових показників аналізу залученого капіталу.

Результат ретроспективного та перспективного аналізу залученого капіталу дає простір для прийняття стратегічних управлінських рішень, що дозволяє визначити причини зміни фінансового стану досліджуваного об'єкта та виявити майбутні значення основних фінансових показників щодо подальшого розвитку підприємства за умови залучення капіталу.

Головною особливістю аналітичного забезпечення при виборі стратегій бізнесу є визначення певної групи коефіцієнтів, які дають об'єктивнішу оцінку фінансової ситуації і дозволяють мінімізувати ризик суб'єкта господарювання.

3.2. Аналіз потреби і доцільності залучення капіталу

На підставі розгляду концепції управління залученням капіталу та місця економічного аналізу у цьому процесі ми визначили економічну природу залучення капіталу, потребу та доцільність операцій з цього приводу. Цим зумовлене коло завдань вирішення яких передбачає комплексний аналіз потреби і доцільності залучення капіталу.

У найбільш агрегованому вигляді загальну модель аналізу потреби і доцільності залучення капіталу можна зобразити схематично (рис 3.6). Проте це не вичерпаний перелік завдань аналізу, оскільки вони можуть змінюватися залежно від виду аналітичних досліджень.

Слід зазначити, що потреба і доцільність залучення капіталу у будь-якій галузі підприємництва, у тому числі й у молочній промисловості визначається економічним станом галузі в цілому і окремого підприємства зокрема, регуляторною політикою держави та політикою протекціонізму у сферах операційної, фінансової чи інших видів діяльності, станом кредитного ринку, розрахунково-платіжної дисципліни тощо.

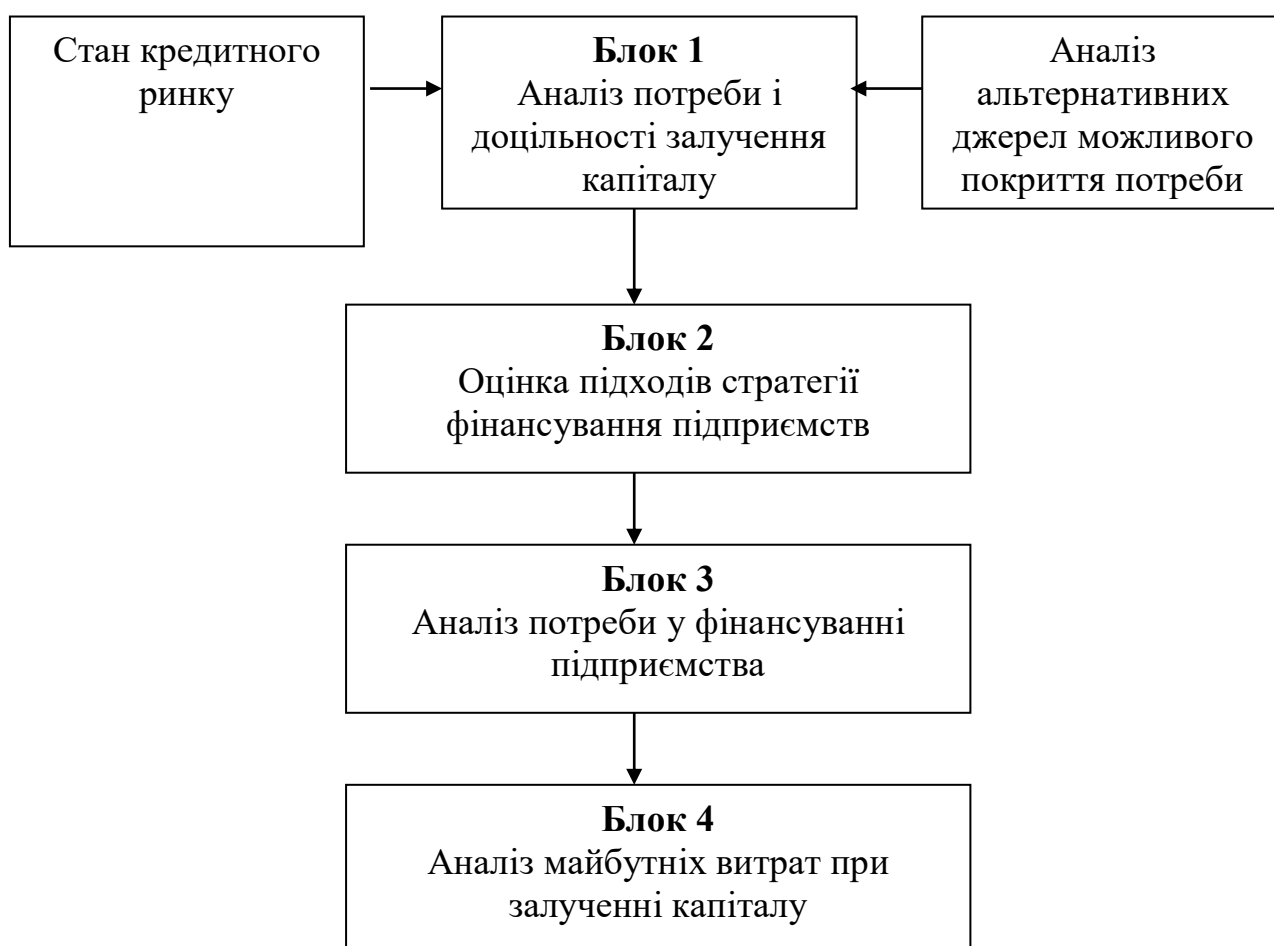

Рис. 3.6. Загальна модель комплексного аналізу потреби і доцільності залучення капіталу підприємств (опрацювання власне)

Інтенсифікація виробництва в молочній промисловості останнім часом є питанням загальнодержавної ваги, що підкреслене низкою урядових документів. Однак незважаючи на рішення Уряду України щодо надання пільгових кредитів для підприємств цієї галузі, розвиток процесів кредитування відбувається занадто повільно, і зумовлено це передусім обмеженістю ринку кредитних ресурсів.

Зазначимо, що для України проблема формування ринку дешевих кредитних ресурсів дуже актуальна і вирішальну роль у цьому процесі має відіграти банківська система, сформована із 179 банків. Кількість банків за реєстром за останні роки зменшилась на 42, або майже на 19% у порівнянні із 1995 р.

Аналіз даних грошово-кредитної та банківської статистики НБУ (див. табл.1. додатку Д) свідчить, що станом на 2005 р. у загальному обсязі кредитування суб'єктів господарювання домінує довготермінове кредитування (так, обсяг довготермінових кредитів з 2000 по 2005 рр., виданих комерційними банками суб'єктам господарювання, збільшився з 3 072 до 61 088 млн грн., відповідно), яке є чітко фіксованим джерелом обігових коштів. Переважання довготермінового кредитування над короткотерміновим свідчить про стабілізацію інфляційних процесів в Україні, зменшення ризику банкрутства підприємств.

Однак така ситуація щодо пріоритетності довготермінового банківського кредитування фінансових потреб суб'єктів господарювання різних форм власності та різних організаційно-правових форм зумовлена не є суттєвою, що є сигналом про нестабільні тенденції в економіці України щодо фінансової підтримки банківськими установами розвитку матеріально-технічного забезпечення розширеного відтворення окремих підприємницьких структур. Саме довготермінове кредитування, за умови його здешевлення, є запорукою впевненості суб'єктів господарювання у стабільному фінансуванні тих чи інших проектів оновлення, поліпшення та модернізації засобів праці.

Водночас не сприятливим для одержання позикових коштів підприємствами виробничої сфери є рівень відсоткових ставок комерційних банків, яка робить не вигідним їхнє використання в галузях з невисокою середньою нормою прибутку. Динаміка кредитної ставки за останні роки досить позитивна — вона зменшилася на кілька процентних пунктів, проте досі ще перебуває на високому (близько 15%) рівні. Хоча ставки кредитування підприємницьких структур банками України мають тенденцію до зниження, вони все ще залишаються високими у співвідношенні до рентабельності підприємств (див. рис. 3.7).

Підприємства молочної промисловості мають різну потребу у залученні капіталу в залежності від життєвого циклу підприємства, обраної стратегії розвитку підприємством, ступеня сезонності виробництва, рівня конкурентної боротьби на ринку товару тощо.

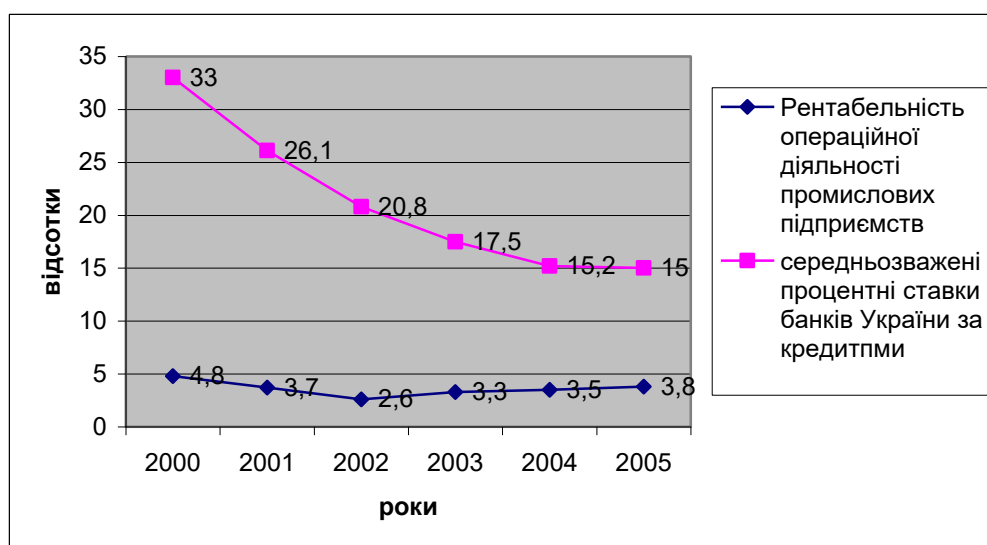

Рис. 3.7. Зміни рентабельності операційної діяльності промислових підприємств та кредитної відсоткової ставки комерційних банків за період 2000 - 2005 рр. (складено за даними Бюлетеня НБУ [45 - 47] та Статистичного щорічника України за 2005 р. [176]).

Підприємства молочної промисловості мають різну потребу в залученні капіталу залежно від життєвого циклу підприємства, обраної стратегії розвитку

підприємства, ступеня сезонності виробництва, рівня конкурентної боротьби на ринку товару тощо.

Потреба в залученні капіталу виникає в підприємства у таких випадках:

- на стадії створення підприємства;
- на стадії залучення інвестиційних ресурсів для оновлення виробничих фондів і розвитку виробництва;
- на стадії розширення поточної діяльності;
- на стадії життєвого циклу підприємств, що передує спаду виробництва та банкрутства. Залучення капіталу в цей період потрібне не для розширення випуску продукції, а для перепрофілювання виробництва.

Ці потреби визначають різновид кредитування (коротко- та довготермінове) та обсяги кредитування (на задоволення поточних фінансових потреб та оновлення виробничих фондів).

Визначення обсягів фінансування залежить від обраної фінансової стратегії, яка визначена загальною стратегією розвитку підприємства, можливостями ринкового зростання, орієнтацією на власні або зовнішні джерела фінансування, прибутковістю діяльності підприємства тощо.

Підходи (стратегії) щодо вибору джерел формування капіталу підприємств розглянуті в роботах багатьох авторів. Вони передбачають вибір того чи іншого рішення щодо досягнення максимальних результатів діяльності за мінімальних витрат та ризиків. Деякі автори виділяють чотири підходи (стратегії) фінансування активів підприємства: ідеальний, агресивний, консервативний, помірний (компромісний) [85, 88]. Інші вчені виділяють лише три з перерахованих стратегій фінансування активів підприємства – дуже компромісну (помірну), консервативну та агресивну [14, 22б 165]. Зазначимо, що більшість авторів розглядає підходи підприємства щодо фінансування активів різними джерелами лише стосовно оборотної частини цих активів. Такий підхід є вузькоцільовим, а тому правильним лише щодо окремої частки загальної суми залученого капіталу підприємства. Тому, на нашу думку, для повного відображення картини ранжування капіталу підприємства за

напрямами його використання та для подальшої оптимізації структури самого капіталу вилучення необоротних активів при розгляді підходів фінансування активів є недоцільним.

З огляду на це підчас аналізу різних підходів виділення джерел фінансування оборотних активів підприємства ми паралельно розглядали можливості фінансування і необоротних активів. На підставі аналізу існуючих підходів (стратегій) фінансування активів підприємства щодо використання певних елементів структури капіталу ми виявили, що традиційно багато авторів для характеристики різних підходів використовують чотири назви (ідеальний, агресивний, консервативний і помірний, або компромісний).

Так, найприйнятнішим і водночас зрідка використовуваним з чотирьох є ідеальний підхід фінансування активів. За цим підходом, на думку авторів, що його виділяють, усі оборотні активи підприємства фінансовані з поточних його зобов'язань, а необоротні активи – з власного та довготермінового залученого капіталу [85, 88]. За таких умов фінансування активів підприємства оборотні активи за розміром дорівнюють поточним зобов'язанням. Отже, за ідеальним підходом (стратегією), робочий капітал підприємства дорівнює нулеві. Хоча цей підхід ідеальний за співвідношенням активів підприємства та джерел їхнього фінансування, він є найбільш ризиковим щодо ліквідності. Зокрема у випадку екстремальної ситуації (необхідність повного розрахунку з більшістю кредиторів) підприємство змушене буде для покриття поточної кредиторської заборгованості продати частину основних засобів.

Агресивний підхід (стратегія) багато вчених розглядає не в єдиному ракурсі відображення його особливостей. Тобто за однієї назви підходу (стратегії) розглядаються різні варіанти фінансування активів підприємства. Наприклад, щодо характеристики сутності агресивного підходу (стратегії) в різних авторів ми можемо виділити три напрями особливостей фінансування майна підприємства. Перший напрям передбачає, що з власного та довготермінового залученого капіталу покривають усі необоротні активи, а також незначну (мінімальну) щодо потреб операційної діяльності підприємства

частку постійних (фіксованих) оборотних активів [14, 22, 31]. Іншу частину оборотних активів фінансують з поточного залученого капіталу підприємства.

Другий варіант агресивного підходу (стратегії) характеризує повна відмова від власних та довготермінових залучених джерел формування різних груп активів [123, 188]. Тобто як необоротні, так і оборотні активи в цьому випадку фінансовані з короткотермінового залученого капіталу.

Згідно з третім варіантом агресивного підходу, власний та довготерміновий залучений капітал використовують для фінансування лише частини змінних оборотних активів (змінні активи мінус їхня мінімальна частка [127, 165, 166]).

На підставі дослідження варіантів агресивного підходу до фінансування активів підприємства ми можемо зазначити, що є ще один теоретично не висвітлений, але практично досить часто використовуваний за умови нестабільного розвитку економіки України. Сутність цього варіанта в тому, що фінансове забезпечення потреб підприємства в необоротних активах покривається з власного капіталу та короткотермінового залученого капіталу, а оборотні активи фінансуються тільки короткотерміновим залученим капіталом. Зазначимо, що агресивний підхід (стратегія) в цілому є високо ризиковим щодо забезпечення поточної платоспроможності підприємства та його фінансової стійкості, однак він дає змогу забезпечити найвищий рівень рентабельності власного капіталу підприємства саме завдяки його мінімізації щодо використання в операційній діяльності.

Наступним підходом (стратегією) фінансування майнового забезпечення діяльності підприємств є так званий консервативний. Загалом цей підхід полягає в мінімізації (або повній відсутності) джерел короткотермінового залучення. Однак різні автори по-різному визначають консерватизм підходу. Так, одна група авторів розглядає консервативний підхід за таким принципом: необоротні активи фінансовані власним капіталом підприємства, а оборотні – довготерміновим залученим капіталом [11, 127, 165, 166]. Також можливий варіант, коли і необоротні, і оборотні активи фінансовані як власним капіталом,

так і довготерміново залученим. Інші науковці (В.В. Ковальов, В.М. Гридчина, О.С. Стоянова, Л.О.Коваленко), розділяючи загальну сукупність оборотних активів на постійні та змінні, при консервативному підході (стратегії) виділяють таке співвідношення активів підприємства та джерел їхнього фінансування: необоротні активи, постійні оборотні активи та частину (або мінімум, або половину) змінних оборотних активів покривають власним та довготерміновим залученим капіталом, а решту ж змінних оборотних активів – короткотерміновим залученим капіталом [84, 87, 188].

Розглянуті варіанти консервативного підходу (стратегії) можна застосовувати, якщо на підприємстві достатньо власного капіталу та є можливість отримання необхідного розміру довготермінового залученого капіталу. Як звичайно, зазначені вище умови досить складні для дотримання, а тому цей підхід не зовсім реальний.

Найбільш реальним підходом (стратегією) фінансування капіталу підприємства за напрямками його використання є помірний (компромісний). Цей підхід, як і розглянутий вище – консервативний, передбачає визначення структури капіталу підприємства за джерелами його фінансування на підставі ранжування оборотних активів на їхні постійну (фіксовану) та змінну (тимчасову) частини. Проте особливість цього підходу в тому, що необоротні активи підприємства, постійну (фіксовану) частину оборотних активів покривають власним та довготерміновим залученим капіталом підприємства, змінну частину оборотних активів фінансують з короткотермінового залученого капіталу [11, 84, 87, 14, 31]. Хоча помірний підхід є, як ми зазначили, найреальнішим, однак у разі його застосування існує загроза виникнення надлишкових оборотних активів, що може сприяти зменшенню їхньої оборотності, прибутковості, а отже, рентабельності залучення довготермінового капіталу.

Зазначені вище підходи (стратегії) найпоширеніші в практиці управління структурою капіталу підприємства щодо його використання в активах. З огляду на це, аналізуючи дослідження згаданих вище авторів, доцільно ранжувати

отримані висновки щодо стратегії фінансування підприємств (див. додаток Е). За даними додатку Е, можна виділити 11 підходів (стратегій) формування структури капіталу щодо його використання на покриття різних груп активів підприємства.

Саме така деталізація напрямів фінансування активів згідно з певними елементами структури капіталу підприємства якраз і є відображенням можливостей варіацій між власним та залученим капіталом у цілому, а також між власним капіталом та елементами залученого капіталу за термінами погашення зобов'язань підприємства, тобто є певною прерогативою щодо способів оптимізації цільової структури підприємства.

Звичайно, практичне застосування того чи іншого підходу (стратегії) – справа кожного окремого підприємства, причому це не стала догма, а постійне мінливе явище. Щоб дослідити використання узагальнюючих підходів вибору співвідношення структури капіталу та її майнового втілення, ми проаналізували звітні дані підприємств молочної промисловості Львівської обл. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Аналіз використання узагальнювальних підходів фінансування активів підприємств молочної галузі Львівської обл. у 2005 р.

Підходи (стратегії) фінансування активів					
Помірний (НЕОА + Частина ОА) ← (ВК + ДЗК); (ОА – Частина ОА) ← КЗК			Агресивний НЕОА ← (ВК + КЗК) ОА ← КЗК		
Кількість підприємств	Питома вага, %	Характеристика фінансового стану	Кількість підприємств	Питома вага, %	Характеристика фінансового стану
9	32,14	Абсолютна або нормальна фінансова стійкість	19	67,86	Не стійкий фінансовий стан

За даними табл. 3.1 видно, що переважна більшість підприємств (19, або 67,86% від загальної кількості проаналізованих нами) галузі молочної промисловості Львівської обл. сформувала фінансову структуру капіталу за виділенням нами п'ятим підходом (стратегією) фінансування підприємств, що забезпечило їм нестійку позицію фінансового стану. Що ж стосується підприємств, які використовують помірний підхід фінансування активів, то всі вони мають нормальну фінансову стійкість. Отже, проведена нами оцінка раціональності використовуваних підприємствами підходів ранжирування фінансової структури капіталу та напрямів його використання дозволяє констатувати безперечну регулятивну дію за варіативності підходів на рівень платоспроможності, кредитоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Саме це твердження спонукає нас до подальшого дослідження впливу оптимізації структури капіталу на динаміку фінансових показників.

Ефективна діяльність підприємства визначена потребою формування достатніх обсягів фінансування, які забезпечують необхідні темпи економічного розвитку. Реалізація цієї цілі можлива шляхом забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства, тобто здатності підприємства швидко формувати потрібний обсяг залученого капіталу за умови виникнення потреби в ньому.

Поточні потреби у фінансуванні – це різниця між поточними активами та кредиторською заборгованістю. Для забезпечення потреби у фінансових ресурсах підприємства орієнтуються переважно на внутрішні джерела фінансування, проте часто виникає необхідність додаткового зовнішнього фінансування шляхом залучення капіталу. Виконаний аналіз потреб підприємств молокопереробної промисловості Львівської обл. дав змогу згрупувати підприємства галузі за причинами залучення капіталу для задоволення фінансових потреб (табл. 3.2).

За результатами аналізу потреби підприємств у залученні капіталу було встановлено, що у переважаючій їх більшості є недостатність оборотних

коштів. Покриття потреби забезпечується короткостроковим та середньостроковим видом залученого капіталу.

Отже, для поповнення поточних фінансових потреб підприємств молочної промисловості можуть бути зумовлені об'єктивними причинами: сезонністю виробництва та споживання продукції, термінами виробництва продукції галузі, що залежить від технологічних особливостей, нарощуванням обсягу виробництва та розширенням ринку.

Таблиця 3.2

Причини залучення капіталу для покриття фінансових потреб молочної промисловості Львівської обл. станом на 2005 р.

Причини	Частка у загальній потребі залучення капіталу, %
Поповнення оборотних коштів у зв'язку з нарощенням виробництва	26,6
Поповнення оборотних коштів з причин сезонності виробництва	23,3
Поповнення оборотних коштів, викликане неефективною фінансовою діяльністю	10,0
Поповнення оборотних коштів, спричинене складнощами у реалізації продукції	6,7
Потреба у наданні відтермінування платежу з постачальниками сировини	16,7
Реалізація інвестиційних рішень	3,4
Потреба у наданні відтермінування платежу з іншими постачальниками	13,3

Крім того, необхідність у фінансуванні з зовнішніх джерел для поповнення поточних фінансових потреб підприємств може бути зумовлена неефективним плануванням виробництва та фінансової діяльності.

Реальна потреба у поточному фінансуванні визначена багатьма чинниками, серед яких головними є:

➤ якість управління оборотними активами та їхніми складовими (товарно-матеріальними запасами, готовою продукцією на складі, дебіторською заборгованістю тощо);

➤ рівень прибутковості підприємства;

➤ тривалість технологічного циклу виробництва продукції;

➤ сезонність виробництва та реалізації продукції;

➤ якість управління формуванням капіталу;

➤ одержання відтермінування за платежами від постачальників сировини та матеріалів;

➤ заморожування певної частини оборотних коштів (резервних та поточних запасів сировини, готової продукції тощо);

➤ надання відтермінувань платежів клієнтам (споживачам).

Фінансові поточні потреби підприємства (ФПП) визначають за формулою:

$$\text{ФПП} = \text{ТМЗ} + \text{ДЗ} - \text{КЗ} \quad (3.1)$$

де, ТМЗ – кошти у товарно-матеріальних запасах підприємства; ДЗ – дебіторська заборгованість; КЗ – кредиторська заборгованість.

У разі визначення потреби у додатковому фінансуванні підприємств галузі та можливості реалізації цих потреб необхідно враховувати особливості формування залученого капіталу, що передує аналізу альтернативних джерел можливого покриття потреби. Аналізуючи можливості всіх доступних кредитних засобів, у тому числі й у вигляді кредиторської заборгованості, порушення термінів планових платежів постачальникам тощо, необхідно враховувати й оцінювати можливості кожного окремого різновиду платежів індивідуально, оскільки їхні наслідки можуть бути різними, в залежності від різновиду платежу й від конкретного суб'єкта кредитування.

З огляду на це пропонуємо в комплексній методиці доцільності й необхідності залучення капіталу виділити параметри доцільності залучення капіталу, до дасть змогу оцінити їхній вплив на ефективність використання залученого капіталу (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Загальні параметри доцільності залучення капіталу

Аналіз стану залучення капіталу дозволяє оцінити джерела фінансування наявних активів, що є в розпорядженні підприємства, а також дослідити на оптимальність його структуру. Отримані результати є підґрунтям для якісного оперативного управління, фінансового планування та контролю.

Першочерговими в аналізі структури та динаміки джерел формування

капіталу підприємства є дослідження обсягу, складу й динаміки капіталу за досліджуваний період, оцінюється співвідношення між джерелами власного та залученого капіталу підприємства, визначення загальної суми додатково сформованого капіталу, виявлення та оцінювання змін у напрямках їхнього розміщення. Отримані результати дозволять побачити, які джерела фінансування діяльності використовує підприємство, наскільки фінансово ризиковою є така структура джерел формування капіталу для інвесторів і як це впливає на ефективність господарської діяльності. Оцінка змін у складі статей активу та пасиву балансу за аналізований період дозволяє визначити вплив господарської діяльності на стан капіталу підприємства.

За вихідними даними фінансової звітності підприємств молочної промисловості у Львівській обл. оцінено економічний потенціал підприємства за аналізований період (див. табл. Є1-11 додаток Є.). Показники цих таблиць допомагають оцінити динаміку економічного потенціалу за загальною величиною, складом і структурою. Результати розрахунків наведено нижче в табличному та графічному вигляді (табл. 3.3 та рис.3.9).

Таблиця 3.3

Питома вага залученого капіталу в структурі джерел фінансування підприємств молочної промисловості Львівської обл. станом на 2005 р.

№ п/п	Підприємство	Питома вага залученого капіталу, %
1	ВАТ “Бродівський завод сухого знежиреного молока”	85,04
2	ВАТ “Буський молокозавод”	89,88
3	ЗАТ “Галичина”	76,24
4	ВАТ “Жидачівський сирзавод”	34,46
5	ВАТ “Комарнівський сирзавод”	19,28
6	ВАТ “Львівський міський молочний завод”	99,54
7	ВАТ “Львівський холодокомбінат”	40,79
8	ВАТ “Рава-руський маслозавод”	71,01
9	ВАТ “Молокозавод Самбірський”	32,56
10	ПП “Світанок”	61,83
11	СП “Скомекс”	80,70

Дані табл. 3.3 та рис. 3.9 свідчать про те, що значна частка сукупного капіталу на 2005 р. була сформована з джерел утворення залученого капіталу. В складі джерел утворення залученого капіталу слід виділити треба основні джерела фінансування діяльності підприємства: короткотермінові кредити банків, короткотермінові векселі видані, внутрішня кредиторська заборгованість.

Аналіз динаміки залученого капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл. наведено в табл. 3.4.

Оцінка темпу приросту залученого капіталу на досліджуваних підприємствах є неоднозначною. На підприємствах молочної промисловості Львівської обл. простежено високий темп приросту поточних зобов'язань, що зумовлює зниження показників платоспроможності та зростання ризику банкрутства. Зокрема на ЗАТ “Галичина” темп приросту поточних зобов'язань становить 122,3%, ВАТ “Львівський міський молочний завод” – 65,5, ВАТ “Рава-руський маслозавод” – 73,6, СП “Скомекс” – 117,8.

Водночас аналіз динаміки джерел використання капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл. свідчить про їхню неоднозначність (табл. 3.5).

Разом з тим в методиці аналізу економічного потенціалу доцільно визначити величину чистого оборотного капіталу та робочого капіталу (власного оборотного капіталу) та їх динаміку. Наявність чистого оборотного капіталу є показником, що відображає здатність підприємства, за умови вилучення капіталу для погашення короткотермінової заборгованості, продовжувати нормальну роботу. Тому, визначення даного показника дозволить аналізувати ліквідність підприємства, оскільки чистий оборотний капітал це та частини активів, що може бути перетворена в грошову форму. Крім того, ця частина коштів може бути використана на розширення діяльності підприємства та бути забезпеченням від можливої неплатоспроможності та банкрутства.

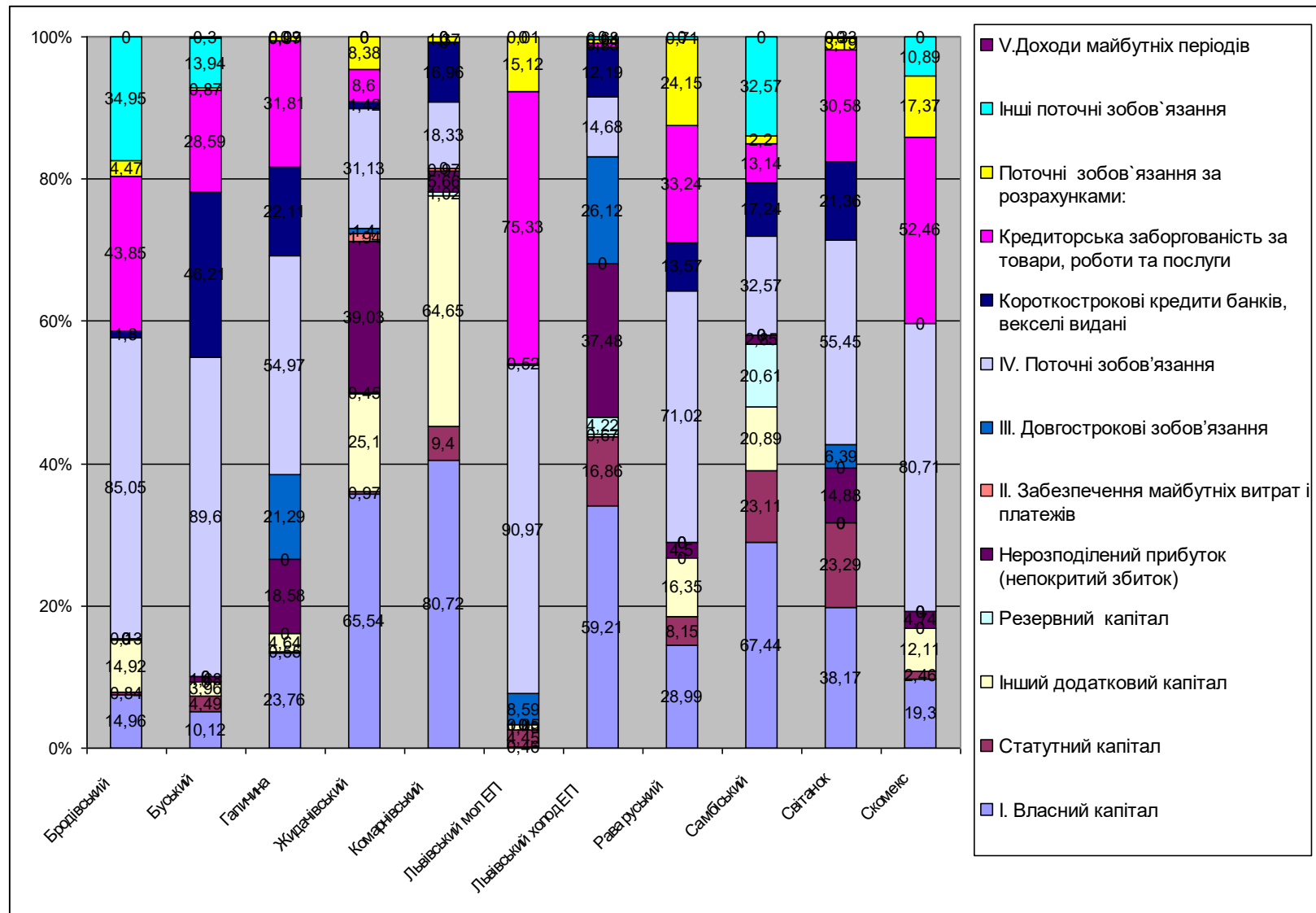

Рис. 3.9. Структура джерел утворення сукупного капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл. станом на 2005 р.

Таблиця 3.4

Динаміка залученого капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл.
за період 2004 – 2005 роки

№ п/п	Підприємство	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
		тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку	абсолютне, тис. грн	відносне, %	структурне, пп
1	ВАТ “Бродівський завод сухого знежиреного молока”	15081,3	80,14	18923,9	85,04	3842,6	25,48	4,96
2	ВАТ “Буський молокозавод”	7106,6	94,49	10018,1	89,88	2911,5	40,97	-4,6
3	ЗАТ “Галичина”	23599,6	81,69	43541,6	76,24	19942	84,5	-5,45
4	ВАТ “Жидачівський сирзавод”	1128,9	37,37	1034,5	34,46	-94,4	-8,36	-2,9
5	ВАТ “Комарнівський сирзавод”	223,4	15,19	308,2	19,28	84,8	37,95	4,09
6	ВАТ “Львівський міський молочний завод”	27399,6	93,96	42923,4	99,54	15523,8	56,65	5,58
7	ВАТ “Львівський холодокомбінат”	498,8	1,77	22039,1	40,79	21540,3	4318,42	39,02
8	ВАТ “Рава-руський маслозавод”	1507,3	63,29	2617,2	71,02	1109,9	73,63	7,72
9	ВАТ “Молокозавод Самбірський”	1567,7	44,26	1380,6	32,57	-187,1	-11,93	-11,69
10	ПП “Світанок”	1101,4	65,19	1430,4	61,83	329	29,87	-3,36
11	СП “Скомекс”	295,7	50,34	644,2	80,7	348,5	117,85	30,36

Таблиця 3.5

Динаміка оборотних активів підприємств молочної промисловості Львівської обл.
за період 2004 – 2005 роки

№ п/п	Підприємство	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
		тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку	абсолютне, тис. грн	відносне, %	структурне, пп
1	ВАТ “Бродівський завод сухого знежиреного молока”	14896,5	79,15	18429,5	82,82	3533	23,71	3,66
2	ВАТ “Буський молокозавод”	5660,5	75,26	7927,5	71,12	2267	40,05	-4,13
3	ЗАТ “Галичина”	15275,2	52,87	27265,9	47,74	11990,7	78,49	-5,13
4	ВАТ “Жидачівський сирзавод”	1344,6	44,51	1422,8	47,39	78,2	5,81	2,88
5	ВАТ “Комарнівський сирзавод”	589,4	40,09	707,9	44,29	118,5	20,10	4,20
6	ВАТ “Львівський міський молочний завод”	25610	87,82	37952,1	88,01	12342,1	48,19	0,18
7	ВАТ “Львівський холодокомбінат”	9981,5	35,5	20681,5	38,28	10700	107,19	2,7
8	ВАТ “Рава-руський маслозавод”	1358,4	57,04	2234,6	60,63	876,2	64,50	3,59
9	ВАТ “Молокозавод Самбірський”	1345,8	37,99	1427,6	33,67	81,8	6,07	-4,31
10	ПП “Світанок”	1096,1	64,88	1581,4	68,36	485,3	44,27	3,47
11	СП “Скомекс”	309,7	52,72	437,5	54,81	127,8	41,26	2,08

Чистий оборотний капітал матеріально представлений ресурсами найменш ліквідної частини оборотного капіталу у вигляді запасів та дебіторської заборгованості, тобто частини, що залишається після погашення короткотермінових зобов'язань. Оптимальний розмір показника залежить від сфери діяльності, обсягу реалізації, кон'юнктури ринку. Для оцінки достатності чистого робочого капіталу необхідно порівняти його з аналогічним показником інших підприємств, однак у будь-якому випадку зростання цього показника вважають позитивною тенденцією.

Для багатьох підприємств джерелами формування основної частини оборотного капіталу є залучений капітал, що підлягає поверненню; тому для гарантування фінансової стійкості у випадку негайної вимоги кредиторів щодо погашення короткотермінових зобов'язань деяка частина власного капіталу повинна перебувати постійно в складі оборотного, тобто бути власним оборотним капіталом.

Аналіз показників оборотного капіталу виконано на підприємствах молочної промисловості Львівської обл. (див. додаток Є, табл.Є1-11).

Розмір темпу приросту показників щодо базового періоду дозволяє простежити характер впливу приросту оборотних активів, короткотермінового та довготермінового залученого капіталу на розмір чистого та власного оборотного капіталу.

Аналіз показників оборотного капіталу на ЗАТ "Галичина" свідчить, що обсяг чистого оборотного капіталу протягом 2004- 2005р. зменшився на 5281,4 тис. грн., а власного оборотного капіталу за аналізований період – на 7951,3 тис. грн.

Темп приросту залученого капіталу за період 2004 - 2005 рр. значно перевищував темп приросту оборотного капіталу, що призвело до зменшення часток чистого та власного оборотного капіталу в оборотних активах підприємства. Результати дослідження засвідчили, що частка чистого оборотного капіталу на підприємствах молочної промисловості станом на 2004 р. становила в середньому 4,02 %, а обсяг власного оборотного капіталу – (-

8324,4) і має тенденцію до зменшення. Все це є ознакою агресивної політики фінансування підприємства.

Аналогічні дослідження виконано на підприємствах молочної промисловості Львівської обл., серед яких позитивна тенденція чистого оборотного капіталу та власного оборотного капіталу простежена на ВАТ “Жидачівський сирзавод”, ВАТ “Комарнівський сирзавод”, ВАТ “Львівський холодокомбінат”, ВАТ “Молокозавод Самбірський”, ПП “Світанок”, що свідчить про перехід до помірнішої агресивності в політиці фінансування підприємств.

Аналіз економічного потенціалу підприємства допомагає дати загальну оцінку джерелам утворення капіталу на підприємстві, простежити напрями його розміщення, зробити загальний висновок про вплив вибору джерел фінансування та напрямів розміщення коштів на фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

Для поглиблення висновків про доцільність використання підприємствами молочної промисловості залученого капіталу наступним етапом є аналіз динаміки показників платоспроможності та фінансової стійкості, порядок розрахунку яких наведено у табл. 3.6.

Аналіз показників фінансової стійкості підприємств молочної промисловості Львівської обл. та їхню динаміку наведено в додатку Ж.

Динаміку показників фінансової стійкості за період 2003–2005 рр. проведено на прикладі ЗАТ “Галичина” (табл. 3.7).

Як видно з табл. 3.10, рівень коефіцієнта автономії на ЗАТ “Галичина” коливається від 2,26 до 0,24, що свідчить про зменшення частки власного капіталу з 2,26 (на 2003 р.) до 0,24 (на 2005 р.) на 1 грн. сукупного капіталу, контрольованого підприємством. Отже, залежність підприємства від кредиторів збільшується.

Значення коефіцієнтів мультиплікації власного капіталу зросло із 0,45 (на 2003) до 4,22 грн. (на 2005 р.), що є ознакою збільшення частки залученого капіталу, створеного з власного капіталу.

Таблиця 3.6

Сукупність фінансових коефіцієнтів, достатніх для оцінки доцільності залучення капіталу підприємства

№	Показники	Методика розрахунку
1	2	3
1. Показники фінансової стійкості		
1	Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу
2	Коефіцієнт мультиплікації власного капіталу	Валюта балансу / Власний капітал
3	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал / Зобов'язання
4	Коефіцієнт фінансового лівериджу	Довгострокові зобов'язання / Власний капітал
5	Коефіцієнт загальної заборгованості	Зобов'язання / Валюта балансу
6	Коефіцієнт довгострокового залученого капіталу	Довгострокові зобов'язання / (Власний капітал + Довгострокові зобов'язання
7	Коефіцієнт маневрування	Власний оборотний капітал / Власний капітал
8	Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом	(Оборотні активи – Поточні зобов'язання) / Оборотні активи
9	Коефіцієнт структури залученого капіталу	Довгострокові зобов'язання / Зобов'язання
10	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	Зобов'язання / Власний капітал
11	Коефіцієнт фінансового ризику	Поточні зобов'язання / Власний капітал
2. Показники платоспроможності		
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(Грошові кошти + Поточні фінансові вкладення) / Поточні зобов'язання
2	Коефіцієнт проміжної ліквідності	(Грошові кошти + Поточні фінансові вкладення + Дебіторська заборгованість) / Поточні зобов'язання
3	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання

Рівень коефіцієнта фінансової стійкості коливається від 0,24 (на 2003 р.) до 0,32 (на 2005 р.), що свідчить про поліпшення фінансової стійкості підприємства, проте цей показник залишається високим порівняно з критичним його значенням (1,5 - 1,85) та розрахованим нами середньогалузевим (0,96).

Таблиця 3.7

Динаміка показників фінансової стійкості ЗАТ “Галичина”
за період з 2003 - 2005 рр.

Економічні показники	Умовне позначення	Оптимальне значення	Станом на 2003 р.	Станом на 2004 р.	Станом на 2005 р.	Середнє значення показника на підприємствах галузі станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 - 2004 р.	Темп зміни у 2004 - 2005 р.
1. Коефіцієнт автономії	K_{ABT}	0,6-0,65	2,26	0,19	0,24	0,35	0,09	1,3
2. Коефіцієнт мультиплікації власного капіталу	$K_{МУЛЬТ}$	1,5-1,7	0,45	5,47	4,22	3,65	12,31	0,78
3. Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{ФС}$	1,5-1,85	0,24	0,23	0,32	0,96	0,96	1,4
4. Коефіцієнт фінансового лівериджу	$K_{ФЛ}$	0,1-0,14	0,45	1,8	0,9	0,16	4,05	0,5
5. Коефіцієнт загальної заборгованості	$K_{ЗЗ}$	0,35-0,4	9,61	0,82	0,77	0,56	0,09	0,94
6. Коефіцієнт довгострокового залученого капіталу	$K_{ДЗ}$	0,09-0,12	0,5	0,25	0,18	0,05	0,5	0,71
7. Коефіцієнт маневрування	$K_{МАН}$	0,55-0,65	-1,70	-1,57	-1,2	-0,44	0,93	0,77
8. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом	$K_{ЗАБРК}$		-0,49	0,08	-0,15	18429,43	-0,15	-1,98
9. Коефіцієнт структури залученого капіталу	$K_{СЗК}$	0,15-0,35	0,11	0,41	0,28	0,11	3,87	0,7
10. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	$K_{СПВК}$	0,55-0,70	4,27	4,47	3,22	2,75	1,05	0,72
11. Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{ФР}$	0,41-0,6	3,82	2,67	2,32	2,6	0,7	0,87

Коефіцієнт фінансового лівериджу на ЗАТ „Галичина” протягом 2003 - 2005 рр. коливався від 0,45 до 0,9, тобто 90 % капіталу із довготермінових джерел було отримано за допомогою збільшення довготермінових зобов'язань. Таке високе значення показника є ознакою ненадійності фінансового стану підприємств та недоцільності залучення капіталу.

Доповненням до цих коефіцієнтів є коефіцієнт загальної заборгованості та коефіцієнт довгострокового залученого капіталу. Значення коефіцієнтів заборгованості та довгострокового залученого капіталу протягом 2003 - 2005рр. мають тенденцію до зменшення з 9,61 до 0,77 і з 0,5 до 0,18, відповідно. Це свідчить про зменшення частки залученого капіталу в розрахунку на 1 грн. сукупного капіталу підприємства та зменшення частки довгострокового капіталу в розрахунку на 1 грн. сукупного довгострокового капіталу.

Коефіцієнт маневрування одзначає, яка частка власних коштів є мобільною і дає змогу порівняно вільно розпоряджатися ними. Значення коефіцієнта маневрування від'ємні, проте позитивна тенденція цього показника за 2003 - 2005 рр. з -1,7 до -1,2 виявляє незначне поліпшення фінансового стану підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом протягом 2003 – 2005рр. коливався від -0,45 до -0,15, значення цього показника засвідчує фінансування оборотних активів з залученого капіталу. Станом на 2004 р. значення коефіцієнта становило 0,08, тобто 8 % оборотних активів були сформовані з власних джерел.

Коефіцієнт структури залученого капіталу станом на 2003р. становив 0,11, а на 2005 р. - 0,28, що характеризує частку довгострокового залученого капіталу на 1 грн. усього залученого капіталу.

Рівень коефіцієнта співвідношення залученого капіталу до власного капіталу та коефіцієнта фінансового довготермінового капіталу свідчить про нестійкий фінансовий стан підприємства та високий ступінь агресивності фінансової політики адміністрації, що веде до зростання фінансового ризику. Так, станом на 2003 р. співвідношення залученого капіталу та 1 грн. власного

капіталу становило 4,27, а на 2005 р. – уже 3,22, що є ознакою переходу від різко агресивної політики фінансування до помірно агресивної. Таку ж тенденцію протягом аналізованого періоду простежуємо аналізуючи коефіцієнт фінансового ризику, що зменшився на 1,5 (3,82 - 2,67).

На підставі наведених вище висновків можемо підтвердити факт поліпшення фінансового стану та платоспроможності підприємства, проте залишається високим агресивне формування капіталу підприємства.

Аналогічно аналізовано динаміку показників фінансової стійкості на інших підприємствах молочної промисловості Львівської обл. (див. додаток Ж).

Зіставлення показників фінансового стану та платоспроможності аналізованих підприємств наведено в табл. 3.8. Як бачимо, станом на 2005 р. найвищим значення показника автономії було на ВАТ “Комарнівський сирзавод” (0,808), а найнижчим – на ВАТ “Буський молокозавод” (0,102). Середнє значення показника становило 0,343.

Порівняння значень коефіцієнтів загальної заборгованості та коефіцієнта структури залученого капіталу засвідчує, що залучений капіталу майже повністю був сформований з короткотермінових джерел фінансування. Така ж тенденція до використання короткотермінового залученого капіталу простежена й на інших підприємствах молочної промисловості Львівської обл. Найбільше значення рівня показника співвідношення залученого та власного капіталу має ВАТ “Буський молокозавод”, тобто на 1 грн. власного капіталу припадає 8,885 грн. залученого капіталу, а найменше – ВАТ “Комарнівський сирзавод” (0,239). Середнє значення серед підприємств Львівської обл. становило 2,745 грн. залученого капіталу на 1 грн. власного капіталу.

Значення коефіцієнта довгострокового залученого капіталу на цих підприємствах досить низьке, отже в довготермінових джерелах формування капіталу висока питома вага власного капіталу.

Таблиця 3.8

Рівень показників фінансової стійкості підприємств молочної промисловості
Львівської обл. станом на 2005 р.

Економічні показники	Умовне позначення	ЗАТ "Галичина"	"Бродівський завод сухого знежиреного молока"	ВАТ "Буський молокозавод"	ВАТ "Жидачівський сирзавод"	ВАТ "Комарнівський сирзавод"	ВАТ "Львівський холодокомбінат"	ВАТ "Рава-руський маслозавод"	ВАТ "Молокозавод Самбірський"	ПП "Світанок"	СП "Скомекс"	Середнє значення показника на досліджуваних підприємствах станом на 2005 р.
1. Коефіцієнт автономії	K_{AVT}	0,238	0,15	0,102	0,656	0,808	0,593	0,29	0,675	0,382	0,193	0,343
2. Коефіцієнт мультиплікації власного капіталу	$K_{МУЛЬТ}$	4,211	6,688	9,885	1,526	1,239	1,69	3,451	1,483	2,621	5,184	3,645
3. Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{ФС}$	0,312	0,149	0,113	1,902	4,185	1,452	0,409	2,071	0,618	0,24	0,955
4. Коефіцієнт фінансового лівериджу	$K_{ФЛ}$	0,897	0	0	0,022	0	0,442	0	0	0,168	0	0,151
5. Коефіцієнт загальної заборгованості	$K_{ЗЗ}$	0,763	0,851	0,899	0,345	0,193	0,408	0,711	0,326	0,619	0,808	0,558
6. Коефіцієнт довгострокового залученого капіталу	$K_{ДЗ}$	0,176	0	0	0,014	0	0,208	0	0	0,061	0	0,045
7. Коефіцієнт маневрування	$K_{МАН}$	-1,2	-0,15	-1,85	0,198	0,31	-0,042	-0,358	0,017	0,172	1,342	-0,444
8. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом	$K_{ЗАБРК}$	-0,151	-0,027	-0,25	0,344	0,587	0,617	-0,171	0,033	0,189	-0,472	0,036
9. Коефіцієнт структури залученого капіталу	$K_{СЗК}$	0,28	0	0	0,041	0	0,641	0	0	0,104	0	0,103
10. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	$K_{СПВК}$	3,211	5,688	8,885	0,526	0,239	0,69	2,451	0,483	1,621	4,184	2,745
11. Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{ФР}$	2,315	5,687	8,856	0,475	0,228	0,248	2,451	0,483	1,453	4,184	2,591

Це підтверджує отриманий висновок про те, що на аналізованих підприємствах довготерміновий капітал повністю сформований з власного, а нестачу капіталу покривають з збільшенням короткотермінових зобов'язань.

Важливим показником, який відображає досить глибоку характеристику фінансового стану та дозволяє оцінити ефективність політики керівництва підприємства щодо джерел залучення капіталу, є ліквідність підприємства.

Ліквідність підприємства – здатність підприємства своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за короткотерміновими зобов'язаннями з оборотних активів [122]. Оцінюють ліквідність за даними балансу на підставі характеристики ступеня ліквідності оборотних активів, тобто часу, необхідного для перетворення їх у грошову форму.

Для оцінки ліквідності використовують такі показники: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт проміжної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, порядок розрахунку яких наведено в табл. 3.6.

Аналіз динаміки показників ліквідності зроблено на прикладі ЗАТ “Галичина” (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Динаміка показників ліквідності протягом 2003 -2005рр.

на ЗАТ “Галичина”*

Економічні показники	Умовні позначення	Нормативне значення	Станом на 2003р.	Станом на 2004р.	Станом на 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 - 2004 рр.	Темп зміни у 2004 - 2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	К <i>АБС.Л.</i>	0,2 - 0,35	0,001	0,008	0,01	0,016	8,259	1,2
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	К <i>ПРОМЛ.</i>	0,8 -1,0	0,403	0,936	0,71 5	0,721	2,327	0,76
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	К <i>ЗАГ.Л.</i>	1,8-3,0	0,67	1,083	0,86 9	1,296	1,617	0,80

Значення показника абсолютної ліквідності для ЗАТ “Галичина” станом на 2005 р. є дуже низьким і становить 0,01, що не відповідає прийнятим критеріям та є нижчим від середньогалузевого рівня, тобто лише 1% короткотермінових платіжних зобов’язань підприємство готове погасити негайно. За результатами дослідження, показники проміжної ліквідності на ЗАТ “Галичина” станом на 2005 р. становило 0,715, тобто 71,5 % короткотермінових зобов’язань можна погасити з коштів, їхніх еквівалентів та дебіторської заборгованості. Галузевий рівень цього показника – 0,72.

Аналогічно проаналізовано показники ліквідності на досліджуваних підприємствах молочної галузі Львівської обл. (додаток 3). Результати оцінки показників ліквідності підприємств молочної промисловості Львівщини (табл. 3.10) засвідчують, що найліпші стан справ на ВАТ “Комарнівський сирзавод”, де значення коефіцієнтів абсолютної, проміжної та загальної ліквідності, відповідно, становили 0,033, 0,87 та 2,418. Найгіршим треба вважати рівень показників на ВАТ “Буський молокозавод” та ВАТ “Рава-руський маслозавод”, що навіть не досягає середньогалузевого значення.

Виконаний аналіз за пропонованою нами методикою доцільності залучення капіталу дає змогу побачити, як сформований капітал на певну дату та доцільність і необхідність його подальшого залучення. Одержана інформація слугує базисом для прогнозування майбутньої структури капіталу підприємства та її оптимізації, визначає головні параметри фінансового стану підприємства.

Важливий показник, який глибоко характеризує фінансовий стан підприємства та є визначальним параметром доцільності залучення капіталу – це кредитоспроможність. Необхідність визначення кредитоспроможності підприємства забезпечується визначенням достатнього обсягу й умов фінансування у разі вибору альтернативних джерел залучення капіталу. Як правильно зазначають автори [40-44; 60], кредитоспроможність позичальника зумовлена впливом двох чинників: умовами кредитування та здатністю позичальника генерувати винятково грошовий потік.

Таблиця 3.10

Рівень показників ліквідності підприємств молочної промисловості Львівської обл.
станом на 2005 р

Економічні показники	Умовні позначення	ЗАТ "Галичина"	ВАТ "Бродівський завод сухого знежиреного молока"	ВАТ "Буський молокозавод"	ВАТ "Жидачівський сирзавод"	ВАТ "Комарнівський сирзавод"	ВАТ "Львівський холодокомбінат"	ВАТ "Рава-руський маслозавод"	ВАТ "Молокозавод Самбірський"	ПП "Світанок"	СП "Скомекс"	Середнє значення показника на досліджуваних підприємствах станом на .2005 р.
1. Коефіцієнт загальної ліквідності	$K_{\text{АБС.Л.}}$	0,01	0,02	0,001	0,027	0,033	0,02	0,01	0,013	0,026	0,002	0,016
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	$K_{\text{ПРОМЛ.}}$	0,715	0,943	0,675	0,747	0,87	1,403	1,40	0,293	0,552	0,718	0,721
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{\text{ЗАГ.Л.}}$	0,869	0,943	0,794	1,523	2,418	2,609	2,608	0,854	1,035	1,233	1,296

Зазначимо, що основними можливостями підприємства розраховуватися за борговими зобов'язаннями є належна організація руху грошових коштів унаслідок операційної діяльності підприємства. Таке судження є наслідком нормальної господарської діяльності підприємства, оскільки використання інших джерел покриття заборгованості при залученні капіталу (таких як реалізація власного майна, передавання застави тощо) так чи інакше пов'язане з порушенням нормальної діяльності підприємства і свідчить про неможливість розрахунку за зобов'язаннями з поточних доходів. За таких обставин аналіз кредитоспроможності підприємства ґрунтується на оцінюванні його грошового потоку.

Аналіз грошових потоків передбачає визначення чистого сальдо різних надходжень і витрат за певний період, що загалом характеризує оборот підприємства, засвідчує можливість підприємства забезпечити рух грошових коштів для своєчасного розрахунку за борговими зобов'язаннями.

Доцільність та самодостатність аналізу грошових потоків у разі визначення кредитоспроможності підприємства ґрунтується на врахуванні різноманітних напрямів надходження і витрачання грошових коштів, що визначають у ході операційної діяльності підприємства. Загалом зміст порівняння позитивних і негативних грошових потоків полягає в оцінюванні впливу господарських операцій на результат діяльності підприємства, які зумовлюють наявність або відсутність грошових коштів, що можуть бути спрямовані на погашення його кредитної заборгованості.

З огляду на викладене вище, ми дійшли висновку, що кредитоспроможність підприємства визначена його грошовим потоком від операційної діяльності, тому в загальній методиці доцільності залучення капіталу пропонуємо визначати кредитоспроможність підприємства за результатами аналізу його грошових потоків винятково від операційної діяльності. Крім того, пропонована нами методика аналізу грошових потоків дасть змогу прогнозувати їх на перспективу, що забезпечить визначення підприємством його кредитоспроможності і, як наслідок, допоможе визначити

обсяг заборгованості, яку підприємство може погасити в ході операційної діяльності на прогнозований термін.

Прогноз майбутніх грошових потоків суб'єктів господарювання виконують у разі вибору рівнянь регресії, що ґрунтується на застосуванні методики графічного аналізу. Для прогнозування майбутніх грошових потоків підприємства доцільним вважаємо саме використання лінійної форми тренда, що зумовлено потребою досягти певного компромісу за умови незначного ретроспективного періоду. Як відомо, для будь-якої заданої системи з n точок площини $(x_1, y_1 \dots x_n, y_n)$ (із неповторними абсцисами) можна підібрати такий алгебричний поліном ступеня $n-1$, який пройде через усі точки цієї системи [43, с.40]. На підставі звітних даних ЗАТ „Галичина” побудовано графік грошових потоків підприємства і відповідну лінію тренда (див. рис. 3.10).

На рис. 3.10 показано аналітичне рівняння лінії тренду $y=515,73x+2605,4$ і значення коефіцієнта детермінації $R^2=0,3709$. За допомогою автоматичного опрацювання даних визначено адекватність лінії тренда та виконано екстраполяцію грошових потоків на період прогнозування (в нашому випадку на 2006-2008 рр.).

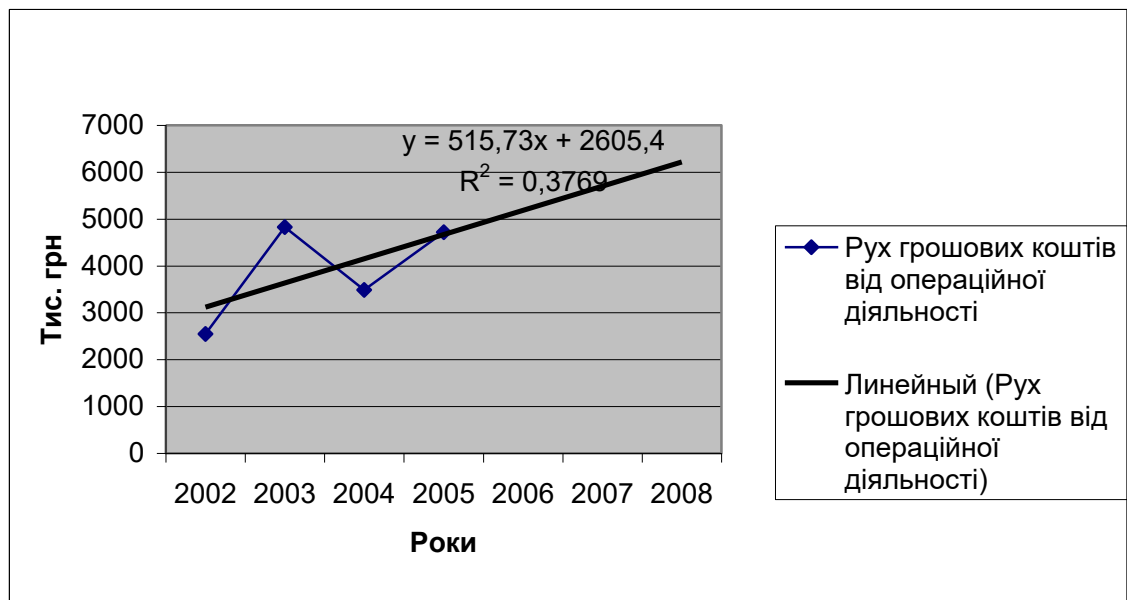

Рис. 3.10. Тренд грошових потоків від операційної діяльності на ЗАТ „Галичина”.

Результати аналізу грошового потоку за визначеним напрямом дають змогу суб'єктам господарювання визначити свою кредитоспроможність, і як наслідок, виявити реальний обсяг залученого капіталу, що надалі допоможе з'ясувати ступінь доцільності залучення капіталу.

Саме це твердження спонукає нас до подальшого дослідження впливу кредитоспроможності та фінансової стійкості на оптимізацію структури капіталу підприємства.

Важливим елементом аналізу потреби і доцільності залучення капіталу є обсяг залученого капіталу та оцінка майбутніх витрат щодо залучення капіталу, що визначають вартість залученого капіталу та формують фінансові витрати підприємства.

Обсяг залученого капіталу підприємства і витрати, пов'язані з його обслуговуванням, впливають на прибуток підприємства, причому характер цього впливу суперечливий та різноспрямований. Витрати на сплату відсотків при залученні капіталу також безпосередньо впливають на формування прибутку від звичайної діяльності і на показники ліквідності та платоспроможності підприємства. Тому для ухвалення управлінських рішень у процесі залучення капіталу доцільно оптимізувати фінансові витрати підприємства.

Внаслідок цього на наступному етапі аналізу дослідження необхідно визначити вплив чинників на обсяг залученого капіталу та розмір фінансових витрат. Так, загальна сума витрат залежить від вартості та обсягу залученого капіталу. На конкретно визначену вартість капіталу впливає низка чинників, ми пропонуємо виділяти такі:

- рівень ринкової ставки позикового відсотка;
- термін надання позики чи кредиту;
- обсяг капіталу, який залучається;
- фінансова надійність партнерів;
- напрями вкладення капіталу.

Урахування останніх двох із наведених вище чинників ґрунтується на

суб'єктивній оцінці кредиторів. Ми з'ясували, що характер впливу перерахованих факторів наступний:

- поточна ринкова ставка позикового відсотка нівелює чи зрівнює з собою конкретну відсоткову ставку за користування обумовленою сумою капіталу; термін і обсяг наданих кредитів впливають на збільшення конкретної відсоткової ставки, оскільки починають діяти чинники часу та ризику;
- надійність партнера й напрями вкладень засобів впливають на підвищення чи зниження ставки залежно від оцінки ризику, що пов'язана з цим підприємством чи інвестицією.

На рис. 3.11 відображено зміну обсягу витрат, пов'язаних із використанням залученого капіталу, залежно від середньої ставки відсотка на залучений капітал і терміну, на який його надано. У цьому випадку використано дані про розмір ставок відсотків на кредитному ринку України [47] та дані підприємств молочної промисловості Львівської обл. Алгоритм розрахунку наведено в додатку Г.

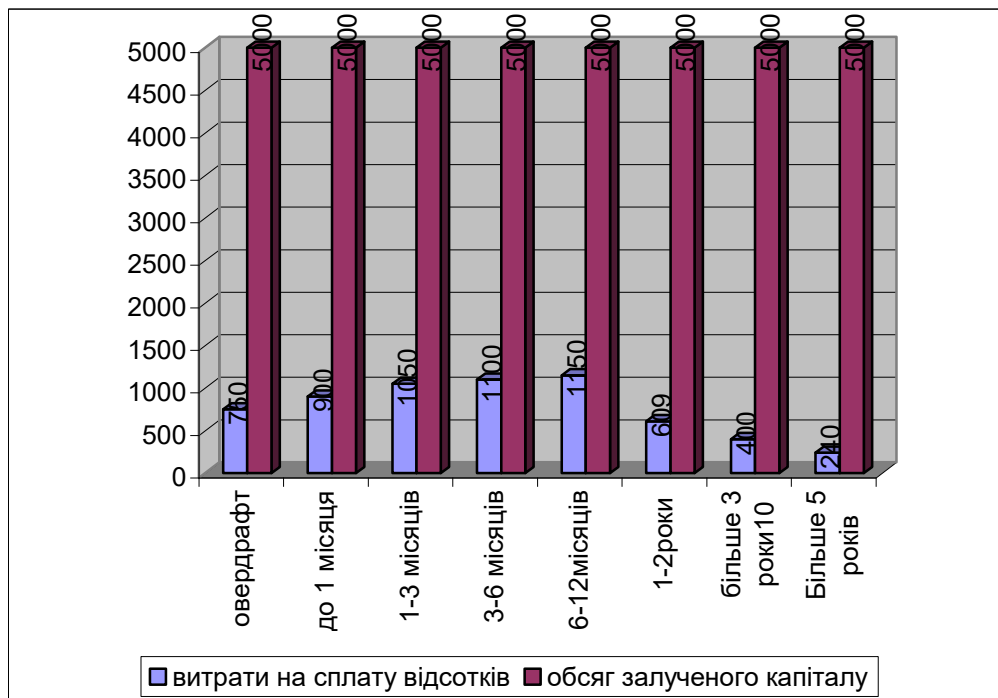

Рис.3.11. Залежність обсягу витрат на сплату відсотків від терміну залучення капіталу на ЗАТ “Галичина”.

З наведеної діаграми видно, що витрати за користування залученим капіталом на ЗАТ “Галичина” будуть найменшими для коштів, термін

використання яких менше одного місяця та більше одного року. Тому для зменшення суми фінансових витрат підприємство може надати перевагу використанню капіталу з зазначеним терміном.

Обсяг залученого капіталу, що надходить у розпорядження підприємства, залежить від його розміру, суми відсоткових платежів, умов оплати, тобто від різновиду прийнятих ставок – відсотків чи облікової, — та умов оплати послуг – із комісійними чи без них. Ці ж чинники також впливають на розмір виплат з обслуговування залученого капіталу та повернення основного боргу.

3.3. Аналіз ефективності використання залученого капіталу

Ефективність використання залученого капіталу треба аналізувати в контексті ретроспективної оцінки доцільності та обґрунтованості такого залучення. Водночас, він дасть змогу визначити участь таких фінансових операцій як у зміцненні фінансового стану, так і в забезпеченні стійкого економічного зростання. Незважаючи на пасивність такої оцінки, вона може бути підставою до зміни тактики залучення фінансових ресурсів та досягнення досконалості фінансового менеджменту в цілому.

У працях провідних учених-аналітиків [14, с. 70, 22, с. 38, 166, с. 543, 84, с.164] проблеми аналізу ефективності використання капіталу в цілому й залученого зокрема розглянуті в контексті визначення прибутковості (рентабельності), оборотності, розміщення в активах. Проте такий підхід недостатньо визначає повноту й ефективність аналітичного забезпечення управління залученням капіталу. Так, практично нема аналітичної аргументації вибору кредиторів, не з'ясовано економічних наслідків залучення кредиторської заборгованості, доцільності використання боргових цінних паперів. Окремі аспекти аналітичного підходу в оцінках джерел залучення капіталу не дають змоги визначити їхній рейтинг.

Аналіз досліджень ефективності залучення капіталу привів до висновку, що на сучасному етапі господарювання науково-методичні підходи аналізу

ефективності залучення капіталу підприємства й оцінювання якості їхнього залучення в умовах трансформації належно не розроблені як у науковому, так і в організаційному аспекті, про що свідчить відсутність обґрунтування єдиної послідовності етапів аналізу ефективності залученого капіталу, методичних рекомендацій, які б комплексно враховували кількісні та якісні характеристики суб'єкта господарювання, досягнуті результати аналізу ефективності залучення капіталу. З огляду на об'єктивну потребу подальшого розвитку методичних підходів для вдосконалення аналізу ефективності залучення капіталу підприємства, пропонуємо окреслити коло завдань комплексного економічного аналізу ефективності використання залученого капіталу за загальною моделлю (рис.3. 12).

За умов ринкової економіки, коли ефективність господарювання визначена його прибутковістю, важливого значення набуває аналітична характеристика показників рентабельності й оборотності. У практиці фінансового аналізу застосовують низку показників, які дають змогу оцінити ефективність використання капіталу. Тому, на нашу думку, найбільш обґрунтованою та достатньою буде така група показників (табл. 3.11), яка повною мірою характеризує ефективність використання капіталу, розміщеного в активах підприємства. Поряд з загальновідомими коефіцієнтами оборотності активів, оборотних активів власного та залученого капіталу, доцільним у загальній методиці ефективності використання капіталу є розрахунок коефіцієнтів оборотності чистого оборотного капіталу та коефіцієнтів оборотності робочого капіталу в разі їхнього позитивного значення (табл. 3.11). Розрахунок згаданих показників допоможе визначити ступінь достатності та забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами та визначити параметри їхнього ефективного використання.

Зазначимо, що чистий оборотний капітал та робочий капітал є індикаторами ризику втрати підприємством ліквідності, платоспроможності, а отже, його фінансової стійкості за різноваріантного підходу до співвідношення власного та залученого капіталу (в тому числі довго- та короткотермінового

залученого капіталу) з задоволення загальногосподарських потреб суб'єкта господарювання в необоротних та оборотних активах.

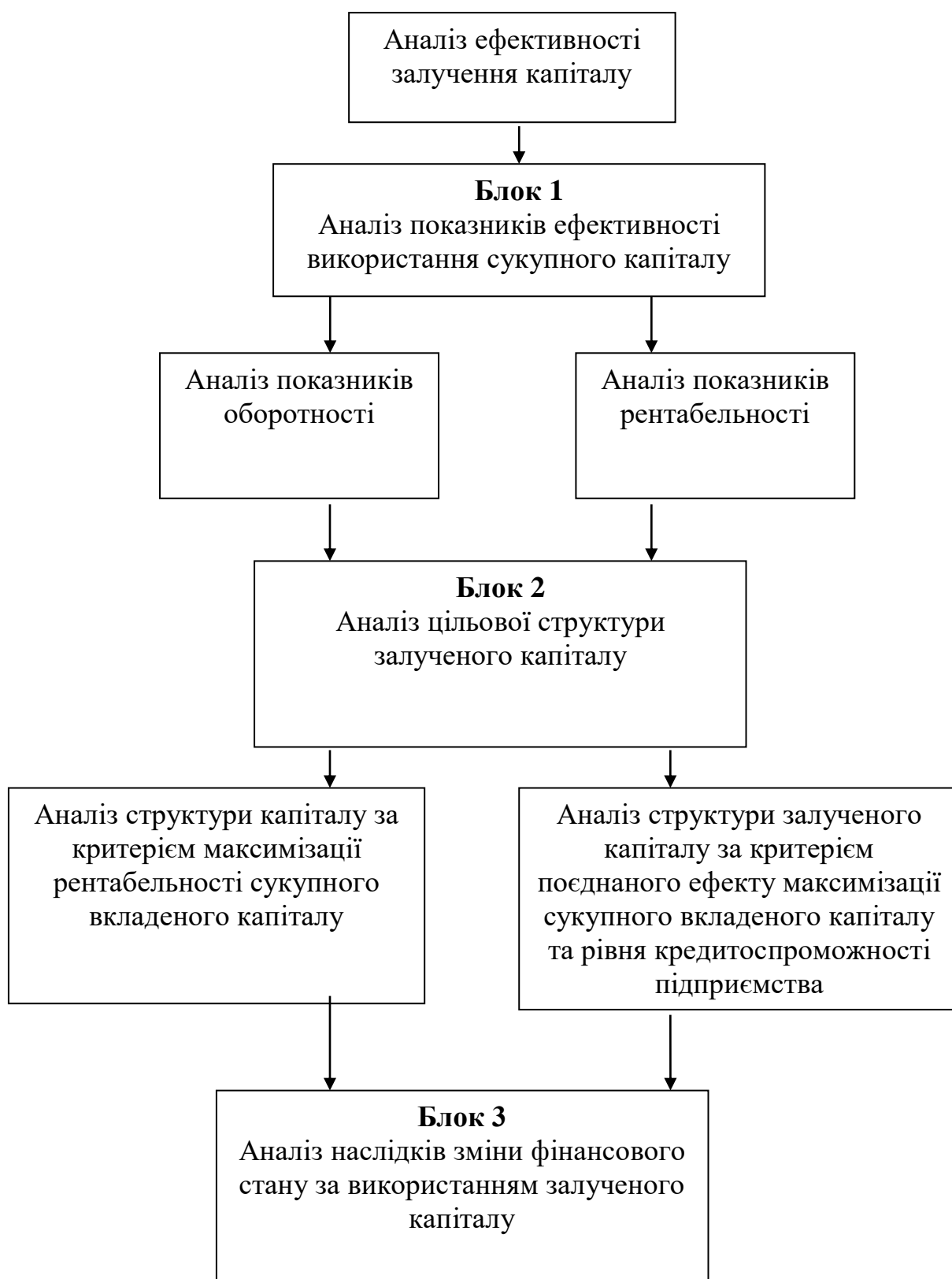

Рис. 3.12. Загальна модель комплексного аналізу ефективності залучення капіталу (опрацювання власне).

Таблиця 3.11

Система показників ефективності використання капіталу, розміщеного в активах підприємства

№	Показники	Методика розрахунку
1 Коефіцієнти оборотності		
1	Коефіцієнт оборотності активів	Дохід від реалізації продукції / Активи (середні залишки)
2	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Дохід від реалізації продукції / Оборотні активи (середні залишки)
3	Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	Дохід від реалізації продукції / Чистий оборотний капітал (середні залишки)
4	Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	Дохід від реалізації продукції / Робочий капітал (середні залишки)
5	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Дохід від реалізації продукції / Власний капітал (середні залишки)
6	Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	Дохід від реалізації продукції / Залучений капітал (середні залишки)
2 Коефіцієнти рентабельності		
1	Рентабельність активів	Чистий прибуток (збиток) / Активи (середні залишки)
2	Рентабельність оборотних активів	Чистий прибуток (збиток) / Оборотні активи (середні залишки)
3	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток (збиток) / Власний капітал (середні залишки)
4	Рентабельність залученого капіталу	Чистий прибуток (збиток) / Залучений капітал (середні залишки)

Нестачу чистих оборотних коштів підприємства можна пояснювати збитками у виробничо-господарській діяльності, зростанням безнадійної дебіторської заборгованості, придбанням дорогих основних фондів тощо. Значний надлишок означає неефективне використання фінансових ресурсів, уповільнення оборотності власних коштів, втрату можливостей отримання додаткових доходів від вигідних інвестицій.

Аналіз динаміки показників ефективності використання залученого капіталу за період 2003-2005рр. проведено на підприємствах молочної промисловості Львівської обл. (табл. I 1-11, додаток I). Динаміку показників рентабельності залученого капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл. наведено в табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Рентабельності залученого капіталу підприємств молочної промисловості
Львівської обл.

п/п	Підприємство	2003 р.	2004 р.	2005 р.	Середнє значення показника на підприємствах галузі станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
1	ВАТ “Бродівський завод сухого знежиреного молока”	-0,07	-0,04	-0,02	43,604	0,572	0,581
2	ВАТ “Буський молокозавод”	0,002	0,027	0,095	43,604	13,856	3,566
3	ЗАТ “Галичина”	8,092	28,481	26,132	18,706	3,521	0,918
4	ВАТ “Жидачівський сирзавод”	24,801	34,748	27,309	18,706	1,402	0,786
5	ВАТ “Комарнівський сирзавод”	11,211	15,239	19,489	18,706	1,36	1,279
6	ВАТ “Львівський міський молочний завод”	1,145	-1,373	-4,208	18,706	-1,199	3,065
7	ВАТ “Львівський холодокомбінат”	14,913	6,345	0,547	18,706	0,426	0,087
8	ВАТ “Рава-руський маслозавод”	15,257	28,212	16,463	18,706	1,85	0,584
9	ВАТ “Молокозавод Самбірський”	2,618	11,44	10,908	18,706	4,372	0,954
10	ПП “Світанок”	6,461	13,985	39,324	18,706	2,165	2,813
11	СП “Скомекс”	0,287	84,446	-13,98	18,706	294,62	0,165

Динаміку показників ефективності використання залученого капіталу протягом 2003 - 2005 рр. проаналізовано на прикладі ЗАТ „Галичина” (табл. 3.13). Аналогічно проаналізовано динаміку показників ефективності використання залученого капіталу на підприємствах молочної промисловості Львівської обл. (додаток І). Аналіз показників ефективності використання залученого капіталу підприємствами молочної промисловості Львівської обл. станом на 2005р. наведено в табл. 3.14. Позитивним виявились показники ВАТ “Жидачівський сирзавод”, ВАТ “Комарнівський сирзавод”, ВАТ “Львівський холодокомбінат.

Таблиця 3.13

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу за період 2003 - 2005 рр. (на матеріалах ЗАТ "Галичина")

Економічні показники	2003 р.	2004 р.	2005 р.	Середнє значення показника на підприємствах галузі станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
1. Коефіцієнт оборотності активів	2,916	5,924	5,833	3,935	2,033	0,985
2. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,916	5,924	5,833	7,138	2,033	0,985
3. Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	0	0	0	58,447	0	0
4. Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	0	0	0	43,604	0	0
5. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	20,17	16,383	13,164	16,76	0,813	0,804
6. Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	3,74	6,302	3,696	7,518	1,686	0,587
7. Рентабельність активів	373,949	630,158	369,566	55,829	1,686	0,587
8. Рентабельність оборотних активів	6,308	26,773	41,243	23,792	4,245	1,541
9. Рентабельність власного капіталу	43,641	74,043	93,08	43,456	1,697	1,258
10. Рентабельність залученого капіталу	8,092	28,481	26,132	18,706	3,521	0,918
ДОВІДКОВО						
11. Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	28613,4	68886,3	124065,5	*	2,408	1,802
12. Чистий прибуток, тис. грн.	619,1	3113,4	8772,5	*	5,029	2,818
13. Середні залишки активів, тис. грн.	16595	22661,15	42995,35	*	1,366	1,898
14. Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	9815,9	11629,3	21270,55	*	1,185	1,83
15. Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	-3974,05	-1390,5	-1478,5	*	0,35	1,064
16. Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	-5360,45	-6827	-12300	*	1,274	1,802
17. Середні залишки власного капіталу, тис. грн	1418,65	4204,9	9424,75	*	2,965	2,242
18. Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	7651,7	10931,6	33570,6	*	1,429	3,071

Таблиця 3.14

Показники ефективності використання капіталу підприємств молочної промисловості станом на 2005 р.

Економічні показники	ЗАТ "Галичина"	ВАТ "Бродівський завод сухого знежиреного молока"	ВАТ "Буський молокозавод"	ВАТ "Жидачівський сирзавод"	ВАТ "Комарнівський сирзавод"	ВАТ "Львівський холодокомбінат"	ВАТ "Львівський міський молочний завод"	ВАТ "Рава-руський маслозавод"	ВАТ "Молокозавод Самбірський"	ПП "Світанок"	Середнє значення показника на досліджуваних підприємствах станом на 2005 р.
1. Коефіцієнт оборотності активів	5,833	1,092	1,773	3,268	2,848	1,036	1,71	5,758	5,423	4,367	3,935
2. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,833	1,346	2,435	7,111	6,734	2,775	1,944	9,723	15,213	6,528	7,138
3. Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	0	0	0	24,293	11,106	3,793	193,49	0	0	59,551	58,447
4. Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	0	0	0	32,578	11,409	10,47	0	0	0	119,961	43,604
5. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	13,164	6,348	21,457	5,099	3,445	1,428	63,162	17,985	8,73	11,884	16,76
6. Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	3,696	1,319	1,932	9,096	16,433	3,775	1,757	8,47	14,31	6,904	7,518
7. Рентабельність активів	69,566	0	8,69	9,81	3,377	14,988	0	11,193	4,134	24,874	55,829
8. Рентабельність оборотних активів	41,243	0	11,938	21,349	7,986	40,145	0	18,898	11,596	37,184	23,792
9. Рентабельність власного капіталу	93,08	0	105,209	15,309	4,085	20,655	0	34,959	6,655	67,692	43,456
10. Рентабельність залученого капіталу	26,132	0	9,472	27,309	19,489	0,547	0	16,463	10,908	39,324	18,706

Особливу увагу заслуговують показники оборотності чистого оборотного капіталу та робочого капіталу. Так, на ВАТ “Комарнівський сирзавод” оборотність чистого оборотного капіталу та оборотність робочого капіталу аналогічні й на 2005 р. становили 11,106 оборотів, що є чинником для ефективного розширення діяльності підприємства і наслідком його високої фінансової стійкості та платоспроможності.

На наступному етапі аналізу ефективності використання залученого капіталу дослідження доцільно провести у напрямі оптимізації структури сукупного вкладеного й залученого капіталу зокрема.

Формування оптимальної структури залучення капіталу є одним з найважливіших завдань фінансового управління суб'єкта господарювання. Від нього залежить рівень фінансової стійкості підприємства, рівень фінансового ризику, коефіцієнт рентабельності власного капіталу та багато інших показників. З огляду на це доцільною є оптимізація структури залученого капіталу.

Оптимальною можна назвати таку структуру джерел, яка сформована внаслідок оптимізації за різними критеріями. У кожному конкретному випадку оптимальна структура буде різною залежно від критеріїв, що їх обрало для себе підприємство.

Сьогодні є два головні підходи до формування оптимальної структури джерел інвестиційних ресурсів підприємства [61].

Першого підходу дотримуються такі вітчизняні економісти, як А.А. Пересада, А. Давидов, В.З. Кузьмінський та ін. Згідно з ними, усі потенційні джерела залучення капіталу підприємства запропоновано ранжувати за ступенем збільшення їхньої вартості та вибирати найліпше джерело мобілізації коштів за мінімальним значенням цього показника, тобто підприємство повинне обрати те джерело, яке має найнижчу вартість. У цьому випадку треба враховувати, що кожне джерело фінансування має обмеження за обсягом коштів, що мобілізуються. Отже, прихильники першого підходу роблять загальний висновок, що процес задоволення потреб у залученні капіталі має

відбуватися в напрямі від використання джерел фінансування із найнижчою вартістю до використання джерел із вищою вартістю з урахуванням кількісних обмежень в обсягах коштів, які залучають з кожного джерела. У загальному вигляді модель оптимізації структури джерел фінансування інвестицій підприємства за першим підходом можна записати так:

$$\begin{aligned} B_i &\rightarrow \min \\ Q_i &\leq Q_i^n \\ \sum_{j=1}^n Q_j &= V \end{aligned} \quad (3.1)$$

де B_i — вартість i -го джерела; Q_i — обсяг капіталу, який фактично залучають з i -го джерела; Q_i^n — граничний обсяг капіталу, який залучають з i -го джерела; V — загальний обсяг капіталу, необхідного для реалізації інвестиційного проекту; n — кількість джерел фінансування.

На нашу думку, ця модель має чимало недоліків, а підхід до визначення структури капіталу дещо, спрощений.

По-перше, тут враховано лише кількісні обмеження щодо обсягів коштів, які залучають з кожного джерела. Проте існують ще так звані економічні обмеження, пов'язані зі збільшенням у певний момент самої вартості джерел. Так, збільшення обсягів емісії акцій та облігацій понад точку насичення ринку можливе тільки за більшого розміру дивідендів або купонного доходу, що виплачуються за цими цінними паперами; залучення додаткового банківського кредиту після певної точки може відбуватися лише на умовах збільшення ставки відсотка за кредит у зв'язку зі зростанням фінансового ризику для кредиторів (унаслідок зниження рівня фінансової стійкості підприємства) тощо. Такі обмеження обов'язково треба враховувати в процесі формування структури джерел фінансування.

По-друге, за цією моделлю вибір джерел фінансування відбувається з урахуванням тільки одного критерію — їхньої вартості. Однак, наприклад, таке джерело, як нерозподілений прибуток підприємства, має чи не найвищу вартість. Тоді виявляється, що ефективніше було б залучити потрібні

інвестиційні ресурси з банківського кредиту (майже найдешевшого джерела коштів), а нерозподіленого прибутку не використовувати взагалі.

По-третє, у цій моделі не враховано впливу такого вибору структури джерел додаткового капіталу на структуру сукупного (результативного) капіталу підприємства. Як відомо, всі джерела формування залучених ресурсів мають нижчу вартість порівняно з джерелами формування власних ресурсів підприємства. Тому, якщо діяти за наведеною вище моделлю, залучений капітал підприємства може бути сформований тільки з позичених коштів. Це, відповідно, призведе до збільшення коефіцієнта фінансового лівериджу, тобто до збільшення фінансового ризику підприємства, і до зменшення його фінансової стійкості.

Отже, такий поступовий перехід від джерела нижчої вартості до джерела вищої вартості при формуванні оптимальної структури джерел фінансування діяльності підприємства, навіть з урахуванням кількісних обмежень, не є ефективним.

За другим підходом, відправним пунктом у визначенні оптимальної структури джерел є не вартість цих джерел, а структура вже сформованого на підприємстві капіталу. Прихильники такої моделі – відомі економісти В.В. Ковальов, Є. Брігхем, Л. Гапенські та ін. [22, 84].

Логіка цього підходу полягає ось у чому. Будь-яке підприємство фінансує свою операційну діяльність з різних джерел, і в міру стабілізації видів діяльності підприємства, масштабів виробництва, зв'язків із контрагентами поступово складається певна структура джерел, оптимальна для цього виду бізнесу і конкретного підприємства. Саме цієї структури і має дотримуватися підприємство, залучаючи нові кошти для фінансування діяльності.

Такий підхід теж має недоліки. По-перше, структура капіталу, сформованого на початок залучення додаткових ресурсів, може і не бути оптимальною. Вона може виявитися вимушеною в тому сенсі, що власники та керівники підприємства, можливо, бажали б змінити структуру джерел, однак через низку об'єктивних і суб'єктивних обставин це неможливо.

По-друге, якщо структура капіталу і є оптимальною для фінансування поточної діяльності підприємства, вона не обов'язково буде оптимальною для фінансування його інвестиційної діяльності.

У цілому можна зробити висновок, що існують такі ситуації, коли дотримання структури капіталу, що склалася на підприємстві, при залученні додаткових ресурсів буде просто неефективним. У таких випадках необхідно змінювати структуру залежно від обставин та враховувати низку чинників.

На нашу думку, у разі визначення структури залученого капіталу, необхідно брати до уваги такі чинники:

1. Зі збільшенням частки залученого капіталу середньозважена вартість капіталу зростає.

2. Залучення позичених ресурсів у розумних межах дає змогу отримати так званий ефект фінансового важеля, тобто досягти збільшення рентабельності власного капіталу підприємства.

3. Зі зростанням частки позиченого капіталу підвищується рівень фінансового ризику підприємства.

4. Структура додаткового залученого капіталу вплине на структуру сукупного капіталу підприємства, що, відповідно, змінить ринкову вартість підприємства в цілому та деякі інші показники його фінансового стану.

З огляду на це можна запропонувати такий алгоритм оптимізації структури капіталу підприємства.

1. Визначити структуру залученого капіталу, за якої досягається мінімальне значення їхньої середньозваженої вартості.

2. Визначити структуру залученого капіталу, за якої досягається максимальний ефект фінансового важеля.

3. Визначити структуру джерел залучених ресурсів, за якої досягається максимально прийнятний для підприємства рівень фінансового ризику.

4. Визначити структуру інвестиційних ресурсів, за якої досягається оптимальне значення фінансових показників, що залежать від структури капіталу підприємства в цілому.

У результаті цих дій підприємство може отримати чотири різні значення структури залученого капіталу, що будуть оптимальними за певним критерієм, але не в цілому. Підприємству необхідно знайти певний компроміс між цими значеннями, або визначити критерій, який на певний момент діяльності підприємства найважливіший. З огляду на це доцільною для підприємств молочної промисловості є оптимізація структури капіталу за критерієм ефекту фінансового важеля, що дає змогу оцінити вплив використання залученого капіталу на рентабельність власного капіталу. Фінансовий важіль є як потенційна можливість впливу зміни питомої ваги власного та залученого капіталу підприємства в загальному його розмірі на прибутковість власних коштів. Показник фінансового важеля означає включення у структуру капіталу підприємства боргу, який дає постійний прибуток [77, с.154].

Цей показник також відображає приріст рентабельності власних коштів, який отримується завдяки використанню залученого капіталу, незважаючи на їхню платність та поверненість [9, с. 126].

Сьогодні в практиці визначення ефекту фінансового важеля сформовано дві основні концепції:

- 1) американська;
- 2) європейська.

Згідно з першою концепцією, ефект фінансового важеля визначають як динаміку чистого прибутку на акцію у відсотковому вираженні, що спричинена зміною прибутку до сплати податку на прибуток і відсотків за залученим капіталом. За другою концепцією, ефект фінансового важеля – це приріст рентабельності власного капіталу завдяки використанню підприємством залучених коштів, що потребують певних фінансових витрат щодо їх обслуговування, тобто оплати певних визначених відсотків за користування ними.

Трактування ефекту фінансового важеля за американською концепцією не дає змоги визначити безпечного розміру й умов залучення підприємством

капіталу. Цю проблему допомагає вирішити саме використання європейської концепції визначення ефекту фінансового важеля.

Зазначити, що американська концепція є вужчою щодо застосування в разі формування структури капіталу підприємств різних форм власності та різних організаційно-правових форм. Її можна застосовувати лише підприємства колективної форми власності, у яких статутний (пайовий) капітал розділено на певні частки, що дають їхнім власникам дохід у вигляді дивідендів.

Європейська ж концепція визначення ефекту фінансового важеля на наш погляд більш узагальнювальна, а тому її частіше застосовують різні суб'єкти господарювання незалежно від їхнього організаційно-правового статусу. Такий висновок дає нам змогу акцентувати увагу саме на цій концепції. Її сутність та значення розкриті в працях багатьох економістів – І.О. Бланка, М.Н. Крейніної, М.Ф. Ляліна, Є.Г. Рясних, В.О. Меца, Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньової, О.О. Терещенка, В.В. Бочарова та ін.

Ефект фінансового важеля (ЕФВ) більшість з перелічених авторів розраховували формулою :

$$\text{ЕФВ} = (1 - \text{СтП}) \times (\text{ЕРК} - \text{ЦК}) \times \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}}, \quad (3.2)$$

де СтП – ставка податку на прибуток підприємства, десятковий дріб; ЕРК – коефіцієнт рентабельності капіталу, %; (відношення прибутку від звичайної діяльності до вирахування витрат на сплату відсотків за користування позиченим капіталом та податку з прибутку до середньорічної вартості капіталу підприємства), у %; ЦК – вартість позиченого капіталу, у %; ЗК – середньорічна сума використовуваного підприємством позиченого капіталу, в грн.; ВК – середньорічна сума власного капіталу підприємства, в грн.

У цій формулі доцільно виділити три складові частини:

1) податковий коректор $(1 - \text{СтП})$ (відображає ступінь виявлення впливу ефекту фінансового важеля). З рівняння (3.1) бачимо, що, зменшуючи рівень

оподаткування прибутку, адміністрація підприємства може підвищити дію ефекту фінансового важеля.

2) диференціал фінансового важеля (ЕРА-СРСВ) (характеризує різницю між показником рентабельності активів та середньою ставкою відсотка за залученим капіталом. Він є базовою складовою частиною, від значення якої залежить ефект. У разі перевищення середньорозрахункової ставки відсотків за залученим капіталом над показником рентабельності капіталу диференціал фінансового важеля генеруватиме негативне значення ефекту. Ця складова є мультиплікатором, що підсилює дію диференціала.

3) плече фінансового важеля (ЗК/ВК) (відображає співвідношення залученого та власного капіталу підприємства).

Результати розрахунків ефекту дають змогу оцінити зміну рентабельності власного капіталу внаслідок зміни питомої ваги власного й залученого капіталу та виявити таке співвідношення, за якого значення ефекту буде максимальним. Структуру, за якої рентабельність власного капіталу максимізована, вважають оптимальною.

Для визначення залежності ефекту фінансового важеля в результаті зміни структури капіталу підприємств молочної промисловості Львівської обл. виконано розрахунки. Ефект фінансового важеля проаналізовано на прикладі ЗАТ “Галичина”(табл. 3.15, 3.16).

Як засвідчили дослідження на ЗАТ “Галичина” ефект фінансового важеля сягає максимального значення 6,74% за мінімальної вартості залученого капіталу 19,21% та співвідношення 45% власного та 55% залученого капіталу. Аналогічні розрахунки виконано на інших підприємствах молочної промисловості Львівської обл. (додаток К).

З’ясовано, що коригування структури капіталу на ЗАТ “Галичина” передбачає збільшення суми власного капіталу на 9 923,16 тис. грн. та зменшення обсягу залученого капіталу на 16 923,1 тис. грн. Наслідком цього буде зростання показників їхньої фінансової рентабельності на 1,67%.

Таблиця 3.15

Вплив коефіцієнта фінансового важеля на рентабельність власного капіталу за період 2004 - 2005рр. (на матеріалах ЗАТ „Галичина”)

Середньорічний обсяг капіталу, тис. грн.		Питома вага капіталу, %		Рівень ставки податку на прибуток, виражений десятковим дробом	Нетто результат рентабельності активів, %	Середньо розрахункова ставка відсотків за залученим капіталом, %	Коефіцієнт фінансового важеля (мультиплікатор), виражений десятковим дробом	Ефект фінансового важеля, %	Рентабельність власного капіталу, %
власного	залученого	власного	залученого						
42995,35	0	100	0	0,25	26,56	17,77	0,06	0,35	1,4
40845,59	2149,77	95	5	0,25	26,56	17,77	0,12	0,74	2,95
38695,82	4299,54	90	10	0,25	26,56	17,77	0,18	1,17	4,68
36546,05	6449,31	85	15	0,25	26,56	17,77	0,25	1,65	6,63
34396,28	8599,07	80	20	0,25	26,56	17,77	0,34	2,2	8,84
32246,52	10748,84	75	25	0,25	26,56	17,77	0,43	2,83	11,37
30096,75	12898,61	70	30	0,25	26,56	17,77	0,54	3,55	14,28
27946,98	15048,38	65	35	0,25	26,56	17,77	0,67	4,4	17,68
25797,21	17198,14	60	40	0,25	26,56	17,77	0,82	5,4	21,7
23647,45	19347,91	55	45	0,25	26,56	17,77	1	6,6	26,52
21497,68	21497,68	50	50	0,25	26,56	17,77	1,23	6,74	31,09
19347,91	23647,45	45	55	0,25	26,56	19,21	1,5	6,03	35,91
17198,14	25797,21	40	60	0,25	26,56	21,2	0,06	0,35	1,4
42995,35	0	100	0	0,25	26,56	17,77	0,12	0,74	2,95

Результати досліджень допомагають визначити співвідношення власного та залученого капіталу, проте не дають змоги визначити частку довго- та короткотермінового залученого капіталу, що необхідне для збереження платоспроможності, фінансової стійкості та кредитоспроможності. Рівень питомої ваги капіталу, що формується з короткотермінових джерел, залежатиме від ступеня сприйняття ризику керівництвом підприємства.

Так, при консервативному підході – величина залученого капіталу завжди буде обмежена, а в разі агресивного – навпаки, зростатиме. Чим агресивніший підхід керівництва до отримання прибутку, тим більше використовуватимуть короткотерміновий залучений капітал, зважаючи на його низьку вартість.

Однак не завжди використання капіталу, що формується з короткотермінових джерел, є благом для підприємства, оскільки це впливає на його фінансовий стан і платоспроможність.

Таблиця 3.16

Рівень та динаміка ефекту фінансового важеля в разі коригування структури джерел фінансування за період 2004 - 2005 рр.
(на матеріалах ЗАТ “Галичина”)

Показник	Порядок розрахунку	За наявної структури джерел фінансування	За оптимальної структури	Відхилення
Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	$CmП$	0,25	0,25	0
Рентабельність активів, у відсотках	$ЕРА$	26,56	26,56	0
Середньорозрахункова ставка відсотків за залученим капіталом, %	$СРСВ$	25,56	19,21	-6,35
Середньорічний обсяг залученого капіталу, тис. грн.	$\overline{ЗК}$	40570,55	21497,68	-19072,87
Середньорічний обсяг власного капіталу, тис. грн.	$\overline{ВК}$	9424,75	21497,68	12072,93
Ефект фінансового важеля, у %	$ЕФВ$	5,07	6,6	1,53

У методиці наведеній у параграфі 3.2 визначення межі кредитоспроможності підприємства дає змогу визначити максимально можливий обсяг використовуваного короткотермінового залученого капіталу та його максимально допустиму частку в складі залученого капіталу. З’ясування такого максимального рівня, на нашу допомогає розрахувати оптимальну структуру джерел капіталу, за якої максимізується фінансова рентабельність з одночасним збереженням кредитоспроможності підприємства. Тому для поглиблення дослідження в загальній методиці ефективності використання залученого капіталу пропонуємо для визначення максимально можливого

обсягу короткотермінового залученого капіталу користуватися таким обмеженням:

$$ГК - КЗК \geq 0, \quad (3.3)$$

де ГК – грошові кошти від операційної діяльності; КЗК – короткотерміновий залучений капітал.

Пропоноване нами обмеження дасть змогу визначити максимально можливий обсяг залученого короткотермінового капіталу й забезпечить кредитоспроможність підприємства.

З огляду на це ми визначили максимально допустимий обсяг та питому вагу капіталу, що може бути сформований з короткотермінових джерел, для наявної та оптимальної структури джерел фінансування на ЗАТ “Галичина” (табл. 3.17). Результати розрахунків засвідчують, що за наявної структури максимально допустимий розмір короткотермінового залученого капіталу для ЗАТ “Галичина” становить 4 715,6 тис. грн., або 11 % від загальної суми капіталу підприємства. Як випливає з результатів дослідження фактичний розмір короткотермінового залученого капіталу ЗАТ “Галичина” становить 52% обсягу капіталу, хоча для підтримання кредитоспроможності підприємства допускається максимальне значення 11% сукупного капіталу. Це є ознакою високої агресивності фінансової політики, здійснюваної підприємством, та низький рівень його платоспроможності. Аналогічні результати отримані й для інших підприємств.

Оптимізація структури джерел фінансування приводить до перерозподілу в джерелах капіталу, співвідношення власного капіталу, довго та короткотермінового залученого капіталу становитиме у відсотках, відповідно, для ЗАТ “Галичина” 45:44:11.

Розрахована структура джерел капіталу відповідає прибутку від операційної діяльності аналізованого підприємства за період з 2004 - 2005 рр. та відповідному рівню рентабельності його капіталу. Тому будь-які коливання розміру прибутку призведуть до зміни рівня фінансової рентабельності.

Таблиця 3.17

Максимально допустимий обсяг та питома вага капіталу, що може бути сформований з короткотермінового залученого капіталу за період 2004 - 2005рр. (на матеріалах ЗАТ „Галичина”)

Показник	Умовне позначення	За наявної структури джерел фінансування	За оптимальної структури	Відхилення
Рентабельність капіталу, у %	ROC	26,56	26,56	0
Вартість залученого капіталу, у %	$ЦЗК$	25,56	19,21	-6,35
Середньорічний обсяг залученого капіталу, тис. грн.	$ЗК$	40570,55	23647,45	-16923,1
Середньорічний обсяг капіталу, тис. грн.	$К$	42995,35	42995,35	0
Питома вага залученого капіталу в капіталі підприємства, виражена десятковим дробом	$w_d = \frac{ЗК}{К}$	0,94	0,55	-0,39
Питома вага власного капіталу в капіталі підприємства, виражена десятковим дробом	$w_d = \frac{ВК}{К}$	0,56	0,45	-0,11
Середньорічний обсяг короткотермінового залученого капіталу, тис. грн.	$КЗК$	22749,5	4715,6	-18033,9
Питома вага короткотермінового залученого капіталу в капіталі підприємства, виражена десятковим дробом	$w_{std} = КЗК/К$	0,52	0,11	-0,41
Середньорічний обсяг довготермінового залученого капіталу, тис. грн.	$ДЗК$	10821,55	18931,85	8110,3
Питома вага довготермінового залученого капіталу в капіталі підприємства, виражена десятковим дробом	$w_d = \frac{ДЗК}{К}$	0,25	0,44	0,19

Отже, визначення оптимальної структури капіталу за допомогою рівняння (3.3), на нашу думку, відображає статичний підхід, однак будь-які коливання обсягу реалізації продукції впливатимуть на доцільність вибору різних джерел для формування капіталу підприємства.

Для поглиблення аналізу ефективності використання залученого капіталу і його прогнозування пропонуємо використовувати дистрибутивно-лагову модель прогнозування фінансово-економічних показників з урахуванням залучених ресурсів:

$$y = \alpha + \beta_0 x_0 + \beta_1 x_{t-1} + \beta_2 x_{t-2} + \dots + \beta_n x_{t-n}, \quad (3.4)$$

де β_n - коефіцієнти регресії; y_t - обсяг реалізації продукції у кварталі t , грн.; x_t - короткотермінові кредити, надані підприємству в період t , грн.

За допомогою моделі (3.4) можна оцінити ефективність залучення кредитних ресурсів у динаміці й визначити їхній вплив на фінансово-економічні показники діяльності підприємств.

На підставі даних підприємств молочної промисловості Львівської обл., зокрема на ЗАТ “Галичина”, побудовано модель типу (3.3) з варіацією числа незалежних змінних величин (див. додаток Л).

За допомогою автоматичного опрацювання даних за принципом Альта визначено адекватні форми залежності. На ЗАТ “Галичина” модель набула залежності

$$y = -14.31x_0 + 33.48x_{t-1} + 6.61x_{t-2} + 284947.3x_{t-3} - 31.11, \quad R=1 \quad (3.5)$$

Наявність у моделі від’ємних оцінок можна пояснити впливом розрахунків підприємства з кредиторами в цей момент часу. Від’ємний коефіцієнт при x_0 дає підстави зробити висновок, що на цьому етапі недоцільно залучати короткотермінові кредити через їхній негативний вплив на майбутні обсяги виробництва продукції.

Для підвищення обґрунтованості в прогнозуванні майбутніх економічних показників і впливу процесу залучення короткотермінового капіталу на них доцільно визначити вплив прогнозного короткотермінового залученого капіталу на обсяг реалізації продукції. Обсяг короткотермінового залученого капіталу ми спрогнозували у § 3.2, що визначене прогнозуванням грошового потоку підприємства.

Прогнозування фінансово-економічних показників виконане на прикладі ЗАТ “Галичина” (Додаток Л, табл.2). зокрема, обсяг реалізації продукції за прогнозами на 2006 р. з урахуванням прогнозних показників короткотермінового залученого капіталу становитиме 222 034,8 грн.

Результати досліджень дають підстави стверджувати, що оптимальну структуру залученого капіталу визначають такі чинники:

1. Структура капіталу та його розміщення в активах. Використання залученого капіталу на підприємствах молочної промисловості ґрунтується на припущенні, що підприємства активи яких можуть бути використані в різних видах діяльності, застосовують залучений капітал більше, ніж інші підприємства.

2. Оборотність. Підприємства з високими темпами зростання обсягу реалізації, перш за все, покладаються на використання зовнішнього капіталу, на відміну від підприємств з низькими темпами зростання.

3. Рентабельність. Підприємства з високим показником рентабельності власного капіталу використовують порівняно невеликий обсяг залученого капіталу, оскільки достатній розмір отриманого прибутку дає змогу фінансувати їхню діяльність з нього.

4. Фінансова гнучкість або спроможність нарощувати капітал в обумовлені термінами за несприятливих умов. Потреба в коштах та наслідки їхньої нестачі значно впливають на структуру капіталу.

5. “Консерватизм” або “агресивність” адміністрації підприємства. “Агресивні” керівники більше схильні використовувати залучений капітал для прискорення одержання прибутків, ніж “консервативні”.

6. Думка кредиторів. Незалежно від внутрішніх аналітичних досліджень на підприємстві щодо оптимальної структури капіталу думка кредиторів також є важливою в разі вирішення питань визначення оптимальної структури джерел капіталу.

Висновки до розділу 3

За умов реформування економіки країни суттєво зростає роль та значення економічного аналізу як необхідного елементу забезпечення ефективності функціонування суб'єктів господарювання. На підставі дослідження концептуальних основ інформаційного і методичного забезпечення аналізу залученого капіталу підприємств, визначення його місця й ролі в системі управління залученим капіталом підприємств ми дійшли таких висновків.

1. завдяки узагальненню методичного забезпечення економічного аналізу та його практичного використання з'ясовано, що сьогодні у вітчизняній практиці нема систематизованої і комплексної методики аналізу залученого капіталу для підприємств з урахуванням галузевої специфіки діяльності підприємств.

2. Оскільки метою аналізу залученого капіталу є оцінка його стану та руху як необхідної умови ефективного здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, а також оцінка доцільності вибору джерел фінансування, то визначено основні напрями дослідження процесу залучення капіталу, що відповідають потребам управління капіталу: аналіз потреби і доцільності залучення капіталу, аналіз фінансового стану об'єктів залученого капіталу, аналіз ефективності залучення капіталу.

3. Аналіз стану кредитного ринку засвідчує, що в загальному обсязі кредитування суб'єктів господарювання домінує довготермінове кредитування, яке означає стабілізацію інфляційних процесів в Україні, зменшення ризику банкрутства підприємств.

4. Унаслідок дослідження підходів (стратегій) фінансування підприємств визначено, що серед теоретичного висвітлення різними авторами цих варіантів не відображено варіанта, який практично використовують підприємства молочної промисловості Львівської обл. Як результат, виділено авторську позицію такого варіанта, за яким фінансове забезпечення потреб

підприємства в необоротних активах покривають з власного капіталу та короткотермінового залученого капіталу, оборотні активи фінансуються з короткотермінового залученого капіталу.

5. За результатами аналізу потреби підприємств у залученні капіталу з'ясовано, що у переважній більшості недостатній обсяг оборотних коштів. Покриття потреби забезпечується короткостроковим та середньостроковим видом залученого капіталу.

6. Застосування в методиці аналізу залученого капіталу параметрів доцільності, запропонованих автором, дають змогу визначити повноту використання залученого капіталу, оцінити їхній вплив на ефективність використання залученого капіталу прогнозувати майбутні грошові потоки підприємства. Серед цих параметрів треба виділити: структуру капіталу, фінансову стійкість, платоспроможність, кредитоспроможність, обсяг залученого капіталу і термін погашення, обсяг фінансових витрат.

7. Витрати на сплату відсотків у разі залучення капіталу впливають на формування прибутку від звичайної діяльності і на показники фінансової стійкості та ліквідності підприємства. Тому для ухвалення управлінських рішень у процесі залучення капіталу визначено методику їхньої оптимізації.

8. Аналіз ефективності використання залученого капіталу за пропонованою автором методикою визначається в таких площинах: аналіз показників ефективності використання сукупного капіталу, аналіз цільової структури залученого капіталу, аналіз наслідків зміни фінансового стану за використанням залученого капіталу.

9. Для визначення впливу залученого капіталу на обсяг реалізації продукції автором запропоновано методику прогнозування майбутніх економічних показників. Це дасть змогу визначити ефективність використання залученого капіталу та прогнозований обсяг реалізації продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукової проблеми, що полягає в удосконаленні комплексної методики й організації обліку та аналізу залученого капіталу підприємств. Сформовано низку концептуально-теоретичних, методичних і науково-практичних висновків, що відображають вирішення головних завдань відповідно до поставленої мети.

1. У системі виробничо-фінансового менеджменту підприємств управління залученим капіталом відіграє провідну роль, оскільки цей капітал у покритті фінансових потреб промисловості України займає близько 25%, а у молочній промисловості – понад 50%. Доведено, що його треба розглядати як активний чинник впливу на розвиток економіки підприємства, а це потребує адекватної системи управління процесами залучення і використання капіталу.

2. З огляду на специфічні ознаки залученого капіталу визначено, що, на відміну від позикового капіталу, для якого характерними є умови повернення за термінами і визначену плату, залучений капітал включає також і необумовлені види залучення недопустимої кредиторської заборгованості та доходи майбутніх періодів. Запропонована класифікація залученого капіталу дає змогу визначити обліково-аналітичну систему інформаційного забезпечення управління такими капіталопотоками.

3. На підставі проведеного аналізу теорії і практики чинної системи бухгалтерського обліку залученого капіталу з'ясовано, що весь механізм облікових робіт, пов'язаний із залученням капіталу, повністю підпадає під облік зобов'язань. Проте економічна природа залученого капіталу є іншою, оскільки пов'язана з вибором джерел залучення, об'єктів залучення, структури залучення, контролю за рухом залученого капіталу, оцінки доцільності та ефективності його використання. Це змінює цільову орієнтацію, глибину та якість обліково-аналітичних робіт.

4. Для відображення в обліку залученого капіталу розроблено систему субрахунків адекватну до структурних елементів залученого капіталу, що забезпечить простоту й достовірність відображення та узагальнення інформації для потреб управління капіталопотоками. Запропоновано форми внутрішньої звітності про рух залученого капіталу, які суттєво не ускладнюють обліковий процес, проте дає змогу забезпечити дієвий контроль цільового використання залученого капіталу відповідно до специфіки функціонування центрів відповідальності підприємств молочної промисловості й упереджувати ризик несвоєчасного погашення кредитів та кредиторської заборгованості.

5. Для підвищення достовірності інформації про фінансові результати діяльності підприємств розроблені пропозиції щодо вдосконалення методики обліку витрат на обслуговування залученого капіталу, за якою передбачено, що витрати на позики, які безпосередньо віднесені на фінансування конкретних інвестиційних проектів або купівлю необоротних активів, належать до збільшення капітальних витрат, і їх включають до собівартості цього активу.

6. Запропоновано створювати систему фінансових резервів на покриття довготермінового кредитування, що забезпечує захист підприємства від фінансового ризику. В контексті прикладного застосування розроблено алгоритм розрахунку розміру резерву та методичку відображення його в обліку.

7. У дисертації доведено, що підвищення ефективності аналізу залученого капіталу можна досягти за умови комплексного підходу. Для цього запропоновано поетапний аналіз, який дасть змогу визначити необхідність та доцільність такого залучення, забезпечить його раціональне розміщення та використання, а також обрати заходи щодо оптимізації його структури. На підставі загальної моделі комплексного економічного аналізу залученого капіталу визначено інформаційні потреби для його проведення та структуровані інформаційні потоки за концепцією побудови баз даних, яка відповідає особливостям фінансового менеджменту підприємств молочної промисловості і є коректною відповідно до вимог автоматизованого опрацювання даних.

8. Доведено, що аналіз ефективності використання залученого капіталу необхідно розглядати в контексті ретроспективної оцінки доцільності та обґрунтованості такого залучення, що дасть змогу визначити участь таких фінансових операцій як у зміцненні фінансового стану, так і у забезпеченні стійкого економічного зростання. Це може бути підставою до зміни тактики залучення фінансових ресурсів та досягнення досконалості фінансового менеджменту в цілому. Аналіз структури залученого капіталу запропоновано виконувати в сукупності з напрямками його використання, що дає змогу виявити ризиковість структури капіталу та її вплив на ефективність ведення господарської діяльності в цілому.

9. Доведено, що для визначення ефективності залучення капіталу треба застосовувати дистрибутивно-лагову модель прогнозування показників виробництва і реалізації продукції з урахуванням короткотермінових залучених ресурсів. Це допоможе визначити ефективність структури залученого капіталу та прогнозований обсяг реалізації продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрютин М. Зачем нужен предприятию кроме бухгалтерского баланса, еще и баланс экономического оборота? // Финансовый менеджмент. – 2002. №2. – С. 3 – 20.
2. Акименко Н.В. Джерела залучення додаткових ресурсів для вирішення виробничих та соціально-економічних проблем підприємств: Дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Одеський національний політехнічний ун-т. — Одеса, 2003. — 215арк.
3. Алексійчук В.М. Гроші та кредит в системі відтворенн АПК. – К.: ІАУ, 1998. – 346 с.
4. Афанасьев А., Кравченко С. Управління структурою капіталу // Економіка. Фінанси. Право.- 2003.- №1.- С. 25 -27.
5. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: Как управлять капиталом. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 384 с.
6. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 308 с.
7. Балдин К.В., Уткин В.Б. Информационные системы в экономике: Учебник. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005. – 395 с.
8. Белогуров В.П. Основы управления: Учебное пособие. – Харьков: Консум, 2003. – 240 с.
9. Белолипецкий В.Г. Финансы фирмы: Курс лекций / Под ред. И.П.Мерзлякова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 298 с.
10. Бень Т. Г., Довбня С.Б. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2002 – № 6. – с. 53-60.
11. Білик М. Удосконалення методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємства // Економіст.- 2001.- №11.- С. 40-42.
12. Білоусько В.С., Беленкова М.І. Теорія бухгалтерського обліку.- К., 2002. - 240 с.

13. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навч.закладів освіти. - К: КДТЕУ, 2000. - 692с.
14. Бланк И. А. Управление капиталом: Учебный курс. — К.: Эльга, 2004. — 576с.
15. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками. — К.: Ника-Центр, 2005. — 600с.
16. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учеб. курс: 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, 2004 — 655с.
17. Бланк И.А. Управление использованием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 656 с.
18. Бланк И.А. Управление формированием капитала – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
19. Бодаковський В.Ю. Проблеми залучення кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами// Фінанси України. – 2005 – №1 – с. 106 - 117.
20. Большой экономический словарь / А.Н. Азриляна: 6-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2004. – 1376 с.
21. Бондар Т. А. Облік і контроль лізингових процесів: сучасний стан та перспективи розвитку. Дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київський національний економічний університет. — К., 2004. — 216 арк.
22. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту. Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
23. Булгакова Л.Н. Управление финансово-хозяйственной деятельностью предприятия. – М.: Перспектива, 2002. – 174 с.
24. Буленок В. Задолженность, оформленная векселем // Финансовый директор.- 2003 .- №5.- С. 86 - 89
25. Бурова М.Е. Факторинг: мировой опыт и его использование в Российской Федерации: Дис. ... Канд. екон. наук:08.00.05. – М., 1992. – 189 с.

26. Бурцев В.В. Экономический анализ платежеспособности предприятия-покупателя и структура его капитала: теория, практика, зарубежный опыт // Управление продажами. – 2006. – № 3(28). – с.186 - 194
27. Бутинець Т.А., Чижевська Л.В., Береза Л.С. Бухгалтерський облік/ за ред. Ф.Ф.Бутинця. – Житомир, 2000. – 672 с.
28. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. Навчальний посібник. – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 544 с.
29. Бутко А. Д. Теорія економічного аналізу: Підручник — К. : КНТЕУ, 2005. — 411 с.
30. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський/ В.В.Сопко, О.В.Бойко, М.І.Кучер, П.Г.Матвієнко; За ред. В.В.Сопка та О.В.Бойка. - К.: Фенікс, 2003. - 468с.
31. Ван Хорн Дж. К., Вахович Джон М. Основы финансового менеджмента, 11-е изд./ Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2001. – 992 с.
32. Васильчак С.В. Аналіз розвитку молокопереробної промисловості на Львівщині // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 18 - 21
33. Вексельный рынок Украины 1998-1999 гг. // Директор.. – 1998. – № 1 – С. 23.
34. Ворст Й., Ревентлоу П. Экономика фирмы: Учеб./ Пер. с датского А.Н. Чеканского, О.В. Рождетвенского. – М.: Висш.шк., 1994. – 272с.
35. Вишневская И. Кушим Н. Как управлять задолженностью // Бизнес-форум IT. - 2004 . - №3. - С. 38 - 39
36. Власова І. О. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами: Дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. — Донецьк, 2005. — 180 арк.
37. Внукова Н.Н., Ольховников О.В. Мир лизинга.- Х.: Основа, 1994.- 224с.
38. Вовченко О. Л. Облік і аналіз банківського фінансування капітальних вкладень: Дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київський національний економічний університет. — К., 2004. — 176 арк.

39. Гавриленко С.М. Забезпечення стратегічного розвитку підприємств харчової промисловості шляхом залучення кредитних ресурсів: Дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Національний університет харчових технологій. — К., 2003. — 196 арк.
40. Галасюк В., Галасюк В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо?// Вісник НБУ. — 2001. — № 5. — С. 54 - 55.
41. Галасюк В., Галасюк В. Методика оцінки кредитоспроможності позичальників // Вісник НБУ. — 2002. — № 2 — с.39-45.
42. Галасюк В., Галасюк В. Методика оцінки кредитоспроможності позичальників (аналіз здатності генерувати SC потоки) // Вісник НБУ. — 2002. — № 7 — с.38 - 44
43. Галасюк В., Галасюк В. Оцінки кредитоспроможності позичальників (зіставлення умов кредитування і здатності генерувати SC потоки) // Вісник НБУ. — 2002. — № 11 — с.42 - 47
44. Галасюк В., Галасюк В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників // Вісник НБУ. — 2001. — № 9 — С. 54 - 57.
45. Галь В.М., Озель М.Д., Приходько Л.О., Зайченко Т.І. // Бюл. НБУ. — 2004. — №1.
46. Галь В.М., Озель М.Д., Приходько Л.О., Зайченко Т.І. // Бюл. НБУ. — 2005. — №1.
47. Галь В.М., Озель М.Д., Приходько Л.О., Зайченко Т.І. // Бюл. НБУ. — 2006. — №1.
48. Гарасим П.М., Кізіма А.Я., Забчук В.Д., Кушнірик І.П., Хомін П.Я. Фінансовий облік і звітність на підприємствах різних галузей: Навч. посібник /За ред. П.Я. Хоміна — Тернопіль: Астон, 2000. — 288 с.
49. Глушук О.М. Облік і аналіз операцій з припинення діяльності підприємства та відновлення його платоспроможності: Дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Житомирський державний технологічний університет. — Житомир, 2004. — 209 арк.
50. Голов С.Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік за міжнародними

- стандартами: приклади та коментарі: Практ. посібник. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.
51. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. — К. : КНЕУ, 2005. — 334с.
  52. Гончарук О.В., Книш М.И, Шопенко Д.В. Управление финансами на предприятиях. СПб.:2002.-264с.
  53. Горелкін В.Г. Комп'ютеризація бухгалтерської звітності та аналізу її показників: Конспект лекції/ В.Г.Горелкін, Н.І.Туряниця.- К.: КДТЕУ, 1994.- 44с.- : 0.50
  54. Горемыкин В.А. Лизинг. Ученик. – М.: Издательско-торговая корпорация „Дашков и К°”, 2003. – 944 с.
  55. Горемыкин В.А. Основы технологи лизинговых операций: учебное пособие. – М.: Ось-89, 2000. – 512 с.
  56. Горицька Н. Бухгалтерський баланс як основна форма фінансової звітності // Галицькі контракти .-- .--6 декабря 1999 (№ 49) .-- С. 3-19
  57. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – С. 303.
  58. Грачева Р. Обязательства как элемент финансовой отчетности, или Бухгалтерский очерк о событиях и последствиях // Бухгалтерия. – 2001. – №36/1. – С. 52-56.
  59. Грачева Р. Основополагающие принципы бухгалтерского учета // Бухгалтерия .-- 2001 .--12 февраля 2001 (№ 7) .-- С. 55-58
  60. Дзюблюк О. Особливості оцінювання грошового потоку підприємства в системі банківського аналізу кредитоспроможності позичальника. // Банківська справа .- 2001.- №1.-. с.8-13.
  61. Дорошенко Т. Формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів на підприємстві // Фінанси України – 2002 – № 9 – с.134-137
  62. Забрицкая И. Резерв сомнительных долгов – как его показать в балансе // Дебет-Кредит .-- .--28 января 2002 (№ 4) .-- С. 22

63. Завгородний В.П. Бухгалтерский учет в Украине (с использованием национальных стандартов): Учеб. пособие для студентов вузов. – 5-е изд., доп. и перераб. – К.: Издательство А.С.К., 2003. – 847 с.
64. Завгородній В.П. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту. – К.: Видавництво А.С.К., 1998. – 768 с.
65. Загородній А.Г., Партин Г.О. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики. К.2003.-327с.
66. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” №996- XIV від 16.07.1999р. зі змінами і доповненнями
67. Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 № 851-IV.
68. Закон України “Про обіг векселів в Україні” від 05.04.2001. № 2374 – III
69. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 28.12.1994 № 334/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 4. – Ст. 28.
70. Закон України “Про фінансовий лізинг” від 16.12.1997 р. №723/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1998. – № 1. – С.34.
71. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18.06.1991 р. №1201-XII // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 38.
72. Закон України „Про іпотеку” від 05.06.2003 р. № 898-IV
73. Закон України „Про податок на додану вартість” від 03,04,97, №168/97-ВР
74. Захарін С.В. Інвестиційні та ресурсні проблеми молочної промисловості/ С.В. Захарін // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С.76-81.
75. Зимин Н.Е. Анализ и диагностика финансового состояния предприятия: Учеб. пособие. – М.: Экмос, 2002. – 238 с.
76. Зябченкова Г. В. Елементи облікової політики підприємства. // Фондовый рынок.-- 2000.-- №41.-- С.12-14
77. Зятковський І.В. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Кондор, 2003. – 364 с.
78. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник – К.: Знання-Прес, 2002. – 190 с.

79. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: та аудиту: Навч. Посіб.- 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2004.- 348с.
80. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. –152с.
81. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. Посіб.- 2-ге вид., випр. – К.: Знання, 2004.- 348с.
82. Карпушенко М. Долгосрочные обязательства: особенности учета // Экспресс-анализ законодательных и нормативных актов.-- 2001.-- №36.-- С.3-5
83. Кім Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів/ Г.Кім, В.В.Сопко, С.Г.Кім.- К.: ЦУЛ, 2004.- 437с.- ISBN 966-8568-42-7: 34.00;30.00
84. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560с.
85. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.
86. Ковальчук Т.М. Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація: Дис. ...докт. екон. наук: 08.06.04. – К., 2004. – 284с.
87. Ковалева А.М., Лапуста М.Г., Смакай Л.Г. Финансы фирмы: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2003. — 496 с.
88. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2001. – 456 с.
89. Колисник М. Методы финансового анализа, или Денежный поток как панацея бизнеса // Компаньон Стратегии.-- 2003 .-- №9.-- С. 36-44
90. Кондрашова С.С. Інформаційні технології в управлінні: Навч. посібник. – К.: МАУП, 1998. – 136с.
91. Кондрюк Л. В. Облік оперативної оренди в сільському господарстві України. Дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Подільський державний аграрно-технічний університет. — Кам'янець-Подільський, – 2004. — 176арк.
92. Корнеева Е. Основные методологические принципы и концептуальные нормы организации финансового учета // Финансовый Менеджмент.-- 2003 .-- №1.-- С. 49-68

93. Корнеєв В. Рух капіталу і фінансова логістика // Фінанси України.-- 2002 .-- №11.-- С. 23-31
94. Костырко Л.А. Стратегия финансово -экономической деятельности хозяйствующего субъекта.
95. Котляр М. Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів // Фінанси України – 2005 – № 1 – с.133-117
96. Кравченко Г.О. Никонович М.О., Никонович Г.І. Концепція розвитку фінансового аналізу і контролю капіталу суб'єктів підприємницької діяльності в умовах ринкової інтеграції України // Фінансовий контроль – 2006 – № 3 (32) – с.49-51
97. Кредисов А.И., Березовенко С.М., Волошин В.В. и др. Управление внешнеэкономической деятельностью: Учебное пособие / Под общ. ред. А.И. Кредисова. – К.: ВІРА-Р, 1998.
98. Крупка М. Скаско О. Стратегія управління процесом кредитування реального сектору економіки // Фінанси України.-- 2003 .-- №7.-- С. 108-112
99. Кручок Н.С. Аналіз розвитку банківського кредитування аграрних підприємств. Дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Національний аграрний університет. — К., 2004. — 176арк.
100. Курочкин А.С. Организация управления предприятием: Учебник. – К.: МАУП, 1996. – 132 с.
101. Кутер М.И. Теория и принципы Бухгалтерского учета. М.:2004.- 544с.
102. Лагутін В. Д. Кредитування: Теорія і практика: Навч. посібник. — 4.вид., стер. — К. : Знання, 2004. — 215с.
103. Ларіонова Л. Основні засади українського кредитного ринку // Фінанси України.-- 2003 .-- №1.-- С. 155-158
104. Лешенко В.И., Столяров В. Ф. Экономико-правовые условия становления лизинга в Украине. – Д.:ИЭП МАМ, 1997. – 90с.
105. Лисенко О. Бухгалтерський облік операцій з облігаціями // Бухгалтерський облік та оподаткування – 2000 – № 7 – с.35-37.

106. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: Підручник / Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К. : КНТЕУ, 2005.
107. Лігоненко Л. О., Ситник Г. В. Управління грошовими потоками: Навч. посіб. / Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К. : КНТЕУ, 2005. — 255с.
108. М'якішевська О. Стан і перспективи іпотечного кредитування // Фінанси України.-- 2003 .-- №11.-- С. 112-118
109. Мазаракі А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова Ніна Миколаївна Економіка торговельного підприємства: Підручник для студ. вищих навч. закл. — К.: Хрещатик, 1999. — 798 с.
110. Марченко А.А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів // Фінанси України – 2002 – № 9 – с.102 – 108
111. Марченко В. Факторинг: особливості обліку// Дебет-кредит. №25. – 2006 р. – с.32-37.
112. Мельник Г.Г. Букаев А.С. Вероятностная оценка кредитоспособности хозяйствующего субъекта. // Экономика, финансы, право. – 2003. -№5.-с.19-25
113. Мертнес А. Критика финансового анализа // Финансовый директор – 2001 – № 1 – с.50-56
114. Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом МФУ від 29.12.2000 № 356.
115. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закладів / В.О. Мец. – К.: Вища школа, 2003. – 277с.
116. Миняйло В. Отражение в учете целевого и «не очень целевого» финансирования // Вестник бухгалтера и аудитора – 2003 – № 3 – с.15-18.
117. Михалкевич А.П. Бухгалтерский учет на предприятиях зарубежных стран. – Мн.: 1998г.
118. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000. Повний текст усіх міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та тлумачень ПКТ станом на 1 січня 2000/ пер з англ., за ред. С.Ф.Голова. К- ФПБАУ, 2000.- 1272с.

119. Мішина С. В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами промислових підприємств. Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Харківський національний економічний університет. — Харків, 2004. — 214арк.
120. Мних Є., Біленька Н. Оцінка фінансового стану підприємства за умов застосування методів точкової статистичної експертизи // Бухгалтерський облік і аудит – 2004 – № 2 – с.27-31
121. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
122. Мних Є.В., Бутко А.Д., Большкова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович М.О. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства: Монографія. КНТЕУ, 2005. – 230 с.
123. Модильяни Ф., Миллер М. Скільки стоить фірма? Теорема ММ: Пер. с англ. – М.: Дело, 1999. – 272 с.
124. Мостенська Т.Л. Стан і проблеми розвитку ринку молочних продуктів в Україні/ Т.Л. Мостенська // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С.46-50
125. Мошенський С.З. Облік і контроль вексельних операцій. Дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Житомирський державний технологічний ун-т. — Житомир, 2004. — 210арк.
126. Науменко М. О. Організаційно-економічні засади формування капіталу промислових підприємств Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Харківський державний економічний університет. — Х., 2003. — 185арк.
127. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси. – К.: «Вік», «Глобус», 1992. – 382 с.
128. Олійник О. Аналіз фінансового стану аграрних підприємств як передумова їх довгострокового банківського кредитування// Фінанси – 2003 – № 1 – с.20-23
129. Опарін В. Фінансові ресурси та суспільний капітал // Вісник НБУ. –2001. – № 7. – С.26-29.

130. Орлов І.В. Облік і контроль операцій з цінними паперами: теорія, методика, практика. Дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Житомирський державний технологічний університет. — Житомир, 2005. — 186арк.
131. Островська О.А. Оцінка фінансового стану підприємств та шляхи її удосконалення (на прикладі підприємств будівельних матеріалів): Автореф. дис. ...канд.. екон. наук: 08.04.01/ КНЕУ – К., 2004.- 20с.
132. Падалко О. Формування ціни банківського кредиту // Фінанси України.-- 2003 .-- №3.-- С. 128-132
133. Панченко А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства // Фінанси України – 2005 – № 3 – с.133-137
134. Пархоменко В. Документальне забезпечення основ бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит.- 2005.- № 3.
135. Пархомець М. Аналіз та прогнозування ринку молокопродуктів у західному регіоні України/ М. Пархомець // Економіка АПК. – 2003. – № 7. – С.132-140
136. Пастернак Х. І. Особливості формування ринку молока і молочних продуктів у Львівському регіоні/ Х. І. Пастернак // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С.104-106.
137. Пастернак Х.І. Організаційно-методичні засади створення і функціонування інтегрованих формувань у виробництві та промисловій переробці молока // Економіка АПК. – 2004. №12. – С. 63 – 67.
138. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність / Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К. : КНТЕУ, 2002. — 301с.
139. Петленко В.Ю. Оптимізація джерел фінансових ресурсів підприємств // Фінанси України – 2000 – № 6 – с.91 – 95
140. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій та Інструкція про його застосування, затверджені наказом МФУ №291 від 30.11.1999р.

141. Погостинская Н.Н., Погостинский Ю.А. Системный анализ финансовой отчетности. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 96с.
142. Пойда-Носик Н. Грабарчук С. Фінансові ресурси підприємства // Фінанси України.-- 2003 .-- №1.-- С. 96-103
143. Поленова С. Бухгалтерский учет краткосрочных и долгосрочных обязательств в зарубежных компаниях // Финансовый Менеджмент.-- 2004 .-- №2.-- С. 52-63
144. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” // Українська Інвестиційна газета. – 2001. – № 48. – С.2-4.
145. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання” // Офіційний вісник України. – 2000. – № 7. – С.92.
146. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 “Оренда” // Офіційний вісник України. – 1999. – № 25.
147. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 „Дохід” // Офіційний вісник України. – 1999. – № 50. – С.442.
148. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” // Офіційний вісник України. – 2000. – № 3. – С. 181.
149. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”// Офіційний вісник України. – 1999. – № 25. – С. 335.
150. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати” // Офіційний вісник України. – 1999. – № 25. – С. 343.
151. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”// Офіційний вісник України. – 1999. – № 25. – С. 335.
152. Положення “Про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку”, затверджене наказом МФУ від 24.05.1995р. № 88.
153. Положення Національного банку України “Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями” № 279 від 06.07.2000 р
154. Положення про переказний і простий вексель. Затверджене постановою ЦВК і РНК СРСР від 07.08.37 р. №104/1341.

155. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації. // Офіційний вісник України. – 2001. — № 7. – С. 190.
156. Положення про порядок реєстрації випуску акцій відкритих акціонерних товариств, створених із державних підприємств у процесі приватизації та корпоратизації // Офіційний вісник України. – 2000. – № 18. – С. 208.
157. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків // Офіційний вісник України. – 2000. — № 32. – С. 228.
158. Пономарьова Н. Практичні аспекти обліку боргових цінних паперів, пов'язаних з іпотечним кредитуванням (заставних) // Бухгалтерський облік і аудит.-2004.-№9.-с.19-23
159. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність . Навч. Посібник, – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. 141с.
160. Пушкар М.С. Фінансовий облік. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
161. Распопин А. Размещение и погашение облигаций предприятий :бухучета и налоги // Бухгалтерия .-- 2001 .-- 19 февраля 2001 (№ 7) .-- С. 95-99
162. Романів О. В. Аналіз розвитку ринку молока та молокопродуктів у Львівській області/ О. В. Романів // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С.117-123.
163. Романчук К. В. Організація та методика бухгалтерського обліку договірною процесу (на прикладі діяльності промислових підприємств України). Дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Житомирський державний технологічний університет. — Житомир, 2005. — 188арк.
164. Русак Н.А., Русак В.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справочное пособие. – Мн.: Вышш. Шк., 1997. – 254 с.
165. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту. Навч. посібник. – К.: Скарби, 2003. – 238 с.
166. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662с.

167. Савицька В. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів // Економіка АПК. – 2002. – № 11. – С. 102-106
168. Соколов Я.В., Семенова М.В. Бухгалтерський учет во Франции. 2000. -№ 5. – с. 69-77.
169. Соколова Г.Н. Информационные технологии экономического анализа. – М.: Экзамен, 2002. – 320 с.
170. Сопко В, Шаповалова А. Бухгалтерський облік зобов'язань. // Баланс.- 2002.- №1-2.-с.52-59.
171. Сопко В. В., Завгородній В. П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. — К. : КНЕУ, 2004. — 411с.
172. Сопко В. В., Лузан Ю. Я., Рішняк І. М. та ін. Бухгалтерський фінансовий та внутрішньогосподарський облік в галузях системи переробної промисловості АПК (на основі національних стандартів) — К.: Фенікс, 2001. — 468 с.
173. Сопко В. В., Сопко О. В. Бухгалтерський облік: основи теорії та концептуальні засади побудови: Навч.-метод. посібник. — К.: Т-во "Знання України", 2002. — 231 с.
174. Сопко В.В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів): Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312с.
175. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. - К.: КНЕУ, 2000. – 260 с.
176. Статистичний щорічник Львівської області за 2005 рік /Під ред.– 485 с.
177. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства. – Львів: ЛБІ НБУ, 2000. – 485 с.
178. Терюхов В. Риск-менеджмент при оценке платежеспособности заемщика // Рынок ценных бумаг.-- 2004 .-- №3.-- С. 67-68
179. Ткач В.И. Лоран Ж. Инициативный семинар по России. – Париж: Европейская комиссия ЕЭС, 1997. – 82с.
180. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України. – К.: А.С.К., 2001. – 784 с.

181. Трохина С., Ильина В., Морозова Т. Управление финансами предприятия // Финансовый Менеджмент – 2004 – № 1 – с.3-11
182. Управління ресурсами підприємства/ під ред. Ю.М. Воробйова і Б.І. Холода. – К.2004. 288с.
183. Фаріон І.Д., Захарків Т.Д. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – Тернопіль. – 2000 р. – 455 с.
184. Федоренко В., Прохода С. Чепінога В. Показники фінансової стабільності й інтенсивності використання капіталу підприємства // Фондовий ринок – 2001 – № 19 – с.18-21
185. Федорович Р.В., Загородна О.М., Серединська В.М. Фінансовий аналіз: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 149 с.
186. Финансовое управление фирмой / Под ред. В.И.Терехина. – М.: Экономика, 1998. – 207 с.
187. Финансовый анализ (учебное пособие) / Сухарев П.Н., Косова Т.Д., Сименко И.В. – Донецк: ДонГУЭТ, 2000. – 192с.
188. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник /Под. ред. Е.С. Стояновой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Перспектива», 1999. – 656 с.
189. Финансовый менеджмент: Учеб. пособие / Под ред. Е.И. Шохина. – М.: ИД ФБК-Пресс, 2003. – 404 с.
190. Финансы организаций (предприятий): Учебник для вузов / Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк, Л.М. Бурмистрова; Под ред. Н.В. Колчиной. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ, 2004. – 268 с.
191. Фінанси підприємств: Підручник / Під ред. проф. А.М.Поддєрьогіна. – 2-ге вид. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
192. Хачатурян С. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація // Фінанси України.-- 2003 .-- №4.-- С. 77-81
193. Хоптинський Ю. Організаційні аспекти бухгалтерського обліку// Бухгалтерський облік і аудит. № 4 ,2003р. с. 36-39.
194. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. –

с.461

195. Цымбал А. Кредитная способность // Компаньон.-- 2002 .-- №51-52.-- С. 28
196. Черногорский С.А., Тарушкин А.Б. Основы финансового анализа. – СПб.: «Издательский дом Герда», 2002. – 176с.
197. Чумаченко М.Г. Сучасні проблеми бухгалтерського обліку в Україні // Баланс. – 1999. – № 44. – С. 5-13.
198. Шевчук Н.В. Управління формуванням і функціонуванням капіталу підприємств (за матеріалами машинобудівних підприємств України). Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Київський національний економічний ун-т. — К., 2004. — 210арк.
199. Шенец Г. Оценка финансового положение заемщика // Бухгалтерия и банки – 2005 – № 3 – с.58-63
200. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 237с.
201. Шидловская Н.О. Контокоррентный кредит//Вісник НБУ. – 1996. – №5. – с. 96.
202. Cox A. N., MacKenzie J. A. International Factoring. – L., 1986. -110 p.
203. Damodaran Aswath. Estimating Equity Risk Premiums. Stern School of Business – Stern: Stern School of Business, 1998. – 120 p.
204. Davis A. SEC Claims Profit “Management” by Grace // Wall Street Journal. – 1999. – April 7. – P. 25-36.
205. Factoring. // Financial Times. – 1991. – April 4. – p. 23-27.
206. Higgins R. Analysis for financial management. – Homewood: Irwin, 1989. – 337 p.
207. Interactive cases in financial analysis / Pratt J., Ramash K., Foster D. – Indianapolis: South-Western College Publishing an International Thomson Publishing company, 2000.
208. Kaufman K. Managing the strategic capital cycle // Healthcare financial management. – 1997. – № 51. – P.52-55.

209. McCall R.B. Fundamental statistics for the behavioral sciences. – New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1990. – 327 p.
210. Oxford Advanced Learner`s Dictionary of Current English. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – 997 p.
211. Points of Interest. What Determines Interest Rates? – Chicago: Federal Reserve Bank of Chicago, 2000. – P.1 – 9.
212. Press W.H., Teukolsky S.A., Vetterling W.T., Flannery B.P. Numerical recipes in C: the art of scientific computing. – New York: Cambridge University Press, 1992. – 427 p.
213. Ross S.A. Fundamentals of corporate finance / Stephen A.Ross, Randolph W. Westerfield, Bradford D.Jordan. – 3rd edition. – Toronto: Richard D.Irwin Inc., Irwin, 1995. – 277 p.
214. Sadler P. Strategic management. – N.Y.: Kogan Page, 1993. – 284 p
215. Samuels J.M., Wilkes F.M., Brayshaw R.E. Management of Company Finance. – London: Chapman & Hall, 1995. – 1040 p.

Додаток А

Ознаки	Залучений капітал (зобов'язання)
1. Тривалість терміну погашення заборгованості	1. Довгострокові зобов'язання 2. Короткострокові або Поточні зобов'язання 3. Поточна частина довгострокової заборгованості
2. Характер виникнення заборгованості	1. Заборгованість, що виникла в ході нормального операційного циклу 2. Заборгованість, що не виникає в ході нормального операційного циклу 2. Заборгованість, пов'язана з порушенням фінансової дисципліни
3. Контрагенти	1. Банкам і іншим кредитно-фінансовим установам 2. Постачальникам і підрядчикам за товари, роботи, послуги 3. Покупцям по отриманих авансах 4. Іншим контрагентам: * працівникам * бюджету * позабюджетним фондам * учасникам, власникам * за внутрішніми розрахунками * інша
4. Валюта розрахунків	1. Національна 2. Іноземна
5. Залежно від визначеності терміну та оцінки	1. Зобов'язання з повністю визначеними умовами 2. Забезпечення 3. Непередбачені зобов'язання
6. Забезпеченість	1. Незабезпечена 2. Забезпечена: вексель, застава, договір страхування, гарантія
7 За платністю	1. Із виплатою відсотків позичальнику – відсоткові фінансові зобов'язання 2. Безвідсоткові
8 За умовами виникнення	1. У зв'язку з одержанням товарів, робіт та послуг (аванси отримані); 2. У зв'язку з нарахуванням витрат; 3. У зв'язку з випуском цінних паперів (векселів, облігацій).
9. За виконанням умов погашення	1. Прострочені зобов'язання 2. Непрострочені зобов'язання 3. Відстрочені зобов'язання

Рис.1.1. Класифікація залученого капіталу для цілей обліку

Додаток Б

Таблиця Б.1

Відображення в обліку заставних

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-т	К-т	
1	Отримано довгостроковий іпотечний кредит	325 „Заставні”	507 „Довгостроковий іпотечний кредит”	Загальна вартість заставної
2	Передано заставну іпотекодержателю	311 „Поточні рахунки в національній валюті	325 „Заставні”	Загальна вартість заставної
Періодичне погашення основного зобов'язання:				
3	Амортизованого зобов'язання	507 „Довгостроковий іпотечний кредит”	311 „Поточні рахунки в національній валюті	Сума амортизації зобов'язання
4	Відсотків	951 „Відсотки за кредит”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	Сума нарахованих відсотків
		684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	311 „Поточні рахунки в національній валюті	
Погашення заставної				
5	Остаточне погашено основне зобов'язання та отримання заставної	325 „Заставні”	311 „Поточні рахунки в національній валюті	Залишкова сума амортизації зобов'язання
6	Анульовано заставну	507 „Довгостроковий іпотечний кредит”	325 „Заставні”	Залишкова сума амортизації зобов'язання

Облік короткострокових зобов'язань за облігаціями

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-т	К-т	
1	2	3	4	5
Випущено короткострокових облігацій				
1	Випущено короткострокових облігацій з номіналом			
1.1	Випущено облігації з номіналом	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	623 „Зобов'язання за короткостроковими облігаціями”	Загальна вартість облігацій
2	Випущено короткострокових облігацій з дисконтом			
2.1	За реалізаційною ціною	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	623 „Зобов'язання за короткостроковими облігаціями”	Загальна вартість облігацій за реалізаційною ціною
2.2	На суму дисконту	625 „Дисконт за випущеними облігаціями”	623 „Зобов'язання за короткостроковими облігаціями”	На суму дисконту
3	Випущено облігації з премією			
3.1	За реалізаційною ціною	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	623 „Зобов'язання за короткостроковими облігаціями”	Загальна вартість облігацій за реалізаційною ціною
3.2	На суму премії	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	624 „Премія за випущеними облігаціями”	На суму премії
Нарахування та сплата відсотків за облігаціями				
1. Нарахування та сплата відсотків за облігаціями випущених за номіналом				
1.1	Нарахування відсотків за облігаціями випущених за номіналом	952 „Інші фінансові витрати”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	Відсотки за облігаціями

1	2	3	4	5
1.2	Сплата відсотків	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками	311 „Поточні рахунки в національній валюті	Відсотки за облігаціями
2. Нарахування та сплата відсотків за облігаціями випущених з дисконтом				
2.1	Нарахування відсотків за облігаціями випущених з дисконтом	952 „Інші фінансові витрати”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	Відсотки за облігаціями
2.2	Амортизація дисконту	952 „Інші фінансові витрати”	625 „Дисконт за випущеними облігаціями”	На суму амортизації дисконту
2.3	Сплата відсотків	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками	311 „Поточні рахунки в національній валюті	Відсотки за облігаціями
3. Нарахування та сплата відсотків за облігаціями випущених з премією				
3.1	Нарахування відсотків за облігаціями	952 „Інші фінансові витрати”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	Відсотки за облігаціями
3.2	Амортизація премії	624 „Премія за випущеними облігаціями”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	На суму амортизації премії
3.3	Списання нарахованої премії	624 „Премія за випущеними облігаціями”	733 „Інші доходи від фінансових операцій”	Сума амортизованої премії
3.4	Сплата відсотків	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками	311 „Поточні рахунки в національній валюті	Відсотки за облігаціями
Погашення облігацій				
1	Погашення номіналу облігацій	623 „Зобов’язання за короткостроковими облігаціями”	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	Номінальна вартість облігацій

Відображення в обліку факторингових операцій

№ п/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-т	К-т	
1	Передано факторові документи, що засвідчують відносини боргу		05 „Гарантії та забезпечення надані”	На суму факторингового кредиту
2	Перераховано фінансування	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	607„Короткостроковий факторинговий кредит”	На суму факторингового кредиту
3	Нараховано відсотки	951 „Фінансові витрати”	684 „Розрахунки за нарахованими відсотками”	На суму нарахованих відсотків
4	Погашено заборгованість за відсотками	607„Короткостроковий факторинговий кредит”	311 „Поточні рахунки в національній валюті”	На суму нарахованих відсотків
5	Повернено суму фінансування і документи, що засвідчують відносини факторингу	05 „Гарантії та забезпечення надані”		На суму факторингового кредиту

Додаток В

Таблиця 1

Можливості програмних продуктів щодо обліку залученого капіталу

Програмний продукт	Можливості щодо обліку залученого капіталу
“ІС: Бухгалтерія 7.7.”	– Завдяки вбудованій мові програмування дозволяє реалізувати складні алгоритми введення та обробки інформації з обліку залученого капіталу
“Профін-комплекс”	<p>– Містить автоматизоване робоче місце (АРМ) “Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками”, а також спеціалізований модуль “Облік розрахункових операцій”.</p> <p>– Модуль “Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками” експлуатується автономно або в комплексі з іншими модулями і здійснює оперативний контроль за станом розрахунків.</p> <p>– Модуль “Облік розрахункових операцій” призначений для ведення синтетичного та аналітичного обліку на рахунках розрахунків.</p>
“Диск: УОС (Універсальна облікова система)”	<p>обіг елементів залученого капіталу за період;</p> <p>“Аналіз рахунку” – показує кореспондуючі рахунки по операціях із залученим капіталом за вказаний період;</p> <p>“Аналіз субконто” – показує розгорнуту інформацію по операціях з залученим капіталом за вказаний період;</p> <p>“Аналіз рахунку по датах” показує обороти по операціях з залученим капіталом із групуванням по датах.</p>
“Парус-Предприятие” 7.20	Облік залученого капіталу ведеться в розрізі модуля Парус-Бухгалтерія. Система не містить спеціальних звітів стосовно руху залученого капіталу. Операції із окремими елементами залученого капіталу проводяться проводками, введеними вручну.
“Галактика”	<p>Система має контурну та модульну структуру. Облік залученого капіталу у системі ведеться за допомогою контуру “Бухгалтерський облік”.</p> <p>Модуль “Векселя та кредити” дозволяє вести оперативний облік елементів залученого капіталу, формувати графіки отримання/погашення кредитів і контролювати їх виконання. Особливу увагу приділено розробниками обліку векселів, одним з основних призначень модуля є спрощення процедури розрахунків за товари та послуги із застосуванням векселів.</p> <p>Модуль “Финансово-расчетные операции” призначений для ведення всіх видів фінансових документів, що супроводжують рух грошових коштів.</p> <p>Модуль дозволяє формувати Журнали-ордери в зручному для користувача вигляді згідно з попередньо створеною настройкою. Реалізовані можливості формування аналітичних відомостей з довільним групуванням по аналітичних розрізах.</p> <p>Спеціальні функції дозволяють відслідковувати прострочену заборгованість.</p>

Додаток Г

Існуючі методики аналізу залученого капіталу

Автор	Порядок проведення аналізу формування капіталу
1	2
Івахненко В.М. [78]	Загальна оцінка фінансового стану підприємства
Федорович Р.В., Загородна О.М., Серединська В.М. [185]	Загальна оцінка джерел фінансування підприємства Аналіз власного капіталу підприємства Аналіз позиченого капіталу підприємства Оцінка вартості окремих елементів власного капіталу підприємства Оцінка середньозваженої вартості капіталу підприємства Оптимізація структури капіталу підприємства
Савицька Г.В.[166]	Аналіз джерел формування капіталу Аналіз розміщення капіталу і оцінка майнового стану підприємства Аналіз ефективності і інтенсивності використання капіталу підприємства Аналіз фінансової стійкості підприємства Аналіз платоспроможності і діагностика ризику банкрутства підприємства
Тарасенко Н.В. [177]	Аналіз структури джерел формування капіталу підприємства Оцінка показників ринкової стійкості підприємства Аналіз джерел формування власного капіталу Аналіз власного оборотного капіталу Аналіз структури позикового капіталу Аналіз платоспроможності та прогноз фінансового стану (можливості банкрутства)
Мец В.О. [115]	Аналіз джерел утворення майна підприємства Аналіз ліквідності та платоспроможності Аналіз фінансової стабільності Аналіз використання власного та позикового капіталу
Фаріон І.Д., Захарків Т.Д. [183]	Аналіз фінансового стану та рентабельності Аналіз потреби фірми в фінансуванні Аналіз ризику Визначення потреби у фінансуванні

1	2
<p>Є.В.Мних, А.Д. Бутко, О.Ю. Большакова, Г.О. Кравченко, М.О. Никонович [122]</p>	<p>Попередній аналіз капіталу підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Оцінка доцільності операцій щодо формування залученого капіталу підприємства; • Оцінка та вибір оптимальних джерел фінансування підприємства; • Попередній аналіз вартості залученого капіталу підприємства; • Оптимізація структури капіталу підприємства; • Попередній аналіз ризику капіталу. <p>Оперативний аналіз капіталу підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аналіз доцільності операцій щодо формування залученого капіталу підприємства; • Аналіз складу і структури капіталу підприємства; <p>Стратегічний аналіз капіталу підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аналіз фінансового стану; • Аналіз грошових потоків; • Аналіз руху капіталу; • Перспективний аналіз і прогнозування капіталу підприємства

Додаток Д

Таблиця 1

Кредити надані комерційними банками суб'єктам господарювання України та Львівської області*

Період	Заборгованість на кінець періоду, млн. грн.						
	Всього	Короткострокові			Довгострокові		
		Сума	Питома вага, %	У % до попереднього періоду	Сума	Питома вага, %	У % до попереднього періоду
По Україні							
1996	5252	4688	89,26		564	10,74	
1997	6950	6253	89,97	133	697	10,03	124
1998	8344	6973	83,57	112	1371	16,43	197
1999	11101	8735	78,68	125	2366	21,31	173
2000	18594	15522	83,49	174	3072	16,52	126
2001	26955	21303	79,03	137	5652	20,97	184
2002	38721	28519	73,65	134	10202	26,35	181
2003	58849	34382	58,42	121	24466	41,57	240
2004	73785	37063	50,23	108	36722	49,76	150
2005	109895	48807	44,41	132	61088	55,58	166
По Львівській області							
1996	123,6	99,6	80,6	-	24,0	19,4	-
1997	228,4	195,1	85,4	196	33,3	14,6	139
1998	245,3	197,9	80,7	101	47,4	19,3	142
1999	321,2	259,3	80,7	131	61,9	19,3	131
2000	524,4	433,9	82,7	167	90,5	17,3	146
2001	906,2	772,6	85,3	178	133,6	14,7	148
2002	1353,8	1005,1	74,2	130	348,7	25,8	261
2003	2001,9	1130,8	56,5	113	871,1	43,5	250
2004	2747,5	1348,9	49,1	119	1398,6	50,9	161
2005	3127	1444	46,17	107	1683	53,82	120

- складено за даними Бюлетнів НБУ 1999 – 2005 рр. [45-47] та Статистичних щорічників по Львівській області [176]

Додаток Е

Аналіз підходів ранжирування структури капіталу підприємства за напрямками фінансування активів підприємства

Під-хід	Трактування підходу	Короткий запис та запропонована авторами назва	Автори, що виділяють цей підхід
1	Оборотні активи (ОА) фінансуються короткостроковим залученим капіталом (КЗК), а необоротні активи (НЕОА) – власним капіталом (ВК) та довгостроковим залученим капіталом (ДЗК)	ОА ← КЗК; НЕОА ← (ВК + ДЗК) (ідеальний) $PK = 0$	Г.Б. Поляк; Л.О.Коваленко Л.М.Ремньова, В.В. Ковалев; М.В. Гридчина.
2	Необоротні активи (НЕОА) і частина постійних оборотних активів (ОА пост.) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) і довгострокового залученого капіталу (ДЗК), інша частина постійних оборотних активів і змінні оборотні активи (ОА зм) – короткостроковим залученим капіталом (КЗК)	(НЕОА + Частина ОА пост.) ← (ВК + ДЗК); ((ОА пост. – Частина ОА пост.) + ОА зм) ← КЗК (агресивний)	М.В. Гридчина Є.Ф. Брігхем, Г.Г. Кірейцев, Дж.Ван Хорн, І.О. Бланк, Г.Б. Поляк,
3	Як необоротні активи (НЕОА), так і всі оборотні активи (ОА) фінансуються за рахунок короткострокового залученого капіталу (КЗК)	(НЕОА + ОА) ← КЗК (агресивний)	М.В. Гридчина, О.С. Стоянова, М.Д. Білик
4	Необоротні активи та постійні оборотні активи (ОА пост.) і частина мінімальних змінних оборотних активів (Частина мін. ОА зм.) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) та довгострокового залученого капіталу (ДЗП), а залишок змінних оборотних активів (ОАзм. – Частина мін. ОАзм.) фінансуються короткостроковим залученим капіталом	(НЕОА + ОА пост. + Частина мін. ОА зм.) ← (ВК + ДЗК); (ОАзм. – Частина мін. ОАзм.) ← КЗК (агресивний)	Е. Нікбахт, А. Гропеллі, Є.Г. Рясних
5	Необоротні активи (НЕОА) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) та короткострокового залученого капіталу (КЗК), а всі оборотні активи (ОА) - короткостроковим залученим капіталом (КЗК)	НЕОА ← (ВК + КЗК) ОА ← КЗК (агресивний)	Авторська розробка за аналізом даних підприємств Львівської області молочної промисловості
6	Як необоротні активи (НЕОА), так і всі оборотні активи (ОА) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) та довгострокового	(НЕОА + ОА) ← (ВК + ДЗК) (консервативний)	М.В. Гридчина, В.В. Ковалев, О.С. Стоянова

Під-хід	Трактування підходу	Короткий запис та запропонована авторами назва	Автори, що виділяють цей підхід
	залученого капіталу (ДЗК)		
7	Необоротні активи (НЕОА) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК), а всі оборотні активи (ОА) - довгострокового залученого капіталу (ДЗК)	НЕОА ← ВК ОА ← ДЗК (консервативний)	Л.О.Коваленко, Л.М. Ремньова
8	Необоротні активи (НЕОА) + постійні оборотні активи (ОА пост.) та мінімальна частина змінних оборотних активів (Мін. частина ОА зм.) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) і довгострокового залученого капіталу (ДЗК), а інша частина змінних оборотних активів (ОАзм. – Мін. Частина ОА зм.) - за рахунок короткострокового залученого капіталу (КЗК)	(НЕОА + ОА пост. + Мін. частина ОА зм.) ← (ВК + ДЗК); (ОА зм. – Мін. Частина ОА зм.) ← КЗК (консервативний)	Е. Нікбахт, А. Гропеллі, Є.Г.Рясних, М.Д. Білик
9	Необоротні активи та постійні оборотні активи (ОА пост.) і частина змінних оборотних активів (Частина ОА зм.) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) та довгострокового залученого капіталу (ДЗП), а залишок змінних оборотних активів (ОАзм. – Частина ОАзм.) фінансуються короткостроковим залученим капіталом	(НЕОА + Частина ОА зм. + ОА пост.) ← (ВК + ДЗК); (ОА зм - Частина ОА зм.) ← КЗК (консервативний (дуже консервативний)) компромісний	І.О. Бланк, М.В. Гридчина, Г.Б. Поляк, Л.О.Коваленко, Л.М. Ремньова, В.В. Ковалев, Е.Ф. Брігхем, Г.Г. Кірейцев, Є.Г. Рясних, Дж. Ван Хорн, Е. Нікбахт, А. Гропеллі
10	Необоротні активи (НЕОА) та постійні оборотні активи (ОА пост.) фінансуються за рахунок власного капіталу (ВК) та довгострокового залученого капіталу (ДЗК), а змінні оборотні активи (ОА зм.) фінансуються короткостроковим залученим капіталом (КЗК)	(НЕОА + ОА пост.) ← (ВК + ДЗК); ОА зм. ← КЗК (помірний (компромісний))	І.О. Бланк; Л.О.Коваленко, Л.М. Ремньова, М.Д. Білик, Є.Ф. Брігхем, Г.Г. Кірейцев, Дж. Ван Хорн, М.В. Гридчина, В.В. Ковалев
11	Необоротні активи (НЕОА) та частина оборотних активів (Частина ОА) фінансуються власним капіталом (ВК) та довгостроковим залученим капіталом (ДЗК), а інша частина оборотних активів (ОА – Частина ОА) фінансується короткостроковим залученим капіталом (ДЗК)	(НЕОА + Частина ОА) ← (ВК + ДЗК); (ОА – Частина ОА) ← КЗК (помірний)	Г.Б. Поляк, О.С. Стоянова

Додаток Є

Таблиця Є.1

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ЗАТ „Галичина ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис. грн	% до підсумку	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структурне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	13610,8	47,11804	29838,2	52,25229	16227,4	119,2244	5,134249
Незавершене будівництво	13,9	0,048119	2,9	0,005078	-11	-79,1367	-0,04304
Основні засоби	11933	41,30981	24849,7	43,51649	12916,7	108,2435	2,206679
Інші необоротні активи	1663,9	5,76011	4985,6	8,730722	3321,7	199,6334	2,970611
II. Оборотні активи	15275,2	52,87988	27265,9	47,74771	11990,7	78,49783	-5,13217
Запаси	2069,1	7,162837	4851,6	8,496062	2782,5	134,4788	1,333226
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	8207,7	28,41352	12265	21,47832	4057,3	49,43285	-6,9352
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	4890,9	16,93138	9862,5	17,27109	4971,6	101,65	0,339709
Грошові кошти та їх еквіваленти	107,5	0,372145	286,8	0,502241	179,3	166,7907	0,130096
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	0,6	0,002077	0	0	-0,6	-100	-0,00208
Всього	28886,6	100	57104,1	100	28217,5	97,6837	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	5287	18,3026	13562,5	23,75048	8275,5	156,5254	5,44788
Статутний капітал	310	1,073162	310	0,542868	0	0	-0,53029
Інший додатковий капітал	2647,2	9,164111	2647,2	4,635744	0	0	-4,52837
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	2329,8	8,065331	10605,3	18,57187	8275,5	355,2022	10,50654
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	9486,6	32,84083	12156,5	21,28831	2669,9	28,14391	-11,5525
IV. Поточні зобов'язання	14113	48,85656	31385,1	54,9612	17272,1	122,3843	6,104639
Короткострокові кредити банків	3950	13,67416	12621,6	22,10279	8671,6	219,5342	8,428631
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	8677	30,03815	18164,1	31,80875	9487,1	109,3362	1,7706
Поточні зобов'язання за розрахунками:	1480,9	5,126598	553,3	0,968932	-927,6	-62,6376	-4,15767
Інші поточні зобов'язання	5,1	0,017655	46,1	0,08073	41	803,9216	0,063075
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	28886,6	100	57104,1	100	28217,5	97,6837	0
Чистий оборотний капітал	1162,2	4,023319	-4119,2	-7,21349	-5281,4	-454,43	-11,2368
Власний оборотний капітал	-8324,4	-28,8175	-16275,7	-28,5018	-7951,3	95,518	0,32

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Бродівський завод сухого знежиреного молока”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис .грн	% до підсумку	Абсолютне, тис .грн	Відносне, %	Структурне, тт
АКТИВ							
I. Необоротні активи	3922,4	20,84288	3816,6	17,15241	-105,8	-2,69733	-3,69047
Незавершене будівництво	54,7	0,290665	291,1	1,30825	236,4	432,1755	1,017585
Основні засоби	3842,7	20,41937	3500,5	15,73181	-342,2	-8,9052	-4,68756
Інші необоротні активи	25	0,132845	25	0,112354	0	0	-0,02049
II. Оборотні активи	14896,5	79,15712	18429,5	82,82512	3533	23,71698	3,667995
Запаси	489,4	2,600577	601,4	2,702788	112	22,88517	0,102211
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	13247	70,392	17222,4	77,40022	3975,4	30,00981	7,008219
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	710,5	3,77546	229,9	1,033207	-480,6	-67,6425	-2,74225
Грошові кошти та їх еквіваленти	449,6	2,389088	375,8	1,688905	-73,8	-16,4146	-0,70018
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	5	0,022471	5	0	0,022471
Всього	18818,9	100	22251,1	100	3432,2	18,23805	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	3737,6	19,86088	3327,2	14,95297	-410,4	-10,9803	-4,90792
Статутний капітал	186,6	0,991556	186,6	0,83861	0	0	-0,15295
Інший додатковий капітал	3318,6	17,6344	3318,6	14,91432	0	0	-2,72008
Резервний капітал	26,9	0,142941	26,9	0,120893	0	0	-0,02205
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	205,5	1,091987	-204,9	-0,92085	-410,4	-199,708	-2,01284
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
IV. Поточні зобов'язання	15081,3	80,13912	18923,9	85,04703	3842,6	25,47924	4,907916
Короткострокові кредити банків	957,9	5,090096	399,1	1,793619	-558,8	-58,3359	-3,29648
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	13343,6	70,90531	9756,5	43,84727	-3587,1	-26,8826	-27,058
Поточні зобов'язання за розрахунками:	761,2	4,04487	992,7	4,461352	231,5	30,41251	0,416483
Інші поточні зобов'язання	18,6	0,098837	7775,6	34,94479	7757	41704,3	34,84595
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	18818,9	100	22251,1	100	3432,2	18,23805	0
Чистий оборотний капітал	-184,8	-0,98	-494,4	-2,22	-309,6	167,53	-1,24
Власний оборотний капітал	-184,8	-0,98	-494,4	-2,22	-309,6	167,53	-1,24

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Буський молокозавод ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис .грн	% до підсумку	Абсолютне, тис .грн	Відносне, %	Струк турне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	1757,3	23,36618	3218,2	28,87392	1460,9	83,13322	5,507739
Незавершене будівництво	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби	1757,3	23,36618	1657,8	14,8739	-99,5	-5,6621	-8,49228
Інші необоротні активи	0	0	1560,4	14,00002	1560,4	0	14,00002
II. Оборотні активи	5660,5	75,2656	7927,5	71,12608	2267	40,04947	-4,13952
Запаси	1510,3	20,08191	1189,4	10,67138	-320,9	-21,2474	-9,41053
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	618	8,21732	2400,5	21,53745	1782,5	288,4304	13,32013
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	3522,1	46,83208	4332,6	38,87239	810,5	23,01184	-7,95969
Грошові кошти та їх еквіваленти	10,1	0,134296	5	0,04486	-5,1	-50,495	-0,08944
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	102,9	1,368224	0	0	-102,9	-100	-1,36822
Всього	7520,7	100	11145,7	100	3625	48,2003	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	414,1	5,506136	1127,6	10,11691	713,5	172,3014	4,61077
Статутний капітал	500	6,648317	500	4,486035	0	0	-2,16228
Інший додатковий капітал	441,1	5,865146	441,1	3,95758	0	0	-1,90757
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-527	-7,00733	186,5	1,673291	713,5	-135,389	8,680617
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
IV. Поточні зобов'язання	7106,6	94,49386	9985,7	89,5924	2879,1	40,51304	-4,90146
Короткострокові кредити банків	4365	58,03981	5149,5	46,20167	784,5	17,97251	-11,8381
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	2277	30,27644	3185,8	28,58322	908,8	39,91217	-1,69322
Поточні зобов'язання за розрахунками:	452,4	6,015398	96,7	0,867599	-355,7	-78,6251	-5,1478
Інші поточні зобов'язання	12,2	0,162219	1553,7	13,93991	1541,5	12635,25	13,77769
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	32,4	0,290695	32,4	0	0,290695
Всього	7520,7	100	11145,7	100	3625	48,2003	0
Чистий оборотний капітал	-1446,1	-19,2	-2058,2	-18,4	-612,1	42,3	0,76
Власний оборотний капітал	-1446,1	-19,2	-2090,6	-18,8	-644,5	44,6	0,47

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Жидачівський сирзавод ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис .грн	% до підсумку	Абсолютне, тис .грн	Відносне, %	Струк турне, тп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	1676,2	55,48861	1579	52,60177	-97,2	-5,79883	-2,88684
Незавершене будівництво	108,5	3,591764	46,1	1,535745	-62,4	-57,5115	-2,05602
Основні засоби	1479,7	48,98371	1444,9	48,13445	-34,8	-2,35183	-0,84926
Інші необоротні активи	88	2,913136	88	2,931574	0	0	0,018439
II. Оборотні активи	1344,6	44,51139	1422,8	47,39823	78,2	5,815856	2,88684
Запаси	595,3	19,7067	714	23,78573	118,7	19,93953	4,079028
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	686	22,70922	593,5	19,77147	-92,5	-13,484	-2,93775
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	39	1,291049	79,6	2,651742	40,6	104,1026	1,360694
Грошові кошти та їх еквіваленти	12,9	0,427039	24,6	0,819508	11,7	90,69767	0,392469
Інші оборотні активи	11,4	0,377383	11,1	0,369778	-0,3	-2,63158	-0,00761
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	3020,8	100	3001,8	100	-19	-0,62897	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	1891,9	62,6291	1967,3	65,53734	75,4	3,985411	2,908239
Статутний капітал	29,1	0,963321	29,1	0,969418	0	0	0,006097
Інший додатковий капітал	753,3	24,9371	753,3	25,09494	0	0	0,15784
Резервний капітал	277,4	9,182998	13,4	0,446399	-264	-95,1694	-8,7366
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	832,1	27,54568	1171,5	39,02658	339,4	40,78837	11,4809
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	58,1	1,923332	58,1	1,935505	0	0	0,012174
III. Довгострокові зобов'язання	47,8	1,582362	42	1,399161	-5,8	-12,1339	-0,1832
IV. Поточні зобов'язання	1023	33,8652	934,4	31,12799	-88,6	-8,6608	-2,73721
Короткострокові кредити банків	319,8	10,5866	42,5	1,415817	-277,3	-86,7104	-9,17078
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	208,5	6,902145	258	8,594843	49,5	23,74101	1,692698
Поточні зобов'язання за розрахунками:	245,7	8,133607	251,4	8,374975	5,7	2,319902	0,241368
Інші поточні зобов'язання	249	8,24285	0	0	-249	-100	-8,24285
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	3020,8	100	3001,8	100	-19	-0,62897	0
Чистий оборотний капітал	321,6	10,65	488,4	16,28	166,8	51,87	5,63
Власний оборотний капітал	215,7	7,15	388,3	12,94	172,6	80,02	5,8

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Комарнівський сирзавод ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис. грн	% до підсумку	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структурне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	880,6	59,90476	890,1	55,70088	9,5	1,07881	-4,20389
Незавершене будівництво	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби	880,6	59,90476	890,1	55,70088	9,5	1,07881	-4,20389
Інші необоротні активи	0	0	0	0	0	0	0
II. Оборотні активи	589,4	40,09524	707,9	44,29912	118,5	20,10519	4,203886
Запаси	230,7	15,69388	453,2	28,36045	222,5	96,4456	12,66657
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	305,4	20,77551	155,2	9,71214	-150,2	-49,1814	-11,0634
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	45	3,061224	90,1	5,638298	45,1	100,2222	2,577073
Грошові кошти та їх еквіваленти	8,3	0,564626	9,4	0,588235	1,1	13,25301	0,023609
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	1470	100	1598	100	128	8,707483	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	1246,6	84,80272	1289,8	80,71339	43,2	3,465426	-4,08933
Статутний капітал	150,2	10,21769	150,2	9,399249	0	0	-0,81844
Інший додатковий капітал	995,9	67,7483	1033	64,6433	37,1	3,725274	-3,105
Резервний капітал	16,2	1,102041	16,2	1,013767	0	0	-0,08827
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	84,3	5,734694	90,4	5,657071	6,1	7,236062	-0,07762
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	5,5	0,37415	15,4	0,963705	9,9	180	0,589555
III. Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
IV. Поточні зобов'язання	217,9	14,82313	292,8	18,3229	74,9	34,37357	3,499774
Короткострокові кредити банків	205	13,94558	271	16,9587	66	32,19512	3,01312
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	0	0	0	0	0	0	0
Поточні зобов'язання за розрахунками:	12,9	0,877551	21,8	1,364205	8,9	68,99225	0,486654
Інші поточні зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	1470	100	1598	100	128	8,707483	0
Чистий оборотний капітал	371,5	25,28	415,1	25,98	43,6	11,74	0,71
Власний оборотний капітал	366	24,9	399,7	25,02	33,7	9,21	0,12

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Львівський холодокомбінат”)

<i>Найменування показника</i>	<i>На початок періоду</i>		<i>На кінець періоду</i>		<i>Відхилення</i>		
	<i>Тис. грн</i>	<i>% до підсумку</i>	<i>Тис .грн</i>	<i>% до підсумку</i>	<i>Абсолютне, тис .грн</i>	<i>Відносне, %</i>	<i>Структурне, пп</i>
АКТИВ							
I. Необоротні активи	18045,9	64,19	33324	61,68	15278,1	84,6	-2,51
Нематеріальні активи	28,2	0,10	23,2	0,04	-5	-17,7	-0,05
Незавершене будівництво	852,1	3,03	3499,6	6,47	2647,5	310,7	3,44
Основні засоби	11982,7	42,62	24618,3	45,56	12635,6	105,4	2,93
Інші необоротні активи	5182,9	18,43	5182,9	9,59	0	0	-8,84
II. Оборотні активи	9981,5	35,5	20681,5	38,28	10700	107,19	2,77
Запаси	4705,6	16,74	9563	17,70	4857,4	103,22	0,96
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1047,8	3,72	2933,6	5,43	1885,8	179,97	1,7
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	3977,1	14,14	8021,2	14,84	4044,1	101,6	0,69
Грошові кошти та їх еквіваленти	250,1	0,88	255,8	0,47	5,7	2,27	-0,41
Інші оборотні активи	0,9	0,003	7,9	0,01	7	777,77	0,01
III. Витрати майбутніх періодів	81,9	0,29	18,9	0,034	-63	-76,92	-0,25
Всього	28109,3	100	54024,4	100	25915,1	92,19	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	27610,5	98,22	31985,3	59,2	4374,8	15,84	-39,02
Статутний капітал	9103,9	32,38	9103,9	16,85	0	0	-15,5
Інший додатковий капітал	361,6	1,28	361,6	0,66	0	0	-0,61
Резервний капітал	1884,8	6,70	2276	4,21	391,2	20,75	-2,49
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	16260,2	57,84	20243,8	37,47	3983,6	24,49	-20,37
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	194,5	0,69	14110,2	26,11	13915,7	7154,60	25,42
IV. Поточні зобов'язання	304,3	1,08	7928,9	14,67	7624,6	2505,61	13,59
Короткострокові кредити банків	26,4	0,09	6584,2	12,18	6557,8	24840,15	12,09
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	0,1	0,001	473,9	0,87	473,8	473800	0,87
Поточні зобов'язання за розрахунками:	272,2	0,96	504,6	0,93	232,4	85,37	-0,03
Інші поточні зобов'язання	5,6	0,01	366,2	0,67	360,6	6439,28	0,65
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	28109,3	100	54024,4	100	25915,1	92,19	0
Чистий оборотний капітал	9482,7	33,74	1357,6	2,52	3075,4	31,78	-10,82
Власний оборотний капітал	9482,7	33,74	1357,6	2,52	-8125,1	-85,68	-31,22

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Львівський міський молочний завод”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис. грн	% до підсумку	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структурне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	3549,3	12,1721	5167,6	11,98431	1618,3	45,59491	-0,18779
Незавершене будівництво	221,6	0,759963	1360,9	3,156098	1139,3	514,1245	2,396135
Основні засоби	3248	11,13881	3739,5	8,67237	491,5	15,13239	-2,46644
Інші необоротні активи	79,7	0,273326	67,2	0,155845	-12,5	-15,6838	-0,11748
II. Оборотні активи	25610	87,8279	37952,1	88,01569	12342,1	48,1925	0,187789
Запаси	2994,9	10,27082	2985,2	6,923054	-9,7	-0,32388	-3,34777
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	20618,4	70,70952	31941,6	74,07658	11323,2	54,91794	3,367066
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1160,3	3,979176	1896,4	4,39799	736,1	63,44049	0,418813
Грошові кошти та їх еквіваленти	795,3	2,727432	530,2	1,2296	-265,1	-33,3333	-1,49783
Інші оборотні активи	41,1	0,14095	598,7	1,38846	557,6	1356,691	1,247511
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	29159,3	100	43119,7	100	13960,4	47,87632	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	1759,7	6,034781	196,3	0,455244	-1563,4	-88,8447	-5,57954
Статутний капітал	1918,8	6,580405	1918,8	4,449938	0	0	-2,13047
Інший додатковий капітал	6349	21,7735	640,3	1,484936	-5708,7	-89,9149	-20,2886
Резервний капітал	17,3	0,059329	17,3	0,040121	0	0	-0,01921
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-811,3	-2,7823	-2380,1	-5,51975	-1568,8	193,3687	-2,73745
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	3699,7	12,68789	3699,7	8,580069	0	0	-4,10782
IV. Поточні зобов'язання	23699,9	81,27733	39223,7	90,96469	15523,8	65,50154	9,687358
Короткострокові кредити банків	0	0	222,4	0,515774	222,4	0	0,515774
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	22021,3	75,52067	32480,9	75,32729	10459,6	47,49765	-0,19339
Поточні зобов'язання за розрахунками:	323,4	1,10908	6518,2	15,11652	6194,8	1915,523	14,00744
Інші поточні зобов'язання	1355,2	4,647574	2,2	0,005102	-1353	-99,8377	-4,64247
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	29159,3	100	43119,7	100	13960,4	47,87632	0
Чистий оборотний капітал	1910,1	6,55	-1271,6	-2,95	-3181,7	-166,57	-9,49
Власний оборотний капітал	-1789,6	-6,13	-4971,3	-11,53	-3181,7	177,78	-5,39

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Рава-руський маслозавод ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис .грн	% до підсумку	Абсолютне, тис .грн	Відносне, %	Структурне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	1023	42,95792	1449,1	39,32002	426,1	41,652	-3,6379
Незавершене будівництво	144,1	6,051062	504,8	13,69729	360,7	250,3123	7,64623
Основні засоби	858,9	36,06702	924,3	25,08005	65,4	7,61439	-10,987
Інші необоротні активи	20	0,839842	20	0,542682	0	0	-0,29716
II. Оборотні активи	1358,4	57,04208	2234,6	60,63385	876,2	64,50236	3,591776
Запаси	607,8	25,5228	1469	39,85999	861,2	141,6913	14,33719
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	281,5	11,82078	263,5	7,149834	-18	-6,39432	-4,67094
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	362	15,20114	470,2	12,75845	108,2	29,8895	-2,44269
Грошові кошти та їх еквіваленти	107,1	4,497354	31,9	0,865578	-75,2	-70,2148	-3,63178
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	1,7	0,046128	1,7	0	0,046128
Всього	2381,4	100	3685,4	100	1304	54,75771	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	874,1	36,7053	1068,2	28,98464	194,1	22,2057	-7,72066
Статутний капітал	300	12,59763	300	8,140229	0	0	-4,4574
Інший додатковий капітал	602,5	25,30024	602,5	16,34829	0	0	-8,95195
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-28,4	-1,19258	165,7	4,49612	194,1	-683,451	5,688696
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
IV. Поточні зобов'язання	1507,3	63,2947	2617,2	71,01536	1109,9	73,63498	7,720657
Короткострокові кредити банків	500	20,99605	500	13,56705	0	0	-7,429
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	455,7	19,1358	1224,8	33,23384	769,1	168,7733	14,09804
Поточні зобов'язання за розрахунками:	550,1	23,09986	889,8	24,14392	339,7	61,75241	1,044062
Інші поточні зобов'язання	1,5	0,062988	26	0,705487	24,5	1633,333	0,642498
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	2381,4	100	3685,4	100	1304	54,75771	0
Чистий оборотний капітал	-148,9	-6,25	-382,6	-10,38	-233,7	156,95	-4,128
Власний оборотний капітал	-148,9	-6,25	-382,6	-10,38	-233,7	156,95	-4,128

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ВАТ „Молокозавод Самбірський)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис. грн	% до підсумку	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структурне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	2196,2	62,00452	2811,5	66,32304	615,3	28,01657	4,318523
Незавершене будівництво	0	0	0	0	0	0	0
Основні засоби	1952,9	55,13552	2478,2	58,46052	525,3	26,89846	3,325006
Інші необоротні активи	243,3	6,869001	333,3	7,862518	90	36,99137	0,993517
II. Оборотні активи	1345,8	37,99548	1427,6	33,67696	81,8	6,078169	-4,31852
Запаси	864,6	24,40994	666,3	15,71796	-198,3	-22,9355	-8,69198
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	466,9	13,18182	709,4	16,73468	242,5	51,93832	3,552866
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	9,8	0,27668	17	0,401029	7,2	73,46939	0,124349
Грошові кошти та їх еквіваленти	4,5	0,127047	34,9	0,823288	30,4	675,5556	0,696241
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	3542	100	4239,1	100	697,1	19,68097	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	1974,3	55,7397	2858,5	67,43177	884,2	44,78549	11,69207
Статутний капітал	188,3	5,316206	979,4	23,10396	791,1	420,1275	17,78776
Інший додатковий капітал	885,2	24,99153	885,2	20,88179	0	0	-4,10974
Резервний капітал	810,5	22,88255	873,3	20,60107	62,8	7,748304	-2,28148
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	90,3	2,549407	120,6	2,844944	30,3	33,55482	0,295536
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	25,2	0,711462	0	0	-25,2	-100	-0,71146
IV. Поточні зобов'язання	1542,5	43,54884	1380,6	32,56823	-161,9	-10,4959	-10,9806
Короткострокові кредити банків	370,6	10,46302	730,8	17,23951	360,2	97,19374	6,776493
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	726,4	20,50819	556,7	13,1325	-169,7	-23,3618	-7,37568
Поточні зобов'язання за розрахунками:	445,5	12,57764	93,1	2,196221	-352,4	-79,1021	-10,3814
Інші поточні зобов'язання	1542,5	43,54884	1380,6	32,56823	-161,9	-10,4959	-10,9806
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	3542	100	4239,1	100	697,1	19,68097	0
Чистий оборотний капітал	-196,7	-5,55	47	1,1	243,7	-123,89	6,6
Власний оборотний капітал	-221,9	-6,26	47	1,1	268,9	-121,18	7,3

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах ПП „Світанок ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис. грн	% до підсумку	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структурне, тт
АКТИВ							
I. Необоротні активи	593,2	35,11514	731,9	31,63878	138,7	23,38166	-3,47635
Незавершене будівництво	8,3	0,491328	14,2	0,613842	5,9	71,08434	0,122514
Основні засоби	542,6	32,11981	717,7	31,02494	175,1	32,27055	-1,09487
Інші необоротні активи	42,3	2,503996	0	0	-42,3	-100	-2,504
II. Оборотні активи	1096,1	64,88486	1581,4	68,36122	485,3	44,27516	3,476352
Запаси	753,7	44,61611	660,5	28,55228	-93,2	-12,3657	-16,0638
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	295,3	17,48061	885,2	38,26568	589,9	199,763	20,78507
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	12,1	0,716273	10,8	0,466866	-1,3	-10,7438	-0,24941
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,4	0,023678	1,4	0,06052	1	250	0,036841
Інші оборотні активи	34,6	2,048186	23,5	1,015865	-11,1	-32,0809	-1,03232
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	1689,3	100	2313,3	100	624	36,93838	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	587,9	34,8014	882,9	38,16626	295	50,1786	3,364859
Статутний капітал	538,7	31,88895	538,7	23,28708	0	0	-8,60187
Інший додатковий капітал	0	0	0	0	0	0	0
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	49,2	2,912449	344,2	14,87918	295	599,5935	11,96673
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	0	0	147,8	6,389141	147,8	0	6,389141
IV. Поточні зобов'язання	1101,4	65,1986	1282,6	55,4446	181,2	16,45179	-9,754
Короткострокові кредити банків	540,6	32,00142	494	21,35477	-46,6	-8,62005	-10,6466
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	517,9	30,65767	707,3	30,57537	189,4	36,57077	-0,0823
Поточні зобов'язання за розрахунками:	37,6	2,225774	73,6	3,181602	36	95,74468	0,955828
Інші поточні зобов'язання	6,2	0,367016	7,6	0,328535	1,4	22,58065	-0,03848
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	1689,3	100	2313,3	100	624	36,93838	0
Чистий оборотний капітал	-5,3	-0,31	298,8	12,9	304,1	-5737,74	13,23
Власний оборотний капітал	-5,3	-0,31	151	6,5	156,3	-2949,06	6,84

Склад та структура статей активу та пасиву балансу за період 2004 – 2005 рр (на матеріалах Спільне підприємство українсько-німецьке, „Скомекс ”)

Найменування показника	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення		
	Тис. грн	% до підсумку	Тис. грн	% до підсумку	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структурне, пп
АКТИВ							
I. Необоротні активи	277,7	47,27613	360,7	45,18918	83	29,88837	-2,08696
Незавершене будівництво	67,6	11,50834	141,6	17,73991	74	109,4675	6,231573
Основні засоби	210,1	35,76779	219,1	27,44926	9	4,283674	-8,31853
Інші необоротні активи	0	0	0	0	0	0	0
II. Оборотні активи	309,7	52,72387	437,5	54,81082	127,8	41,26574	2,086956
Запаси	168,2	28,63466	248,6	31,14508	80,4	47,80024	2,510415
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	76,9	13,09159	98	12,27762	21,1	27,43823	-0,81397
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	63,7	10,8444	87,8	10,99975	24,1	37,83359	0,15535
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,9	0,153218	3,1	0,388374	2,2	244,4444	0,235156
Інші оборотні активи	0	0	0	0	0	0	0
III. Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	587,4	100	798,2	100	210,8	35,88696	0
ПАСИВ							
I. Власний капітал	291,7	49,65952	154	19,29341	-137,7	-47,206	-30,3661
Статутний капітал	19,6	3,336738	19,6	2,455525	0	0	-0,88121
Інший додатковий капітал	96,6	16,44535	96,6	12,10223	0	0	-4,34312
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	175,5	29,87743	37,8	4,735655	-137,7	-78,4615	-25,1418
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів	0	0	0	0	0	0	0
III. Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0
IV. Поточні зобов'язання	295,7	50,34048	644,2	80,70659	348,5	117,8559	30,36611
Короткострокові кредити банків	0	0	0	0	0	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	253,2	43,10521	418,7	52,45552	165,5	65,36335	9,350316
Поточні зобов'язання за розрахунками:	42,3	7,201226	138,6	17,36407	96,3	227,6596	10,16284
Інші поточні зобов'язання	0,2	0,034048	86,9	10,887	86,7	43350	10,85295
V. Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0
Всього	587,4	100	798,2	100	210,8	35,88696	0
Чистий оборотний капітал	14	2,38	-206,7	-25,89	-220,7	-1576,43	-28,28
Власний оборотний капітал	14	2,38	-206,7	-25,89	-220,7	-1576,43	-28,28

Додаток 3

Таблиця 3.1

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ЗАТ „Галичина”) *

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у .2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,001	0,008	0,01	0,016	8,259	1,2
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,403	0,936	0,715	0,721	2,327	0,764
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	0,67	1,083	0,869	1,296	1,617	0,803

Таблиця 3.2

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Бродівський завод сухого знежиреного молока”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у .2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,024	0,03	0,02	0,016	1,29	0,667
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,824	0,956	0,943	0,721	1,161	0,987
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	0,963	0,956	0,943	1,296	0,993	0,987

Таблиця 3.3

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Буський молокозавод”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у .2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,003	0,002	0,001	0,016	0,613	0,353
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	1,566	0,584	0,675	0,721	0,373	1,156
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	1,799	0,797	0,794	1,296	0,443	0,997

Таблиця 3.4

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Жидачівський сирзавод”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у .2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,005	0,013	0,027	0,016	3,021	2,088
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,443	0,722	0,747	0,721	1,632	1,036
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	1,001	1,315	1,523	1,296	1,315	1,159

Таблиця 3.5

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Комарнівський сирзавод”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у 2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,01	0,039	0,033	0,016	4,203	0,843
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	1,224	1,647	0,87	0,721	1,346	0,529
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	1,798	2,705	2,418	1,296	1,505	0,894

Таблиця 3.6

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Львівський холодокомбінат”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у 2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	7,276	0,822	0,02	0,016	0,113	0,024
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	13,361	17,335	1,403	0,721	1,298	0,081
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	26,426	32,802	2,609	1,296	1,242	0,08

Таблиця 3.7

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.
(на матеріалах ВАТ „Львівський міський молочний завод”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у 2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,038	0,034	0,014	0,016	0,906	0,403
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	1,018	0,955	0,892	0,721	0,938	0,935
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	1,246	1,081	0,968	1,296	0,868	0,896

Таблиця 3.8

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.
(на матеріалах ВАТ „Рава-руський маслозавод”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у 2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,107	0,072	0,013	0,016	0,665	0,172
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,38	0,498	0,293	0,721	1,313	0,588
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	0,936	0,902	0,854	1,296	0,964	0,948

Таблиця 3.9

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Молокозавод Самбірський”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у .2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,013	0,003	0,026	0,016	0,235	8,666
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,471	0,312	0,552	0,721	0,664	1,768
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	1,39	0,873	1,035	1,296	0,628	1,186

Таблиця 3.10

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах ПП „Світанок”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у .2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,003	0,001	0,002	0,016	0,174	3,006
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,316	0,311	0,718	0,721	0,986	2,31
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	1,001	0,996	1,233	1,296	0,995	1,239

Динаміка показників ліквідності з 2003р. по 2005р.

(на матеріалах СП „Скомекс”)

Економічні показники	Нормативне значення	На 2003р.	На 2004 р.	На 2005р.	Середнє значення серед інших підприємств галузі на 2005р.	Темп зміни у 2003 -2004 рр.	Темп зміни у 2004 -2005 рр.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,001	0,004	0,005	0,016	3,966	1,582
2. Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,8-1,0	0,274	0,479	0,294	0,721	1,752	0,613
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	1,8-3,0	0,7	1,048	0,68	1,296	1,498	0,649

Додаток І

Таблиця І.1

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ЗАТ „Галичина”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	2,916	5,924	5,833	3,935	2,033	0,985
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,916	5,924	5,833	7,138	2,033	0,985
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	0	0	0	58,447	0	0
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	0	0	0	43,604	0	0
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	20,17	16,383	13,164	16,76	0,813	0,804
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	3,74	6,302	3,696	7,518	1,686	0,587
Рентабельність активів	373,949	630,158	369,566	55,829	1,686	0,587
Рентабельність оборотних активів	6,308	26,773	41,243	23,792	4,245	1,541
Рентабельність власного капіталу	43,641	74,043	93,08	43,456	1,697	1,258
Рентабельність залученого капіталу	8,092	28,481	26,132	18,706	3,521	0,918
ДОВІДКОВО						
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	28613,4	68886,3	124065,5	*	2,408	1,802
Чистий прибуток, тис. грн.	619,1	3113,4	8772,5	*	5,029	2,818
Середні залишки активів, тис. грн.	16595	22661,15	42995,35	*	1,366	1,898
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	9815,9	11629,3	21270,55	*	1,185	1,83
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	-3974,05	-1390,5	-1478,5	*	0,35	1,064
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн.	-5360,45	-6827	-12300	*	1,274	1,802
Середні залишки власного капіталу, тис. грн.	1418,65	4204,9	9424,75	*	2,965	2,242
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн.	7651,7	10931,6	33570,6	*	1,429	3,071

Таблиця І.2

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Бродівський завод сухого знежиреного молока”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	0,938	1,1	1,092	3,935	1,174	0,993
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,685	1,517	1,346	7,138	0,901	0,888
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	-37,6	-71,11	-66,02	58,447	1,892	0,929
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	-33,864	-71,112	-66,02	43,604	2,1	0,929
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	2,253	4,237	6,348	16,76	1,881	1,499
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	1,605	1,486	1,319	7,518	0,926	0,888
Рентабельність активів	-0,04	-0,029	-0,019	3,935	0,726	0,649
Рентабельність оборотних активів	-0,07	-0,04	-0,02	7,138	0,557	0,58
Рентабельність власного капіталу	-0,09	-0,11	-0,11	58,447	1,162	0,98
Рентабельність залученого капіталу	-0,07	-0,04	-0,02	43,604	0,572	0,581
ДОВІДКОВО					0	0
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	10015,4	16860,7	22420,3		1,684	1,33
Чистий прибуток, тис. грн.	-441,2	-458,9	-398,8		1,041	0,87
Середні залишки активів, тис. грн.	10687,8	15332,5	20535		1,435	1,34
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	5946,45	11115,4	16663		1,87	1,5
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	-266,4	-237,1	-339,6		0,891	1,433
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн.	-295,75	-237,1	-339,6		0,802	1,433
Середні залишки власного капіталу, тис. грн.	4445,6	3980	3532,4		0,896	0,888
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн.	6242,2	11352,5	17002,6		1,819	1,498

Таблиця І.3

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Буський молокозавод”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 - 2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	0,604	1,281	1,773	3,935	2,124	1,384
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,896	1,745	2,435	7,138	1,948	1,396
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	2,347	20,121	-9,44	58,447	8,576	-0,47
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	-2,88	-6,31	-9,35	43,604	2,19	1,484
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	7,437	20,313	21,457	16,76	2,732	1,057
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	0,657	1,367	1,932	7,518	2,083	1,414
Рентабельність активів	0,002	0,025	0,087	3,935	14,128	3,492
Рентабельність оборотних активів	0,003	0,034	0,12	7,138	12,961	3,521
Рентабельність власного капіталу	0,022	0,395	1,053	58,447	18,174	2,665
Рентабельність залученого капіталу	0,002	0,027	0,095	43,604	13,856	3,566
ДОВІДКОВО	0	0	0	0	0	0
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	4142	9667,7	16540	0	2,335	1,711
Чистий прибуток, тис. грн.	12,1	187,9	811	0	15,529	4,317
Середні залишки активів, тис. грн.	6868,75	7550,05	9333,2	0	1,1	1,237
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	4624,6	5541,2	6794	0	1,199	1,227
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	1765,4	480,5	-1752,2	0	0,273	-36,5
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	-1438,05	-1532,9	-1768,4	0	1,066	1,154
Середні залишки власного капіталу, тис. грн	557	475,95	770,85	0	0,855	1,62
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	6311,75	7074,1	8562,35	0	1,121	1,211

Таблиця І.4

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Жидачівський сирзавод”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	1,911	2,509	3,268	3,935	1,314	1,303
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,398	5,726	7,111	7,138	1,302	1,242
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	-418,624	47,352	24,293	58,447	-0,113	0,514
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	-24,586	-1229,2	32,578	43,604	49,997	-0,026
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	3,916	4,481	5,099	16,76	1,145	1,139
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	3,731	5,699	9,096	7,518	1,528	1,597
Рентабельність активів	12,701	15,295	9,81	55,829	1,205	0,642
Рентабельність оборотних активів	29,237	34,91	21,349	23,792	1,195	0,612
Рентабельність власного капіталу	26,033	27,319	15,309	43,456	1,05	0,561
Рентабельність залученого капіталу	24,801	34,748	27,309	18,706	1,402	0,786
ДОВІДКОВО	0	0	0		0	0
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	5504,9	7621,3	9838,5		1,385	1,291
Чистий прибуток, тис. грн.	366	464,7	295,4		1,27	0,636
Середні залишки активів, тис. грн.	2881,7	3038,4	3011,3		1,055	0,992
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	1251,85	1331,15	1383,7		1,064	1,04
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	-13,15	160,95	405		-12,239	2,517
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	-223,9	-6,2	302		0,028	-48,71
Середні залишки власного капіталу, тис. грн	1405,95	1701,05	1929,6		1,21	1,135
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	1475,75	1337,35	1081,7		0,907	0,809

Таблиця І.5

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Комарнівський сирзавод”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	2,735	3,38	2,848	3,935	1,236	0,843
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,01	6,522	6,734	7,138	1,627	1,033
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	9,041	12,287	11,106	58,447	1,36	0,904
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	9,041	12,389	11,409	43,604	1,371	0,921
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,409	4,479	3,445	16,76	1,016	0,77
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	7,205	13,771	16,433	7,518	1,912	1,194
Рентабельність активів	4,256	3,74	3,377	55,829	0,879	0,904
Рентабельність оборотних активів	6,239	7,217	7,986	23,792	1,157	1,107
Рентабельність власного капіталу	6,86	4,956	4,085	43,456	0,723	0,825
Рентабельність залученого капіталу	11,211	15,239	19,489	18,706	1,36	1,279
ДОВІДКОВО	0	0	0	0		
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	2538,5	4120,9	4367,7	0	1,624	1,06
Чистий прибуток, тис. грн.	39,5	45,6	51,8	0	1,155	1,136
Середні залишки активів, тис. грн.	928,2	1219,45	1534	0	1,314	1,258
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	633,15	631,9	648,65	0	0,999	1,027
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	280,8	335,4	393,3	0	1,195	1,173
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	280,8	332,65	382,85	0	1,185	1,151
Середні залишки власного капіталу, тис. грн	575,85	920,2	1268,2	0	1,598	1,379
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	352,35	299,25	265,8	0	0,85	0,889

Таблиця І.6

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Львівський холодокомбінат”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	1,255	1,036	1,036	3,935	0,826	1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3,247	2,783	2,775	7,138	0,858	0,997
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	3,349	2,883	3,793	58,447	0,861	1,316
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	3,353	2,913	10,47	43,604	0,869	3,596
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,271	1,054	1,428	16,76	0,83	1,356
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	102,919	62,617	3,775	7,518	0,609	0,061
Рентабельність активів	18,182	10,497	14,988	55,829	0,578	1,428
Рентабельність оборотних активів	47,038	28,197	40,145	23,792	0,6	1,424
Рентабельність власного капіталу	18,406	10,674	20,655	43,456	0,58	1,936
Рентабельність залученого капіталу	14,913	6,345	0,547	18,706	0,426	0,087
ДОВІДКОВО	0	0	0	0		
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	36978,7	30018,5	42532,8	0	0,812	1,417
Чистий прибуток, тис. грн.	5358,1	3041,6	6154,7	0	0,568	2,024
Середні залишки активів, тис. грн.	29470,6	28976,6	41066,85	0	0,984	1,418
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	11391,1	10787,15	15331,5	0	0,947	1,422
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	11042,9	10415,65	11214,9	0	0,944	1,077
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	11031,8	10307,75	4062,55	0	0,935	0,395
Середні залишки власного капіталу, тис. грн	29111,3	28497,2	29797,9	0	0,979	1,046
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	359,3	479,4	11268,95	0	1,335	23,507

Таблиця І.7

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Львівський міський молочний завод”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	2,523	2,063	1,71	3,935	0,818	0,829
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3,333	2,463	1,944	7,138	0,74	0,79
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	35,388	21,662	193,49	58,447	0,613	8,933
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	*	*	*	43,604	0,947	0,702
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	16,692	24,777	63,162	16,76	1,485	2,55
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	2,973	2,25	1,757	7,518	0,757	0,781
Рентабельність активів	0,972	-1,259	-4,094	55,829	-1,29	3,252
Рентабельність оборотних активів	1,284	-1,503	-4,656	23,792	-1,171	3,098
Рентабельність власного капіталу	6,43	-15,12	-151,31	43,456	-2,35	10,003
Рентабельність залученого капіталу	1,145	-1,373	-4,208	18,706	-1,199	3,065
ДОВІДКОВО	0	0	0	0	-1,295	
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	32010	46321,1	61771,5	0	1,448	1,334
Чистий прибуток , тис. грн.	123,3	-282,8	-1479,8		-2,29	5,233
Середні залишки активів, тис. грн.	12687,65	22458,65	36139,5	0	1,771	1,61
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	9606,65	18809,9	31781,05	0	1,959	1,69
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	904,55	2138,45	319,25	0	2,365	0,15
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	-1163,25	-1779,2	-3380,5	0	1,53	1,9
Середні залишки власного капіталу, тис. грн	1917,75	1869,55	978	0	0,975	0,524
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	10769,9	20589,1	35161,5	0	1,912	1,708

Таблиця І.8

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ВАТ „Рава-руський маслозавод”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	3,435	5,558	5,758	3,935	1,619	1,036
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,942	9,512	9,723	7,138	1,601	1,023
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	-45,202	-103,38	-65,722	58,447	2,288	0,636
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	-45,202	-103,38	-65,722	43,604	2,288	0,636
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	9,932	15,357	17,985	16,76	1,547	1,172
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	5,252	8,711	8,47	7,518	1,659	0,973
Рентабельність активів	9,98	18,001	11,193	55,829	1,804	0,622
Рентабельність оборотних активів	17,262	30,807	18,898	23,792	1,785	0,614
Рентабельність власного капіталу	28,856	49,736	34,959	43,456	1,724	0,703
Рентабельність залученого капіталу	15,257	28,212	16,463	18,706	1,85	0,584
ДОВІДКОВО	0	0	0	0		
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	5489,8	11470,4	17465,6	0	2,09	1,523
Чистий прибуток, тис. грн.	159,5	371,5	339,5	0	2,33	0,914
Середні залишки активів, тис. грн.	1598,2	2063,8	3033,4	0	1,292	1,47
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	924	1205,9	1796,5	0	1,306	1,49
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	-121,45	-110,95	-265,75	0	0,914	2,396
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн.	-121,45	-110,95	-265,75	0	0,914	2,396
Середні залишки власного капіталу, тис. грн.	552,75	746,95	971,15	0	1,352	1,301
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн.	1045,45	1316,85	2062,25	0	1,26	1,567

Таблиця І.9

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах В В А Т „Молокозавод Самбірський”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	3,35	4,308	5,423	3,935	1,286	1,259
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,515	9,958	15,213	7,138	1,529	1,528
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	34,424	116,861	-281,83	58,447	3,395	-2,41
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	53,523	219,859	-241,22	43,604	4,108	-1,097
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	6,109	7,338	8,73	16,76	1,202	1,19
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	7,418	10,431	14,31	7,518	1,407	1,372
Рентабельність активів	1,182	4,725	4,134	55,829	3,998	0,875
Рентабельність оборотних активів	2,299	10,922	11,596	23,792	4,752	1,062
Рентабельність власного капіталу	2,156	8,048	6,655	43,456	3,735	0,827
Рентабельність залученого капіталу	2,618	11,44	10,908	18,706	4,372	0,954
ДОВІДКОВО	0	0	0	0	0	0
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	9636,8	14642,6	21095	0	1,52	1,441
Чистий прибуток, тис. грн.	34	160,6	160,8	0	4,724	1,002
Середні залишки активів, тис. грн.	2876,75	3399,45	3890,55	0	1,182	1,145
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	1479,2	1470,45	1386,7	0	0,995	0,944
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	279,95	125,3	-74,85	0	0,448	-0,597
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн	180,05	66,6	-87,45	0	0,37	-1,313
Середні залишки власного капіталу, тис. грн	1577,6	1995,6	2416,4	0	1,265	1,211
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн	1299,15	1403,85	1474,15	0	1,081	1,051

Таблиця І.10

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р.
(на матеріалах ПП „Світанок”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 -2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	4,45	6,258	4,367	3,935	1,407	0,698
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	7,061	9,728	6,528	7,138	1,378	0,672
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	472,436	-4243,9	59,551	58,447	-8,983	-0,014
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	472,436	-4243,9	119,961	43,604	-8,98	-0,028
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	11,736	17,615	11,884	16,76	1,501	0,675
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	7,168	9,706	6,904	7,518	1,355	0,712
Рентабельність активів	4,011	9,017	24,874	55,829	2,249	2,759
Рентабельність оборотних активів	6,364	14,017	37,184	23,792	2,203	2,653
Рентабельність власного капіталу	10,578	25,38	67,692	43,456	2,4	2,668
Рентабельність залученого капіталу	6,461	13,985	39,324	18,706	2,165	2,813
ДОВІДКОВО						
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	6401,5	9973,2	8739,1	0	1,558	0,877
Чистий прибуток, тис. грн.	57,7	143,7	497,8	0	2,491	3,465
Середні залишки активів, тис. грн.	1438,65	1593,8	2001,3	0	1,108	1,256
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	906,7	1025,25	1338,75	0	1,131	1,306
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	13,55	-2,35	146,75	0	-0,173	-62,446
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн.	13,55	-2,35	72,85	0	-0,173	-31
Середні залишки власного капіталу, тис. грн.	545,5	566,2	735,4	0	1,038	1,299
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн.	893,15	1027,6	1265,9	0	1,151	1,232

Таблиця І.11

Динаміка показників ефективності використання залученого капіталу
за період з 2003р. по 2005 р. (на матеріалах СП „Скомекс”)

Економічні показники	2003р.	2004р.	2005р.	Середнє значення показника на підприємствах станом на 2005 р.	Темп зміни у 2003 -2004 р.р.	Темп зміни у 2004 - 2005 р.р.
Коефіцієнт оборотності активів	8,368	10,041	10,182	3,935	1,2	1,015
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	16,675	18,276	18,882	7,138	1,097	1,034
Коефіцієнт оборотності чистого оборотного капіталу	-35,14	-102,96	-73,212	58,447	2,931	0,712
Коефіцієнт оборотності робочого капіталу	-35,14	-102,96	-73,212	43,604	2,931	0,712
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	32,179	28,433	31,654	16,76	0,884	1,114
Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	11,309	15,521	15,011	7,518	1,373	0,968
Рентабельність активів	0,213	54,626	-9,483	55,829	257,562	-0,173
Рентабельність оборотних активів	0,423	99,435	-17,58	23,792	235,273	-0,176
Рентабельність власного капіталу	0,816	154,696	-29,482	43,456	189,675	-0,19
Рентабельність залученого капіталу	0,287	84,446	-13,98	18,706	294,62	-0,165
ДОВІДКОВО						
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	3550,9	5328,3	7054	0	1,501	1,324
Чистий прибуток, тис. грн.	0,9	289,9	-65,7	0	322,112	-0,227
Середні залишки активів, тис. грн.	424,35	530,7	692,8	0	1,251	1,306
Середні залишки оборотних активів, тис. грн.	212,95	291,55	373,6	0	1,37	1,282
Середні залишки чистого оборотного капіталу, тис. грн.	-101,05	-51,75	-96,35	0	0,513	1,862
Середні залишки робочого капіталу, тис. грн.	-101,05	-51,75	-96,35	0	0,513	1,862
Середні залишки власного капіталу, тис. грн.	110,35	187,4	222,85	0	1,699	1,19
Середні залишки залученого капіталу, тис. грн.	314	343,3	469,95	0	1,094	1,369

Додаток К

Таблиця К.1

Вплив коефіцієнта фінансового важеля на рентабельність власного капіталу за період з 2004р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Буський молокозавод”)

Середньорічний обсяг капіталу, тис. грн.		Структура капіталу підприємства		Рівень ставки податку на прибуток, виражений десятковим дробом	Рентабельність капіталу, %	Середньорічна вартість позиченого капіталу, %	Коефіцієнт фінансового важеля (мультиплікатор), виражений десятковим дробом	Ефект фінансового важеля, %	Рентабельність власного капіталу, %
Власного	Позиченого	Питома вага власного капіталу, %	Питома вага позиченого капіталу, %						
9333,2	0	100	0	0,25	17,39	17,4	0	0	17,4
8866,54	466,66	95	5	0,25	17,39	17,4	0,06	-0,00039	18,31
8399,88	933,32	90	10	0,25	17,39	17,4	0,12	-0,00083	19,33
7933,22	1399,98	85	15	0,25	17,39	17,4	0,18	-0,00132	20,47
7466,56	1866,64	80	20	0,25	17,39	17,4	0,25	-0,00187	21,75
6999,9	2333,3	75	25	0,25	17,39	17,4	0,34	-0,0025	23,2
6533,24	2799,96	70	30	0,25	17,39	17,4	0,43	-0,00321	24,85
6066,58	3266,62	65	35	0,25	17,39	17,4	0,54	-0,00403	26,76
5599,92	3733,28	60	40	0,25	17,39	17,4	0,67	-0,005	28,99
5133,26	4199,94	55	45	0,25	17,39	17,4	0,82	-0,00613	31,63
4666,6	4666,6	50	50	0,25	17,39	17,4	1	-0,0075	34,79
4199,94	5133,26	45	55	0,25	17,39	17,66	1,23	-0,2475	38,66
3733,28	5599,92	40	60	0,25	17,39	20,08	1,5	-3,02625	43,49

Вплив коефіцієнта фінансового важеля на рентабельність власного капіталу за період з 2004р. по 2005р.

(на матеріалах ВАТ „Комарнівський сирзавод”)

Середньорічний обсяг капіталу, тис. грн.		Структура капіталу підприємства		Рівень ставки податку на прибуток, виражений десятковим дробом	Рентабельність капіталу, %	Середньорічна вартість позиченого капіталу, %	Коефіцієнт фінансового важеля (мультиплікатор), виражений десятковим дробом	Ефект фінансового важеля, %	Рентабельність власного капіталу, %
Власного	Позиченого	Питома вага власного капіталу, %	Питома вага позиченого капіталу, %						
1534	0	100	0	0,25	6,52	19,49	0	0	6,53
1457,3	76,7	95	5	0,25	6,52	19,49	0,06	-0,51	6,87
1380,6	153,4	90	10	0,25	6,52	19,49	0,12	-1,08	7,26
1303,9	230,1	85	15	0,25	6,52	19,49	0,18	-1,7	7,68
1227,2	306,8	80	20	0,25	6,52	19,49	0,25	-2,4	8,16
1150,5	383,5	75	25	0,25	6,52	19,49	0,34	-3,2	8,71
1073,8	460,2	70	30	0,25	6,52	19,49	0,43	-4,1	9,33
997,1	536,9	65	35	0,25	6,52	19,49	0,54	-5,2	10,04
920,4	613,6	60	40	0,25	6,52	19,49	0,67	-6,48	10,88
843,7	690,3	55	45	0,25	6,52	19,49	0,82	-7,9	11,87
767	767	50	50	0,25	6,52	19,78	1	-9,9	13,06
690,3	843,7	45	55	0,25	6,52	24,72	1,23	-16,6	14,51
613,6	920,4	40	60	0,25	6,52	28,18	1,5	-24,3	16,32

Додаток Л

Аналіз впливу короткострокових кредитів на обсяг реалізації продукції

Таблиця Л.1

Вихідні дані для розрахунку

Період (t)	Обсяг реалізації продукції	Короткострокові кредити надані в I кварталі за	Короткострокові кредити надані в II кварталі	Короткострокові кредити надані в III кварталі	Короткострокові кредити надані в IV кварталі
2003	124065,6	14156,5	1527,1	3323,5	8292,6
2004	68886,3	9486,6	4585,7	7984,9	10220,4
2005	28613,4	1386,4	1386,4	1386,4	1386,4

За допомогою автоматичної обробки даних () визначаємо за принципом Альта адекватні форми залежності. На ЗАТ „Галичина” модель набула залежності

$$y = -14.31x_0 + 33.48x_{t-1} + 6.61x_{t-2} + 284947.3x_{t-n} - 31.11$$

Підставивши прогнозні показники короткострокового залученого капіталу на 2006 рік отримаємо прогнозний обсяг реалізації продукції на 2006 рік : 222034,8.

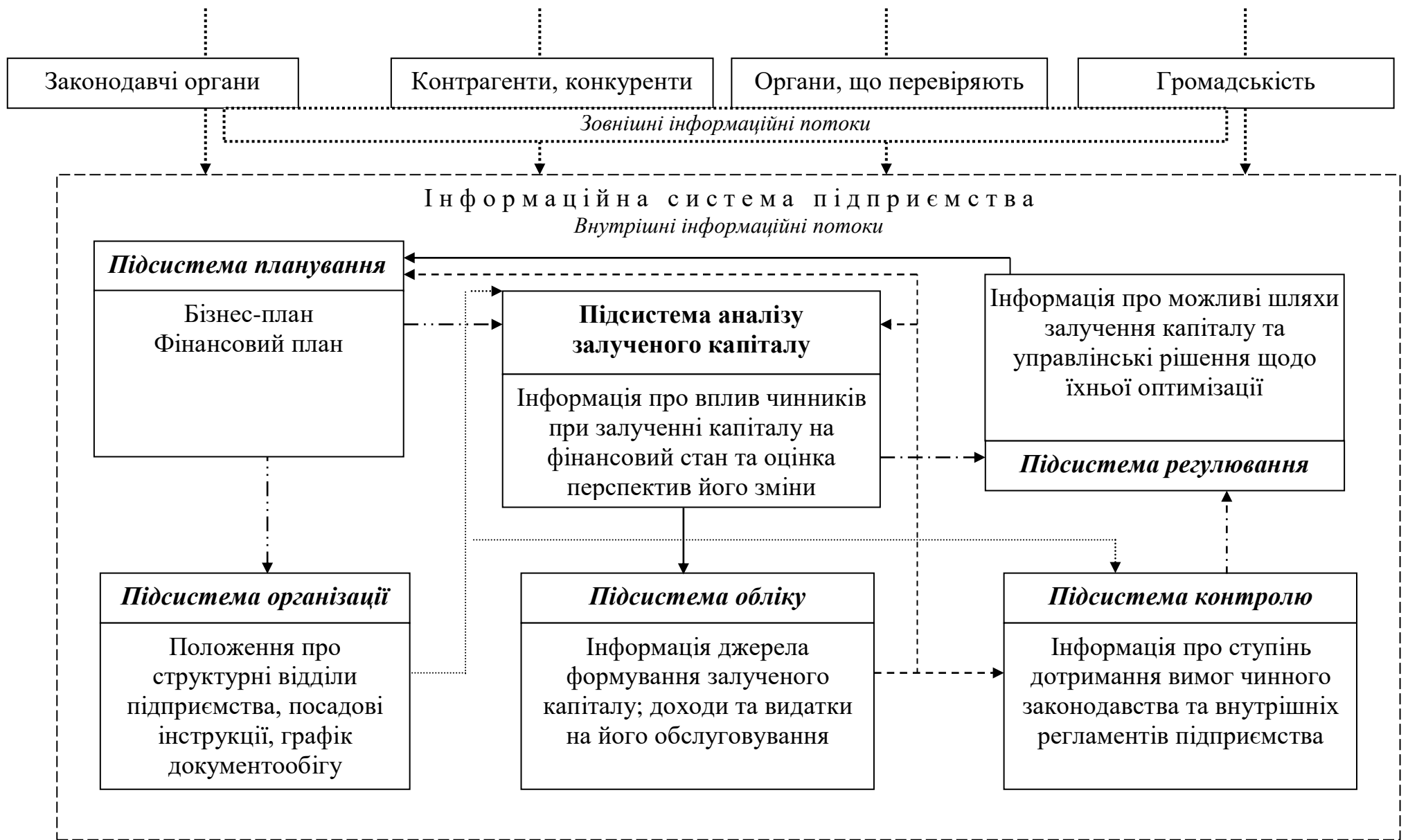

Рис. 3.1. Інформаційні потоки підсистеми аналізу залученого капіталу